

รายงานวิจัย

การพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมสติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย
บนพื้นฐานพระพุทธศาสนา

DEVELOPMENT OF RICH IN CONSCIOUSNESS NETWORK OF PEOPLE
AND ELDERLY IN THAI SOCIETY BASE ON BUDDHISM

พระครูสุธีจริยวัฒน์
พระครูธรรมมาภิสมัย
พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย
พระมหาศุภชัย สุกกิจโจ
ขวัญใจ แก้วแสง
ประชัน ชะชิกุล

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

โครงการชุด “การพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมสติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทยบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบแนวทางและกระบวนการพัฒนาเครือข่ายพุทธบูรณาการพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมสติ โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีรูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสานวิธีบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้สามารถนำไปกำหนดนโยบายการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยโครงการชุด การวิจัย 6 เรื่องคือ 1) หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมสติของ ประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย 2) รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น 3) การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต 4) กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถี เพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ด 5) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขา กับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ 6) นวัตกรรมพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดมหาสารคาม ผู้ให้สัมภาษณ์คือผู้บริหาร ผู้นำองค์กร นักวิชาการ พระสงฆ์ และประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์และแบบประเมินผล พัฒนาคุนภาพเครื่องมือวิจัยด้วยผู้เชี่ยวชาญ และการหาความเชื่อมั่น การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสนทนากลุ่มและการฝึกปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เชิงพรรณนาได้แก่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์คิดสัมพันธแบบเพียร์สัน การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากข้อมูลการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมสติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย พบว่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรสังคมอุดมคติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และในรอบด้านอยู่ในระดับมาก 2 ด้านคือ 1) ด้านเนื้อหา ทำความเข้าใจและใคร่ครวญทุกอย่างตามความเป็นจริง อยู่กับปัจจุบัน ตระหนักรู้ตัวเอง และความเป็นกลางในโลกธรรม 2) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ การสวดมนต์ กิจกรรมทำความสะอาด การสนทนาธรรม การพิจารณาความเป็นจริงของชีวิต และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้านคือ 1) ด้านสื่อการสอน เน้นสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อวีดิทัศน์ หนังสือ และเอกสารประกอบการสอน 2) ด้านการวัดผลประเมินผล ไม่ต้องมีการประเมินผล การซักถาม การบรรยายธรรม และการสังเกตพฤติกรรม ผลการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า 1) เนื้อหาของหลักสูตรไม่ควรเน้นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว 2) ควรเน้นเนื้อหาที่ทำให้สามารถฝึกร่างกายและสมองให้มากกว่าเนื้อหาเชิงวิชาการ 3) กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมสมรรถนะทางร่างกายและการมีสังคมและ 4) สื่อในการเรียนการสอนตามหลักการสอนสมัยใหม่ เช่น สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อวีดิทัศน์ หนังสือ เอกสารประกอบการสอนและใบกิจกรรม

2. รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงโดยภาพรวมและรายเรื่องอยู่ในระดับปานกลางคือ 1) รู้สึกว่ามีสมาธิอยู่ในระดับดี 2) มีความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน 3) มีสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดีและเรื่องที่อยู่ในระดับมากคือ ความจำเป็นที่ต้องใช้บริการรักษาทางการแพทย์ในชีวิตประจำวัน พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางดังนี้ 1) ด้านความสุขทางสังคม 2) ด้านความสุขทางปัญญา 3) ด้านความสุขทางกายและ 4) ด้านความสุขทางจิตความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิต กับการรับรู้พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับสูงปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีการติดเตียงได้แก่ความสุขทางจิตและความสุขทางปัญญา

3. การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุดคือ ด้านความสุข และอยู่ในระดับมาก 4 ด้านคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจ ด้านการสร้างเครือข่าย และด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อมสำหรับพุทธวิถีชีวิตเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดตามลำดับดังนี้ 1) ด้านสมชีวิตา 2) ด้านอารักขสัมปทา 3) ด้านกัลยาณมิตตตา 4) ด้านอุฏฐานสัมปทา ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านความสุขกับพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติด้านกัลยาณมิตตตามีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลางปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านคุณธรรมและจริยธรรมกับพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติด้านอารักขสัมปทามีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อมกับพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติด้านอุฏฐานสัมปทา มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลางปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการสร้างเครือข่าย และด้านส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

4. กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางและรายด้านอยู่ในระดับมากคือ ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้านคือ ด้านความสุข ด้านคุณธรรมและจริยธรรม และด้านความครอบคลุม/ชุมชนพัฒนา ส่วนพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากคือด้านทางและด้านปิยวาจาและอยู่ในระดับปานกลางคือด้านอัตถจริยาและด้านสมานัตตตา ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขกับพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีความสัมพันธ์เชิงลบอยู่ในระดับน้อยและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขตามหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่อายุและเพศ ผลการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากดังนี้ 1) ด้านความเหมาะสม 2) ด้านความเป็นไปได้ 3) ด้านการนำไปใช้ประโยชน์และ 4) ด้านความถูกต้อง

5. กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพุทธวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า การบูรณาการบุญญสิกขาการสร้างสุขของผู้สูงอายุโดยภาพรวม และรายได้อยู่ในระดับมากดังนี้

1) ด้านการทาน 2) ด้านการรักษาโรคและ 3) ด้านการภาวนา สังคมพุทธวัฒนธรรมของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากทั้งโดยภาพรวมและรายได้ดังนี้ 1) ด้านสังคมวัฒนธรรมและพุทธศาสนา 2) ด้านจิตใจและ 3) ด้านร่างกายหรือกายภาพ สังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากตามด้านคือ ด้านสุขสง่า ด้านสุขสงบ ด้านสุขสร้าง และอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านสุขสบาย และด้านสุขสนุก และสังคมพุทธวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสภิกขุสูงอายุอยู่ในระดับน้อย และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุในระดับปานกลาง บุญญสิกขา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุอยู่ในระดับน้อย ปัจจัยที่ส่งผลต่อสังคมสร้างสุขคือ ด้านจิต ด้านกาย และด้านสังคม

6. นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจ สำหรับผู้สูงวัย พบว่า นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัย 1) ด้านครอบครัว เป็นครอบครัวที่อบอุ่นและแสดงความรักความเข้าใจ เปิดโอกาสปรึกษาพูดคุยได้ทุกเรื่องเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน 2) ด้านชุมชน การใช้พื้นที่ชุมชนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์แสดงออกอย่างอิสระและรับฟังอย่างตั้งใจ จัดงานบุญประเพณี และขอคำปรึกษาจากพระในชุมชน 3) ด้านหลักธรรมใช้หลักเบญจศีลไม่เบียดเบียนสัตว์ใช้หลักมนุษยธรรมคือเบญจธรรม ใช้หลักมโนธรรมคือหลักโลกบาล คือหิริและโอตตปปะ ใช้คุณธรรมให้อภัยให้ออกาสตนเองและผู้อื่น เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและแก้ปัญหา กลไกการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมโดยใช้ครอบครัว ชุมชน และพุทธศาสนาเป็นฐาน ได้แก่ 1) ครอบครัว เสนอหลักการให้อภัยให้ออกาสตนและคนอื่นเข้าใจเหตุการณ์และบริบทสังคมโดยผ่านมิติหลักธรรมเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน 2) ด้านชุมชน ควรคำนึงถึงหน้าที่การงานคือการเรียน หน้าที่ชีวิตต้องบำเพ็ญประโยชน์และหน้าที่มนุษย์ต้องปฏิบัติธรรมตามกลไกพระพุทธศาสนา เบญจศีล เบญจธรรม มีเมตตา มีหิริและโอตตปปะ 3) ด้านพุทธศาสนา ยึดหลักเบญจศีล เบญจธรรม และทศ 6

ผลงาน ศึกษาวิจัยนี้ส่งผลต่อการพัฒนาหลักคุณธรรมชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งการครองตน ครองคนและครองงาน ในสังคมอุดมปัญญา ตามหลักพุทธธรรมบุญญสิกขา หลักเบญจศีลเบญจธรรม หลักโลกบาล หลักทศธรรมมีกัตถประโยชน์ หลักสังคหวัตถุ 4 ทำให้ผู้สูงอายุมีพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต เพื่อให้เกิดความสุขทางกาย ความสุขทางสังคม ความสุขทางจิต และความสุขทางปัญญาส่งผลต่อสังคมสร้างสุข สุขสบาย สุขสนุก สุขสง่า สุขสว่าง และสุขสงบ ด้วยการสร้างหลักสูตรพุทธสังคมอุดมคติและนวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรม

คำสำคัญ : 1. การพัฒนา 2. เครือข่ายสังคมอุดมคติ 3. ประชาชนและผู้สูงวัย 4. สังคมไทยบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The project “Model for developing an intellectually rich society and improving the quality of life of the elderly based on Buddhism” aims to study the model, guidelines, and process for developing a Buddhist integrated way of life by applying Buddhist principles as a mechanism for improving the quality of life of the elderly in the Northeast. This research is a mixed-methods research format integrating quantitative and qualitative research to formulate policies for developing the elderly society to have a better quality of life. The 6 research projects are: 1) Curriculum for developing the ideal Buddhist society of the people and the elderly in Thai society, 2) Model for the development of ideal Buddhist society among bedridden elderly people in Khon Kaen Province, 3) Creating a network for developing the ideal Buddhist society to promote community enterprises for the people and the elderly of the future, 4) Strategy for developing the Buddhist way of life for a happy society for the elderly in Roi Et Province, 5) Mechanism for developing the integration of merit and multicultural society to create happiness for the elderly in Kalasin Province, and 6) Innovations in the development of Buddhism for a ideal society for the elderly in Maha Sarakham Province, starting from, aged 60 years and over, in the Northeast. Interviewees were executives, organizational leaders, academics, and monks. The research tools were questionnaires, interviews, and evaluation forms. The quality of research tools was developed by experts and found to have confidence values. The data were collected from questionnaires, in-depth interviews, group discussions, and the practice of Buddhist principles. Data were analyzed using descriptive methods such as percentage, mean, and standard deviation, short-term analysis of correlation coefficients, multiple regression analysis, and content analysis of interview data.

The research results found that

1. In the aspect of curriculum for developing a Buddhist society with high consciousness among citizens and the elderly in Thai society, the need for the development of an ideal society curriculum overall was at a high level. While considering each aspect, two aspects were at a high level: 1) Content: understanding and wanting to understand everything according to reality; living in the present; self-awareness and neutrality in the natural world; and 2) Learning Activities: praying, cleaning activities, Dhamma discussion, consideration of the reality of life. 2 aspects at the moderate level were: 1) teaching media (emphasis on information technology, video media, books, and teaching materials); and 2) evaluation measurement (no need

for evaluation, questioning, or sermon lectures) and behavioral observation. The results of content analysis found that 1) the content of the curriculum should not focus solely on Buddhist principles; 2) it should emphasize content that enables the body and brain to be trained more than academic content; 3) appropriate learning activities should be activities that promote physical and mental performance; and 4) teaching media according to modern teaching principles, such as information technology media, video media, books, teaching materials, and activity sheets.

2. A model for the development of integrated Buddhist society with the mental health of bedridden elderly people found that the quality of life of elderly people with bedridden conditions overall and individually was at a moderate level, namely 1) feeling that they could concentrate at a good level, 2) having safety in daily life, and 3) having a good environment around them. The aspect with a high level was the need to use medical services in daily life. The aspects of integrated Buddhism, a society with a rich mind for elderly people who are bedridden, overall, and in each aspect with a moderate level, were as follows: 1) social happiness; 2) intellectual happiness; 3) physical and social happiness; 4) mental happiness. The relationship between quality of life and the perception of integrated Buddhism in the ideal society of bedridden elderly people had a high level of positivity. Factors affecting the quality of life of the bedridden elderly include mental happiness and intellectual happiness.

3. In creating a network for developing the Buddhist way of life, an ideal society to promote community enterprises of the people and the elderly of the future, it was found that the factors affecting the development of the Buddhist way of life and the ideal society to promote community enterprise were overall at a high level. The aspect that was at the highest level was happiness, and the four aspects at the highest level were: moral and ethical, promoting enterprise groups, network building, and the balance of the environment. As for the Buddhist way of life to promote community enterprise according to the principles of *Ditṭhadhammikāttha* overall, each aspect was at the highest level, respectively, as follows: 1) *Samajivīṭā*, 2) *Arakkhasampadā*, 3) *Kalyanamittā*, and 4) *Utthānasampadā*. The relationship between the factors affecting the creation of a community enterprise promotion network in terms of happiness and the Buddhist way of life, the ideal society in the aspect of *Kalyanamittā*, had a positive relationship at a moderate level. Factors that affect the creation of a community enterprise promotion network regarding morality and ethics, Buddhism, way of life, ideal society, and protection had a positive relationship at a moderate level. And factors affecting the creation of community enterprise promotion networks in the aspect of a balanced environment and the

Buddhist way of life, the ideal society, and the aspect of Utthana Sampatha were moderate and had positive relationships. Factors affecting the creation of community enterprise networks were moral and ethical, network building, and promoting community enterprises. Factors that affect Buddha's way of life and ideal society were: protection and concessions, Utthānasampadā, and the Kalyanamittatā aspect.

4. Factors affecting the development of Buddhist methods for a happy society for the elderly overall were at a moderate level, and as for each aspect, it was at a high level, i.e., environmental balance. Three aspects were at a moderate level: happiness, morality and ethics, and family and community development. As for the Buddhist methods for a happy society, according to the State of Sangha Vatthu 4, overall, each aspect was at a high level: merit, the Piyavaja, the Atthacariya, and the Samanatta were at a moderate level. The relationship between the factors affecting the development of the Buddhist method for a happy society and the Buddhist method for a happy society according to the principles of Sangha Vatthu 4 had a negative relationship at a low level, and the factors affecting the development of the Buddhist way for a happy society according to the principles The four Sangha Vatthu include age and gender, as shown in the equation. $Y = 3.648 \text{ minus } 0.054 (\text{gender}) \text{ minus } 0.05 (\text{age})$. The results of the evaluation of strategies for developing Buddhist methods for a happy society for the elderly as a whole and in each aspect were at a high level as follows: 1) appropriateness, 2) feasibility, 3) usability, and 4) accuracy.

5. Mechanisms for developing the integration of merit and multicultural society to create happiness for the elderly found that integrating merit into creating happiness for the elderly and income overall was at a high level, as follows: 1) giving, 2) preserving the precepts, and 3) praying. The multicultural society of the elderly was at a high level both overall and in each aspect, as follows: 1) social, cultural, and Buddhist aspects; 2) mental aspects; and 3) physical. Society creates happiness for the elderly in five dimensions as a whole, and each aspect is at a high level: happy and peaceful. And the aspects at a moderate level were the comfort side and the fun side. And the multicultural society had a positive relationship with the elderly's rights at a low level and a moderate level of positive relationship with the elderly's happiness society. Bunyasikkha had a positive relationship with the elderly's happiness in society at a low level. Factors affecting society that create happiness are mental, physical, and social.

6. Innovation in the development of Buddhism for an ideal society for the elderly was found as follows: 1) Family: a warm family with love and understanding,

the opportunity to consult and talk about every matter in order to solve problems together, 2) Community: using community space to organize creative activities, express yourself freely, listen attentively, organize a traditional merit-making ceremony, and seek advice from monks in the community. 3) Moral principles: use the five precepts, do not harm animals, use the principles of humanity, conscience, namely Hiri and Ottappa, forgiveness, and solving problems. Mechanisms for developing youth networks to build social immunity using family, community, and Buddhism as bases include: 1) Family: propose the principle of forgiveness, give a chance to understand events and the social context through the dimension of Dhamma principles in order to create a mutual exchange of knowledge, 2) Community: one should consider one's duties, namely studies, being service-minded, and practicing Dhamma according to the mechanisms of Buddhism, the five precepts, the five virtues, compassion, courage, and uttappa, and 3) Buddhism: adhere to the principles of the five precepts, the five principles, and the six directions.

The results of this research study affect the development of moral principles in the lives of the elderly in both possessions and work. In an intellectually rich society according to the principles of Buddhism Bunyasikkha, the principles of the five precepts, the principles of the world, and the principles of dīṭṭhadhammikāttha benefit, and the Principles of Sangha Vatthu 4 helped the elderly to have an integrated ideal Buddhist society to achieve physical happiness, social happiness, mental happiness, and intellectual happiness. This affects society by creating happiness, comfort, joy, elegance, brightness, and peace by creating a Buddhist curriculum, an ideal society, and innovations in the development of Buddhism.

Key words: 1. Model for developing 2. Intellectually rich society 3. Improving the quality of elderly life 4. Thai society based on Buddhism

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยชุด “การพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทยบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบแนวทางและกระบวนการพัฒนาเครือข่ายพุทธบูรณาการพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมีรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) บูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในสังคมไทย โดยมีโครงการวิจัย 6 เรื่องคือ 1) การพัฒนาหลักสูตรพุทธอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย 2) นวัตกรรมพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมคติสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม 3) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์ 4) รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมคติของผู้สูงวัยที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น 5) กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมคติสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ดและ 6) การพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต

รายงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย งบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2565 โดยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์และนวัตกรรม (สกสว.) และได้รับความช่วยเหลือและความกรุณาจากหลายฝ่าย ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณ สถาบัน องค์กร และบุคคลที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือในการทำงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการวิจัยเรื่องนี้เป็นประโยชน์ผู้ที่เกี่ยวข้องและอำนวยความสะดวกประโยชน์ให้แก่ผู้สนใจต่อไป

พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ

11 มีนาคม 2567

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ญ
สารบัญ	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ซ
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย	4
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	6
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	7
1.6 หน่วยงานที่นำผลวิจัยไปใช้	7
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	9
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับบุพพัตถบูรณาการ	16
2.3 หลักธรรมเพื่อพัฒนาพุทธวิถีชีวิต	25
2.4 สังคมอุดมคติ สังคมอุดมคติ และสังคมสร้างสุข	48
2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	70
2.6 สรุปกรอบแนวความคิด	80
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 กลุ่มเป้าหมายวิจัย	82
3.2 พื้นที่วิจัย	83
3.3 เครื่องมือวิจัยและคุณภาพของเครื่องมือวิจัย	84
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผล	90
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
โครงการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรพุทธอุดมคติสำหรับ ประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย	95

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
โครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคม อุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม	98
โครงการวิจัยย่อยที่ 3 เรื่อง กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญศึกษา กับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์	103
โครงการวิจัยย่อยที่ 4 เรื่อง รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดม จิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น	120
โครงการวิจัยย่อยที่ 5 เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุข สำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด	143
โครงการวิจัยย่อยที่ 6 เรื่อง การพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัย แห่งอนาคต	148
 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	162
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	179
5.3 ข้อเสนอแนะ	199
 บรรณานุกรม	200
ประวัตินักวิจัย	208

สารบัญรูปภาพ

แผนภาพที่		หน้า
2.1	ทฤษฎีจรมิกัตถะ 4 ประการ	33
2.2	หลักธรรมเพื่อพัฒนาพุทธวิถีชีวิต	46
2.3	กรอบแนวคิดในการวิจัย	81
4.1	ภาพความสัมพันธ์ของตัวแปร 3 ตัวแปร คือ การบูรณาการ บุญญศึกษา สังคมพหุวัฒนธรรม และการสร้างสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติ	117
4.2	รูปแบบกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษากับพหุวัฒนธรรมสังคม สร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์	117
5.1	การประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษากับพหุวัฒนธรรม สังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์	171
5.2	รูปแบบการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน	179

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยกำลังเดินทางเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete aged Society) คือ ในปี 2566 สังคมไทยจะมีประชากรที่มีอายุเกิน 60 ปี มากกว่า 20% ของประชากรทั้งหมด (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565) และประมาณการว่าในอีก 15 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด” (Super aged society) เมื่อสัดส่วนของประชากรที่มีอายุมากกว่า 60 ปี สูงถึง 28% ของประชาชนทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) กรมแผนทางการพัฒนาประชากรให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุของประชากรที่เชื่อมโยงไปสู่สังคมสูงวัย (Ageing society) อย่างรอบด้านประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

- 1) การสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพ และพัฒนาระบบที่เอื้อต่อการเลี้ยงดูบุตร
- 2) การพัฒนาระดับผลิตคุณภาพประชากร
- 3) การยกระดับความมั่นคงทางการเงิน
- 4) การสร้างเสริมสุขภาวะเพื่อลดการตายก่อนวัยอันควรและมีระบบดูแลระยะยาวและช่วงท้ายของชีวิต

- 5) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพกับทุกกลุ่มวัย
- 6) การบริการปัจจัยถิ่น

คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พุทธวิธีของสังคมชาวพุทธจึงเป็นการประพฤติปฏิบัติศึกษาอบรมและการสืบทอดพุทธธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยผ่านทางพระสงฆ์ที่ได้แสวงพุทธโอวาทหลักพุทธธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับสภาพชีวิตตามหลักการคือ เน้นการพึ่งตนเอง การใช้ชีวิตอย่างสติพร้อมซึ่งความไม่ประมาท เห็นอาหิงสาคือความสงบไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง การดำเนินชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพที่เป็นประโยชน์สุจริต มีประมาณอดทน ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และเลิกความโลภและกิเลสต่างๆ มีความซื่อสัตย์ สุจริต ละอายและเกรงกว่าต่อการทำผิดบาป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, (2551) แสดงให้เห็นถึงพุทธวิธีของชาวพุทธที่ครอบคลุมทั้งระดับพฤติกรรม จิตและปัญญา ไว้ 10 ประการหรือกิริยาวัตร 10 ดังนี้

1. การให้เป็นสิ่งของ (ทานมัย)
2. การประพฤติที่ดีงาม (ศีลมัย)
3. การอ่อนน้อมถ่อมตน (อปจายนมัย)
4. การบำเพ็ญประโยชน์ (ไวยาวัจจมัย)
5. การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในบุญ (ปชาตทานมัย)
6. การยินดีในความดีของผู้อื่น (ปัตตานโมทวมัย)
7. การฟังธรรม (ปัตตานโมทนามัย)
8. การสอนทำให้ความรู้ (ธัมมัสสวนมัย)

9. การพัฒนาจิตใจ (ภาวนามัย)

10. การทำความเห็นตรง (ทิฏฐชุกัมม)

พุทธบูรณาการกับสังคมผู้สูงวัย เพื่อทำให้ผู้สูงอายุเกิดกระบวนการเรียนรู้และมีความเข้าใจตนเองที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญาประกอบด้วย

1) การรับรู้ เป็นการเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธศาสนาให้ความสำคัญอย่างมากกับการรับรู้สิ่งที่ถูกต้องดีงาม (สัจธรรม) การเรียนรู้จากภายนอก คือ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ และการอธิบาย การรับรู้จากภายใน คือ ความสามารถในการรับรู้ที่สอดคล้องกับอินทรีย์สังวรหรือการสำรวมอินทรีย์ การระหว่างไม่ให้เอากุศลธรรมครอบงำจิตใจเมื่อรับรู้สิ่งต่าง ๆ

2) การคิด (โยนิโสมนสิการ) การนำความรู้ที่ได้รับมาพิจารณาจัดระเบียบให้เกิดปัญญาเพิ่มพูนขึ้น เป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีโยนิโสมนสิการแบบปลูกปัญญา การคิดเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งตามสภาวะความเป็นจริง มุ่งให้เกิดโลกุตตรสัมมาทิฐิเข้าถึงอิสรภาพทางจิตและปัญญา โยนิโสมนสิการแบบเสริมสร้างคุณภาพจิต เป็นการใช้ความคิดเพื่อให้เกิดกุศลธรรม ลดโลภะ โทสะ และโมหะ

3) การปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา คือ อธิศีลสิกขา อภิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา

ดังนั้นผู้สูงอายุสามารถใช้อนาคตภายในตนเองสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างถูกต้องไม่ให้เกิดครอบงำจิตใจเมื่อรับรู้สิ่งเร้าที่มากกระตุ้น แนวทางการดูแลผู้สูงอายุตามแนวทางพุทธศาสนา เถรวาท เป็นแนวทางการพัฒนาทางด้านร่างกายและสิ่งแวดล้อม (กายภาวนา) การพัฒนาด้านสังคมมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (ศีล ภาวนา) และการพัฒนาให้เข้าใจในธรรมชาติของชีวิต มั่นคงในศีลธรรมฝึกสมาธิเพื่อเกิดปัญญาลดความวิตกกังวล คลายความว้าวุ่น มีเมตตา มีจิตใจผ่องใส เบิกบานถึงพร้อมด้วยธรรม (วราภรณ์ พูลสวัสดิ์ และคณะ, 2555)

จากสภาวะการทางสังคมของผู้สูงวัยจึงถูกมองว่า ผู้สูงอายุจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ คิดตามมาได้แก่ ปัญหาทางด้านการขาดแคลนแรงงาน ปัญหาการดูแลผู้สูงอายุ สุขภาพของผู้สูงอายุ ส่งผลให้องค์กรและหน่วยงานต่างๆ เกิดความวิตกกังวลและตื่นตัวที่จะร่วมมือแก้ไขปัญหเหล่านี้ นับตั้งแต่มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์รองรับภาวะสังคมผู้สูงอายุ จนถึงการสร้างวาทกรรมอย่างมีคุณภาพ เพื่อแสวงหาวิธีการให้ผู้สูงอายุสามารถสร้างประโยชน์ในด้านต่างๆ ให้กับสังคม เช่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างวิสาหกิจชุมชน การลดภาวะความเจ็บป่วยด้วยการส่งเสริมการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การออกกำลังกาย การเข้าร่วมกลุ่มนันทนาการโรงเรียนผู้สูงอายุ และการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีอายุยืนยาว มีความสุขความสงบ รูปแบบพุทธธรรมที่นำมาปฏิบัติอาจได้แก่ การฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม การฝึกเจริญสติและสมาธิภาวนา

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะพระภิกษุสงฆ์ นักวิชาการ และอาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาการพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมสติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทยบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา คือรูปแบบการพัฒนาการบูรณาการพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมปัญญา เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยหลักพุทธธรรม เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมสุขภาวะของผู้สูงอายุ ด้วยการมีส่วนร่วม

ของภาครัฐภาค เอกชน ท้องถิ่นและชุมชน ส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่เป็นภาระแก่สังคม และยังมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตลอดจนการนำไปใช้เป็นเครื่องมือหรือกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการสาธารณสุข โดยมีองค์กรทางพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์เป็นส่วนกลางส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อศึกษารูปแบบ แนวทาง และกระบวนการพัฒนาพุทธบูรณาการพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมปัญญา โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.2.2 วัตถุประสงค์รอง

1) โครงการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย

2) โครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาใช้นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดมหาสารคาม 2) ศึกษาการใช้นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรม เพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดมหาสารคาม 3) พัฒนานวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดมหาสารคาม และ 4) จัดทำคู่มือการใช้นวัตกรรม การพัฒนาพุทธธรรม เพื่อสังคมอุดมใจ สำหรับผู้สูงอายุจังหวัดมหาสารคาม

3) โครงการวิจัยย่อยที่ 3 เรื่อง กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) การศึกษาสภาพและปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) พัฒนากลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 3) ประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์

4) โครงการวิจัยย่อยที่ 4 เรื่อง รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมคติของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมคติของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมคติและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น และ 3) นำเสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมคติของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น

5) โครงการวิจัยย่อยที่ 5 เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาพุทธวิถีสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุ

จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักสังคหวัตถุ 4 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย จังหวัดร้อยเอ็ด และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย จังหวัดร้อยเอ็ด

6) โครงการวิจัยย่อยที่ 6 เรื่องการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต 2) พัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต และ 3) การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมปัญญาเพื่อสร้างกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมปัญญาเพื่อสร้างกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 6 วิธีคือ

1) หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทยความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรพุทธสังคมอุดมคติด้านเนื้อหาด้านกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสื่อการสอนและด้านการวัดและประเมินผล

2) นวัตกรรมพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคามตามหลักพุทธธรรม 4 ด้าน คือ กาย จิต ปัญญา และสังคม

3) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสิทธิสากลกลับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์ สังคมพหุวัฒนธรรมและผู้สูงอายุคือ ด้านกาย ด้านจิต และด้านสังคม วัฒนธรรมแบบพุทธศาสนาบุญสิทธิศึกษา คือ ทาน ศีล ภาวนา และสังคมสร้างสุข คือ สุขสบาย สุขสนุก สุขสง่า สุขสว่าง และสุขสงบ

4) รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงวัยที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย คุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยที่มีภาวะติดเตียง พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต 4 ด้าน คือ ความสุขทางกาย ความสุขทางสังคม ความสุขทางจิต และความสุขทางปัญญา

5) กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจัยที่ส่งผลต่อพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย 4 ด้านคือ ด้านความสุข ด้านคุณภาพและคุณธรรม ด้านครอบครัว/ชุมชนพัฒนา และด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยรับตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยะวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

6) การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 5 ด้าน คือ ด้านความสุข ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการสร้าง

เครือข่าย และด้านการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติตามหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์ 4 คือ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา และสมชีวิตา

ขอบเขตด้านประชากร

1) โครงการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่องหลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทยประชากรที่ได้ใช้ในการศึกษาคือ ประชาชนและผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-75 ปี ที่เข้าศึกษาในโรงเรียนผู้สูงอายุ 9 โรงเรียนในพื้นที่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ชัยภูมิ อุดรธานี ร้อยเอ็ด ยโสธร และอำนาจเจริญ กลุ่มตัวอย่างคือกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 - 75 ปี อยู่ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ จำนวน 400 คน วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้ตารางเลขสุ่ม และการทำหลักสูตรไปทดลองปฏิบัติกับกลุ่มประชาชนและผู้สูงอายุใน 7 จังหวัดจำนวน 80 ราย โดยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2) โครงการวิจัยย่อยที่ 2 นวัตกรรมพัฒนาพุทธทำเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดมหาสารคามประชากรที่มี อายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 179,228 คน กลุ่มตัวอย่างโดยการคำนวณสูตรของ Taro Yamane ได้ตัวอย่างจำนวน 398 คน และใช้การสุ่มแบบเป็นระบบ (Systematic Random Sampling)

3) โครงการวิจัยย่อยที่ 3 กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญศึกษา กลับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ ประชากรได้แก่ผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 11,756 คนและกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคำนวณโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ได้จำนวน 387 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling) และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)คือ ผู้บริหาร และผู้นำชุมชนจำนวน 13 คน และกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญในการประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญศึกษากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขจำนวน 9 คน

4) โครงการวิจัยย่อยที่สรุปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น ประชากรที่ศึกษาเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และมีภาวะติดเตียงในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 85 คนกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการกำหนดคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจำนวน 42 คน และกลุ่มตัวอย่างที่นำมาสัมภาษณ์จำนวน 20 คน

5) โครงการวิจัยย่อยที่หากลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ด ประชากรที่ศึกษาวิจัยคือ ผู้สูงอายุอายุ (60 - 69 ปี) ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดจำนวน 5,366 คนกลุ่มตัวอย่างได้จากการเปิดตาราง Krejcie and Morgan จำนวน 358 คน และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) แบบตารางเลขสุ่ม กลุ่มตัวอย่างที่นำมาสุ่มสัมภาษณ์คือผู้บริหารและผู้นำชุมชน จำนวน 9 คน

6) โครงการวิจัยย่อยที่หากลไกการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต กลุ่มเป้าหมายเชิงปริมาณได้แก่ กลุ่มทอผ้าไหมตำบลห้วยแก อำเภอนบพ จำนวน 60 คน และกลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพแบบเฉพาะสมาชิกเจาะจงประกอบด้วย ผู้บริหารกลุ่มทอผ้าไหม 10 คนและสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมจำนวน 5 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่

1) โครงการวิจัยย่อยที่ 1 หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมสติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทยได้กำหนดพื้นที่วิจัยคือ 1) จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ชัยภูมิ อุดรธาณีร้อยเอ็ด ยโสธร และอำนาจเจริญ 2) กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ (จังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์)

2) โครงการวิจัยย่อยที่ 2 นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดมหาสารคาม พื้นที่วิจัย คือ จังหวัดมหาสารคาม

3) โครงการวิจัยย่อยที่ 3 กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพุทธวัฒนธรรมสังคม สร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ พื้นที่วิจัยคือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์

4) โครงการวิจัยย่อยที่ 4 รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น พื้นที่วิจัยคือ ศูนย์สุขภาพชุมชนบ้านศรีฐาน และศูนย์สุขภาพชุมชนโนนทัน เขตพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

5) โครงการวิจัยย่อยที่ 5 กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่วิจัยคือ เขตเทศบาลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

6) โครงการวิจัยย่อยที่ 6 การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนด้วยผู้สูงอายุแห่งอนาคต พื้นที่วิจัยคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมตำบลห้วยแก อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น

ขอบเขตด้านเวลา

ปีงบประมาณ 2565 เริ่มตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2564 - 30 กันยายน 2565

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

พุทธบูรณาการ หมายถึง การนำเอาหลักพุทธธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาประยุกต์ผสมผสานหรือเติมแต่งในการอธิบายหรือการนำไปใช้ร่วมกับศาสตร์ต่างๆ ทำให้ศาสตร์นั้นมีความสมบูรณ์เป็นหลักการผสมผสานองค์ประกอบเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นเนื้อเดียวกันและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ทางร่างกาย สติปัญญาในระดับปัจเจกบุคคลองค์กรและสังคม

พุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมปัญญา หมายถึง การน้อมนำและยึดถือหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดการพัฒนาจิตใจ ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาทตามหลักบุญญสิกขา สังคหวัตถุ การพัฒนางานด้วยหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ การอยู่ร่วมในสังคมตามสังคหวัตถุ 4 ส่งผลให้เกิดภาวะการพัฒนาสังคมอุดมจิตสังคมอุดมสุขสังคมอุดมสติ และนำเข้าสู่สังคมอุดมปัญญา

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ หมายถึง การดำรงชีวิตของผู้สูงอายุด้วยความถึงพร้อมซึ่งความไม่ประมาท ประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมคำสอน มีสุขภาวะทางร่างกายและจิตใจ และสังคมที่ดี ส่งผลให้มีความสุขทางกาย ความสุขทางสังคม ความสุขทางใจ และความสุขทางปัญญา ทำให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมสร้างสุข คือ สุขสบาย สุขสนุก สุขสง่า สุขสว่าง และสุขสงบ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้สูงอายุไว้ว่า สามารถติดต่อสื่อสารและยังมีความจดจำได้ มีการดำเนินชีวิตประจำวัน

ได้อย่างปกติสุข แม้จะมีความลำบากทางด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว มีความพร้อมและเต็มใจที่เข้าร่วมกิจกรรมกับนักวิจัย ได้ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ประโยชน์ทางวิชาการ

- 1) งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพุทธบูรณาการเป็นการนำเสนอแนวทางและวิธีปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมกับวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจ และสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทำให้ได้แนวคิดและทฤษฎีที่จะนำไปสู่การพัฒนาวิชาการทั้งทางพระพุทธศาสนาและวิชาการร่วมสมัย
- 2) สร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุกับหลักธรรมคำสอนด้วย สร้างงานเชิงพุทธบูรณาการด้วยการอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบกลยุทธ์และกลไกการพัฒนาสังคมอุดมจิต สังคมอุดมสุข สังคมอุดมสติ และสังคมอุดมปัญญา

1.5.2 ประโยชน์ในการประยุกต์ใช้

- 1) ได้ข้อมูลเชิงสังเคราะห์และวิเคราะห์ในการอธิบายพุทธวิถีชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ฝึกอบรม ฝึกปฏิบัติ ให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ของผู้สูงอายุในสังคมโดยทั้งในปัจจุบันและอนาคต
- 2) สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปบูรณาการกับศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งทางด้านจิตวิทยาการสาธารณสุข และการปกครองเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมสร้างสุขและผู้สูงอายุสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคมและพระพุทธศาสนาต่อไป
- 3) องค์กรและหน่วยงานสามารถร่วมกันสร้างสังคมชุมชนและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ตลอดจนการจัดกิจกรรมและการจัดหาสิ่งที่ต้องการจำเป็นแก่ผู้สูงอายุตามความต้องการที่ได้ศึกษาค้นพบจากงานวิจัยนี้

1.6 หน่วยงานที่นำผลงานวิจัยไปใช้

1. วัดและพระสงฆ์ผู้ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลหน่วยงานการปกครองและสาธารณสุข
2. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่บริหารจัดการดูแลกำกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการส่งเสริมประชาชนและผู้สูงอายุปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม
3. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งนำผลการศึกษาไปจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาในกลุ่มผู้สูงอายุอย่างถูกต้องและเกิดประสิทธิผล
4. องค์กรทางด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุเช่น ศูนย์สุขภาพชุมชน องค์กรสาธารณสุขหมู่บ้านและชุมชนสำนักงานอนามัยและสิ่งแวดล้อม สำนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
5. มหาวิทยาลัยและหน่วยงานทางการศึกษาทุกแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชุดโครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของ ประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย
- 2) รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น
- 3) การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต
- 4) กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถี เพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ด
- 5) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์
- 6) นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดมหาสารคาม พื้นที่วิจัยได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบนของประเทศไทยคณะนักวิจัยมีประสบการณ์การทำงานและการวิจัยในพื้นที่ที่มีการบูรณาการระหว่างศาสตร์ และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการวิจัยนี้จะเกิดผลผลิตที่เป็นองค์ความรู้ และนวัตกรรม ได้แก่

- 1) หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย
- 2) รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตกลุ่มผู้สูง อายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น
- 3) การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้ สูงอายุแห่งอนาคต
- 4) กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ด
- 5) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับ พหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์
- 6) นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุจังหวัด มหาสารคาม ซึ่งได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธบูรณาการ

2.3 หลักธรรมเพื่อพัฒนาพุทธวิถีชีวิต

2.3.1 บุญญสิกขา (ทาน ศีล ภาวนา)

2.3.2 ทิฐิธัมมิกัตถประโยชน์

2.3.3 สังคหัตถ์ 4 เบญจศีล เบญจธรรม

2.4 สังคมอุดมคติ สังคมอุดมจิต สังคมอุดมคติ สังคมอุดมสุข สังคมสร้างสุข และสังคมอุดมใจ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 ผู้สูงอายุ

2.5.2 พุทธบูรณาการ

2.5.3 หลักธรรมเพื่อพัฒนาพุทธวิถีชีวิต

2.5.4 สังคมอุดมคติและสังคมสร้างสุข

2.6 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

คำสรรพนามที่ใช้เรียกผู้ที่มีอายุมากในภาษาไทยมีวิธีเรียกด้วยคำต่าง ๆ เช่น เรียกว่า "คนชรา" การเรียกโดยใช้ลักษณะทางกายภาพ "สังขาร" เป็นเกณฑ์ ส่วนกรณีที่เรียกว่า "ผู้อาวุโส" เป็นการเรียก โดยนำเอาสถานภาพทางราชการที่มากกว่าหรือสูงอายุ พรรษาที่บวชมานานกว่าเป็นเกณฑ์ในการเรียก เช่นเดียวกับกรณีของภาษาอังกฤษที่มีวิธีเรียกผู้ที่มีอายุมากแตกต่างกันไป เช่น เรียกว่า aging, elderly, older person, senior citizen ดังนั้น สมัชชาโลกขององค์การสหประชาชาติจึงกำหนดไว้ให้ผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป เป็นผู้สูงอายุและเรียกว่า the elderly เพื่อให้เป็นการสื่อให้เหมือนกัน ส่วนประเทศไทยได้บัญญัติศัพท์ว่า "ผู้สูงอายุ" เพื่อใช้เป็นสรพนามเรียก ผู้ที่มีอายุมากๆ (สิริหทัย มูลนิธิ, 2551: 7) ส่วนเกณฑ์การกำหนดความสูงอายุนั้นขึ้นอยู่กับสภาพที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสังคม ในการกำหนดเกณฑ์เข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น ประเทศมาเลเซีย แอฟริกา ได้กำหนดอายุไว้ที่ 55 ปี ประเทศสวีเดน เดนมาร์ก กำหนดอายุไว้ที่ 70 ปี สหรัฐอเมริกา กำหนดอายุไว้ที่ 65 ปี และประเทศไทยกำหนดอายุไว้ที่ 60 ปี ตัวเลขที่แสดงออกมานี้ล้วนเป็นเกณฑ์กำหนดอายุที่พ้นจากวัยทำงานของแต่ละประเทศ เพราะฉะนั้น การที่จะกำหนดว่า อายุเท่าใดจึงจะเรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ มีหลักเกณฑ์ คือกำหนดจากอายุเฉลี่ยของประชากร บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบในสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีระของแต่ละบุคคล (สุรกุล เจนอบรม, 2541)

ดังนั้น ผู้สูงอายุ คือผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ระบบอวัยวะการทำงานเกิดความเสื่อม ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น การมองเห็น การเคลื่อนไหวและเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นบุคคลที่อยู่ในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต เป็นวัยที่มีการเสื่อมถอย มีการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์และจิตใจ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม เนื่องจากภาวะการทำงานของร่างกายเสื่อมลง โดยมีการเปลี่ยนแปลงด้วยอัตราความเร็วที่แตกต่างกัน โดยการเปลี่ยนแปลงนี้จะเกิดขึ้นช้าเร็วแตกต่างกันแต่ละคน (สุทธิชัย จิตะ พันธุ์กุล, 2551: 9, บริบูรณ์ พรพิบูลย์, 2556 : 14 – 15, บรรลุ ศิริพานิช, 2557: 11, และชูศักดิ์ เวชแพศย์, 2555: 1)

2.1.1 คำนิยามที่เกี่ยวข้องกับสังคมผู้สูงอายุ

1) ผู้สูงอายุ หรือบางคนเรียกว่า ผู้สูงวัย เป็นคำที่บ่งบอกถึงตัวเลขของอายุว่า มีอายุมาก โดยนิยม นับตามอายุตั้งแต่แรกเกิด (chronological age) หรือทั่วไปเรียกว่า คนแก่ หรือคนชรา โดยพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่า คนแก่ คือ มีอายุมาก หรืออยู่ในวัยชรา และให้ความหมายของคำว่า ชรา คือ แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม นอกจากนั้นยังมีการเรียกผู้สูงอายุว่า ราษฎรอาวุโส (senior citizen) ส่วนองค์การอนามัยโลก (world health organization, WHO) และองค์การ สหประชาชาติ (united nations, UN) ใช้คำในภาษาอังกฤษของผู้สูงอายุว่า older person or elderly person

2) องค์การสหประชาชาติ ได้นิยามว่า "ผู้สูงอายุ" คือ ประชากรทั้งเพศชาย และเพศหญิง ซึ่งมี อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป (60+) โดยเป็นการนิยาม นับตั้งแต่อายุเกิด ส่วนองค์การอนามัยโลก ยังไม่มีการให้ นิยามผู้สูงอายุ โดยมีเหตุผลว่าประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีการนิยามผู้สูงอายุต่างกัน ทั้งนิยามตามอายุเกิด ตาม สังคม (social) วัฒนธรรม (culture) และสภาพร่างกาย (functional markers) เช่น ในประเทศที่เจริญแล้ว มักจัดผู้สูงอายุ นับจากอายุ 65 ปีขึ้นไป หรือบางประเทศอาจนิยามผู้สูงอายุ

ตามอายุกำหนดให้เกษียณงาน (อายุ 50 หรือ 60 หรือ 65 ปี) หรือนิยามตามสภาพของร่างกาย โดยผู้สูงอายุอยู่ในช่วง 45 - 55 ปี ส่วน ชายสูงอายุอยู่ในช่วง 55 - 75 ปี

3) ประเทศไทย คำว่า "ผู้สูงอายุ" ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่า 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย ส่วนคำว่า "สังคมผู้สูงอายุ" องค์การสหประชาชาติ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (ageing society หรือ aging society) ระดับสังคม ผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (aged society) และระดับ super - aged society โดยนิยามของระดับต่างๆ ซึ่งทั้ง ประเทศไทย และประเทศต่างๆ ทั่วโลก ใช้ความหมายเดียวกันในการนิยามของทุกระดับของสังคมผู้สูงอายุ ดังนี้

(3.1) การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (ageing society) คือ การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป รวมทั้งเพศชายและเพศหญิงมากกว่า 10% ของประชากรทั้งประเทศ หรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี เกิน 7% ของประชากรทั้งประเทศ

(3.2) สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (aged society) คือ เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็น 20% หรือ ประชากรอายุ 65 ปี เพิ่มขึ้นเป็น 14% ของประชากรโดยรวมทั้งหมดของทั้งประเทศ

(3.3) สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (super-aged society) คือ สังคมที่มีประชากรอายุ 65 ปี ขึ้น ไปมากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ อย่างไรก็ตาม ทุกประเทศทั่วโลกมีการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุใน ช่วงเวลาแตกต่างกันตามความเจริญ มั่งคั่ง ซึ่งมีผลต่อสุขภาพและการมีอายุยืนของประชาชน (ชมพูนุท พรหมภักดี, 2556: 2 - 3)

2.1.2 การเปลี่ยนแปลงในผู้สูงอายุ

จากการที่ร่างกายได้เข้าสู่ช่วงสุดท้ายแห่งชีวิตหรือเข้าสู่วัยสูงอายุนั้น ร่างกายเข้าสู่ภาวะของการเสื่อมถอยทางด้านร่างกาย จิตใจและบทบาททางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นไม่เท่ากันหรือใน เวลาเดียวกัน ดังนั้น ถ้าผู้สูงอายุมีการเตรียมพร้อมในการเข้าสู่ภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลง จะทำให้อยู่ใน สังคมได้อย่างมีความสุข โดยการเปลี่ยนแปลงต่างๆ นั้น มี 3 ด้าน ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีรวิทยา ดังที่ ดวงฤดี ลาคุยะ (2556: 16) กล่าวว่า ธรรมชาติแห่ง กระบวนการภาวะสมดุลในร่างกายของมนุษย์ ร่างกายจะควบคุมอุณหภูมิและเคมีชีวะโดยตัวมันเอง เมื่อคน อายุมากขึ้นความเจริญของร่างกายจะลดลง สอดคล้องกับ วิไลวรรณ ทองเจริญ (2545: 51 - 53) กล่าวว่า ผู้สูงอายุ ร่างกายจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมมากกว่าการเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้น ไม่เท่ากัน เซลล์ต่างๆ ภายในร่างกาย ส่วนใหญ่ทำงานลดลงและมีจำนวนน้อยลง 30% เมื่อเทียบกับวัยเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ส่วนใหญ่จะเริ่มสังเกตเห็น เมื่ออายุ 40 ปีขึ้นไป ซึ่งเกิดจากการ เปลี่ยนแปลงของระบบร่างกาย ดังต่อไปนี้

1.1) การเปลี่ยนแปลงรูปร่างและลักษณะท่าทาง เมื่ออายุมากขึ้นลักษณะรูปร่างมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น มีหลังโก่ง ข้อเข่า และสะโพกงอเล็กน้อย ความสูงของร่างกายลดลง อันเกิดจากกระดูก สันหลังสั้นลง

1.2) การเปลี่ยนแปลงของกระดูกและกล้ามเนื้อ กระดูกกะโหลกศีรษะ มีขนาดโตขึ้น ข้อต่อต่างๆ มีการเสื่อมถอย มีการสูญเสียแคลเซียมจากกระดูกมากขึ้น ทำให้กระดูกพรุน เปราะ หักง่าย ข้อต่อ เคลื่อนไหวได้จำกัด ด้านกล้ามเนื้อมีการอักเสบและเสื่อม ทำให้การเดินและการเคลื่อนไหวไม่

คล่องตัว กล้ามเนื้ออ่อนแรงลง ความสามารถในการหดตัว ยืดหยุ่นและความตึงตัวของกล้ามเนื้อลดลง กล้ามเนื้อ หย่อนยาน ขาดประสิทธิภาพในการทำงาน

2) การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์และจิตใจ ผู้สูงอายุจะจิตใจน้อย มีความวิตกกังวลและความเครียด

3) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ผู้สูงอายุจะมีสถานภาพทางสังคมเปลี่ยนไป

สรุปได้ว่า ในประเทศไทย ผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่า 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย

2.1.3 ลักษณะและองค์ประกอบของผู้สูงอายุ

นักวิชาการได้อธิบายลักษณะของความสูงอายุ (Aging) หรือความชราภาพที่เกี่ยวข้องกับความเสื่อมถอยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความสามารถทางร่างกายลดลง ความสามารถในการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมต่างๆ ลดลงโดยความสูงอายุหรือความชราภาพ จึงเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนและน่าสนใจ มนุษย์ทุกคนต้องประสบภาวะนี้ ที่กล่าวว่าสลับซับซ้อนเนื่องจาก กระบวนการของผู้สูงอายุมีความ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ (Physiological) ทางอารมณ์ (Emotional) การเรียนรู้ สติปัญญา (Cognitive) เศรษฐกิจ (Economic) และทางส่วนตัว (Interpersonal) ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลสามารถสรุปได้ 2 ลักษณะ คือ

1) ความสูงอายุแบบปฐมภูมิ (Primary aging) เป็นความสูงอายุที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกคน เป็นไปตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ เมื่ออวัยวะต่างๆ เซลล์ต่างๆ ในร่างกายมนุษย์ ถูกใช้งานมานานก็ย่อมเกิดความเสื่อมโทรม เสื่อมสภาพไปตามอายุขัยของการทำงานซึ่งการเสื่อมโทรมลงของเซลล์ต่างๆ ในร่างกายนั้นจะส่งผลให้เห็นเด่นชัดขึ้นทีละน้อย เช่น ผิวหนังเริ่มเหี่ยวย่น ผมเริ่มเปลี่ยนเป็นสีขาว สายตายาว พละกำลังเริ่มถดถอยลง

2) ความสูงอายุแบบทุติยภูมิ (Secondary aging) เป็นความสูงอายุที่มนุษย์เราสามารถหลีกเลี่ยงได้ ความสูงอายุลักษณะนี้มักจะเกิดจากการปล่อยปละละเลย ไม่ห่วงกังวลหรือไม่รักษาสุขภาพร่างกาย การใช้ร่างกายทำงานหนักเกินไป การรับประทานอาหารมากเกินไปจนการที่ร่างกายมีโรคภัยมาเบียดเบียน ก่อให้เกิดความชราภาพแบบ ทุติยภูมิได้ (สิทธิพร สุรินทร์ และคณะ, 2561 และ สุรกุล เจนอบรม, 2534)

แววดาว พิมพ์พันธ์ดี และคณะ (2562) อธิบายถึงองค์ประกอบของความแข็งแกร่งในชีวิตของผู้สูงอายุมี 10 องค์ประกอบ คือ

1) การจัดการอารมณ์	2) การเห็นคุณค่าในตนเอง
3) การมีจุดหมายในชีวิต	4) การรับรู้ความสามารถแห่งตน
5) การดูแลสุขภาพกาย	6) การมีมุมมองในชีวิตเชิงบวก
7) ความสามารถในการจัดการปัญหา	8) การปฏิบัติทางจิตวิญญาณ
9) การมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	10) การได้รับการสนับสนุนทางสังคม

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544) อธิบายว่า ผู้สูงอายุมีองค์ประกอบ แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) สภาพทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ (Physical Status Aging) เมื่อก้าวเข้าสู่วัย ผู้สูงอายุ ระบบในร่างกายของผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงอวัยวะต่างๆ ในร่างกายไม่สามารถ ทำงานได้

ตามปกติ การเผาผลาญในร่างกายลดน้อยลง การเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อทำให้เหี่ยวยาน การเปลี่ยนแปลงทางเดินโลหิต การเสื่อมของกระดูกและกล้ามเนื้อ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในระบบสมอง ระบบย่อยอาหาร การขับถ่าย และระบบอื่นๆ ของร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุเกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ง่าย เกิดการเจ็บป่วยในระยะเวลาที่ยาวนาน และภาวะทุพพลภาพ

2) สภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ (Psychological Status of Aging) สภาพ ทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ส่วนหนึ่งเกิดจากการเสื่อมถอยของอวัยวะต่างๆ ความผิดปกติของระบบประสาทและสมอง ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของสมองและประสาทลดลง มีผลกระทบต่อระบบความทรงจำ เกิดอาการหลงลืม และความทรงจำย้อนกลับ สามารถจดจำเหตุการณ์ในอดีตได้ดีกว่าเหตุการณ์ ในปัจจุบัน นอกจากนั้น สภาพการเจ็บป่วย และการสูญเสียด้านต่างๆ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสภาพทางจิตใจ ดังนี้

2.1) การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เนื่องจากบุคคลที่ใกล้ชิด เช่น คู่สมรส ญาติสนิท เพื่อนเสียชีวิต หรือแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น ทำให้เกิดการซึมเศร้าอันเนื่องมาจากการ พัดปรจากจากบุคคลอันเป็นที่รัก

2.2) การสูญเสียสถานภาพทางสังคม เนื่องจากการออกจากงาน หรือหมดภาระที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้รู้สึกไร้ค่า

2.3) การสูญเสียสัมพันธภาพในครอบครัว เนื่องจาก บุตร ธิดา ส่วนใหญ่แยกตัวออกไปสร้างครอบครัวใหม่ จากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรหลานลดลง

2.4) การไม่ตอบสนองความต้องการทางเพศ ซึ่งนับว่าเป็นการสูญเสียทางจิตใจอย่างรุนแรง เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสรีระเคมีของร่างกาย และวัฒนธรรมที่มีต่อเรื่องเพศสัมพันธ์ของผู้สูงอายุว่าไม่เหมาะสม ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางเพศได้

3) สภาพทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ (Social Status of Aging) ในอดีตผู้สูงอายุและครอบครัว ประกอบด้วย บุตร หลาน และบุคคลอื่นไม่น้อยกว่า 3 รุ่นอายุ อาศัยด้วยกันในลักษณะครอบครัวใหญ่ อันเป็นลักษณะครอบครัวขยาย (Extended Family) ซึ่งสมาชิกทุกรุ่นมีความรักใคร่และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ปัจจุบันโครงสร้างครอบครัวกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตรเท่านั้น

4) สภาพทางด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ (Financial Status of Aging) จากการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศ เกิดความทันสมัยต่างๆ การเติบโตของชุมชนเมือง (Urbanization) ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ส่งผลกระทบโดยตรงกับสภาพของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถหารายได้ได้ จึงรู้สึกว่ตนเองไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เกิดความว่เหว่ ทั้งที่ผู้สูงอายุอาจมีความต้องการรายได้มากกว่าช่วงกลางคนเช่น เกิดปัญหาสุขภาพต้องใช้ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลมากขึ้น ต้องการคนดูแลเนื่องจากตนเอง ไม่แข็งแรง

สรุปว่า ผู้สูงอายุมี 2 ลักษณะ คือ ความสูงอายุที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกคนเป็นไปตามธรรมชาติ ความสูงอายุแบบปฐมภูมิ (Primary aging) และ ความสูงอายุที่เกิดจากการปล่อยปละละเลย ก่อให้เกิดความชราภาพแบบทุติยภูมิ (Secondary aging) ทั้ง 2 ลักษณะนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1) มีสภาพทางด้านร่างกายตลอดจนอวัยวะต่างๆ เปลี่ยนแปลงและเสื่อมโทรมลง 2) สภาพทางด้านจิตใจมีความเปลี่ยนแปลงอันมีความสัมพันธ์กับสภาพร่างกายที่มากระทบจิตใจ รวมถึงสภาพของ การสูญเสียบุคคลและสิ่งรอบข้างตนเอง 3) สภาพทางด้านสังคม และ 4) สภาพทางด้านเศรษฐกิจ

2.1.4 ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

กรมกิจการผู้สูงอายุ (2565) ได้นำเสนอยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย 3 มาตรการ ได้แก่

- (1) มาตรการหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ
- (2) มาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- (3) มาตรการการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ

2) ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุประกอบด้วย 6 มาตรการ ได้แก่

- (1) มาตรการส่งเสริมสุขภาพป้องกันการเจ็บป่วย และดูแลตนเองเบื้องต้น
- (2) มาตรการส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ
- (3) มาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ
- (4) มาตรการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ
- (5) มาตรการส่งเสริมสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ
- (6) มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

3) ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วย 4 มาตรการ ได้แก่

- (1) มาตรการคุ้มครองด้านรายได้
- (2) มาตรการหลักประกันด้านสุขภาพ
- (3) มาตรการด้านครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง
- (4) มาตรการระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน

4) ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อพัฒนางานด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 2 มาตรการ ได้แก่

(1) มาตรการการบริหารจัดการเพื่อพัฒนางานด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ

- (2) มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ

5) ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์ด้านการประมวล พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ และการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติประกอบด้วย 3 มาตรการ ได้แก่

(1) มาตรการสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ สำหรับการกำหนดนโยบาย และการพัฒนาการบริการหรือการดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ

(2) มาตรการดำเนินการให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติที่มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง

(3) มาตรการพัฒนาระบบข้อมูลทางด้านผู้สูงอายุให้ถูกต้องและทันสมัย โดยมีระบบฐานข้อมูลที่สำคัญด้านผู้สูงอายุที่ง่ายต่อการเข้าถึงและสืบค้น

กรมกิจการผู้สูงอายุ (2565) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนากฎหมาย นโยบาย มาตรการ กลไก เทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปสู่การปฏิบัติ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกระดับเพื่อพัฒนาศักยภาพและขับเคลื่อนการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงอายุ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาระบบการดูแล ค้ำครองพิทักษ์สิทธิและส่งเสริมระบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กรสู่ความเป็นเลิศ

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์สำหรับรองรับผู้สูงอายุ เป็นแนวการปฏิบัติโดยมีนโยบายครอบคลุมทุกมิติของการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข โดยการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ การส่งเสริมและพัฒนา การคุ้มครองทางสังคม การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา และการเผยแพร่องค์ความรู้

2.1.5 ความต้องการของผู้สูงอายุ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2556) จำแนกความต้องการของผู้สูงอายุ ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ความต้องการพื้นฐานคือความต้องการสากลที่ผู้สูงอายุในโลกต้องแสวงหาให้ได้มาเท่ากับเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของผู้สูงอายุไม่ว่าจะอยู่ในสังคมวัฒนธรรมใดๆ ก็ตามจากการสำรวจความต้องการพื้นฐานในวัฒนธรรมต่างๆ กันอาจจะสรุปได้ว่าผู้สูงอายุในโลกต่างมีความต้องการตรงกันที่จิตใจกล่าวคือ

(1) ผู้สูงอายุพยายามมีชีวิตอยู่นานเท่าที่จะเป็นไปได้หรืออย่างน้อยก็อยู่ไปจนกว่าความพึงพอใจในสิ่งรอบตัวนั้นไม่มีความหมายหรือเมื่อถึงแก่ความตาย

(2) ผู้สูงอายุพยายามรักษาพลังและศักยภาพทางร่างกายและทางสมองให้คงอยู่ให้มากที่สุดและใช้ประโยชน์จากพลังและศักยภาพดังกล่าวอย่างสูงสุดเท่าที่จะทำได้

(3) ผู้สูงอายุพยายามป้องกันและธำรงไว้ซึ่งสิทธิพิเศษที่เคยเป็นในชีวิตวัยต้น เช่น ความรู้ความชำนาญทรัพย์สินสมบัติเกียรติคุณและอำนาจ

2) ความต้องการขั้นสูงคือความต้องการซึ่งมีลักษณะเปลี่ยนแปลงง่ายอาจเป็นความต้องการเฉพาะหน้าหรือระยะยาวหรือเป็นจุดหมายปลายทางของผู้สูงอายุเป็นความต้องการที่สอดคล้องกับลักษณะสังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุและจะถูกปฐมนิเทศโดยวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วยเป็นลักษณะที่เข้ากับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุซึ่งเป็นผลจากการขัดเกลาของแบบแผนและบรรทัดฐานของสังคม

ณัฐริจิตา เทวเลิศสกุล และคณะ (2559) อธิบายว่าผู้สูงอายุมีทั้งสิ้น 4 ด้าน ประกอบด้วย

(1) ด้านร่างกาย คือ ต้องการศูนย์สุขภาพ และการดูแลตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ

(2) ด้านการพัฒนาความรู้ คือ ต้องการการอบรมให้ความรู้ด้านต่างๆ

(3) ด้านรายได้และสวัสดิการสังคม คือ ต้องการรายได้จากเบี้ยยังชีพที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และ

(4) ด้านครอบครัวและสังคม คือ ต้องการให้ลูกหลานดูแลเอาใจใส่ตนอย่างใกล้ชิดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

สุภาพร ทศพระรินทร์ (2556) กล่าวว่า ความต้องการของผู้สูงอายุนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลหลายฝ่าย รวมทั้งภาคีเครือข่ายต่างๆ ทั้งในภาครัฐบาล หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น ชุมชน ได้เสนอความต้องการของผู้สูงอายุที่สามารถสรุปได้ 5 ด้าน ดังนี้

1) ความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพและปัจจัยสี่ของผู้สูงอายุ เพราะมักมีสภาพร่างกายที่อ่อนแอ ครอบครัวและบุตรหลานควรเอาใจใส่ มีที่อยู่อาศัยโดยให้ผู้สูงอายุมีที่พักพิง เช่น บ้านของตนเอง บ้านของบุตรหลานหรือญาติพี่น้อง หรือในสถานสงเคราะห์ของรัฐ และเอกชน

2) ความต้องการทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความต้องการประกอบอาชีพต้องมีรายได้ และทำงานมีความหมายต่อผู้สูงอายุ เพราะเป็นที่มาของรายได้และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ตลอดจนความต้องการได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน จากบุตรหลาน เครือญาติและหน่วยงานรัฐ

3) ความต้องการความรู้ ได้แก่ ความต้องการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัยสูงอายุ เพื่อมาใช้ปรับตัวในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม มีความรู้เท่าทันเหตุการณ์

4) ความต้องการทางด้านสังคม ได้แก่ ต้องการความรักและเคารพนับถือจากคนในครอบครัว ความต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือจากสังคม ตลอดจนการทำตนเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น

5) ความต้องการทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการทางด้านความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ ความกตัญญู และต้องการมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ตลอดจนความต้องการความรัก ความเคารพ ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ เพราะผู้สูงอายุต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

จากการศึกษานิยามความต้องการของผู้สูงอายุ สามารถสรุปรวบรวมจัดหมวดหมู่เพื่อความเข้าใจง่ายต่อการทำความเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุได้ 3 ด้าน คือ ความต้องการทางด้านกายภาพ ความต้องการด้านจิตใจ และความต้องการด้านสังคม ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการทางกายภาพ ผู้สูงอายุต้องการมีสุขภาพแข็งแรง มีปัจจัยสี่ ประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และอาหารที่เหมาะสมกับวัย ต้องการศูนย์สุขภาพ และการดูแลตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจน

2. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Mental Needs) ความต้องการทางด้านความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ ความกตัญญู และต้องการมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เริ่มมุ่งสร้างความคิด เข้าวัด ทำบุญ ถวายทาน หรือทำสมาธิ เพื่อให้จิตใจสงบ

3. ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ด้านสังคมมีความสำคัญมากกับผู้สูงอายุ คือ ต้องการความรักและเคารพนับถือจากคนในครอบครัว ความต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือจากสังคม ตลอดจนการทำตนเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น โดยช่วงวัยนี้ต้องการความสนใจจากผู้อื่น ต้องการการเป็นส่วนหนึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว สังคม และหมู่คณะ ในบทบาท

ทางสังคมตามความถนัดของตน ตลอดจนการประกันรายได้ทั้งจากบุตรหลาน และภาครัฐ เพราะเป็นที่มาของรายได้และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

นอกจากนี้ การจะส่งเสริมผู้สูงอายุให้เกิดความรู้สึกดีและอึดอึ้งทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม จะต้องมียุทธศาสตร์ที่จะสนับสนุนกลุ่มผู้สูงอายุที่แต่ละท้องถิ่นหรือท้องที่ที่ต้องการมีการบูรณาการศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมในแต่ละแห่ง หรือที่เรียกว่า พหุวัฒนธรรม ให้เป็นรูปธรรมและสามารถช่วยให้กลุ่มผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจ รู้สึกว่าเป็นวัยที่มีคุณค่า และเป็นสังคมที่มีความสุขเนื่องจากไม่เฉพาะผู้สูงวัยมีความสุขเท่านั้น สมาชิกในครอบครัว และสังคมรอบข้างก็จะเกิดพลังแห่งความสุขเช่นกัน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธบูรณาการ

2.2.1 พุทธบูรณาการพระพุทธศาสนา

การบูรณาการพระพุทธศาสนากับวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่ว่าการศึกษา แบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์จึงทำได้ 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 พุทธวิทยา (Buddhology) หมายถึง การปรับศาสตร์เข้าหาพุทธศาสนา คือใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้ง และนำศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายพุทธศาสนาให้ดูทันสมัย และมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับได้ง่ายขึ้น

วิธีที่ 2 ธรรมวิทยา (Dhammology) หมายถึง การปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ คือใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตั้งและนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมเข้าไปในเนื้อหาของศาสตร์สมัยใหม่ทั้งนี้เพราะศาสตร์สมัยใหม่มุ่งแสวงหาความจริงโดยไม่สนใจศีลธรรมการนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมให้กับศาสตร์เหล่านั้นย่อมจะส่งผลให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์

พุทธบูรณาการ (Buddhist integration) มาจากคำว่า “พุทธ” และ “บูรณาการ” รวมกัน “พุทธ” แปลว่ารู้ หรือรู้แจ้ง หมายถึง พระพุทธศาสนาสอน “บูรณาการ” เป็นการเอาส่วนประกอบต่างๆ เข้าด้วยกันแล้วให้กลายเป็นองค์รวมมีอาจแบ่งแยกได้ คือ จะต้องได้อะไรใหม่ๆ สิ่งใหม่ๆ ซึ่งก็รวมในคำว่า “นวัตกรรม” เป็นเป้าหมายของบูรณาการ “พุทธบูรณาการ” คือการบูรณาการองค์ประกอบภายในของศาสนาพุทธ และพุทธบูรณาการแบบเติมเต็ม คือ การบูรณาการองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา เป็นหลักกับศาสตร์ต่างๆ นอกศาสนาพุทธอีกด้วย ซึ่งพระพุทธศาสนามีจุดหมายสูงสุดคือ จัดการความขัดแย้งภายในจิตใจของตนเองให้หมดสิ้นไป หรือดับทุกข์ที่เรียกว่า วิมุตติ หรือ นิพาน หรือสันติโดยพุทธวิธี

คณิต ดวงหัตถ์ และพระมหามิตร จิตตปัญญา (2564) กล่าวว่า การบูรณาการหลักภาวา 4 เพื่อการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุหลักพระพุทธศาสนา เน้นการสร้างสุขภาพหรือภาวะที่เป็นสุขแบบองค์รวมไว้กับระบบของชีวิต 4 ด้านคือ ทางกาย ทางสังคมทางจิตและทางปัญญาโดยเน้นภาพพัฒนาจากธรรมชาติภายในชีวิตคือพัฒนาจิตให้เกิด ปัญญาอันส่งผลต่อชีวิต ซึ่งเป็นไปโดยเกี่ยวข้องกับธรรมชาติภายนอกทั้งทางกายและสังคม

การพัฒนาทางกาย (กายภาวา) หมายถึงการมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือทางวัตถุปฏิบัติได้ด้วยการฝึกฝนพฤติกรรมการใช้อินทรีย์ ตู ฟัง รับประทานอย่างมีสติ

และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ปัญญาเจริญงอกงาม มีชีวิตที่ดีงาม มีคุณค่า มีสุขภาพดี รู้จักปัญญาในการดำเนินชีวิต

การพัฒนาศีล (ศีลภาวนา) หมายถึง การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ปฏิบัติได้ด้วยการทำศีล 5 หรือศีล 8 มาฝึกพฤติกรรมให้ถูกต้อง เหมาะสมกับครอบครัว ชุมชน สังคม ตามระเบียบกฎกติกา และกฎหมาย หรือไม่ให้เบียดเบียน ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายคุณค่าและคุณภาพชีวิต

การพัฒนาจิต (จิตภาวนา) หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณ ภาพทั้งหลาย ควบคุมจิตด้วยการเจริญสมณะและวิปัสสนา เพื่อให้จิตมีคุณภาพที่ดี คือ พรหมวิหารธรรม มีความสุภาพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู ละอายต่อการทำชั่ว เกรงกลัวต่อบาป จิตมีสมรรถภาพที่ดี คือ จิตมีความเข้มแข็ง มั่นคง มีความเพียรพยายาม มีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจและจิตมีสุขภาพดี คือ มีความสงบเย็น สดชื่นผ่องใส ร่าเริงเบิกบานใจ มองโลกในแง่ดี มีแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ โดยสามารถนำหลักกว้างๆ มาเป็นแนวทางในการฝึกอบรมด้านสมาธิ

การประยุกต์พุทธบูรณาการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรรวม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านความรู้ความคิดที่เรียกว่า ปัญญา ในด้านพฤติกรรมอันเป็นการกระทำของคน ทั้งที่ปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมตามที่มองเห็นและไม่แสดงออกภายนอก ได้ซึ่งทางพุทธศาสนา ประกอบด้วยกายกรรมวจีกรรมและมโนกรรมโดยมนุษย์ที่มีทุนด้านนี้ถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีทักษะ และมีศีลในการควบคุมพฤติกรรม การประยุกต์พุทธบูรณาการในการพัฒนาด้านทักษะ พฤติกรรมของทรัพยากรมนุษย์ จะก่อให้เกิดการแสดงออก มีการเคารพกติกาสังคมและองค์กร มีระเบียบวินัย การมีทัศนคติที่เหมาะสมกับปทัสถานของสังคมและองค์กรที่ตนเป็นสมาชิก ในด้านจิตใจเป็นการพัฒนาจิตใจสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงานมีสมาธิในการปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงด้วยการสร้างความผูกพันในองค์กร มีบรรยากาศในการปฏิบัติงานแบบพี่แบบน้อง ความร่วมมือร่วมใจ มีการประสานงานอย่างราบรื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การทำงานเป็นทีม มีความเคารพอาวุโส ด้านความรู้ความคิดที่เรียกว่า ปัญญา มีความสามารถในการคิดแยกแยะ คิดเชื่อมโยงแบบมีเหตุผล ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ สามารถมองเห็นความเป็นจริง ด้วยความเป็นจริง ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในงานที่ตนทำเป็นอย่างดีส่งผลให้มีพฤติกรรมที่ผลิตงานที่มีประสิทธิภาพ การประยุกต์พุทธบูรณาการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะก่อให้เกิดทรัพยากรมนุษย์ที่เปี่ยมไปด้วยศีล สมาธิปัญญา และมีความรู้ทักษะความเชี่ยวชาญสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคม และองค์กรที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและสร้างสรรค์ผลงานที่ดี สร้างองค์กรที่มีคุณภาพและพัฒนาสังคมแบบยั่งยืน

การบูรณาการหลักตามแนวพุทธศาสนา กับการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างความสุขของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุต้องการดูแลอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกันระหว่างการดูแลในครอบครัว สถาบัน และชุมชน ซึ่งหลักพุทธธรรม ได้แก่ การภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เป็นแนวคิด หรือหลักปฏิบัติที่เชื่อมโยงวิธีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และถูกต้องตามกฎหมาย นำมาซึ่งประโยชน์สุขอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต

ด้านกายภาวนา

1. สุขสบาย (Health) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุ ในการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง คล่องแคล่วมีกำลัง สามารถตอบสนองต่อความต้องการทางกายภาพได้

ตามสภาพที่เป็นอยู่ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียงไม่มีอุปนิสัย หรืออันตราย มีสภาพแวดล้อมที่เสริมสุขภาพไม่ติดสิ่งเสพติด

2. สุขสนุก (Recreation) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุในการเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์ สนุกสนานกับการทำกิจกรรม ที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส กระปรี้กระเปร่า มีคุณภาพชีวิตที่ดี กิจกรรมเหล่านี้สามารถลดความซึมเศร้า คลายเครียด และความวิตกกังวลได้

ด้านศีลภาวนา

3. สุขสง่า (Integrity) หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต ความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเองการยอมรับนับถือตนเองให้โอกาสตนเองได้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

ด้านจิตภาวนา

4. สุขสว่าง (Cognition) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุด้านความจำ ความคิดอย่าง มีเหตุผล การสื่อสาร การวางแผนและการแก้ไขปัญหา ความสามารถในการคิดแบบองค์รวม (ปกิจจสมบูรณ์) รวมทั้งความสามารถในการจัดการสิ่งของต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านปัญญาภาวนา

5. สุขสบาย (Peacefulness) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุในการรับรู้ – เข้าใจ ความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ และสามารถคิดอย่างมีเหตุผล กับสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถผ่อนคลายให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้ รวมทั้งความสามารถในการปรับตัว ยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ได้นำแนวคิดเรื่ององค์การแห่งความสุขเป็นแนวทางเพื่อพัฒนาสุขภาวะของพนักงาน แต่ผลการสำรวจพบว่า (1) พนักงานยังขาดความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเองในเบื้องต้น (2) พนักงานบางส่วนยังมีปัญหาเรื่องสุขภาพทางจิตใจที่เกิดจากความพึงพอใจในการใช้ชีวิต (3) ความพร้อมของร่างกาย เช่น ยังคงมีปัญหาเรื่องความเครียด อ่อนเพลีย และการพักผ่อนไม่เพียงพอ (4) พนักงานบางส่วนยังไม่เข้าใจเรื่องหลักธรรมเพื่อส่งเสริมให้ทำงานอย่างมีความสุขได้อย่างไร้รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการของพนักงานบริษัท คือ (MW Life Balance) หมายถึง ดุลยภาพแห่งชีวิต ด้วยสติและปัญญา

M = Mindfulness คือ มีสติ หมายถึง สุขภาวะทางด้านร่างกายและสุขภาวะทางด้านจิตใจ ที่ต้องมีสติในการพิจารณาการบริโภคอาหารด้วยหลักโภชนาการและสติในการดำเนินชีวิต ได้อย่างประเสริฐครบหลัก พรหมวิหาร 4

W = Wisdom คือ การมีปัญญา หมายถึง สุขภาวะทางด้านสังคม และสุขภาวะทางด้านปัญญาที่ต้องมีปัญญาในการดำรงชีวิตในสังคม หลักนาถกรรมธรรม 10 ธรรมอันเป็นการสร้างที่พึงคุณธรรม อันทำให้เป็นที่พึ่งของตน และมีปัญญาการทำงานครบหลัก พละ 5 คือ สร้างพลังแห่งความเข้มแข็ง มั่นคงปราศจากความเกียจคร้านและความไม่ประมาทในการทำกิจการงานรวมทั้งต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติในการทำงานด้วยศาสตร์สมัยใหม่ NLP (Neuro Linguistic Programming) เป็นศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของบุคคลเพื่อประสบผลสำเร็จในชีวิต NLP เชื่อว่าปัญหาเกี่ยวกับสภาพอารมณ์ของคนเกิดจากการทำงานของระบบประสาทและจิตใจที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของชีวิต ซึ่งรูปแบบดุลยภาพแห่งชีวิต ด้วยสติ และปัญญานี้ จึงต้องมีความสมดุลทั้งชีวิตการทำงาน ชีวิตส่วนตัวชีวิตในสังคม ชีวิตครอบครัว และสุขภาพที่ดีด้วย

อัจฉราวรรณ กันจินะ (2562) กล่าวถึง หลักพุทธธรรมที่ผู้เกษียณอายุราชการนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตมากที่สุด 6 อันดับแรก ได้แก่ 1) หลักเบญจศีล หรือ ศีล 5 2) หลักสันโดษ 3) หลักอริยะสัจ 4 4) หลักพรหมวิหาร 4 5) หลักโลกธรรม 8 และ 6) หลักไตรลักษณ์

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา ผลกระทบจากการเกษียณอายุราชการ

1) ด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ หลักไตรลักษณ์เพื่อยอมรับความไม่เที่ยงของชีวิต และใช้ จังกมสูตร ปฐมนายุสสาสูตร เพื่อดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง

2) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ หลักทวิภูมิมักตลประโชน์ กามโมคีสสุข และหลักสันโดษตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้การดำรงชีวิตได้อย่างไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

3) ด้านสังคมและจิตใจ ได้แก่ หลักโลกธรรม 8 เพื่อให้ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพของผู้เกษียณอายุราชการ ได้แก่ Do not LEAVE model อย่างละทั้ง 5 ข้อดังนี้

L = Let oneself on (การปล่อยวาง)

Do not leave for letting oneself on อย่างละทั้งการปล่อยวาง อย่ายึดติดกับลาภยศ สรรเสริญ ชีวิตย่อมมีการเปลี่ยนแปลง และจงมีชีวิตอยู่กับปัจจุบัน

E = Excellent health (การมีสุขภาพที่ดีเยี่ยม)

Do not leave excellent health. ต้องออกกำลังกาย ทานอาหารที่มีประโยชน์นอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ

A = Activity (การมีกิจกรรม)

Do not leave activity ต้องมีกิจกรรมในสังคมเพื่อสร้างความกระตือรือร้นในจิตใจ

V = Virtue (คุณงามความดีความมีศีลธรรม)

Do not leave activity virtue ควรหาโอกาสศึกษาธรรมะเพื่อจิตใจที่สงบสุข

2.2.2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสิ่งทั้งหลาย กล่าวคือ มนุษย์ ต้องเป็นผู้กระทำการด้วยการฝึกอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตนซึ่งได้แก่ คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต ทางปัญญา ที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตน เป็นความสัมพันธ์กับมนุษย์และวัตถุ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางกายและวาจา ดังนั้น มนุษย์จึงเป็น ผู้กระทำ หรือผู้สร้างให้เกิดมีคุณสมบัติ ทั้งยังเป็นผู้พัฒนา ผู้เผยแผ่ถ่ายทอดคุณสมบัติที่ตนทำ ให้มีให้เป็นนั้นไปสู่ภายนอกแม้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เอง หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ควรพิจารณานั้น ได้แก่ หลักด้านการวางแผน เพื่อการคัดเลือกบุคคลสู่การพัฒนา หลักธรรมภาวะผู้นำการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การประเมินผล การพัฒนา

การพัฒนา บุคคลตามแนวพุทธนั้นตั้งอยู่บนหลักภาวะ 3 คือ กายภาวนา จิตภาวนา ปัญญาภาวนา ซึ่งบุคคล สามารถปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ เพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ประการ คือ

1) ทำให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม เป็นผู้มียะเบียบวินัย เคารพกฎหมาย แต่อยู่ในกรอบวัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงของสังคม พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลงดเว้นกายทุจริต วาจาทุจริต และประพฤติดังแต่กายสุจริต วาจาสุจริต อันเป็นไปตามหลักของศีล เรียกว่า กายภาวนา กายภาวนานี้เป็น

วิธีการพัฒนาบุคคลด้านพฤติกรรมที่แสดงออก ทางกายและวาจา เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม ให้บุคคลแสดงออกเฉพาะพฤติกรรมในด้านดีเท่านั้น

2) ทำให้บุคคลมีจิตใจ และอารมณ์มั่นคง เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนอื่นเป็น คนที่เห็นประโยชน์ส่วนรวม พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลลดเว้นความโลภ ความพยาบาท แล้วให้ประพฤติแต่มนัสสุจริต ไม่มีความโลภ ไม่พยาบาท หรือมีจิตใจเสียสละ และยินดีให้อภัยตาม มโนสุจริต เป็นการพัฒนาจิตใจตามหลักของสมาธิที่เรียกว่าจิตภาวนา

3) ทำให้บุคคลได้รู้ และเข้าใจในสิ่งต่างๆ อย่าง ถูกต้องตามความเป็นจริงเป็นสัมมาทิฐิ ละมโนสุจริต ปฏิบัติตามมโนสุจริต เป็นการพัฒนาบุคคลตามหลักปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา การปฏิบัติข้อนี้เป็นการพัฒนาบุคคลให้เข้าใจชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง จนถึงสัมมาญาณและบรรลุมรรคผลนิพพาน (ความหลุดพ้นจากกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง) ซึ่งถือเป็นปัญญา ภาวนาเช่นกัน

หลักการที่ว่ามนุษย์จะอยู่ด้วยดี ต้องมีระบบชีวิตที่สมดุล (balanced system) ต้องมองสิ่งต่างๆ ในลักษณะที่เป็นเรื่องของส่วนประกอบเข้ามาประชุมกันเป็นระบบ โดยเฉพาะการดำรงอยู่ของมนุษย์นี้เป็นระบบ องค์ประกอบทั้งหลายจะต้องประสาน กลมกลืนกันอย่างมีคุณภาพ มนุษย์จะอยู่ดีได้มิใช่ด้วยการเอาแต่ตัวเอง แต่ต้องอยู่ร่วมในระบบ ในระบบแห่งการดำรงอยู่ของมนุษย์นั้น จะต้องมองให้ครบถ้วน ว่ามีองค์ประกอบอะไรร่วมอยู่ด้วยบ้าง จึงต้องแยกแยะออกมาดู เป็นการแยกเพื่อประโยชน์ในการประสาน ไม่ใช่แยกเพื่อ แยกแยะเอาชนะหรือทำลาย ได้มีการแยกออกมาให้เห็นองค์ประกอบว่า ในการที่มนุษย์จะอยู่ด้วยดีนั้นระบบการ ดำรงอยู่มีองค์ประกอบอะไรบ้างที่จะต้องประสานกลมกลืนกัน ก็เห็นว่าต้องมี 1) ตัวมนุษย์เอง 2) สังคม และ 3) ธรรมชาติแวดล้อม หรือระบบนิเวศ

มนุษย์จะดำรงอยู่ด้วยดี องค์ประกอบสามอย่างนี้จะต้องเป็นไปด้วยดี ไปด้วยกันได้ ประสานกลมกลืน เกื้อกูลและสมดุลกันแม้แต่ตัวของมนุษย์เองคือชีวิตนี้ ก็แยกได้ว่ามีกายกับใจ องค์ประกอบทั้งสอง คือร่างกายกับจิตใจนี้ ก็ต้องประสานสอดคล้องกลมกลืนและเกื้อกูลกัน ทั้งหมดนี้คือระบบการดำรงอยู่ด้วยดีของมนุษย์ ซึ่งต้องมีองค์ประกอบสาม คือ ชีวิต หรือตัว มนุษย์เอง ซึ่งประกอบด้วยกายกับใจแล้วก็สังคม และธรรมชาติแวดล้อม มนุษย์จะพัฒนาอะไร ก็ตาม จะต้องให้องค์ประกอบสามอย่างนี้ไม่กระทบกระเทือนในทางเสียหายต่อกัน

การพัฒนาตามความหมายของพุทธศาสนา ก็คือ ภาวนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, 2546) หมายถึง การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา ซึ่งมีการพัฒนา 4 ประการ ประกอบด้วย

1) กายภาวนา คือ การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกับเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2) สิลภาวนา คือ การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

3) จิตภาวนา คือ การทำจิตให้เจริญ หรือจะเรียกว่า สมาธิภาวนา คือใช้สมาธิทำให้เกิดคุณค่าต่างๆ จะเรียกว่าจิตตภาวนาก็ได้ เพราะว่ามันต้องทำด้วยจิตที่เจริญ เพราะทุกอย่างนั้นต้องทำด้วยจิตที่เป็นสมาธิ

4) ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญาให้รู้ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (ผาน ธรรมวิจารณ์, 2550)

สรุปว่า ทรัพยากรมนุษย์ตามทัศนะพุทธศาสนา จึงหมายถึง การมองมนุษย์ในฐานะ ที่ เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีรูปร่างเหมือนกันทุกคน คือ ชั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และในฐานะเป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนได้ด้วยการพัฒนาทางกาย จิตใจ ปัญญา จนสามารถพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพมีคุณสมบัติความสามารถที่จะกระทำกิจต่างๆ ได้ด้วยดี ถูกต้องดีงามในการดำรงชีวิตแล้วยังมีชีวิตที่เกื้อกูล เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม รวมถึงมีความสัมพันธ์ที่ดีงามกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีความสุขจนสามารถพัฒนาถึงจุดสูงสุดทางพุทธศาสนา ได้แก่ นิพพาน

2.2.3 หลักธรรมเพื่อเตรียมพร้อมสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

มนุษย์ที่จะชื่อว่า ฝึก ศึกษา หรือพัฒนาตน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนผู้เป็นสมาชิกใหม่ของมนุษยชาติ ซึ่งมีคุณสมบัติที่เป็นต้นทุน 7 ประการที่เรียกว่า แสงเงินแสงทองของชีวิต ที่ดีงาม หรือ รุ่งอรุณของการศึกษา (บุพพนิมิต) ซึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตที่จะพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริง ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

1) กัลยาณมิตรตตา (มีกัลยาณมิตร) แสวงหาแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี คืออยู่ร่วมหรือใกล้ชิดกัลยาณชน เริ่มต้นแต่มีพ่อแม่เป็นกัลยาณมิตรในครอบครัว รู้จักคบคน และเข้าร่วม สังคมกับกัลยาณชนที่จะมีอิทธิพลชักนำและชักชวนกันให้เจริญงอกงามในการพัฒนา พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา โดยเฉพาะให้เรียนรู้และพัฒนาการสื่อสารสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยเมตตา มีศรัทธาที่จะดำเนินตามแบบอย่างที่ดีและรู้จักให้ปัจจัยภายนอก ทั้งที่เป็นบุคคล หนังสือ และเครื่องมือสื่อสารทั้งหลาย ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้และความดีงาม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต แก้ไขปัญหาและทำการสร้างสรรค์

2) สีสัมปทา (ทำศีลให้ถึงพร้อม) มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต คือ รู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่กิจกรรมกิจการและสิ่งแวดล้อมให้อื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิต อย่างน้อย มีศีลขั้นพื้นฐาน คือมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกัน และในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ด้วยการกินใช้ปัจจัย 4 ตลอดจนอุปกรณ์เทคโนโลยีทั้งหลาย ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เกื้อหนุนการศึกษา การสร้างสรรค์ และระบบดุลยสัมพันธ์ของธรรมชาติ

3) ฉันทสัมปทา (ทำฉันทะให้ถึงพร้อม) มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ คือ เป็นผู้มีความใฝ่รู้ ใฝ่ทำ ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่สมฤทธิ์ ใฝ่ความเป็นเลิศอยากช่วยทำทุกสิ่งทุกคนที่ ตนประสบเกี่ยวข้อง ให้เข้าถึงภาวะที่ดีงาม ไม่หลงติดอยู่แค่คิดจะได้จะเอาและหาความสุขจาก การเสพบริโภคที่ทำให้จม อยู่ใต้วงวนแห่งความมัวเมาและการแย่งชิง แต่รู้จักใช้อินทรีย์ มีตาที่ดู หูที่ฟัง เป็นต้น ในการเรียนรู้ หาความสุขจากการศึกษาและมีความสุขจากการทำสิ่งดีงามด้วย การใช้สมองและมือในการสร้างสรรค์

4) อัตตสัมปทา (ทำตนให้ถึงพร้อม) มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้ คือ ระลึกรู้เสมอถึงความจริงแท้แห่งธรรมชาติของมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก ซึ่งเมื่อฝึกแล้ว จะประเสริฐเลิศสูงสุดแล้วตั้งใจฝึกตนจนมองเห็นความยากลำบากอุปสรรคและปัญหาเป็นจุดเวทีที่

ทดสอบและพัฒนาสติปัญญาความสามารถ มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนยิ่งขึ้น จนเต็มสุดแห่งศักยภาพ ด้วยการพัฒนาที่พร้อม ทุกด้าน ทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

5) ทัศนวิสัยสัมปทา (ทำทัศนวิสัยให้ถึงพร้อม) ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆ ตามเหตุและผล คือ ตั้งอยู่ในหลักความคิดความเชื่อถือที่ติงามมีเหตุผลอย่างน้อยถือหลักเหตุปัจจัยที่จะนำไปสู่การ พิจารณา ไตร่ตรองสืบสวนค้นคว้าเป็นทางเจริญปัญญาและเชื่อการกระทำว่าเป็นอำนาจใหญ่สุดที่ บันดาลชะตากรรมกับทั้งมีพฤติกรรมและจิตใจที่อยู่ในอำนาจเหตุผล แม้จะฝืนทำให้สำเร็จและและดี งามสูงสุด ก็รู้เท่าทันความเป็นไปได้ภายในขอบเขตของเหตุปัจจัยที่มีและที่ทำ ถึงสำเร็จก็ไม่หลงลอย ถึงพลาดก็ไม่ห้อยงง ตรงจิตผ่องใสเป็นอิสระได้ ไม่วุ่นวายวุ่นวายเอาแต่ใจตนตลอด จนไม่ปล่อยตัว เลื่อนไหลไปตามกระแสค่านิยม

6) อัปปมาทสัมปทา (ทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม) ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท คือ มีจิตสำนึก ในความไม่เที่ยง มองเห็นตระหนักถึงความไม่คงที่ ไม่คงทน และไม่คงตัว ทั้งของชีวิตและ สิ่งทั้งหลายรอบตัว ซึ่งเปลี่ยนแปลงไม่ตามเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกตลอดเวลา ทำให้หนึ่งนอน ใจอยู่ไม่ได้และมองเห็นคุณค่าความสำคัญของการเวลาแล้ว กระตือรือร้นขวนขวายเร่งศึกษาและป้องกันแก้ไขเหตุปัจจัยของความเสื่อมและเสริมสร้างเหตุปัจจัยของความเจริญงอกงาม โดยใช้เวลาทั้งคืนวันที่ผ่านไปให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

7) โยนิโสมนสิการสัมปทา (ทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม) ฉลาดคิดแยกคายให้ได้ ประโยชน์และความจริง คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็น คิดเป็น เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มัน เป็นไปในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โดยใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนสืบค้นวิเคราะห์ ไม่ว่าจะทำให้เห็นความจริง หรือเพื่อให้เห็นแง่ด้านที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์กับทั้งสามารถแก้ไขปัญหาและจัดทำดำเนินการต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญาที่จะทำให้พึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ หลักคุณสมบัติที่เป็นต้นทุนสำหรับการพัฒนาตนเอง 7 ประการนั้น เพื่อให้มีความพร้อมสู่การพัฒนาที่ถูกต้อง มีศักยภาพที่ดีเกิดคุณประโยชน์แก่ตนเป็นสิ่งที่ สำคัญสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาตนเองหรือผู้รับการพัฒนา จะต้องรู้จักเลือกสรรสิ่งที่ติงามและ ให้เกิดมีในตนอันจะเป็น หลักประกันของชีวิตที่จะทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้และ นอกจากนี้ ยังมีหลักที่จะช่วยให้รู้จัก เลือกสรรในทางที่ทรัพยากรมนุษย์มีความถนัดตามจริต หรือลักษณะนิสัย ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาได้ตรงตามความสนใจและมีความก้าวหน้าอย่างรวมเร็วต่อการพัฒนา

ทรัพยากรมนุษย์ อันได้แก่ หลักจริต 6 ประการ คือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, 2538) 1) รากจริต ผู้มีรากะเป็นความประพฤติปกติ มีลักษณะนิสัย หนักไปในทางรากะ ประพฤติหนักไปทางรักสวรั้งงาม ละมุนละไม ควรใช้กรรมฐานคู่ปรับคือ อสุภะ (และกายคตาสติ) 2) โทสจริต ผู้มีโทสะเป็นความประพฤติปกติ มีลักษณะนิสัยหนักไปในทางโทสะ ประพฤติหนักไปในทางใจร้อนหงุดหงิดรุนแรง กรรมฐานที่เหมาะสมคือ เมตตา (รวมถึงพรหมวิหารข้อ อื่นๆ และกสิณ โดยเฉพาะวรรณกสิณ) 3) โมหจริต ผู้มีโมหะเป็นความประพฤติปกติ มีลักษณะนิสัย หนักไปในทางโมหะ ประพฤติหนักไปทางเขลา เหนงซึม เงื่องงง งมงาย ใครว่าอย่างไรก็คอยเห็นคล้อย ตามไปฟัง แก้วด้วยมีการเรียน ไต่ถาม ฟังธรรม สนทนาธรรมตามกาล หรืออยู่กับครู (กรรมฐานที่ เกื้อกูลคือ อานาปานสติ) 4) สัทธาจริต ผู้มีศรัทธาเป็นความประพฤติปกติ มีลักษณะนิสัยมากด้วย ศรัทธา ประพฤติหนักไปทางมีจิตซาบซึ้ง ซึ้นบาน น้อมใจ เลื่อมใสโดยง่าย ฟังชักนำไปในสิ่งที่ควรแก่ ความเลื่อมใส และความเชื่อที่

มีเหตุผล เช่น ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย และศีลของตน 5) พุทธจริต หรือญาณจริต ผู้มีความรู้เป็น ความประพุดติปกติ มีลักษณะนิสัยความประพุดติหนักไปทางใช้ ความคิดพิจารณา และมองไปตาม ความจริง พึงส่งเสริมด้วยแนะนำให้ใช้ความคิดพิจารณา สภาวธรรมและสิ่งดีงามที่ให้เจริญปัญญา เช่น พิจารณาไตรลักษณ์ เป็นต้น 6) วิตกจริต ผู้มีวิตกเป็น ความประพุดติปกติ มีลักษณะนิสัยความ ประพุดติหนักไป ทางชอบครุ่นคิดวอกวน นึกคิดจับจุดฟุ้งซ่าน พึงแก้ด้วยสิ่งที่สะกดอารมณ์ เช่น เจริญอานาปานสติ หรือเพ่งกสิณ เป็นต้น

เนื่องจากพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงบรรลุนั้นมีความละเอียดอ่อน สุขุม คัมภีร์ภายยากต่อ บุคคลจะรู้เข้าใจและปฏิบัติตามได้ เมื่อทรงพิจารณาอย่างลึกซึ้ง ทรงเห็นว่าคนในโลกมีหลายจำพวก พวกสอนได้ ผู้มีธุรีในจักขุน้อย ถ้าไม่ได้ฟังธรรมอาจเสื่อมจากคุณวิเศษได้ จึงทรงเปรียบเทียบอุปนิสัย ของคนเสมือนบัว 4 เหล่า แล้วจึงทรงดำริที่จะแสดงธรรมแก่ชาวโลกตาม ความเหมาะสมแห่ง สติปัญญาต่อไป

หลักการพิจารณาตามหลักบัว 4 เหล่า (อง.จตุกก. (ไทย) 21/133/22) (สังเกตจากการศึกษา การปฏิบัติตาม และ สติปัญญา) "ภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก คือ 1) อุคฆัตถัญญ คือผู้เข้าใจได้ ฉับพลัน 2) วิปจิตถัญญ คือผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ 3) เนยยะ คือผู้ที่ พอจะแนะนำได้ และ 4) ปทปรมะ คือผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวกนี้แลมีปรากฏ อยู่ในโลก"

1) อุคฆัตถัญญ คือ ผู้เข้าใจได้เร็วพลัน เพียงท่านยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงก็ตรัสรู้ได้เปรียบ เหมือนดอกบัวที่โผล่พ้นน้ำแล้ว พอถูกแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานทันที

2) วิปจิตถัญญ คือ ผู้รู้และเข้าใจได้ต่อเมื่อท่านอธิบายขยายเนื้อความจึงรู้แจ้ง เปรียบเทียบ เหมือนดอกบัวที่โผล่เสมอผิวน้ำ พร้อมจะบานในวันรุ่ง

3) เนยยะ คือ ผู้พอแนะนำพอสอนบ่อยๆ ค่อยเข้าใจได้เปรียบเทียบเหมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ พร้อมที่จะบานในวันต่อไป

4) ปทปรมะ คือ ผู้มีปัญญาด้อย จดจำได้เฉพาะตัวบทธรรมเท่านั้น ไม่สามารถที่จะเข้าใจ เห็นแจ้งในธรรม สอนไปก็เพียงให้เป็นอุปนิสัยปัจจัยในภพต่อไป เหมือนดอกบัวที่มีโรค และยังอยู่ใต้ โคลน ตม ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นพ้นน้ำเพื่อเบ่งบานได้ ยิ่งแต่จะตกเป็นอาหารของปลาและเต่า

การเปรียบเทียบอุปนิสัยของคนเข้ากับดอกบัวสี่เหล่านี้ ถือเป็นแนวทางที่จะทำให้ ผู้พัฒนา ทรัพยากรมนุษย์รู้จักเลือกสรรวิธีการพัฒนาให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาและยังจะ ทำให้รู้สึกเข้าใจ ต่อตัวผู้รับการพัฒนามตามระดับความสามารถทางสติปัญญา ทำให้เกิดการพัฒนาดตรงตามความรู้ ความเข้าใจของผู้รับการพัฒนา ส่งเสริมฝึกอบรมการพัฒนาได้เป็นอย่างดี

2.2.4 กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีจำนวนมากมาย สามารถนำมาใช้ให้เหมาะกับตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้จัดไว้เป็นหมวดไว้ดัง จะได้ยกมาเป็นแนวทางดังนี้

1. หลักธรรม สำหรับผู้นำการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้บริหารจะต้องมีความเก่ง คือรู้จัก ระดมทรัพยากรบุคคลให้ประสานสอดคล้องไปในทิศทาง เดียวกัน เพื่อดำเนินให้สำเร็จตามเป้าหมายที่

วางไว้ จึงต้องมีลักษณะเด่น 3 ประการ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), คุณลักษณะของผู้บริหาร, 2536) คือ

1.1 จักขุมา หมายถึง มีสายตาที่ยาวไกล เป็นคนมีปัญญา มองการณ์ไกล สามารถกำหนดเป้าหมายและวางแผน ทั้งตลาดในการใช้คน ซึ่งกล่าวโดยสรุป นักบริหารจะต้องมีความรู้ 3 ประการ คือ รู้ตน รู้คน และรู้งาน ลักษณะของนักบริหารข้อนี้ตรงกับคำว่า (Conceptual Skill) คือทักษะในการใช้ความคิด

1.2 วิรุโธ หมายถึง จัดการธุระได้ดีเพราะมีความชำนาญเฉพาะด้าน นักบริหารระดับล่างควรมี ความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่ง เช่น เป็นหัวหน้าฝ่ายธุรการจะต้องมีความรู้ด้านเอกสารงานธุรการเป็นอย่างดี แต่ถ้าเป็นนักบริหารระดับสูง ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านอาจไม่จำเป็นนัก เพราะสามารถใช้ผู้เชี่ยวชาญ ช่วยทำงานเฉพาะด้านได้ ลักษณะที่สองนี้ ตรงกับคำว่า Technical Skill คือ ทักษะด้านเทคนิค

1.3 นิสสัยสัมปันโน หมายถึง อาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จึงมีคนอื่นดีทำงานให้ด้วยความเต็มใจ นักบริหารต้องผูกใจคนไว้ได้ ลักษณะที่สามนี้สำคัญมาก “นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นอยู่ที่สูงไม่ได้” ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ลักษณะนี้ช่วยให้สั่งงานและมอบหมายงานอย่างมีประสิทธิภาพและ ลดความยุ่งยากในการติดตามผล (นางนุช วงษ์สุวรรณ, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, 2552)

สรุปว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนาได้แบ่งจุดหมายไว้เป็น 3 ระดับชั้น หรือแบ่งเป็น 2 ระดับใหญ่คือ จุดหมายระดับโลกียะ คือ จุดหมายที่ทำได้โดยการดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิตในปัจจุบันและในภายเบื้องหน้า ส่วนอีกหนึ่งจุดหมาย คือ จุดหมายระดับโลกุตตระ คือ จุดหมายสูงสุดหรือประโยชน์อย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา ได้แก่ การมีปัญญารู้เท่าทันความ จริง เข้าถึงธรรมชาติของโลกและชีวิต อันทำให้จิตใจเป็นอิสระพ้นจากเครื่องเศร้าหมอง ความขุ่นมัวของจิตทั้งปวง มีความสุขอย่างแท้จริงอันเป็น วิมุตติธรรม นิพพาน ซึ่งจุดหมายในระดับนี้ มนุษย์ก็สามารถกระทำให้เกิดขึ้นได้ ให้บรรลุถึงจุดหมาย สูงสุดนี้ได้โดยการพัฒนาตามหลักทางพุทธศาสนา ซึ่งเรียกว่า สิกขา 3 ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญาและ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนานี้ ต้องปฏิบัติให้ครบ 3 ด้าน อันเป็นทางทำให้เกิด ความสมบูรณ์ยั่งยืน ได้แก่ ด้านตนเอง ด้านผู้อื่น และด้านทั้งสองหรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย โดยมีการ พัฒนาไปพร้อมกัน ผู้พัฒนานั้นที่เข้าถึงจุดหมาย 3 ด้านนี้แล้ว ซึ่งถือได้ว่า ได้ทำหน้าที่ประโยชน์โดย สมบูรณ์ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม นอกจากนี้ถ้ากล่าวสรุปได้อีกว่า เป้าหมายการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ตามแนวพุทธนี้ ก็เพื่อจุดหมายอีกอย่างหนึ่ง คือ 1) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรให้ทำงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สนองความจำเป็นขององค์กร มีความสามารถในการประกอบสัมมาชีพ 2) นอกจากพัฒนาให้เป็นคนเก่งมีความสามารถแล้ว ยังต้องมีศีลธรรม จริยธรรม ทำงานให้ได้อย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตดี เป็นคนดีของสังคมประเทศชาติ และ 3) พัฒนามนุษย์ไปสู่ระดับอุดมคติตาม หลักพุทธธรรม คือ สู่ระดับนิพพาน ซึ่งจะทำให้มนุษย์มี ความสุขที่แท้จริงหรือมีสภาพของการดับทุกข์ ได้อย่างสิ้นเชิง เป้าหมายทั้ง 3 ประการนี้ สู่ถึงระดับขั้นตอนของการพัฒนาตามเป้าหมายทางพุทธ ศาสนาด้วย กล่าวคือ หากมนุษย์หรือองค์กรมีประสิทธิภาพแล้ว แต่ยังขาดเป้าหมายข้อที่สองขาด จริยธรรม ศีลธรรม ก็ต้องพัฒนาให้เกิดขึ้น หรือหากบุคคลหรือองค์กรนั้นมีทั้งข้อที่ 1 และ 2 แล้ว ก็สามารถ

ก้าวสู่การพัฒนาขั้นที่ 3 ต่อไปได้ อย่างไรก็ตามเป้าหมายการพัฒนานั้น จะขึ้นอยู่กับ วิสัยทัศน์ขององค์กร หากองค์กรมีวิสัยทัศน์ต้องการเป็นองค์กรที่มีทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ ความสามารถมีประสิทธิภาพในการทำงานแต่ต้องมีจริยธรรม คุณธรรมด้วย องค์กรที่วางนี้ก็พัฒนาได้ 2 ระดับ เป้าหมาย ยังไม่พัฒนาไปถึงระดับที่ 3 ก็ได้ เช่น องค์กรที่เป็นธุรกิจเอกชนหรือองค์กร ภาครัฐ แต่หากเป็นองค์กรทางพุทธศาสนา ก็ต้องมีเป้าหมายสู่ระดับการพัฒนาถึงขั้นสุดท้ายด้วยตาม หลักแห่งพุทธธรรม ผู้ออกบวชได้สละชีวิตก็เพื่อศึกษาธรรม เผยแผ่ธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรม ก็หวังประโยชน์แห่งการเข้าถึงความหลุดพ้นดับทุกข์ เข้าถึงความสุขอันแท้จริง

2.3 หลักธรรมเพื่อพัฒนาพุทธวิถีชีวิต

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับบุญสิกขา

2.3.1.1 ความหมายของบุญสิกขา

ทาน ศีล ภาวนา (บุญญสิกขา) ศีล สมาธิ ปัญญา (ไตรสิกขา) ทาน ศีล ภาวนา กับ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ ที่จริงก็เรื่องเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันคือ

1. การเน้นด้านภายนอก เน้นด้านหยาบ จัดเป็นทาน ศีล และภาวนา โดยขยายด้านนอกเป็น 2 อย่าง คือ ทาน กับ ศีล นั้นรวมเป็นอันเดียวกันเพราะว่าศีลนั้นหลักการก็คืออยู่ร่วมกันด้วยดีกับผู้อื่นในสังคม ส่วนทานก็เป็นองค์ประกอบในการที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดีกับผู้อื่นในสังคม ก็เลยมารวมอยู่ในคำว่า ศีล

2. การเน้นด้านภายใน คือ ภาวนา จัดเป็นศีล สมาธิ ปัญญา โดยแยกละเอียดเป็นจิตใจ (สมาธิ) กับ ปัญญา

เพราะฉะนั้น เมื่อท่านได้ฟังคำว่า ทาน ศีล ภาวนา กับ ศีล สมาธิ ปัญญานี้ ให้ทราบว่าเป็น “ที่จริงเป็นระบบอันเดียวกัน” แต่เราแยกเพื่อให้เห็นจุดเน้นที่ต่างกัน สำหรับคฤหัสถ์จะเน้นด้านนอก จัดเป็น ทาน ศีล ภาวนา แต่สำหรับพระสงฆ์ จะเน้นด้านใน วางหลักเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา หรือที่ว่า “ไตรสิกขา” ไตร แปลว่า 3 สิกขา คือ การศึกษา รวมเป็น ไตรสิกขา แปลว่า การศึกษา 3 อย่าง

ส่วนชุด ทาน ศีล ภาวนา เรียกชื่อต่างไปนิดหนึ่งว่า “บุญญสิกขา” หรือ “บุญสิกขา” คือ การฝึกฝนในเรื่องความดี หรือการฝึกหัดทำความดีนั่นเอง บุญญ = ความดี สิกขา = การฝึกอบรม คือ การฝึกฝนปฏิบัติอบรมในเรื่องความดี การทำให้คนเจริญงอกงามขึ้นในความดีต่างๆ ด้วย ทาน ศีล ภาวนา รวมแล้วทั้ง 2 ชุดก็เป็นอันเดียวกัน ต่างกันที่จุดเน้นดังกล่าว เมื่อปฏิบัติธรรมตามหลัก ไตรสิกขา หรือบุญสิกขา 3 ประการ อย่างถูกต้องดีแล้ว จะสามารถเข้าถึงชีวิตที่ดีงาม มีความสุขที่แท้จริง โดยเข้าถึงธรรมและความสุขทั้ง 3 ระดับ ได้จนถึงที่สุด” พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต ป.๘.๙); (2558))

สรุปว่า บุญญสิกขา หมายถึง การฝึกฝนในเรื่องความดี หรือการฝึกหัดทำความดี หรือการทำให้คนเจริญงอกงามขึ้นในความดีต่างๆ สำหรับคฤหัสถ์เพื่อความเจริญงอกงามมีความสุขทั้งภายนอกและภายใน ประกอบด้วย การทาน การรักษาศีล และการภาวนา

2.3.1.2 หลักการของบุญญสิกขา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2551) อธิบายว่า ทาน ศีล ภาวนา เรียกว่า บุญญสิกขา มีสาระสำคัญอย่างเดียวกับไตรสิกขา ประกอบด้วย

1. ทาน คือ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือกัน เพื่อยึดเหนี่ยวสังคม และเพื่อส่งเสริมความดีงามและการทำสิ่งที่ดี ทานเป็นเครื่องส่งเสริมการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นไปด้วยดีมีระเบียบมั่นคงยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นก็เป็นเครื่องฝึกหัดขัดเกลาทั้งพฤติกรรมภายนอกทางกาย วาจา และ ฝึกฝนอบรมจิตใจให้เจริญยิ่งขึ้นไปในคุณธรรม และความเอื้ออ้อมเบิกบานผ่องใส

ทานเป็นบุญอย่างหนึ่ง เรียกว่า "ทานมัย" คือบุญที่เกิดจากการให้ เป็นสังคหวัตถุ คือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจกันได้ และเป็นบ่อเกิดแห่งบารมีที่เรียกว่า ทานบารมี

ทาน ที่แปลว่า วัตถุที่พึงให้ ย่อมาจาก "ทานวัตถุ" หมายถึงสิ่งของสำหรับให้สำหรับเสียสละให้ผู้อื่น ได้แก่สิ่งของที่ถวายพระ สิ่งของที่ควรนำไปให้เพื่อตอบแทนบุญคุณแก่ผู้มีพระคุณ เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ ญาติผู้ใหญ่ เรียกว่าไทยทานบ้าง ไทยธรรมบ้าง มี 10 อย่าง ทานสูตร ได้แก่ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ มਾਲย์และดอกไม้ ของหอม (รูปเทียน) เครื่องอุปโภค (สบู่เป็นต้น) ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป (ไฟหรือไฟฟ้า) การให้ทานวัตถุ 10 อย่างนี้มีผลานิสงส์มากเพราะเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์อย่างเดียว ไม่มีโทษ ไม่มีพิษภัยแก่ผู้รับ การเลือกของที่จะให้บัณฑิตสรรเสริญ ด้วยจิตใจที่ดีงาม การให้ทานมีวัตถุประสงค์สำคัญในการคลายความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ความโลภในจิตใจมนุษย์ ส่งผลให้เกิดความ ใส สว่าง สะอาดของจิตใจ

ประเภทของทานมี 4 ประเภท คือ

1. ทานที่เป็นอามิส หรืออามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ
2. ทานที่ไม่เป็นอามิส หรือธรรมทาน คือการให้ที่ไม่เป็นวัตถุสิ่งของ ได้แก่ ให้สติ ให้ธรรมะ สอนคุณธรรม ให้กำลังใจ ให้อภัย (อภัยทาน) ให้วิทยาทาน
3. อภัยทาน คือการยกโทษด้วยการไม่พยาบาทจองเวร บัณฑิตกล่าวเป็นทานที่ให้ได้อย่างที่สุด โดยเฉพาะการให้อภัยศัตรูหรือผู้ที่ทำร้ายตนอย่างสาหัส
4. วิทยาทาน คือการให้ความรู้ทางโลก (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต), 2557: เว็บไซต์)

ช่วงการแพร่ระบาดโควิด-19 เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา ประชาชนที่นิยมเข้าวัดฟังเทศน์ ฟังธรรม โดยเฉพาะผู้สูงอายุต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นกลุ่มเปราะบางและมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อได้ง่าย อัตราการเสียชีวิตของผู้สูงอายุในช่วงสถานการณ์โควิด-19 คิดเป็นร้อยละ 53 และเสียชีวิตมากที่สุดในช่วงอายุ 60-69 ปี ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่เสียชีวิตจากโรคโควิด-19 มีโรคประจำตัว โดยพบป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงร้อยละ 36 รองมาคือโรคเบาหวาน ร้อยละ 28 และโรคไตร้อยละ 18 ดังนั้น จึงอาจจะต้องปรับเปลี่ยนมาเพื่อให้ลูกหลานใช้สื่อออนไลน์ในการเข้าร่วมกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุแทนการเข้าวัด เช่น การฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และพิธีกรรมทางศาสนาแบบออนไลน์ หรือการบริจาคปัจจัยผ่านคิวอาร์โค้ด เพื่อลดการสัมผัสกับธนบัตร เหรียญ หรือสิ่งของบริจาคต่างๆ และลดจำนวนผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา สำหรับบางวัดที่จัดให้มีการทำบุญขอให้ปฏิบัติตามมาตรการของกระทรวงสาธารณสุขอย่างต่อเนื่องและเคร่งครัด โดยจัดให้มีระบบคัดกรองและตรวจวัดอุณหภูมิบริเวณทางเข้าพุทธสถาน พร้อมจัดเตรียมจุดล้างมือด้วยสบู่ อุปกรณ์ล้างมือ เช่น แอลกอฮอล์เจลไว้บริเวณทางเข้าประตูทางเข้า-ออก ให้เพียงพอ (สุวรรณชัย วัฒนากรเจริญชัย, 2564)

พระครูพิลาศสริกิจ และคณะ (2562) ได้กล่าวว่า การให้ทานในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า การให้ทานที่ถูกต้อง ประกอบด้วยแนวการปฏิบัติในการให้ทานทั้งผู้ให้ และผู้รับต้องเป็นผู้มีคุณธรรม

และจริยวัตรตรงตามถูกต้องตามหลักศาสนา และเข้าใจรอบรู้ไม่ตกเป็นเหยื่อของทุรชน เพราะในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมเทคโนโลยีก้าวไกล จึงจำเป็นต้องรู้เท่าทันโลกพร้อมที่จะนำพาตัวเอง สังคมสู่การพัฒนาด้านวัตถุและจิตวิญญาณ เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่สังคมได้อย่างสมบูรณ์และต่อยอดสู่การพัฒนาองค์กรประเทศชาติต่อไป การให้ทานยุคสังคมไทยปัจจุบัน พัฒนาเกี่ยวกับการบริจาคทาน เพื่อทำประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวมที่เป็นการกุศลด้วยระบบสแกน QR Code ในการให้ทาน และการใช้บัตรสมาร์ตการ์ด ทั้งนี้ เพราะทำให้ทั้งผู้ให้และผู้รับได้รับอานิสงส์แห่งผลบุญจากการให้ทาน โดยไม่มีความวิตกกังวลใจ เนื่องจากการกระทำโดยใช้หลักศรัทธาและปัญญาควบคู่กันไปอย่างถูกต้องรอบคอบและชัดเจนอย่างแท้จริง

คมชัดลึกออนไลน์ (2561) คิวอาร์โค้ด และพร้อมเพย์ ของระบบการโอนเงินแบบใหม่ ที่ธนาคารกำลังรุดตลาดยุค 4.0 นี้ เพื่อให้ผู้ที่ทำบุญบริจาคเงิน สามารถทำรายการโอนเงินบริจาคผ่านมือถือด้วยระบบ E-Banking ได้ในทันทีให้ประชาชนที่มีศรัทธาไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนทั่วประเทศหรือทั่วโลก ก็สามารถ ร่วมทำบุญบริจาคโดยไม่ต้องใช้เงินสด เป็นระบบที่ดี และสะดวกกับทางญาติโยมที่ปัจจุบันนี้ ก็มีการใช้โทรศัพท์มือถือกันเป็นส่วนใหญ่ และถือว่าการร่วมบุญ ตามวัตถุประสงค์ของผู้ที่ทำบุญกับทางวัด ขจัดปัญหาความไม่โปร่งใส ในการจัดเก็บเบิกรายเงิน

สรุปว่า การทาน หมายถึง การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือกัน เพื่อยึดเหนี่ยวสังคม และเพื่อส่งเสริมความดีงามและการทำสิ่งที่ดี ทานเป็นเครื่องส่งเสริมการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นไปด้วยดีมีระเบียบมั่นคงยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นก็เป็นเครื่องฝึกหัดขัดเกลาทั้งพฤติกรรมภายนอกทางกาย วาจา และฝึกฝนอบรมจิตใจให้เจริญยิ่งขึ้นไปในคุณธรรม และความเอื้ออ้อมเบิกบานผ่องใส โดยวิธีการให้ทานในยุคปัจจุบันมีรูปแบบที่เพิ่มขึ้นมาจากปกติเรียกว่าเป็นความปกติใหม่ (New Normal) มีการใช้ระบบเทคโนโลยี เช่นการใช้ระบบ E-Banking บริจาคเงินหรือระบบสแกน QR Code ในการให้ทานและการใช้บัตรสมาร์ตการ์ด

2. ศีล คือ ความมีระเบียบในการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือความมีวินัย และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมไม่มีความสับสนวุ่นวายไม่ระส่ำระสาย เอื้อโอกาสต่อการที่จะทำสิ่งต่างๆ ได้สะดวกเกิดผลดี และมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

ศีลมีหลายระดับ จัดไว้หลายประเภทเพื่อให้เหมาะกับสภาพชีวิตและสังคมหรือชุมชนนั้นๆ ในการที่จะปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายของตน ศีล 5 เป็นกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมเพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยดี ไม่เบียดเบียนกัน สังคมจะได้ไม่เดือดร้อน เป็นฐานรองรับความมีสันติสุขของสังคม ดังนั้นในหลักศีล 5 จึงกำหนดให้มีการไม่เบียดเบียนทำร้าย ไม่ละเมิดต่อชีวิตและร่างกาย ไม่ละเมิดต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ไม่ละเมิดต่อคู่ครองของกันและกัน ไม่ใช้วาจาทำร้ายหลอกลวงกัน และไม่คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้อื่นด้วยความสูญเสียสติสัมปชัญญะเนื่องจากยาเสพติดที่ทำให้เกิดความประมาท ศีล 5 เป็นมาตรฐานอย่างต่ำสำหรับจัดระเบียบชีวิตและสังคมของมนุษย์ให้อยู่ในสภาพที่เอื้อโอกาสขั้นพื้นฐาน ในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามหรือทำการพัฒนาทั้งภายในและภายนอก หรือทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ

ศีลในระดับที่สูงขึ้นไป จะเป็นการทำตามข้อปฏิบัติต่างๆ ในการฝึกหัดขัดเกลาพฤติกรรมของบุคคล เพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิตความเป็นอยู่และการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้สอดคล้องและเอื้อโอกาส

แก่การที่จะปฏิบัติให้เข้าถึงภาวะสูงสุด ที่เป็นจุดหมายของบุคคลหรือสังคมนั้น เช่น ศีล 8 มุ่งฝึกให้มีสภาพชีวิตที่เอื้อต่อการพัฒนาทางจิตใจ โดยเพิ่มการจำกัดเวลารับประทานอาหาร การหัตถลดละการหาความสุขจากสิ่งบันเทิงหรือเครื่องปรนเปรอความสุขทางประสาทสัมผัส ตลอดจนงดการให้เครื่องนุ่งนอนฟูฟุ่ฟูหุหุรา ศีล 8 นั้น เป็นเครื่องเสริมและเอื้อโอกาสยิ่งขึ้นไป ทั้งด้านเวลาและงาน ในการที่จะพัฒนาชีวิตทางด้านจิตใจและปัญญา เป็นเครื่องเสริมและเอื้อโอกาสในการบำเพ็ญจิตภาวนา และปัญญาภาวนา

พระมหาภาธร อาภาโร (2563) ได้กล่าวว่า ศีล คือ ความมีระเบียบในการดำเนินชีวิต และในการอยู่ร่วมสังคม หรือพูดให้ง่ายอีกอย่างหนึ่งว่า ได้แก่ ความมีวินัยและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ กติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมชีวิตและสังคมจะได้เรียบร้อยราบรื่นไม่สับสนวุ่นวาย ไม่ระส่ำระสายเอื้อโอกาสต่อการที่จะทำอะไรๆ ให้สะดวกได้ผลดี และมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปศีลมีหลายระดับ หรือจัดไว้หลายประเภท ให้เหมาะกับสภาพชีวิตและสังคม หรือชุมชนนั้นๆ ในการที่จะปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายของตน

ศีล 5 เป็นกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมเพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยดี ไม่เบียดเบียนกัน สังคมจะได้ไม่เดือดร้อน ระส่ำระสาย เป็นฐานรองรับความมีสันติสุขของสังคม ดังนั้น ในหลักศีล 5 จึงกำหนดให้มีการไม่เบียดเบียนทำร้าย ไม่ละเมิดต่อชีวิตและร่างกาย ไม่ละเมิดต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ไม่ละเมิดต่อคุ้มครองของกันและกัน ไม่ใช้วาจาทำร้ายหลอกลวงกัน และไม่คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้อื่นด้วยความสูญเสียสติสัมปชัญญะเนื่องจากยาเสพติดที่ทำให้เกิดความประมาท และไม่เมาไว้วางใจ จะเห็นว่าศีล 5 เป็นมาตรฐานอย่างต่ำสำหรับจัดระเบียบชีวิตและสังคมของมนุษย์ ให้อยู่ในสภาพที่เอื้อโอกาสขั้นพื้นฐาน ในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามหรือทำการพัฒนาไม่ว่าอย่างหนึ่งอย่างใด ทางจิตใจก็ตาม ทางวัตถุก็ตามศีลเฉพาะกลุ่มเฉพาะหมู่ชน และศีลในระดับที่สูงขึ้นไป จะเป็นการทำตามข้อปฏิบัติต่างๆ ในการฝึกหัดขัดเกลาพฤติกรรมของบุคคล เพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้สอดคล้องและเอื้อโอกาสแก่การที่จะปฏิบัติให้เข้าถึงภาวะสูงสุดที่เป็นจุดหมายของบุคคลหรือสังคมนั้น เช่น ศีล 8 มุ่งฝึกให้มีสภาพชีวิตที่เอื้อต่อการพัฒนาทางจิตใจ จึงเพิ่มการรับประทานอาหารจำกัดเวลา และการหัตถลดละการหาความสุขจากสิ่งบันเทิง หรือเครื่องปรนเปรอความสุขทางประสาทสัมผัส ตลอดจนงดการให้เครื่องนุ่งนอนฟูฟุ่ฟูหุหุรา เป็นการฝึกฝนตนให้รู้จักที่จะมีชีวิตที่เป็นอิสระได้มากขึ้น สามารถอยู่ดีมีสุขได้โดยไม่ต้องพึ่งพาหรือขึ้นต่อวัตถุภายนอกมากเกินไป

ศีล 8 นั้น เป็นเครื่องเสริมและเอื้อโอกาสยิ่งขึ้นไป ทั้งด้านเวลาและงาน ในการที่จะพัฒนาชีวิตทางด้านจิตใจและปัญญา พูดอีกสำนวนหนึ่งว่าเป็นเครื่องเสริมและเอื้อโอกาสในการบำเพ็ญจิตภาวนา และปัญญาภาวนา ศีลอย่างอื่นๆ ยังมีอีกมาก เช่น ศีลในการฝึกอินทรีย์ คือฝึกให้รู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ โดยเฉพาะ 5 อย่างแรกให้ดูเป็น ฟังเป็น คือ ดู และฟังให้ได้ประโยชน์แก่ชีวิต ไม่ให้เกิดโทษก่อความเสียหาย ความเดือดร้อน หรือความลุ่มหลงมัวเมาและศีลในการเสพ หรือบริโภคสิ่งต่างๆ ให้ได้คุณค่าแท้ ไม่หลงไปในคุณค่าเทียม เป็นต้น การมีสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่จัดระเบียบไว้ด้วยดี เรียกว่า ศีล การจัดระเบียบชีวิตและการอยู่ร่วมกันให้เรียบร้อย รวมทั้งตัวระเบียบนั่นเอง เรียกว่าวินัย ข้อปฏิบัติต่างๆ ในการจัดสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมในสังคมให้มีระเบียบ เรียกว่าสิกขาบท ข้อปฏิบัติต่างๆ ในการฝึกฝนขัดเกลา พฤติกรรมเพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิต ให้สอดคล้อง

เกื้อกูลต่อการปฏิบัติในแนวทางที่จะเข้าถึงจุดหมายที่ต้องการยิ่งๆ ขึ้นไป เรียกว่า วัตร ทั้งหมดนี้เมื่อเรียกกลุ่มๆ รวมๆ ก็พูดว่าศีล

รุ่งทิพย์ เลิศนิทัศน์ (2560) พุทธศาสนิกชนต่างก็อยากจะทำบุญเพื่อที่จะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของตนเองดีขึ้น มีความปลอดภัยทั้งทางกายและทางจิตใจ มีความสุข ความมั่นคง และประสบผลสำเร็จในชีวิต ซึ่งบุญตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ 1) การให้ทานเพื่อละความอยากมีอยากได้ 2) การรักษาศีล ประพฤติและปฏิบัติดี 3) ภาวนาคือการทำสมาธิให้บริสุทธิ์สะอาด ชำระความลุ่มหลงให้หมดไป ทว่าในปัจจุบันนี้การทำบุญมีหลากหลายรูปแบบ มีความเชื่อที่แตกต่างกัน เพราะสภาพสังคมเมืองในปัจจุบันนี้ที่มีการเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาให้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้การทำบุญมีรูปแบบที่แปลกใหม่เกิดขึ้นตามมา แต่เมื่อกล่าวถึงการทำบุญ พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ก็จะมุ่งเน้นไปที่การทำทาน และการรักษาศีล เพราะสามารถทำได้ง่ายแม้จะถูกจำกัดด้วยสิ่งแวดล้อมของความเป็นสังคมเมืองที่บีบบังคับ ยกตัวอย่างเช่นการใส่บาตร การบริจาคเงินและสิ่งของแก่วัด มูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์ต่างๆ ที่สามารถทำได้ทั้งเมื่อไหร่ก็ได้แล้วแต่ความสะดวก นอกจากนี้การรักษาศีลยังเป็นหลักการทำบุญขั้นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน แตกต่างจากการปฏิบัติภาวนาที่น้อยคนนักจะให้ความสนใจโดยเฉพาะกลุ่มคนในสังคมเมืองเช่นนี้

เมื่อสังคมไทยเกิดปัญหามากมายในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมต่างๆ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ที่นับวันจะทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยมากขึ้นและเกิดความขัดแย้งในสังคมเช่นแนวคิดของประชาชนที่แตกต่างด้านความคิดทางการเมืองเกิดเป็นกลุ่มต่างๆ เกิดการก่อความไม่สงบในพื้นที่ของรัฐ ในปี พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2557 เป็นต้น เป็นเหตุให้มีแนวคิดเกิดขึ้นของเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร ได้ดำริ เพื่อเสริมสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ของคนในชาติให้เกิดความสงบ เกิดสันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตประจำวัน โดยใช้หลักการรักษาศีล 5 มาปฏิบัติให้มากขึ้น เพื่อสร้างสันติสุขในระดับสังคมต่างๆ เพราะการรักษาศีล 5 คือข้อปฏิบัติให้อยู่ในสังคมได้อย่างดี คือ ทำให้ตัวเรามีหลักประกันความมั่นคง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นการรักษาและคุ้มครองสถาบันครอบครัวให้มีความสุขความสงบดียิ่งๆ ขึ้นหลักประกันความสุขความสงบเป็นการรักษาสุขภาพให้แข็งแรง มีสติสัมปชัญญะไม่ประพฤติดิกระทำชั่วต่างๆ เพราะหลักศีล 5 สามารถสร้างสันติสุขต่อปัจเจกบุคคล สังคมครอบครัวและสังคมประเทศได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนตลอดกาล (พระมหานิกธ ปลัดสังข์ และคณะ, 2560)

สรุปว่า การรักษาศีล หมายถึง การครองตนให้อยู่ในภาวะปกติ มีระเบียบในการดำเนินชีวิต และในการอยู่ร่วมสังคม หรือพูดให้ง่ายอีกอย่างหนึ่งว่า ความมีวินัยและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมชีวิตและสังคมจะได้เรียบร้อยราบรื่นไม่สับสนวุ่นวาย โดยศีลที่เป็นพื้นฐานของฆราวาสได้แก่ ศีล 5 หรือเบญจศีล

3. ภาวนา คือ ทำให้เกิดมีขึ้น ทำให้เป็นขึ้น สิ่งที่ยังไม่เป็นก็ทำให้มันเป็น สิ่งที่ยังไม่มีก็ทำให้มันมีขึ้น เรียกว่า ภาวนา เพราะฉะนั้น ภาวนาจึงเป็นการปฏิบัติ ฝึกหัดหรือลงมือทำ ภาวนาจึงแปลอีกความหมายหนึ่งว่า การฝึกอบรม ฝึกนั้น เมื่อยังไม่เป็นก็ทำให้มันเป็น อบรมนั้น เมื่อยังไม่มีก็ทำให้มันมีขึ้น

ยิ่งกว่านั้น เมื่อทำให้เกิด ให้มีให้เป็นขึ้นมาแล้ว ก็ต้องทำให้เจริญงอกงามเพิ่มพูนพร้อมกันไปจนเต็มที

ภาวนายังมีความหมายตรงกับคำว่า พัฒนา ด้วย แปลง่ายๆ ว่า เจริญ เช่น เจริญสมาธิ เรียกว่า สมาธิภาวนา เจริญเมตตา เรียกว่า เมตตาภาวนา เจริญวิปัสสนา เรียกว่า วิปัสสนาภาวนา ในทางเดียวกัน ภาวนา แปลว่า การฝึกอบรมหรือการเจริญหรือการทำให้เป็นให้มีขึ้นมา และพัฒนาให้งอกงามบริบูรณ์ การภาวนาในระดับที่เราต้องการในที่นี้แยกเป็น 2 อย่าง คือ

1) จิตตภาวนา การฝึกอบรมจิตใจอย่างหนึ่ง เจริญ แปลว่า พัฒนา เพราะฉะนั้น จิตตภาวนา ก็แปลว่าการพัฒนาจิต หรือพัฒนาจิตใจ จิตตภาวนานั้น เรียกว่าง่าย ๆ ว่า สมถะ หรือสมถภาวนา สมถะ นี้มีแก่นแท้และมุ่งที่สมาธิ เพราะสมถะนั้นแปลว่า ความสงบ แก่นแท้ของความสงบ คือ สมาธิ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สมาธิภาวนา ดังนั้น คำว่าจิตตภาวนา สมถภาวนา สมาธิภาวนา จึงมีความหมายในทางเดียวกัน

2) ปัญญาภาวนา การฝึกอบรมปัญญาอีกอย่างหนึ่ง ปัญญาภาวนา แปลว่า การพัฒนาปัญญา ปัญญาภาวนา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิปัสสนาภาวนา การเจริญวิปัสสนา มุ่งให้เกิดปัญญา คือ ปัญญา ที่เข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลาย ปัญญาในขั้นที่รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เรียกว่า วิปัสสนา แปลว่า รู้แจ้ง รู้สภาวะ รู้สภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย จึงเรียกว่า วิปัสสนา ซึ่งเป็นปัญญาระดับหนึ่ง ฉะนั้น วิปัสสนาภาวนา ถ้าจะเรียกให้กว้างก็เป็นปัญญาภาวนา ภาวนาเป็น 2 อย่าง คือ 1) จิตตภาวนา สมถภาวนาบ้าง สมาธิภาวนาบ้าง 2) ปัญญาภาวนา หรือ วิปัสสนาภาวนา (พระมหาภาธร อาภาธโร, 2563)

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท และคณะ (2562) ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาคุณภาพ (Active Aging) ของผู้สูงอายุด้วยการใช้ชุดกิจกรรมภาวนา 4 เป็นแนวทางที่จะสร้างเสริมกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยเน้นให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติตนด้านวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 แล้ว สามารถนำความรู้และความเข้าใจนั้นมาเป็นการปฏิบัติธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ที่ใช้ได้ในชีวิตจริง โดยการมีสติระลึกได้ทันปัจจุบันในทุกๆ ขณะที่ทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือในการทำหน้าที่การงานก็ปฏิบัติธรรมไปด้วย เมื่อมีเหตุการณ์ต่างๆ มากระทบใจ ผู้สูงอายุสามารถฝึกใจให้รู้เท่าทันไม่หลงหรือไม่คล้อยตามอารมณ์ในเรื่องนั้นๆ และสามารถเพิ่มพูนพลังของผู้สูงอายุ เพื่อเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา เพิ่มสุขภาวะในบริบทของสังคมผู้สูงวัยของไทยในยุคปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ต่อไป

พระครูปทุมภาวนาจารย์ วิ. และคณะ (2562) ได้กล่าวว่า ภาวนา หมายถึง หลักประเพณีปฏิบัติสำหรับฝึกอบรม ขัดเกลา และพัฒนาตนเอง ทั้งในส่วนของร่างกาย จิตใจ ปัญญา และ สังคม ถึงแม้ว่าเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนาจะเป็นเป้าหมายในขั้นโลกุตระวิสัยคือการบรรลุธรรมขั้นสูงสุดคืออรหัตตผล หรือพระนิพพานก็ตาม แต่ในความเป็นจริงเมื่อผู้ปฏิบัติยังไม่สามารถไปถึงเป้าหมายสูงสุดได้ก็สามารถนำหลักภาวนามาพัฒนาตนเองในระดับโลกียวิสัยกล่าวคือสามารถช่วยพัฒนาจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ของบุคคลให้เจริญงอกงามขึ้นได้ โดยการอบรมให้ตนเป็นคนดี มีคุณธรรมและศีลธรรม ทำในสิ่งที่มีประโยชน์กับตนเอง ครอบครัว และสังคมรอบข้าง กล่าวคือ

(1) กายภาวนา เป็นกระบวนการพัฒนากายหรืออินทรีย์ 5 ประกอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กายสัมผัส ให้มีสติรู้เท่าทันในทุกขณะเวลา มีความสำรวมระวังในอินทรีย์ 5 สามารถแสดงพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ผ่านทางกาย วาจา ของตนเอง ขณะ กิน ดู อยู่ ฟัง เดิน ยืน นั่ง นอน

(2) ศิลภาวนา เป็นกระบวนการพัฒนาศีล กล่าวคือ การอบรมพัฒนาเพื่อให้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่ดีงาม ตั้งอยู่ในวินัย มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ใช้กายวาจาและอาชีพในทางที่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แต่ใช้เพื่อเป็นเครื่องพัฒนาชีวิตของตน

(3) จิตตภาวนา เป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจ กล่าวคือ การฝึกอบรมพัฒนาจิตโดยการฝึกกำหนดสติตั้งมั่น แน่วแน่ พิจารณาเห็นจิตในจิตตามหลักจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพื่อให้จิตให้น้อมไปสู่กุศลจิต ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต กล่าวคือ เป็นจิตที่ประกอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม กุศลธรรมที่จะเจริญงอกงามภายในจิตใจ กระบวนการฝึกที่นำมาใช้คือ สมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา

(4) ปัญญาภาวนา เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา การอบรมพัฒนาตนเองตามหลักจิตตภาวนาและปัญญาภาวนาดีแล้วย่อมส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ช่วยให้วัยรุ่นในสังคมดิจิทัลสามารถใช้ปัญญาในการรักษาและพัฒนาสภาพจิตที่ดีงามหลังจากรับรู้สิ่งต่างๆ ผ่านสภาพแวดล้อมดิจิทัล เช่น เครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นต้น และแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่เกื้อกูลและสร้างสรรค์ได้

บุญกิริยาทั้งสาม คือ ทาน ศีล และภาวนา เป็นเรื่องของตัวเองโดยตรง และการปฏิบัติทั้งสามอย่างนั้นก็เพื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ไม่ใช่ทำเพื่อยึดติดในผลบุญที่จะตอบแทนกลับมา คำว่าบุญ มีความหมายตรงข้ามกับบาป ดังนั้นบุญจึงหมายถึงเครื่องชำระบาป เมื่อชำระบาปได้ก็ทำให้สบายใจ เพราะฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงผลบุญก็คือความสุข ความสบายใจ ความพอใจ ความอึดอ้อมใจ ซึ่งปัจจุบัน สภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามกาลเวลา ลักษณะของการทำบุญมีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งในแง่ของทาน ศีล และภาวนา มีความเชื่อ ความศรัทธาที่แตกต่างกัน บางคนมุ่งเน้นไปที่การทำทาน เพราะมีความสุขสบายใจเมื่อได้สละออก แต่บางคนเห็นความสำคัญของการรักษาศีลและปฏิบัติภาวนาเพื่อชำระจิตใจ และมุ่งสู่หนทางการดับทุกข์ แต่ไม่ว่าอย่างไร การทำบุญนั้นต้องประพฤติก่อและกระทำไปด้วยเจตนาที่จะละความยึดมั่นถือมั่น จึงจะได้บุญกุศลมากที่สุดโดยปราศจากความทุกข์ (รุ่งทิพย์ เลิศนิทัศน์, 2560)

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2557) การปฏิบัติภาวนา หรือ ภาวนามัย หมายถึง การปฏิบัติให้บังเกิดผลได้อย่างจริงจัง นับเป็นภาคปฏิบัติโดยตรง ซึ่งในที่นี้หมายถึงการอบรมจิตใจให้ตั้งมั่น อบรมใจให้สะอาดบริสุทธิ์ด้วยสมาธิและปัญญา เรียกว่าเป็นบุญที่สูงกว่าทานและศีลขึ้นมา เพราะเป็นเครื่องชำระล้างโมหะ คือความลุ่มหลง ไม่รู้จริงให้หมดไป โดยการภาวนานั้นต้องรักษาศีล ทำจิตใจให้สงบ ระวังจากนิวรณ์ สิ่งยั่วทั้งหลาย นำจิตให้เข้ามาตั้งไว้ในอารมณ์ของสมาธิ ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก หรือบริกรรมว่าพุทโธ ธัมโม สังโฆ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการรวมใจให้สงบลงจากกิเลสและอารมณ์ เมื่อจิตเกิดการสงบ จึงเป็นโอกาสที่จะพิจารณาในนามรูปให้เห็นสัจจะความจริงได้ ซึ่งก็คือ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกข์ขัง (ความทุกข์)อนัตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน)

พระทรงศักดิ์ แสงทองคำ และคณะ (2564) วิถีใหม่ของชาวพุทธในสังคมไทยที่พยายามนำเสนอมุมมองการปรับตัวเพื่อการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในประเทศไทย รวมไปถึงประชาชนทั่วไปและทิศทางการเปลี่ยนแปลงไปของระบบการจัดการและการพัฒนาของวัดต่างๆ ในสังคมที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อทำหน้าที่และแสดงบทบาทการสืบทอดเจตนารมณ์ทางพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชาวพุทธทั้งในประเทศไทยและทั่วโลกที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์โรคอุบัติใหม่ (Covid-2019) เพื่อความปลอดภัยตามมาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตของชาวพุทธซึ่งการดำเนินชีวิตแบบ New Normal หรือ ความปกติจะเกิดใหม่ขึ้นทั่วทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นในปัจจุบันหรืออนาคตที่ปราศจากโรคระบาดแล้วก็ตามก็ยังมีความมาตรการรักษาความปลอดภัยมากยิ่งขึ้นด้วยวิถีธรรมใหม่ของชาวพุทธในสังคมไทยประกอบด้วย New Normal การให้ทานผ่านระบบออนไลน์ หรือการใช้เงินผ่านระบบดิจิทัลมากยิ่งขึ้น New Normal ด้านการเจริญศีล สมาธิ และภาวนาอยู่ที่บ้านผ่านระบบ Conference ของสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ New Normal ด้านการจัดการเรียนการสอน และการสอบธรรมะแบบออนไลน์ New Normal ด้านท่องเที่ยวของวัดต่างๆ ต้องการปฏิบัติตามระเบียบและ New Normal ด้วยการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารของวัดให้ทันสมัยมากขึ้นเพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ บทบาทของวัดต่างๆ สถานสำคัญทางพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัย สถานศึกษาที่มีการเรียนการสอนธรรมะ ชาวพุทธทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศต้องการมีปรับตัวมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างปลอดภัย

สรุปได้ว่า การภาวนา แยกเป็นภาวนาในด้านสมาธิ และภาวนาในด้านปัญญา เป็นการฝึกอบรมหรือการเจริญหรือการทำให้เป็นให้มีขึ้นมา และพัฒนาให้งอกงามบริบูรณ์ การภาวนาในระดับที่เราต้องการ แยกเป็น 2 อย่าง คือ จิตตภาวนา การฝึกอบรมจิตใจอย่างหนึ่ง และปัญญาภาวนา การฝึกอบรมปัญญาอีกอย่างหนึ่ง และการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้มีรูปแบบการภาวนาเจริญสติ สมาธิ ในทางเลือกแบบ New Normal ไม่ว่าจะเป็นรับฟังละเจริญภาวนาในรูปแบบปกติ (Onsite) หรือ แบบ Online

จากศึกษาค้นคว้าข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า บุญยสิขา หมายถึง การฝึกฝนในเรื่องความดี หรือการฝึกหัดทำความดี หรือการทำให้คนเจริญงอกงามขึ้นในความดีต่างๆ สำหรับคุณศัพท์เพื่อความเจริญงอกงามมีความสุขทั้งภายนอกและภายใน ประกอบด้วย การทาน การรักษาศีล และการภาวนา โดยบุญสิกขานั่นข้อปฏิบัติขั้นต้นๆ หรือขั้นพื้นฐาน คือ ทานเน้นที่อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุ ศีลเน้นที่ศีล 5 หรือขยับขึ้นไปอีกก็เป็นศีล 8 ส่วนภาวนาในที่นี้ก็เน้นแค่เมตตาภาวนา คือ การเจริญเมตตาหรือไมตรีที่จะเป็นพื้นฐานแห่งสันติสุขของสังคม ถ้าสามารถทำให้มากกว่านั้นก็ขยายออกไปสู่จิตตภาวนา และปัญญาภาวนาเต็มรูป และในวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ การให้ทาน ศีล และภาวนามีได้ทั้งในรูปแบบปกติ (Onsite) และ แบบออนไลน์ (Online) ซึ่งถือได้ว่าเป็นความปกติจะเกิดขึ้นทั่วทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นในปัจจุบันหรืออนาคตที่ปราศจากโรคระบาดแล้วก็ตาม ด้วยวิถีธรรมใหม่ของชาวพุทธในสังคมไทย การให้ทานผ่านระบบออนไลน์ เช่น E-Banking บริจาคเงินหรือระบบสแกน QR Code ในการให้ทานและการใช้บัตรสมาร์ตการ์ด หรือการใช้เงินผ่านระบบดิจิทัลมากยิ่งขึ้น New Normal ด้านการเจริญศีล สมาธิ และภาวนาอยู่ที่บ้านผ่านระบบ Conference ซึ่งเป็นวิธีการที่สะดวกสบายทั้งวัยทำงานและผู้สูงอายุ

2.3.2 ทิฐุธรรมมีกัตถะ

2.3.2.1 ความหมายของทิฐุธรรมมีกัตถะประโยชน์

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2551) ได้ให้ความหมายของทิฐุธรรมมีกัตถะไว้ว่า ทิฐุธรรมมีกัตถะ หมายถึง คุณธรรมที่อำนวยประโยชน์ให้ในปัจจุบัน คือให้ผลในชาตินี้ โดยเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติมีความมั่นคงมั่นคง จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หัวใจเศรษฐี มี 4 ประการคือ

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันในการทำงานหาเลี้ยงชีพ ในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ
2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักรักษาทรัพย์สิ่งของที่มีอยู่หรือที่ได้มาให้อยู่คงทน
3. กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนดี คือรู้จักคบเพื่อน รู้จักหาคู่ครองที่ดี
4. สมชีวิตา ความมีชีวิตเหมาะสม คือ รู้จักใช้สอยทรัพย์สมบัติ กินอยู่พอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ผิดเคืองเกินไป

ที่มาของภาพ : <https://www.jaisangma.com/virtues-conducive-to-benefits-in-the-present/>

บุญมี แทนแก้ว (2539) ได้อ้างถึง พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (๒๕๕๑) ซึ่งให้ความหมาย ทิฐุธรรมมีกัตถะประโยชน์ว่า เป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันหรือเพื่อสร้างฐานะของตนให้มีความสุขขั้นต้น ซึ่งประกอบด้วย

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญรู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี
2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือ เสื่อมเสีย
3. กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือรู้จักคบเพื่อน รู้จักหาคู่ครองที่ดีกำหนดบุคคลในถิ่นอาศัยเลือกเสวนา สำเนียง ศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

4. สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีพแต่พอดีมิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย หารายได้เหนือรายจ่าย รู้จักประหยัดเก็บไว้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2554) ได้กล่าวถึง ทิฐุธรรมมิกัตถะ ไว้ว่า ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม เรียกเต็มว่า ทิฐุธรรมมิกัตถะสังวัตตนิกรธรรม ธรรมอันเป็นไปเพื่อทิฐุธรรมมิกัตถะ หรือมักเรียกคล่องปากว่า ทิฐุธรรมมิกัตถะประโยชน์ มี 4 ประการ คือ

1. อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น
2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา
3. กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี
4. สมชีวิตา ความเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2547) ในหนังสือธรรมานุญชีวิต ได้กล่าวถึงทิฐุธรรมมิกัตถะประโยชน์ว่า เป็นหลักธรรมอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้นมี 4 ประการได้แก่

1. อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นคือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานและการประกอบอาชีพที่สุจริตฝึกฝนให้มีความชำนาญชำนาญ และรู้จักใช้ปัญญาสอดคล้องตรวจ ตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี
2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมด้วยกำลังงานของตนไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย
3. กัลยาณมิตตตา คบหาคนดีเป็นมิตรคือรู้จักเสวนาคบหาคนไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียเลือกเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณผู้มีความสามารถผู้นำเคารพนับถือและมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

4. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดีคือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเป็นอยู่พอดีสมรายได้มิให้ฝืดเคือง หรือฟุ่มเฟือย หารายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

2.3.2.2 ความสำคัญของหลักทิฐุธรรมมิกัตถะประโยชน์

หลักความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเองได้รับประโยชน์ในปัจจุบันตามหลักทิฐุธรรมมิกัตถะประโยชน์นั้นพระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมานุญชีวิตว่า “คนที่เรียกว่ารู้จักใช้ทรัพย์หรือหาเงินเป็นใช้เงินเป็นเป็นคนที่ทำมาหากินที่ติดตั้งตัวสร้างหลักฐาน ได้และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้องเพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้” และความสำคัญของทิฐุธรรมมิกัตถะประโยชน์นั้นมีหลักธรรม 4 อย่างนี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามรวมทั้งส่งผลไปถึงสังคมด้วยคือ

1. ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง
2. ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติมีชื่อเสียงมีคนเชื่อถือฟังนับถือ
3. เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี
4. ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม
5. เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต
6. สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติและช่วยลดปัญหาสังคมได้

ปัจจุบันเป็นยุคที่ผู้คนให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ ของตนเองมากขึ้นสังเกตได้จากสื่อทั้งทีวีวิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แม็กกาซีน ต่าง ๆ จะมีเนื้อหาสาระ เกี่ยวกับการออม การลงทุนการใช้จ่ายสอดแทรกอยู่ไม่น้อย รวมทั้งพ็อคเก็ตบุ๊กที่เป็นเรื่องทางการเงิน ส่วนบุคคลก็มีให้เลือกซื้อหามากมาย

จำนวนผู้คนที่ตื่นตัวและสนใจเรื่องนี้อย่างจริงจังดูเหมือนจะเพิ่ม มากขึ้นทุกวัน จะว่าไปแล้ว การจัดการเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ ต้องมองเป็นเรื่องสำคัญอันดับต้น ๆ ในชีวิต ของเราที่จะต้องจัดการให้ลงตัวเพื่อสร้างสมดุลให้ชีวิตในทุกด้าน

ตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ หรือเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สิน หรือโภคทรัพย์ไว้อย่างครบวงจรเพื่อสร้างสมดุลแก่ชีวิตหลายเรื่องอย่างเช่น หลักการสร้างประโยชน์ หรือความสุขในปัจจุบันที่เรียกว่าทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประกอบไปด้วย 1) อุฏฐานสัมปทา หรือการหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางสุจริตชอบธรรม 2) อารักขสัมปทา หรือการรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ 3) กัลยาณมิตตตา หรือการรู้จักคบเพื่อนดีเพื่อไม่ให้ชีวิตถูกชักนำไปในทางที่เสื่อม และ 4) สมชีวิตา หรือการรู้จักใช้จ่ายอย่างสมควรตามฐานะ

โดยหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 นี้ถือ เป็นหลักการพื้นฐานเพื่อการดับทุกข์ทางกายอันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นง่าย และมีอยู่มากมายในสังคมปัจจุบันหากต้องการดับทุกข์ทางสังคมทรงสอนหลักประโยชน์เบื้องต้นคือศรัทธา ศีล จาคะและปัญญา

ส่วนการดับทุกข์ทางจิตเพื่อประโยชน์สูงสุดทรงสอนหลักอริยมรรค 8 ไว้ให้เป็นครรลองสู่ความพ้นทุกข์บุคคลทั่วไปอย่างเรา ๆ ความสุขพื้นฐานทั่วไปตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็มีในเรื่องความสุขของคฤหัสถ์ 4 ได้แก่

1. สุขเกิดจากการมีทรัพย์
2. สุขเกิดจากการจ่ายทรัพย์เพื่อบริโภคไม่มากไม่น้อยเกินไป
3. สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้
4. สุขเกิดจากการประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ

การเก็บครอบครองรักษาทรัพย์ที่หามาได้โดยสุจริตนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงไว้ว่า โภคะอันกุลบุตรหาได้มาด้วยความเพียร เป็นเครื่องลูกขึ้นรวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็น โภคะทรัพย์ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้มครองอย่างเต็มที่ ด้วยหวังว่า “อย่างไรเสีย พระราชาจะไม่ริบทรัพย์ของเราไป โจรจะไม่ปล้นเอาไป ไฟจะไม่ไหม้ น้ำจะไม่พัดพาไป หากญาติอันไม่รักใคร่เรา จะไม่ยื้อแย่งเอาไป” นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา)

อารักขสัมปทา มีความพร้อมเรื่องการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองรักษาโภคทรัพย์ นอกจากนี้พึงมีหลักการจัดสรรทรัพย์ให้เป็นสัดส่วน เป็นแบบแผนการจัดเก็บคุ้มครองรักษาที่ เหมาะสมตามหลักของพระพุทธศาสนา คือ หลักโภควิภาค 4 ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ...คฤหัสถ์ใน ตระกูลผู้สามารถ ครั้นสะสมโภคสมบัติได้อย่างนี้แล้ว พึงแบ่งโภคสมบัติ ออกเป็นสี่ส่วน เขาย่อมสมานมิตรไว้ได้ พึงใช้สอยโภคสมบัติด้วยส่วนหนึ่ง พึงประกอบกิจการงานด้วยสองส่วน พึงเก็บส่วนที่สี่ไว้ด้วย หมายความว่าจักมีไวยามอันตราย

ในส่วนที่ 1. เอเกน โภเคน ญญะเยย ได้แก่ พึงใช้สอยนี้ ควรนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่ง สอดคล้องกับโภคาอาทิยะ 5 ได้แก่

1. เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตรภรรยา และคนในปกครองให้เป็นสุข
2. บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข
3. ใช้ป้องกันภัยอันตราย
4. ทำพลี 5 อย่าง
5. อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ

ส่วนที่ 2 ทวีติ กम्म ปโยชเย ได้แก่แบ่ง 2 ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนในการประกอบ กิจการงาน หรือการลงทุน ที่จัดไว้ 2 ส่วนนั้นเพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบกิจการงาน จัดว่าเป็น การลงทุนเพื่ออาชีพ พัฒนาให้ก้าวสู่ระดับที่ดีกว่า สร้างผลตอบแทนที่ดีขึ้น

ส่วนที่ 3 จตุตถญ นิชาเปยย ได้แก่ แบ่งส่วนที่ 4 สำหรับเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น ซึ่งเปรียบ ได้กับการออมทรัพย์ในปัจจุบัน แต่เป็นการออมที่มีแบบแผนที่ชัดเจน ผู้มีเงินออมหรือมีหลักประกันไว้ ย่อมมีโอกาสเหนือกว่าผู้อื่น เพราะการออมเป็นปัจจัยเริ่มแรกในการประกอบอาชีพนอกจากนี้การ ออมยังเป็นการแสดงให้เห็นพฤติกรรมการเก็บรักษาอย่างแบบแผน โดยต้องรู้จักเก็บรักษาไว้ให้ ปลอดภัย หากมีความจำเป็นก็สามารถนำมาใช้ได้ทันที่ อีกทั้งรู้จักซ่อมแซมทรัพย์สินสิ่งของ เครื่องใช้ที่เก่า ชำรุดให้สามารถใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่าอย่างสูงสุด ดังปรากฏในหลักกฏจิริญสูตรธรรม

ทั้งนี้ หากเราน้อมนำหลักธรรมทั้ง 4 เรื่องมาปฏิบัติจะได้ประโยชน์ทั้งแก่ตนเองครอบครัว บุคคลใกล้ชิด และแก่สังคม ซึ่งหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นประโยชน์ ที่สร้างความมั่นคง และยั่งยืนให้แก่ชีวิตเราอย่างครบถ้วนในทุกมิติ หลักธรรมทั้ง 4 เรื่องนี้เป็นเรื่อง ของการจัดการโภคทรัพย์ หรือทรัพย์ภายนอกที่เราต่างดิ้นรนแสวงหาทั้งที่ความจริงทุกคนสามารถมี ทรัพย์อันประเสริฐได้ เป็นทรัพย์ที่ไม่มีผู้ใดจะแย่งชิงไปได้ไม่สูญหายไปด้วยภัย หรืออันตรายต่างๆ ทรัพย์ประเภทนี้อยู่ภายในจิตใจของเราเองที่เรียกว่าอริยทรัพย์ หรือคุณธรรมประจำใจอันประเสริฐ 7 ประการ ได้แก่ ศรัทธา ศีล หิริโอตตปเป พาหุสัจจะ จาคะ และปัญญา อริยทรัพย์นี้ นอกจากจะทำให้ จิตใจไม่อ้ำว้าง และไม่ยากจนแล้ว ยังเป็นทุนทางใจในการสร้างทรัพย์ภายนอกที่สำคัญยิ่งอีกด้วย ดังนั้นเมื่อต้องการจะสร้างและสะสมทรัพย์สินเงินทองต่าง ๆ ก็ต้องไม่ลืมที่จะสร้างทรัพย์ที่แท้จริงให้มี บริบูรณ์ขึ้นด้วยเพื่อความร่ำรวยอย่างแท้จริงของชีวิต

2.3.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

ใครก็ตามที่มีหลักธรรมะต่อไปนี้เป็นชีวิตประจำวัน ผู้นั้นก็จะประสบความสำเร็จในปัจจุบัน ทันตาเห็นทีเดียวไม่ต้องไปรอถึงชาติหน้า หลักธรรมดังกล่าวก็คือ หลัก อุ อา กะ สะ เป็นหัวใจแห่ง ความสำเร็จ หรือที่เรียกว่า หัวใจเศรษฐี คำว่า อุ อา กะ สะ นี้ยินยอมไปท่องกัน เพื่อจักได้เป็นเศรษฐี หรือจักประสบ ความสำเร็จในชีวิต แต่ก็ไม่ปรากฏว่าใครได้เป็นเศรษฐีหรือประสบความสำเร็จเพียง เพราะท่องคาถา วิธีการที่จะ ได้ผลเป็นจริงตามที่ต้องการ จะต้องนำเอาไปประพฤติปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันให้ครบทั้ง 4 หลักนี้

1. “อุ” มาจากคำว่า อุภูฐานสัมปทา แปลว่า ต้องมีความหมั่นขยัน ผู้หมั่นขยันจะต้องไม่เกียจ คร้านอ้าแบบโง่ ๆ ต่าง ๆ นานา เช่น อ้างว่า หนาวนัก ร้อนนัก หิวนัก กระหายนัก ยังเข้าอยู่สาย เกินไป แล้ว บ่ายแล้ว ค่ำแล้ว หรือตึกมากแล้ว อย่าทำดีกว่า แทนที่จะดูหนังสือทบทวนความรู้แทนที่ จะเตรียมตัว สอบ แทนที่จะไปทำงาน ฯลฯ แล้วไม่ทำ ไม่ไป แบบ “สบายกว่ากันเยอะเลย อยู่เฉย ๆ จะดีกว่า” “ชอบ สบายเมื่อหนุ่มจะกลุ้มเมื่อแก่” ถ้าเป็นเช่นนี้ จะหาความสำเร็จในชีวิตได้ยากถึงเรียน

แม้จะสำเร็จก็อย่าง หลักรุเลแทนที่ จะเรียน 4 ปี อาจเป็น 8 ปีก็ได้ มีหน้าซ้ำผลการเรียนมีเกรดเฉลี่ย ก็ต่ำ สักว่าจบแบบคาบเส้น เท่านั้นเอง มันแบบแมลงวันเท่านั้นเอง แมลงวันไปจับที่ไหน เขาก็ปิด ทั้ง จับที่แขนเขา เขาก็ปิด จับที่โต๊ะ เขาก็ปิด เมื่อไปสมัครงานที่โนเขาจะรับ มีแต่เขาจะปิดออกไป หรือแม้จะได้งานทำก็ไม่เจริญก้าวหน้าในหน้าที่ การงาน อย่างข้าราชการบางคนชอบไปทำงานสาย ไปสายแล้วยังโงะเวลาอีกไป 08.45 น.เซ็นชื่อลงเวลาเป็น 07.30 น. ก็มี ไปสายยังกลับก่อนเวลาก็มี ยิ่งวันศุกร์แล้วก็เห็นได้ชัด ถึงกลับมีผู้กล่าวว่า วันศุกร์ก็คือวันเสาร์น้อย ยังแถมวันจันทร์เป็นอาทิตย์ น้อยอีก ยิ่งพวกข้าราชการขึ้นมาบางคนยิ่งไปกันใหญ่ เม้าได้เม้าตีแทบ ทุกวันไม่ทราบว่าเขาเวลาวัน ไหนไปทำงานกันแน่ เพราะศุกร์มา เสาร์นอน อาทิตย์นอน จันทร์ลา อังคารหยุด พุธป่วยพฤษ์ก็เข้า วัด เท่านั้นเอง

ในการประกอบกิจกรรมการทำงานเลี้ยงชีวิตในการศึกษาเล่าเรียน ในการกระทำธุรกิจหน้าที่ ตำแหน่งต่าง ๆ หรือในกิจกรรมงานใด ๆ ก็ตามงานนั้น ๆ จะสำเร็จสมบูรณ์ลงได้ก็ด้วยความหมั่นขยัน คงไม่ลืม ที่เคยกล่าวไว้ว่า ธรรมะคือหน้าที่ การงานต่าง ๆ หรือตำแหน่งต่างที่เราได้รับมอบหมายให้ ทำก็ไม่ใช่อื่นไกล ที่แท้ก็คือหน้าที่นั่นเอง การปฏิบัติหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ ก็คือการปฏิบัติธรรมะ การ ปฏิบัติด้วยความขยันของ ตนเอง ออกแรงเอง เป็นลักษณะชวนชวนทำน้ำให้ไหลทางชุมชน แล้วน้ำ จะไม่ออกตา คือจะสบายมีความสุข ความสำเร็จในอนาคต ดังกล่าวกันว่า“อยากเป็นคนดังในอนาคต ต้องทรหดในปัจจุบัน” ต้องขยันมีความอดทนมีความทรหด ถ้าอยากให้อนาคตโด่งดัง บางคนถึงกลับ กล่าวว่ “ถ้าเหงื่อไม่ตกไม่ได้ดี” นั้นแสดงว่า จะได้ดีนั้นต้องขยันหมั่นเพียรลงแรงด้วยตนเอง ไม่ใช่รอ ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ดลบันดาล น้ำมนต์ที่แท้จริงก็คือ เหงื่อไปขอรดตามวัดให้ช่วยรดน้ำมนต์ที่ น้ำมนต์ ตามพิธีน้ำมนต์นั้นมันไม่ได้ช่วยอะไร แต่ถ้าน้ำมนต์คือเหงื่อ แล้วช่วยได้แน่ เกิดมาเป็นคน ก็ต้องพยายาม ให้เหงื่อออกอยู่รำไป “คนขยันในหน้าที่การงาน แม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ยังดีกว่าคนขี้เกียจแม้จะมี ชีวิตอยู่นาน 100 ปี” ต้องแก่ต้องเฒ่าด้วยความขยันด้วยปัญญา ไม่ใช่แก่เพราะกินข้าว เฒ่าเพราะอยู่ นาน เป็นการแก่เปล่า แก่ฟักแก่แฟง ต้องไม่นอนตื่นสาย ไม่อายทำกิน ไม่หมิ่นเงินน้อย ไม่คอยวาสนา ต้องนอนอย่างที่ภาพยนตร์ “ลูกอีสาน” ที่พ่อได้สอนพระเอกชื่อบั๊กคุณว่า “ลูกเอ๋ยเกิดมาเป็นลูกอีสาน แล้วต้องขยัน อย่าให้ใครเขาดูถูกได้ว่า เป็นคนอีสานขี้เกียจสันหลังยาว ลูกต้องขยันคือ ต้องนอนอย่าง หมา ตื่นอย่างกา และหากินอย่างไก่” คนขยันเท่านั้นที่จะประสบความสำเร็จหาเงินได้

อนึ่งในการขยันหมั่นทำงานนั้น ถ้าจะให้สำเร็จสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก็อย่าลืมใช้เวลาให้เป็นต้องเป็น กาลัญญ (ผู้รู้เวลาอันควรไม่ควร) รู้จักใช้เวลาแล้วชีวิตจะมีค่ายิ่ง ต้องรู้จักบริหารเวลา แบ่งเวลาให้เป็น ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ตัวอย่างเช่น ต้องแบ่งเวลาให้กับการทำงานในสำนักงานส่วนหนึ่ง ให้กับ ครอบครัว ส่วนหนึ่ง ให้กับสังคมส่วนหนึ่ง ให้กับตัวเองส่วนหนึ่ง ให้กับการเรียน ให้กับการร่วม กิจกรรม สำหรับเวลา ส่วนตัวนี้ อาจแบ่งย่อยออกไปอีก เช่น เพื่อเป็นการเตรียมตัวก่อนไปทำงานการ วางแผนแก้ปัญหาส่วนตัวต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อออกกำลังกาย และเพื่องานอดิเรกตามที่ใจชอบ (แต่ต้องมี ประโยชน์) เช่น การปลูกผักสวน คร้ว การทำสวนหย่อม การอ่านหนังสือพิมพ์ ฯลฯ

2. “อา” มาจากคำว่า อารักขสัมปทา แปลว่าต้องมีการรู้จักรักษาคุณค่าพูดที่ว่า “งานคือเงิน” นั้นน่าจะใช้ได้อยู่ คนเรานั้นแม้จะมีงาน มีความหมั่นขยันในการทำงานขนาดไหนก็ตาม ถ้าไม่รู้จักเก็บ หอมรอมริบไว้บ้าง ได้มาเท่าไรก็จ่ายหมด แม้จะมีรายได้เป็นหมื่นแต่ไม่เหลือเลย จะเป็นคนมีเงินได้ อย่งไร ยิ่งถ้าเป็นคนสุรุ่ยสุร่ายแล้ว ก็อย่าหวังเลยว่าจะร่ำรวยขึ้นมาได้ รายได้ไม่สำคัญเท่ารายเหลือ

เวลาไปถาม เงินเดือนคนอย่าไปถามว่าได้เดือนละเท่าไร ควรถามว่า เหลือเดือนละเท่าไรมากกว่า ถ้าอยากให้ตนมีฐานะ มันคงเป็นหลักประกันความสำเร็จทันตาเห็นในชีวิตประจำวันในครอบครัวแล้ว ก็จำเป็นต้องเป็นผู้รู้จักเก็บรักษา บ้างขอให้นึกถึงคำกลอนสอนใจที่ว่า “มีสสิ่งพึงประจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์ มีน้อยใช้ น้อยค่อยบรรจง อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน” ถ้าไม่จำเป็นก็อย่าใช้จ่าย เมื่อจำเป็นต้องใช้อย่าเสียดาย อย่าให้เป็นเหมือนเศรษฐีน้ำลายไหลน้ำลายหก เมื่อถึงฤดูมะขามหวานเขานำมาขายงานเกษตรแห่งชาติเพียง กิโลกรัมละ 50-60 บาท เดินผ่านไปผ่านมาน้ำลายหก อยากจะทานมะขามหวานแต่ก็ไม่กล้าซื้อทานทั้งปีหนึ่ง ๆ เขาจะนำมาขายก็ทั้งยาก อย่างนี้ก็เกินไป ถ้าเก็บเสียจนถึงไม่ออก เหนียวเป็นตังเม อย่างนี้ก็เกินไป เพราะจะกลายเป็นคนมีเงินแต่ใช้เงินไม่เป็น นอกจากนี้ยังเป็นคนใจแคบ เข้าสังคมที่ไหนไม่ได้ กลายเป็นคน ตระหนี่เห็นแก่ตัวไป “จงอย่าตระหนี่แต่ให้มีมัยย์สั”

เพราะความตระหนี่จะกลายเป็นคนใจแคบใช้เงินไม่เป็น ส่วนความสุร่ยสุร่ายเป็นการ จ่ายเกินตัวจ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น จ่ายฟุ่มเฟือย มัยย์สัเป็นทางสายกลาง ระหว่างความตระหนี่กับความสุร่ยสุร่าย เป็นการรู้จักใช้จ่ายแต่พอเหมาะพอควร คำนึงถึงความจำเป็นและความเหมาะสมกับรายรับ รวมทั้งรู้จักเก็บออมเอาไว้แม้เล็กน้อยก็ตาม อย่าดูหมิ่นเงินน้อย เพราะของใหญ่ ต้องมาจากของน้อย จำนวนน้อยมาจากจำนวนสิบ จำนวนสิบมาจากจำนวนหน่วย น้ำที่หยดลงมาทีละหยด ๆ ยังสามารถทำให้โอ่งใหญ่เต็มได้ หรือการสะสมของปลวก ปลวกสะสมดินทีละนิด ๆ เป็นสัตว์เล็ก ๆ พอสะสมกันมาเรื่อย ๆ สืบต่อกันเรื่อย มีการกระทำที่สืบต่อกันไป จนกลายเป็นจอมปลวกขนาดใหญ่แม้แต่ช้างก็ทำ อะไรมันไม่ได้ การสะสมรักษาทรัพย์สินเงินทองก็มีลักษณะสะสมในแนวเดียวกันนั้น ขอให้นึกว่าจำนวนน้อย ของน้อย ๆ เมื่อเก็บไว้บ่อย ๆ เข้าก็มากขึ้นเอง มีตัวอย่างมากมายที่คนมีรายได้น้อย แต่รู้จักเก็บออมจน กลายเป็นเจ้าหนี้ยี่มี เช่น แยกขายหนังพิมพ์สามารถเป็นเจ้าหนี้ยี่คนไทยได้รู้สีกว่าคนไทยจะกลัวเจ้าหนี้ยี่แยกกันจนคนไทยแค้นแถมมาก ตั้งภาษีขึ้นมาว่า “ถ้าเจออยู่กับแยกให้ตีแยกก่อนตีงู”

หลัก “อา” นอกจากจะรู้จักรักษาทรัพย์สินหรือเงินทองที่หาได้มาเพราะความขยันแล้วยังจะต้องรู้จักเก็บงำข้าวของไว้ในที่มั่นคงให้ห่างจากอันตราย รู้จักทะนุถนอมเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ รู้จัก บูรณะซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุดหรือเสียหายบางส่วนให้คืนดีดังเดิม รู้จักเสียดายของเป็น ของไม่ควรเสียไม่ ปลอมให้เสีย ของยังพอใช้ได้ไม่ทิ้งเสีย และรู้จักทำให้ผลผลิตประโยชน์ เช่น มีบ้านไม่ได้อยู่เองก็อาจจะให้คน อื่นเช่าอยู่ หรือมีนาไม่สวนก็ทำเองบ้าง ให้คนอื่นเช่าบ้าง นับว่าเป็นวิธีที่จะช่วยให้ประหยัดเพราะ “เศรษฐกิจในบ้านคือการรู้จักประหยัด เศรษฐกิจนอกบ้านคือการหาอัฐ”

นอกจากนี้หลัก “อา” ยังหมายถึงการรักษางานของตัว รักษาระดับผลการเรียนการศึกษาของตัวไม่ให้เสื่อม ด้วยการเพิ่มความขยัน เพิ่มสมรรถภาพ เพิ่มประสิทธิภาพ เพิ่มความรับผิดชอบ เพิ่มความขยันหมั่นเพียร และการวางแผนเพื่อความก้าวหน้า เป็นต้น

3. “กะ” มาจากคำว่า กัลยาณมิตรตา แปลว่า ต้องมีเพื่อนดี คือเลือกคบคนดีเป็นเพื่อน คนเราเกิดมาไม่เชื่อว่าอยู่คนเดียวได้ตลอดไป ก็ต้องมีการคบค้าสมาคมกับคนอื่น ต้องทำงานร่วมกัน ต้องมีการ พึ่งพาอาศัยกันบ้าง ในสถานการณ์ชีวิตประจำวันก็ต้องคบคนเป็นเพื่อน ต้องมีเพื่อน เพื่อนเป็นบุคคลที่มี ความสำคัญต่อชีวิตมากเหมือนกัน คนที่ดีได้ เจริญก้าวหน้าในการศึกษาเล่าเรียนในชีวิต การงานก็เพราะเพื่อนก็มีมากและกลายเป็นคนชั่ว ล้มเหลว สอพลก ถูกไล่ออกจากงานเพราะเพื่อนก็

ไม่น้อยเหมือนกัน การจะคบใครก็ ต้องดูให้ดีเหมือนเราจะซื้อข้าวของเครื่องใช้ ดังที่กล่าวว่า “คบคนก็ ต้องดูหน้า ซื้อผ้าก็ต้องดูลาย ดูนางดูถึงเมียาย”

เพราะฉะนั้น จะคบใครเป็นเพื่อน ก็ต้องดูกันให้ถี่ถ้วนก่อน เพื่อนก็เป็นเสมือนสิ่งแวดล้อมที่มี อิทธิพลต่อชีวิตเรา ถ้าไปได้เพื่อนที่เป็นนักเลงการพนัน นักเลงสุรา หรือนักเลงผู้หญิงเป็นต้นแล้ว ใน ที่สุด เพื่อนผู้นั้นก็จะชักจูงเราไปเป็นนักเลงต่าง ๆ ดังกล่าวไปด้วย ถึงเราจะมีใจเข้มแข็งไม่คล้อยตาม เขาได้ก็ตามแต่ ความเชื่อถือนางสังคมจะลดลงไป การมีเพื่อนดีก็เหมือนกับผ้าที่ห่อของหอม ที่จริงตัว มันไม่หอม แต่ไปห่อของหอมเข้าก็ทำให้หอมไปด้วย ส่วนการมีเพื่อนชั่วก็เหมือนกับใบไม้ห่อปลาเน่า ใบไม้ไม่มีปัญหาอะไร แต่ไปห่อปลาเน่าก็เลยเหม็นไปด้วย ไม่เป็นที่ปรารถนาของคนอื่น ข้อนี้ก็ฉันใด การคบเพื่อนก็ฉันนั้น คบคนเช่นใดเป็นเพื่อนก็มักจะเป็นเช่นนั้น ดังที่ว่า “คบคนดีเป็นศรีแก่ตัว คบคน ชั่วพาตัวพราไชย” และ “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล”

ในชีวิตการทำงานก็จะมีเพื่อนร่วมงาน ที่บ้านก็จะมีเพื่อนบ้าน เข้าสังคมก็จะมีเพื่อน ๆ หรือ เพื่อนคนนั้นอาจจะเพื่อนในหลายสถานที่ก็ได้ จึงต้องระมัดระวังเลือกคบให้ดี ถ้าไม่ดีเขาเป็นคนชั่ว แล้ว ก็ ควรหลีกเลี่ยงให้ห่างไกลทีเดียว เพราะเป็นอันตรายต่อชีวิต เกียรติยศ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน เงิน ทองของเรามาก เงินทองที่ได้มาจากการขยันทำงานและเก็บหอมรอบริบเอาไว้ นั่น ถ้าคบเพื่อนชั่วแล้ว ก็อาจจะถูกนำเอามาใช้ อย่างสุรุ่ยสุร่ายในการกินดื่ม หรือใช้จ่ายไปในทางอบายมุขต่าง ๆ แม้จะมีเงิน มากมายสักเท่าไร หรือเป็นคน ร่ำรวยเป็นเศรษฐี หรือมีทรัพย์สินสมบัติมากมายก็ตาม ในไม่ช้าก็จะค่อยๆ หมดไปเพราะมีเพื่อนชั่ว เพราะฉะนั้น หลักความสำเร็จทันตาเห็นที่สาม คือ กะ ท่านจึงย้ำมากกว่า “ต้องมีเพื่อนดี” จะได้เอื้ออำนวยส่งเสริมต่อหลักความสำเร็จข้อที่หนึ่งและสองที่ได้กล่าวมาแล้ว เพื่อน ที่ดีถ้าหากมากไม่ได้ก็ไม่เป็นไร ไม่ต้องการปริมาณ แต่ขอให้มีความภาพก็พอเพื่อนดีที่เรียกว่า “กัลยาณมิตร” นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ดังนี้คือ

1) มีอุปการคุณ กล่าวคือ เวลาเพื่อนฝูงประมาท ก็ทำหน้าที่ป้องกัน ช่วยป้องกันทรัพย์สินสมบัติ ของเพื่อนที่มัวเมาประมาท เวลาที่มีภัยอันตรายสามารถเป็นที่พึ่งพำนักได้ เมื่อมีธุระช่วยออกทรัพย์ให้ เกิน กว่าที่ออกปาก

2) ร่วมสุขร่วมทุกข์กันได้ กล่าวคือ ไม่ขายความลับของตนแก่เพื่อน ปิดความลับของเพื่อน ไม่ให้แพร่พราย ไม่ละทิ้งในยามตกทุกข์ได้ยาก แม้ชีวิตก็อาจเสียสละให้เพื่อนได้

3) แนะนำประโยชน์ให้ กล่าวคือ พุดจาแนะนำพร้าสอนตักเตือนไม่ให้ทำความชั่วแนะนำ ให้ประพฤติปฏิบัติความดี ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง บอกวิธีที่จะหาความสุขความสงบอย่างแท้จริงใน ชีวิตปัจจุบันให้

4) มีความรักใคร่ กล่าวคือ เวลาทุกข์ก็ทุกข์ด้วย เวลาสุขก็สุขด้วย ได้เถียงคนที่พูดผิดเถียง เพื่อน รับรองคนที่สรรเสริญเพื่อน การจะรู้ได้ว่าใครเป็นเพื่อนดีหรือเพื่อนไม่ดีนั้น ก็คงต้องเอาลักษณะ ทั้ง 4 ดังกล่าวมานี้ ไปเป็นแนวในการพิจารณาตัดสิน อาจจะไม่ต้องสมบูรณ์ 100 % แต่ก็ขอให้ชั่ว น้อยหน่อย ก็อาจจะช่วยได้ อย่า สันนิษฐานว่าการจะได้รับความสำเร็จทันตาเห็นในชีวิตปัจจุบัน การมีเพื่อนดี นับว่ามีส่วนสำคัญมากดังกล่าวมาแล้ว

4. “สะ” มาจากคำว่า สมชีวิตา แปลว่า ต้องเลี้ยงชีวิตพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้มา เมื่อขยันทำงาน “งานคือเงิน” ตามหลักความสำเร็จทันตาเห็นที่หนึ่ง รู้จักรักษาเก็บออมตามหลัก ความสำเร็จทันตาเห็นที่สอง และมีเพื่อนดีตามหลักความสำเร็จทันตาเห็นที่สามแล้วจะมีความสุข

ความสำเร็จ ได้ ก็ต้องรู้จักเลี้ยงชีวิตดังที่เขากล่าวกันว่า “ทำมาหาเลี้ยงชีพ” แต่การเลี้ยงชีวิตนั้น ก็ต้องอาศัยการใช้ จ่ายเงินที่หาได้มาโดยสุจริต สัมมาชีพจะต้องใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงชีวิตให้พอเหมาะ พอสมควรแก่กำลังทรัพย์หามาได้ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ไม่ใช่ฟุ่มเฟือยนัก เวลาต้องการอะไร ให้คำนึงถึง กำลังทรัพย์ที่จะซื้อหามาได้ ตามความจำเป็นที่บังเกิดขึ้น ถ้ามีน้อยหรือหามาได้น้อยก็ควรอดทนของ ฟุ่มเฟือยต่าง ๆ จะต้องรู้จักประมาณตน ฐานะของตน กำลังทรัพย์ของตน รู้จักกำหนดรายได้รายจ่าย ว่าฝ่ายละเท่าไร เป็นรายวันก็ตาม เป็นรายเดือนก็ตาม เป็นรายปีก็ตาม ใช้จ่ายบริโภคไม่ให้เกินรายได้ ถ้าหามาได้มากก็เขยิบการเลี้ยงชีพให้ได้ความสุขสำราญตามกำลังทรัพย์ แต่ควรแบ่งเก็บไว้เป็นทุนรอน ตามส่วน

เมื่อมีเหตุฉุกเฉินขึ้น เช่น เจ็บไข้ จะได้มีค่าใช้จ่าย ความรู้จักประมาณเท่านั้นแหละจะทำให้มีความสุขความสำเร็จประโยชน์ได้ แต่ก็มักปรากฏว่า คนโดยมากไม่รู้จักประมาณ มีน้อยแต่พยายามใช้ ให้มาก พยายามเอาอย่างคนที่มีเงินมาก เขามีได้ ฉันทก็ควรมีและทำได้เช่นกันโดยไม่คำนึงถึงอรรถภาพ ของตนเองเสียก่อน เป็นประเภทที่เรียกว่า “รสนิยมสูง รายได้ต่ำ” บางที่ตู้เย็นไม่มีอะไรมากมีน้ำเปล่า 3 ขวด มีส้ม 2-3 ลูก เปิดประตูก็กลิ้งลูกกลิ้ง ๆ อุตสาหะไปดาวน์เขามา บางที่ต้องดึง สายไฟออก เสียบไว้ก็เปลืองไฟ ไม่มีของแหว่ง เพราะความอยากใหญ่แต่กระเป๋าสตางค์ไม่ใหญ่ตาม บางที่เขาต้อง มายืดคืนไป เพราะไม่มีความสามารถส่งงวดก็ยิ่งเดือดร้อน ก็ยิ่งจนมากขึ้น อย่างที่เขาว่า “คนจนทำตัว เป็นคนรวย ก็ยิ่งจน” พวกนี้เป็นประเภทที่เห็นช้างขี้ ขี้ตามช้าง เห็นเหมืองกว้างจะเอากว้างอย่าง เหมือง เห็น โคใหญ่ ตัวเองเป็นอึ่ง ก็จะพยายามจะแบ่งให้มันโตเท่าโค เดียวก็ท้องแตกตาย เห็นช้าง อ้วนพื้อมีอาหารกินดีก็อยากจะอ้วนพื้อมีเป็นช้างทั้ง ๆ ที่เป็นหมูก็อ้วนพื้อมีอยู่แล้วแสดงให้เห็นว่าความเกิน ตัวของสัตว์และคนมีอยู่ โดยเฉพาะคนแล้ว ยิ่งเกินตัวมาก ความเพียงพอจะไม่ค่อยมีความอยากความ เพียงพอจะไม่มีที่สิ้นสุด

ดังที่เขาบอกว่าสำหรับคนแล้ว เมืองพอไม่มี มีแต่เมืองพล ก็น่าจะจริง การสนองความอยาก ต่อให้ภูเขาทั้งลูกกลายเป็นทองทั้งแท่งมันก็ไม่พอต่อให้หยดฝนที่ตกลงมาแต่ละหยดกลายเป็นเหรียญ 5 บาท มันก็ไม่พอ จะต้องขอเขยิบให้เป็นหยด 20 บาท เมื่อได้หยดละ 20 บาท แล้วก็ต้องขอเขยิบขึ้น ไปอีกว่า ขอให้กลายเป็นหยดลงมาเป็นใบแดง ๆ เมื่อได้ใบแดง ๆ แล้วก็คงจะเขยิบขึ้นไปเป็นใบสีม่วง คือใบละ 500 บาท เป็นเช่นนี้เรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุดแม่น้ำที่เรายอมรับว่าไม่มีที่สิ้นสุด แล้วค้นหาหรือ ความอยากของคนเราก็น่าจะยิ่งกว่าแม่น้ำเสียอีก ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเอาไว้ว่า “นตฺถิ ตณฺหาสมํ นทํ” แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี” ชนิดที่ถามเท่าไรไม่รู้จักเต็ม ถ้าตามใจตนเอง ตามใจกิเลสคือตัณหาแล้ว อย่าวว่าแต่เงินพัน เงินหมื่นเลย เงินล้านหลาย ๆ ล้านก็หาสนองกิเลสตัณหาไม่ได้ ไม่รู้จักสิ้นสุด เมื่อ รู้ตัว ว่าไม่อาจสนองกิเลสได้อย่างแน่นอนเช่นนี้แล้ว ก็ควรจะระงับกิเลสไว้ อย่าพยายามตามใจมันมากนัก ถ้าตามใจมันมาก

ในที่สุดเมื่อไม่พอก็ต้องไปกู้หนี้ยืมสินเขา พอเงินเดือนออก เจ้าหนี้ก็มาทวงเต็มไปหมด มี ตัวอย่างมากมายน่าละอาย จิตก็ต้องกระสับกระส่าย มองหน้าใครไม่ติด เดือดร้อนอยู่ตลอดเวลา แล้ว ร้อน อะไรจะเท่าเทียมกับ “ร้อนเพราะความเป็นลูกหนี้” พระพุทธองค์ตรัสว่า “การกู้หนี้ยืมสินเป็น ทุกข์ในโลก” ฉะนั้นถ้าขึ้นตามใจกิเลส ก็ย่อมหนีความเดือดร้อนไม่พ้นแน่ เพื่อหลีกเลี่ยงความ เดือดร้อนดังกล่าว และเพื่อความสำเร็จในชีวิตประจำวันชนิดทันตาเห็น จะต้องรู้จักประมาณการ ครอบครองนั่นเองจงครองชีพให้ สมฐานะของตัว อย่าสุรุ่ยสุร่าย แต่จงรู้จักผ่อนปรนเลี้ยงตนให้มีความสุข

ตามกำลังทรัพย์ที่หามาได้

2.3.2.4 องค์ประกอบของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์แปลว่าธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบันหมายถึงประโยชน์อันพึงได้รับการประกอบกิจการหรืออาชีพที่สุจริตถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้นเป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้าผลประโยชน์ที่จะได้รับการประกอบกิจการจะเป็นเงินสิ่งของชื่อเสียงเกียรติยศการยกย่องสรรเสริญหรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้อันเป็นสิ่งที่บุคคลทั่ว ๆ ไปปรารถนาการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถได้มาซึ่งผลประโยชน์นั้นจะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการซึ่งหลักการและแผนการนี้เรียกว่าธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบันมีอยู่ 4 ประการคือ

1. อุฏฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร)
2. อารักขสัมปทา (การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด)
3. กัลยาณมิตตตา (คบคนดีเป็นมิตร)
4. สมชีวิตา (เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้)

1) อุฏฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร)

ความขยันหมั่นเพียร(อุฏฐานสัมปทา) การที่เราจะได้สิ่งของเงินทอง และชื่อเสียง เกียรติยศมานั้น เราจะต้องขวนขวายขยันหมั่นเพียรต่อสู้กับความยากลำบากถึงจะประสบความสำเร็จ เช่น ข้าราชการจะได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งอันนำมาซึ่งเกียรติยศแก่ตนเองและวงศ์ตระกูลก็ต้องขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ นักเรียนจะประสบผลสำเร็จด้านการเล่าเรียนก็ต้องขยันหมั่นเพียรในการศึกษา หรือการกระทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อสร้าง ฐานะให้กับตนเองและครอบครัวก็เช่นกัน เราก็ต้องอาศัยความมานะอดทนและความขยันหมั่นเพียรจึง จะได้ทรัพย์มาดังพระพุทธรูปว่า

คนหมั่นในการทำงานไม่ประมาทจัดการงานเหมาะสม เลี้ยงชีพพอเหมาะรักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธาถึงพร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำปราศจากความตระหนี่ชำระทางสัมปரியกัตถประโยชน์เป็นนิตย ธรรม 8 ประการดังกล่าวนี้ของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธาอันพระพุทธรูปเจ้าผู้มีพระนามอันแท้จริงตรัสว่า นำสุขมาให้ในโลกทั้งสองคือประโยชน์ในปัจจุบันนี้ และความสุขในภายหน้าบุญคือจาคะนี้ย่อมเจริญ แก่แก่ผู้สละด้วยประการฉะนี้

นอกจากอุฏฐานสัมปทาการถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ การงาน และการประกอบอาชีพอันสุจริตฝึกฝนให้มีความชำนาญ และรู้จักใช้ปัญญา สอดส่องตรวจตราหาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดีการประกอบอาชีพการงานนั้นต้องทำเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง และครอบครัว มีความขยันในการทำงานตามหน้าที่ หรือตามอาชีพของตนโดยไม่เกียจคร้าน ไม่นิ่งเฉยหรือทำกิจอื่นใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับการงานในหน้าที่จนทำให้เสียเวลาไปโดยไม่ประโยชน์ แม้บางครั้งการทำงานนั้นอาจไม่ใช่การหาทรัพย์โดยตรง เช่น การเป็นนักศึกษา มีหน้าที่ต้องศึกษาเล่าเรียนก็ต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้บังเกิดผลดี โดยถือว่าเป็นหน้าที่ในปัจจุบันแม้ยังไม่ได้ทรัพย์ แต่การศึกษาก็เป็นเหตุเบื้องต้นที่จะนำไปสู่อาชีพการงานที่ดีในอนาคต หากนักศึกษาเป็นนักกีฬาด้วยนอกจากขยันตั้งใจเรียนแล้ว นักศึกษาก็ต้องขยันหมั่นฝึกซ้อมกีฬาที่ตนถนัดด้วยอีกทางหนึ่ง เพราะกีฬากำลังพัฒนาเป็น

กีฬาอาชีพ มีกีฬาหลายประเภทที่สามารถทำให้หาทรัพย์ได้โดยสุจริตด้วยร่างกายแรงใจของตนเอง เช่น อาชีพนักมวย นักฟุตบอล กอล์ฟ สีสาศ หรือจากการได้ไปแข่งขันในโอกาสต่าง ๆ เช่น โอลิมปิก เอเชียนเกมส์ หากมีความขยันหมั่นเพียรฝึกซ้อมจะส่งผลให้ได้รับเหรียญทอง และได้รางวัลเป็นทรัพย์สินเงินทองจำนวนมาก เป็นต้น จึงนับว่าความขยันหมั่นเพียรในการทำงานหน้าที่ที่รับผิดชอบจะทำให้ได้รับประโยชน์ในปัจจุบัน คือ มีทรัพย์สินเงินทองสำหรับซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภคไว้ดำรงชีพ

2) อารักขสัมปทา (การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด)

การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด (อารักขสัมปทา) หมายความว่า เมื่อเราขยันหมั่นเพียรพยายามสร้างอนาคต ชื่อเสียง หรือหาทรัพย์มาได้ถ้าไม่รู้จักรักษาไว้ก็จะเสื่อม หรือ หดไปอย่างรวดเร็ว การรักษาชื่อเสียงนั้นหมายถึง 1) การหลีกเลี่ยงการกระทำความชั่ว หรือการมัวเมากับอบายมุข เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท เป็นต้น ส่วนการรักษาทรัพย์นั้นหมายถึง 2) การรู้จักใช้จ่ายอย่างฉลาด ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักเก็บหอมรอมริบ ส่วนการประหยัดนั้น หมายถึง 3) การรู้จักใช้จ่ายเงินทองให้เกิดประโยชน์สูงสุดดังพระพุทธพจน์ว่ากุลบุตรในโลกนี้มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำได้มาโดยธรรม เขารักษา คุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูลด้วย ทำไว้ในใจว่าโฉนหนอพระราชาไม่พึงบริโภครทรัพย์เหล่านี้ ของเราใจไม่พึงลัก ไฟไม่พึงไหม้ น้ำไม่พึงพัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่พึงลักไป นี้เรียกว่าอารักขสัมปทา นอกจากนี้การรักษาและประหยัดทรัพย์นั้นยังหมายถึง การรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ไว้ในที่ปลอดภัย การใช้สอยทรัพย์ และสิ่งของอย่างประหยัด ถนอมใช้ ซ่อมแซมเมื่อชำรุด เสียหาย ดูแลรักษา และเก็บไว้เมื่อใช้เสร็จแล้ว หรือรู้จักดัดแปลงของที่ชำรุดให้สามารถนำมาใช้ ประโยชน์ได้อีก เป็นต้น อารักขสัมปทา คือการถึงพร้อมด้วยการรักษา รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตนไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมเสียหลักธรรม ข้อนี้นี้มีจุดมุ่งหมายให้เป็นคนมัธยัสถ์ รู้จักจ่ายทรัพย์ไปในทางที่ เกิดประโยชน์ไม่ใช่นำไปใช้เพื่อกามคุณ เพื่อรูป รส กลิ่น เสียง จนทำให้ทรัพย์นั้นหมดไปโดยไม่ทำให้ ตนเองเจริญขึ้นได้ มั่งมีไม่มีก็ช่วยยากก็กลับไปลำบากยากจนเพราะใช้ทรัพย์ไปในกามคุณ และอบายมุข บ้างครั้งจนถึงกลับเป็นหนี้สินเสียทรัพย์ และเสียเกียรติมีนักกีฬาหลายคนที่ได้ทรัพย์มามากมาจากการแข่งขันแต่ต้องพบกับความลำบากในบั้นปลายของชีวิตเหตุเพราะไม่มีธรรมในข้อนี้นั่นเอง

3) กัลยาณมิตตตา (คบคนดีเป็นมิตร)

การคบคนดีเป็นมิตร (กัลยาณมิตตตา) คนเรานั้นจะอยู่ในสังคมแต่เพียงลำพังไม่ได้จะต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่นบุคคลที่เราสามารถพึ่งพาอาศัยได้ และมีความปรารถนาดีต่อเราหาได้ยาก ดังนั้น การเลือกคบคนจึงมีความสำคัญมากเพราะถ้าเราคบคนชั่วเป็นมิตรอาจทำให้เรา ตกไปอยู่ในทางที่ชั่ว หรือพบกับความหายนะได้ดังพระพุทธพจน์ว่ากุลบุตรในโลกนี้วางตัวเหมาะสม เจริญ อยู่อาศัยในบ้าน หรือนิคมใดย่อม ดำรงตนเจริญสำนึตนกับบุคคลในบ้าน หรือนิคมนั้นซึ่งเป็นคฤหบดี หรือ บุตร คฤหบดี เป็นคนหนุ่ม หรือคนแก่ผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ศึกษา สัทธาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาศึกษาศีลสัมปทา ตามผู้ถึงพร้อมด้วยศีลศึกษาจากสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ศึกษาปัญญาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญานี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา

ลักษณะของมิตรที่ดีมีดังนี้

1. มิตรอุปการะ ได้แก่ เพื่อนที่คอยช่วยเหลือเตือนสติมิให้ประมาท ช่วยป้องกันมิให้ทำชั่ว ช่วยป้องกันรักษาทรัพย์ และชื่อเสียงของเพื่อน สามารถพึ่งพาอาศัยได้ในยามทุกข์ยาก
2. มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข ได้แก่ มิตรที่ไม่ละทิ้งเพื่อนในยามวิบัติ ปกปิดความลับของเพื่อน
3. มิตรแนะนำประโยชน์ ได้แก่ คอยห้ามมิให้เพื่อนทำชั่วแต่ แนะนำหนทางแห่งความดีความเจริญให้แก่เพื่อน
4. มิตรมีความรักใคร่ คือ มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข ทุกข์ก็ทุกข์ด้วยไม่ทิ้งเพื่อนได้เถียงคนที่ติเตียนเพื่อน รับรองคนที่สรรเสริญเพื่อน

การคบคนดีเป็นมิตร รู้จักเลือกบุคคลที่จะคบหาว่าจะนำชีวิตของเราไปในทิศทางใด โดยเลือกเสวนาศึกษาแบบอย่างท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา การคบมิตรตาม หลักมงคล 38 ประการ ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มงคลแรกที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้ ปฏิบัติก็คือการไม่คบคนพาล และมงคลถัดมาก็คือต้องรู้จักคบบัณฑิต คำว่าคนพาล และบัณฑิต เมื่อวิเคราะห์ให้แจ้งแล้วจะพบว่า มีทั้งคนพาล และบัณฑิตภายในคนพาลและบัณฑิต ภายนอกคนพาล และบัณฑิตบัณฑิต ภายในหมายถึงคนที่ปรากฏอยู่ในตัวเรา หากนิสัยสังเกตตัวเราให้ดีจะพบว่า บางครั้งบางเวลาเราจะเกียจคร้าน ไม่อยากฝึกฝน ไม่อยากทำงาน ไม่อยากไปเรียน ไม่อยากทำความดี แต่อยากเที่ยวเล่น อยากนอนตื่นสาย อยากดื่มสุรา อยากเล่นไพ่ เล่นหวย เล่นการพนัน ฯลฯ นี่แสดง ว่าคนพาลภายในตัวเราปรากฏขึ้นแล้ว แต่บางครั้งเราก็อขยัน อยากไปเรียน อยากทำความดี ไม่อยาก หนีเรียนไม่อยาก เล่นการพนัน ไม่อยากร่วมวงสุรา ฯลฯ นี่แสดงว่าบัณฑิตภายในตัวเราได้ปรากฏขึ้น แล้ว ส่วนคนพาล และบัณฑิตภายนอก หมายถึง คนอื่นคนที่มาชักชวนเราไปทำเรื่องที่ไม่ดี ไม่สมควร หรือเรื่องที่ดีที่สมควรต่าง ๆ หากบัณฑิตภายในตัวเราเองเข้มแข็ง คนพาลภายนอกก็ไม่อาจจะชักชวน เราไปได้ดังนั้น ความเป็นกัลยาณมิตรต้องเริ่มที่เราสร้างบัณฑิตและมิตรขึ้นภายในตัวเองก่อน เมื่อ บัณฑิตหรือมิตร ภายในตัวปรากฏแล้วก็จะสามารถเลือกเสวนากับบัณฑิตหรือมิตรภายนอกได้ ดังคำกล่าวที่เราได้ยินได้ ฟังอยู่เสมอว่า “คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล” และการสังเกตว่าผู้ใดตน คบหาด้วยนั้นเป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิต คือ กัลยาณมิตร พึงสังเกตว่าชอบ ชักชวนไปในทางฉิบหาย เสียทรัพย์ เสียเวลา เสียสุขภาพ และทำเรื่องที่ไร้ประโยชน์หรือไม่ เพราะหากเราไม่รู้จักเลือกคบ บัณฑิต คือ กัลยาณมิตรแล้วย่อมเป็นเหตุที่ทำให้เราต้องเสียทรัพย์ที่หามาได้นั้น และไม่สามารถปฏิบัติ ธรรมในข้ออุฏฐานสัมปทา และอารักขสัมปทาได้

4) สมชีวิตา หมายถึง เลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ ไม่ให้ผิเคืองนักไม่ให้ พุ่มเฟิอย การเลี้ยงชีวิตสม่าเสมอหรือพอเหมาะพอดี หมายความว่า เลี้ยงชีวิตตามกำลังทรัพย์ที่หามา ได้ สำหรับผู้มีความรู้่น้อยรายได้น้อย ถึงจะขยันหมั่นเพียรรายได้ก็เพิ่มขึ้นไม่มากนัก ให้ใช้จ่ายเพียงพอ ดี ไม่ให้ผิเคืองเกินไป และไม่ควรออย่างผู้มีรายได้สูง เพราะความพอดีของผู้มีรายได้สูงเป็นความ พุ่มเฟิอยของผู้มีรายได้น้อย สำหรับผู้มีรายได้สูงควรใช้จ่ายเพียงพอดีสำหรับตน ไม่ให้พุ่มเฟิอยเกินไป และไม่ใช้อย่างคนมีรายได้น้อยซึ่งถือเป็นความผิเคืองสำหรับตนการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อเลี้ยงชีวิต พึงพิจารณาถึงความพอเพียงและความพอดี ให้สอดคล้องกับทรัพย์ที่หามาได้ ซึ่งได้มีการจัดสรรไว้เพื่อ ประโยชน์ในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสมพอดี ดังนั้น การใช้จ่ายทรัพย์จึงควรคำนึงว่าจะใช้ประโยชน์ อย่างไม่จริงจะไม่เบียดเบียน และบันทอนคุณภาพชีวิตให้ลดลง

สมชีวิตา คือการมีความเป็นอยู่ที่พอเหมาะพอดี ได้แก่การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ให้ผิดเคืองนักและไม่ฟุ่มเฟือยนัก สมชีวิตา เป็นหลักการบริหารจัดการทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพอย่างมากหากยึดถือและนำไปปฏิบัติได้ พระพุทธองค์ได้แสดงเรื่องสมชีวิตาไว้ดังนี้ว่า

กุลบุตรในกรณีนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ผิดเคืองนัก โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักไม่ท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้ เปรียบเหมือนคนถือดาซังหรือลูกมือของเขายกดาซังขึ้นแล้ว ก็รู้ว่า “ยังขาดอยู่เท่านี้ หรือเกินไปแล้วเท่านี้” ดังนั้นใดกุลบุตรนี้ ก็ฉันทัน เขา รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ผิดเคืองนัก โดยมีหลักการว่า “รายได้ของเราจักไม่ท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้ ถ้ากุลบุตรนี้ เป็นผู้มียาได้น้อย แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยแล้วไซร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ (อย่างสุรุ่ยสุร่าย) เหมือนคนกินผลมะเดื่อ ฉันทันใดก็ฉันทันนั้น แต่ถ้ากุลบุตร เป็นผู้มียาได้มหาศาล แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นแล้วไซร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้จักตายอดตายอยากอย่างคนอนาถา เมื่อใด กุลบุตรนี้ดำรงได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ผิดเคืองนัก โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้” เรียกว่า สมชีวิตา (ความเลี้ยงชีวิตอย่างสม่าเสมอ)

ดังนั้น หลักสำคัญของการบริโภคใช้จ่ายโดยรู้จักใช้ รู้จักประมาณ คือมีสมชีวิตาเป็นธรรมเครื่องระลึกรู้เมื่อจะบริโภคใช้สอย ก็คือ การบริโภคด้วยสติปัญญา แต่ให้คำนึงถึงคุณค่าแท้ของการบริโภคใช้สอย ไม่คล้อยตามอำนาจกิเลสหรือติดในค่านิยม ดังนั้น การใช้จ่ายโดยอาศัยหลักสมชีวิตาจึงเป็นความรู้จักประมาณ พอเหมาะพอดี ในการบริโภคใช้จ่ายที่ประกอบด้วยสติปัญญาและเป็นไปเพื่อการส่งเสริมให้ทรัพย์พอกพูนมากขึ้น

หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ เมื่อถือเอาความมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ที่ต้องการคือหลักของการประหยัด การรู้จักการดำรงชีพ คือไม่ยอมให้อดอยากปากแห้ง เพราะอำนาจของความตระหนี่ถี่เหนียว ไม่ยอมฟุ้งเฟ้อเห่อหาม ตะกละตะกลามเห็นแก่กิน ดำรงอยู่ในทางสายกลาง ไม่ถี่ไม่ห่างจนเกินควร นี่คือหลักใหญ่ของการประหยัดการเลี้ยงชีวิตอย่างพอเหมาะพอดีตามฐานะของตนและปฏิบัติอย่างนี้ โดยสม่าเสมอ ธรรม 4 ข้อนี้เป็นหัวใจของเศรษฐกิจกล่าวโดยย่อก็คือ อุอา กะ สะ สามารถนำไปปฏิบัติอยู่เสมอจะได้เป็นเศรษฐกิจ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2547) กล่าวว่า “พึงเข้าใจระลึกไว้เสมอว่าการที่เพียรพยายามแสวงหารักษาและครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่าหาความหมายใดๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว ต้องรู้จักสรรทรัพย์นั้นโดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น 4 ส่วนที่เรียกว่า โภควิภาค คือหนึ่งส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง ได้แก่ บิดา มารดา บุตร ภรรยาและคนในปกครอง มิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงาน ทำบุญ ตลอดจนบำรุงราชการ ด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น ส่วนใช้เป็นทุนประกอบการงาน ส่วนเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น”

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2547) ได้กล่าวอีกว่า “เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้วถึงโภคะจะหมดสิ้นไป ก็สบายใจได้ว่าได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคะเพิ่มขึ้นก็สบายใจเช่นเดียวกันเป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี”

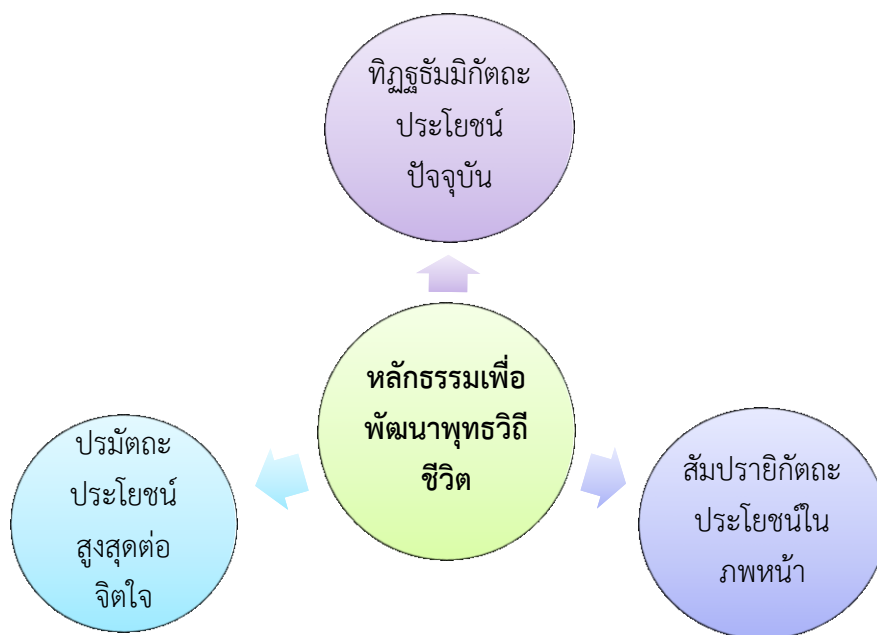
การทำประโยชน์ปัจจุบันหรือการปฏิบัติตามหลักธรรม “ทิวฐธัมมิกัตถะ” เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ปัจจัยการดำรงของคน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดีกินดี ต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไป และเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนา คือ การดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะ ยาวนาน ปัจจัย พื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจคือ ประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุด และเป็นปัจจัยพื้นฐานเป็นต้นทุนเบื้องต้น ถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติมีหลักธรรม ตามที่กล่าวมาก็ถือว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นอาชีพที่สุจริต รัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและ ปริมาณของผลผลิตมีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมาย การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทาง พระพุทธศาสนาจะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคนเป็นอันดับแรก เมื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพแล้วการพัฒนาวัตถุก็เป็นไปได้ง่าย เพราะคนเป็นผู้หาคนเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิต ถ้าคนรู้จักหาและรู้จัก ใช้ให้เป็นเศรษฐกิจย่อมจะดีขึ้น

การพิจารณาด้วยเหตุผลข้อเท็จจริงแล้วจะพบว่า การได้มาซึ่งปัจจัย 4 เพื่อการดำรงชีพนั้น บุคคลต้องประกอบสัมมาชีพตามหลักอริยมรรค ซึ่งการประกอบอาชีพจะทำให้มีรายได้มา สำหรับซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ สำหรับการดำรงชีวิตประกอบอาชีพที่สุจริตหรือสัมมาชีพ ได้แก่ อาชีพต่าง ๆ ที่ไม่ผิดต่อหลักศีลธรรม เช่น ไม่ค้าขายสิ่งเสพติดผิดกฎหมาย ไม่คอร์รัปชัน หลอกลวง เป็นต้น เมื่อประกอบอาชีพที่สุจริตมีรายได้แล้วก็ต้องรู้จักเก็บออม ใช้จ่ายให้เหมาะสมกับ รายได้อันจะ ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน เพราะใช้จ่ายมากเกินไปจนเป็นหนี้สินหรือใช้จ่ายน้อยเกินไปจน อัดคัดขัดสน การใช้จ่ายอย่างไรจะไม่ให้เดือดร้อนนั้น การคบเพื่อนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลหลง ทางเพราะคบเพื่อนที่ไม่ดีเพื่อนแนะนำไปในทางฉิบหาย เช่น ชักชวนไปเล่นการพนัน ไปเสพสิ่งเสพติด หรือเที่ยวกลางคืนก็จะทำให้สูญเสียทรัพย์ที่ได้มาด้วยความยากลำบากนั้นไปอย่างน่าเสียดาย

2.3.2.5 การนำหลักทิวฐธัมมิกัตถะประโยชน์มาประยุกต์ใช้

สรุป หลักธรรมที่จะนำมาเป็นแนวทางหรือกระบวนการในการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตของประชาชน และผู้สูงวัยแห่งอนาคตซึ่งการพัฒนาสังคมไทยต้องพัฒนาคนควบคู่กับหลักธรรมด้วย เพื่อให้คนมีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญาโดยการประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะหรือความจริง ไม่หลงมกมาย มีความพอเพียง รู้จักช่วยเหลือตนเองให้สามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข หลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ โดยมีหลักธรรมดังนี้ อตถะ 3 ประการ คือ ทิวฐธัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะ ปรมัตถะ 1) ทิวฐธัมมิกัตถะ ก็คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการดำเนินชีวิต เรื่องทางวัตถุที่เห็นกันได้จากสภาพภายนอก เช่น การมีปัจจัย 4 มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย มีฐานะ มีลาภ มีเกียรติ มียศ มีสรรเสริญ เรื่องชีวิตคู่ครอง ความมีมิตรไมตรี 2) สัมปรายิกัตถะ ก็คือ ประโยชน์ในภพหน้าที่เลยมองออกไปอันเกี่ยวกับคุณธรรมต่าง ๆ การที่จิตใจจะสุขสบายได้นั้นจำต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ มีศรัทธา มี

ความประพฤติซึ่งทำให้มั่นใจตนเอง มีศีล มีจาคะ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีสุตะ มีความรู้ได้เล่าเรียน ศึกษาและมีปัญญา ซึ่งธรรมเหล่านี้เป็นหลักประกันให้มีคติชีวิตที่ดีอย่างแน่นอน และ 3) ประมัตถะ ก็คือประโยชน์สูงสุดต่อจิตใจ ได้แก่ ความมีใจเป็นอิสระ, ความมีจิตหลุดพ้น, ความมีจิตใจปลอดโปร่ง ผ่องใสเบิกบานอยู่ได้ตลอดเวลาเพราะปราศจากกิเลส หรือนิพพานนั่นเอง ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 หลักธรรมเพื่อพัฒนาพุทธวิธีชีวิต

2.3.3 สังคหัตถ์ 4

หลักสังคหัตถ์ 4

หลักสังคหัตถ์ ก็คือหลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชน ที่มีคนต่างระดับกันไม่ว่าจะเป็นด้านฐานะ ความเป็นอยู่ รูปแบบการดำเนินชีวิต ในสังคมหนึ่งย่อมจะต้องมีความบกพร่องและมีส่วนเกินทางด้านทรัพย์สินและเครื่องดำเนินชีวิตอยู่ไม่มากนักน้อย ดังนี้ (ที.ปา. (ไทย) 11/313 /295)

1) ทาน การแบ่งปัน ธรรมะข้อนี้เป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะมีการเอื้ออาทรต่อกัน คือการหยิбыยื่นให้แก่กันและกัน ซึ่งการหยิбыยื่นให้กันและกันนั้นอยู่ที่ใจที่จะเสียสละออกไปมากกว่าการถูกบังคับด้วยระบอบทางการเมือง ดังนั้นจะเห็นว่าความละเอียดอ่อนในเรื่องนี้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน คือระบอบธรรมาธิปไตย มองทานหรือการให้แบ่งปันเป็นเรื่อง ปัจเจกชนที่มองดูที่ใจหรือการเอื้ออาทรต่อกันเป็นหลักระบอบประชาธิปไตย มองทานที่การเฉลี่ยผลประโยชน์ทางด้านภาษีที่เก็บได้ในแต่ละปีระบอบสังคมนิยม มองทานที่การบังคับใช้ทางกฎหมาย หรือการยึดจากปัจเจกชนมาเป็นของรัฐหรือส่วนรวม (ระบบคอมมูน) เป็นต้น

2) **ปิยวาจา** การพูดด้วยคำอันเป็นที่รักธรรมะข้อนี้มุ่งไปที่การสื่อสารกันในระดับต่างๆ เพื่อมีความเข้าใจร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมหากไม่มีปิยวาจาที่มืองค์ประกอบเหล่านี้คือ ไม่พูดเท็จ-ไม่พูดส่อเสียด-ไม่พูดคำหยาบ-ไม่พูดเพ้อเจ้อต่อกัน สังคมนั้นก็จะไม่มีความหวาดระแวงต่อกันเป็นต้น

3) **อถกจริยา** การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ ธรรมะข้อนี้มุ่งไปที่การดำรงตนให้มีประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือสังคม ดังสุภาษิตไทยว่า อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่น อย่างนี้เป็นต้น เป็นน้ำใจเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ผู้อยู่ร่วมกันจะพึงกระทำต่อกัน

4) **สมานัตตตา** การทำตนให้เป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ธรรมะข้อนี้มุ่งไปที่การประพฤติตนเองที่วางตัวตนให้เสมอต้นเสมอปลาย หรือการเป็นผู้ประสานงานที่ดีต่อสังคมชุมชนองค์กรที่ตัวเองสังกัดอยู่ ไม่เป็นคนยุยงทำให้คนในสังคมแตกแยกกัน

อิทธิบาท 4 คือหลักธรรมที่นำผู้ปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จผลที่มุ่งหมายมี 4 ประการ คือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2553 : 186-187)

1) ฉันทะ ความพอใจ ต้องการที่จะกระทำ ใฝ่ใจรักจะกระทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะกระทำให้ได้ผลยิ่งขึ้นไป

2) วิริยะ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

3) จิตตะ มีความคิด ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่กระทำและกระทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝน ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

4) วิมังสา มีความคิดไตร่ตรอง ทดลอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อสงสัยหย่อนในสิ่งที่กระทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง

จักร 4 คือหลักธรรมที่นำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง หลักธรรมที่นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ บรรลุตามจุดหมาย ได้แก่

1) ปฏีรูปเทสวาส การอยู่ในสถานที่ดี มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

2) สัมปฐิสุปัสสยะ การคบหาสมาคมกับคนดี

3) อถตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ การตั้งจิตมุ่งหมาย การนำตนและองค์กรไปถูกทาง

4) ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้กระทำความดีไว้ก่อนแล้ว การมีพื้นเพดี การได้สร้างคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น โดยปริยายในระดับองค์กร หมายถึง การมีการวางแผนไว้ดี มีนโยบายที่ดี เป็นต้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2553 : 135-136)

การพัฒนาตามหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ เป็นการเน้นไปที่ตัวบุคคล เพราะมนุษย์มีศักยภาพความสามารถติดตัวมาทุกคน โดยมีจุดหมายคือ ความสุข อิสระภาพ ความดีงามของชีวิต เพื่อพัฒนาตนเอง โดยมีวิธีการให้เกิดความใฝ่รู้ สิ่งที่ยากจนประสบผลสำเร็จ ประพฤติในกุศลกรรมบถ 10 ประการ ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552 : 209-210)

ด้านกาย

1. ไม่ตัดรอนชีวิต ใฝ่ใจทำประโยชน์แก่ทุกคนทุกชีวิต

2. ไม่ถือเอาทรัพย์สินที่เขามาได้ให้ ไม่ว่าของผู้ใดที่ได้

3. ไม่ประพฤติดินทางเพศ ไม่ละเมิดต่อสามีภรรยาผู้อื่น

ด้านวาจา

4. ไม่กล่าวเท็จ ซื่อตรงพูดตามที่เป็นจริง
5. ไม่พูดยุแหย่ส่อเสียด แต่กล่าวถ้อยคำสมานสามัคคี
6. ไม่พูดคำหยาบ แต่ให้กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ
7. ไม่พูดเพ้อเจ้อ ให้พูดแต่พอดี มีหลักฐาน ถูกกาล เป็นประโยชน์

ด้านใจ (ทางจิต และปัญญา)

8. ไม่ละโมภจะเอาของของใคร (ใจพร้อมจะเผื่อแผ่)
9. ไม่คิดร้ายใคร ให้มีใจเมตตาปรารถนาให้ทุกชีวิตอยู่ดีมีสุข
10. มีสัมมาทิฐิ เข้าใจหลักกรรม เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

เมื่อมีคุณสมบัติ 10 ประการนี้ ถือว่ามีวิธีการของการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เรียกได้ว่าเป็น กัลยาณชน และย่อมได้รับประโยชน์ของการประพาสสุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วาจสุจริต และมโนสุจริตที่เรากล่าวมาควรทำโดยส่วนตัวบุคคลนั้นจะได้รับประโยชน์ดังต่อไปนี้ คือ 1) แม้นกิตติเตียนตนเองไม่ได้ 2) ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ 3) กิตติศัพท์อันงามย่อมจรไป 4) ไม่หลงลืมสติตาย 5) หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วาจสุจริต และมโนสุจริตที่เรากล่าวมาควรทำโดยส่วนตัวบุคคลนั้นจะได้รับประโยชน์นี้

สรุปได้ว่า หลักธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคม ที่ผู้วิจัยได้นำมาดำเนินงานในการวิจัย ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ ก็คือหลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชน ที่มีคนต่างระดับกันไม่ว่าจะเป็นด้านฐานะ ความเป็นอยู่ รูปแบบการดำเนินชีวิต ในสังคมหนึ่งย่อมจะต้องมีความบกพร่องและมีส่วนเกินทางด้านทรัพย์สินและเครื่องดำเนินชีวิตอยู่ไม่มากก็น้อย คือ 1) ทาน การแบ่งปัน ธรรมะข้อนี้เป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะมีการเอื้ออาทรต่อกัน 2) ปิยวาจา การพูดด้วยคำอันเป็นที่รักธรรมะข้อนี้มุ่งไปที่การสื่อสารกันในระดับต่างๆ เพื่อมีความเข้าใจร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวกัน 3) อตถจริยา การประพาสตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือสังคม และ 4) สมานัตตตา การทำตนให้เป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย

2.4 สังคมอุดมคติ สังคมอุดมคติ และสังคมสร้างสุข

2.4.1 การใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาสติ

งานวิจัยกลุ่มนี้เน้นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชีวิตตามประเด็นต่างๆ เช่น นางสาวศศิวิมล ทองโอฬาร ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพเป็นกิจยั้งเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์ สุธาภรณ์ พงศธรบริรักษ์ ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการพัฒนาสติของเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เขต 7 เชียงใหม่ ด้วยกระบวนการปฏิบัติสมาธิภาวนาโดยเป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบ Controlled experimental intervention study หรือวิจัยกึ่งทดลอง (quasi – experimental study) กับกลุ่มเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เขต 7 เชียงใหม่ พระมหาไสว คายสูงเนิน ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการปฏิบัติวิปัสณากรรมฐานที่มีต่อการควบคุมอารมณ์ เป็นการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ สุชาติ หล้าอภัยก็ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการประยุกต์ใช้มหาสติปัฏฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ มณีรัตน์ นิ่มสกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง พุทธจิตวิทยาบูรณาการเพื่อคุณภาพองค์กรของผู้สูงอายุด้วยกระบวนการโยคะ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง แผนแบบการทดลองแบบสองกลุ่มวัดก่อนและวัดหลังการทดลอง พระวินัยธรประสิทธิ์ สุจินโณ (คำมา) ได้ศึกษาการพัฒนาสติเพื่อให้เป็นสติสัมโพชฌงค์ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา ส่วนดวงกมล โพธิ์แก้ว ได้ศึกษาการพัฒนาวิธีการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธบริหารการศึกษา เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ สมศรี สัจจะสกุลรัตน์ ได้ศึกษารูปแบบการจัดการสุขภาพของผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านตอม จังหวัดพะเยา เป็นกาววิจัยเชิงคุณภาพ จะเห็นได้ว่า งานวิจัยในกลุ่มนี้เป็นการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในประเด็นต่างๆ เช่น การสร้างสันติภาพ การพัฒนาสติ การควบคุมอารมณ์ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาวิธีการดำรงชีวิต และการจัดการสุขภาพ

นลินี คณะนา, พระครูโสภณรัตนบัณฑิต, พระครูวิจิตรศีลาจาร และสวัสดิ์ อโณทัย (2563) มรณสติ หมายถึง การระลึกถึงความตายอันจะมีมาถึงตนเป็นธรรมดา ต้องมีโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วยสติ สังเวช และญาณ หลักคำสอนของมรณสติมุ่งกระตุ้นเตือนให้ไม่ประมาท ใช้เวลาที่เหลืออยู่ให้เป็นประโยชน์อย่างสูงสุด เพื่อให้วาระสุดท้ายของชีวิตสามารถประคองจิตใจให้ผ่องใส มีสติ และสงบ 2) บุคคลที่ไม่ได้เจริญมรณสติเมื่อต้องพบกับความสูญเสีย ย่อมเศร้าโศกและกลัวความตาย ส่วนบุคคลที่เจริญมรณสติ ย่อมใช้ความตายเป็นเครื่องพัฒนาจิตวิญญาณให้สูงขึ้น ไม่ประมาทในชีวิต ประกอบแต่กรรมดี เมื่อนิमित 3 ประการปรากฏ ผู้ที่มีจิตผ่องใสย่อมไปสู่สุคติ ผู้ที่มีจิตเศร้าหมองย่อมไปสู่ทุคติ ผู้ที่เจริญมรณสติแม้ไม่ได้บรรลุธรรมในปัจจุบัน ก็จักปัจจัยให้บรรลุมรรคผลและนิพพานในอนาคตเบื้องหน้าต่อไป 3) การประยุกต์ใช้หลักคำสอนเรื่องมรณสติในชีวิตประจำวันโดยยึดหลักภาวนา 4 เพื่อเป็นแนวทางพัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา คุณค่าของการเจริญมรณสติในปัจจุบัน สามารถยึดตามหลักประโยชน์ 3 คือ 3.1) ประโยชน์ตน คือ ไม่ประมาทในชีวิต ตั้งจิตสร้างความคิด สัมสมบุญบารมีเพื่อตายอย่างสงบ พานพบพระนิพพานในอนาคตกาลเบื้องหน้า 3.2) ประโยชน์ผู้อื่น คือ สามารถช่วยเหลือบุคคลใกล้ตาย สร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้อื่นและเป็นกัลยาณมิตร 3.3) ประโยชน์ทั้งสอง หรือประโยชน์ต่อสังคม คือ การทำหน้าที่ของตนได้สมบูรณ์ สังคมสันติสุขเพราะไม่เบียดเบียน และควรค่าแห่งการจดจำ

พระมหาสมพงษ์ฐิตจิตโต, พระครูปลัดค ารณ กตปุญโญ, พระครูศรีหิรัญธรรมาทร, พระปลัดสัญญา สณญโต, พระครูธีรธรรมพิมล และภัชลดา สุวรรณนวล (2562) สติปัฏฐาน คือ การตั้งสติสัมปชัญญะเพียรพิจารณากาย เวทนาจิตและธรรมเพื่อกำจัดความทุกข์ทั้งปวงการตั้งสติกำหนดพิจารณาในสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงคือตามที่สิ่งนั้น ๆ มันเป็นของมันเอง แบ่งเป็น 4 ประการคือ 1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การพิจารณารู้อยู่ในกาย) 2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การพิจารณารู้อเวทนาในเวทนา) 3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การพิจารณารู้อจิตในจิต) และ 4. ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การพิจารณารู้อธรรมทั้งหลายในธรรมทั้งหลาย) การนำหลักสติปัฏฐานไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จักทำให้เกิดการพัฒนาในชีวิต 3 ด้าน คือ 1. การเรียนรู้ ทำให้มีสมาธิ มั่นคง มีความทรงจำแม่นยำ แจ่มชัด ไม่พร่าไม่เลือนง่าย 2. ด้านคุณภาพชีวิต คนที่ฝึกจิตแล้ว จิตจะมีลักษณะมีพลัง สงบ แจ่มใส นุ่มนวลควรแก่การอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ทำให้มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ 3. ด้านสังคม เป็นคนมีศีล ทำให้ไม่เป็นอันตรายต่อใคร ๆ ในสังคมสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่าง

มีความสุขเป็นคนมีสมาธิ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นแบบอย่าง หรือประจักษ์พยานให้คนในสังคมเห็นว่าคนที่มีความสุขจิตดีนั้นชีวิตจะมีแต่ความราบรื่น สงบเย็น และเป็นสุขเป็นคนมีปัญหา ทำให้ทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าของสังคมเป็นที่พึ่งของตนได้ เป็นที่พึ่งของสังคม และประเทศชาติได้ร่วมเป็นพลังสำคัญในการสร้างสรรค์พัฒนาประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพอยู่องค์กรไหน หรือทำงานที่ไหนก็ทำให้องค์กรนั้น ๆ มีความเจริญก้าวหน้า เป็นต้น

พระครูใบฎีกาศักดิ์ดา กิตติสมปนโน(เหลาลาภะ), พระมหามิตร ฐิตปญโญ และพระครูปริยัติธรรมวงศ์ (2564) คัมภีร์อรรถกถาธรรมบท กุมาริกาธิดาแห่งนายช่างหูกชาวเมืองอาราวิ เป็นผู้ใคร่ในการเจริญสตินั้นก็แสดงให้เห็นว่านางเป็นผู้ไม่ประมาทในวัยจึงได้เจริญมรณสติในทุกขณะ นางได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาคเจ้าในขณะที่นำเส้นด้ายไปให้บิดาที่โรงทอหูกนางจึงเจริญมรณสติอย่างต่อเนื่องจนทำให้จิตใจสงบ สติรู้เท่าทันอารมณ์จึงไม่กลัวตาย จนนางบรรลุโสดาปัตติผลในกาลต่อมา ประโยชน์และคุณค่าของการเจริญสติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของธิดานายช่างหูก คือ 1. ด้านการฟังธรรม 2. ด้านการรักษาศีล 3. ด้านการเจริญมรณสติ 4. ด้านการเจริญกายาวานาและ 5. ด้านการอภัยทานการเจริญสตินั้นมีอานิสงส์มากมายเป็นอเนกอนันต์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งต่อตนเองและคนอื่น ทั้งในเบื้องต้นท่ามกลาง และที่สุด ทั้งในภพนี้และภพหน้า

เรื่องสุวรรณ ศรีพรหมมา (2559) การปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 แบ่ง ออกเป็น กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา เป็นคำสอนส่วนปฏิบัติ สูงสุดในพุทธศาสนา การเจริญสังวร ในการปฏิบัติวิปัสสนาตามแนว สติปัฏฐาน 4 คือ การเจริญสติ อินทรีย์สังวรศีลย่อม หมดจดด้วยสังวร 4 อย่าง คือ สติสังวร วิริยสังวร ชันติสังวร และญาณสังวร วิธีเจริญสังวร ในส่วนของ สติสังวร ชันติสังวร และ วิริยสังวร ได้แก่ การระวังจิต การเปลี่ยนจิต สร้างความเคยชินที่เป็นกุศล และการ พิจารณาด้วยปัญญา สามารถนำไปใช้กับการปฏิบัติ วิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ได้ ส่วนญาณสังวร จัดเป็นวิปัสสนาญาณและมรรคญาณ เป็นผลจาก การเจริญวิปัสสนา ปาติโมกขสังวร เป็นศีลวิสุทธิ เป็นบาทของการเจริญวิปัสสนากาวนามีความสำคัญกับการปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 เช่นเดียวกัน

พระมหาพิชษฐ์ สิริปัญโญ (2564)การมีสติเข้าไปประจักษ์รู้ในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยมีสติเป็นประธานหรือการตั้งสติเข้าไปพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลายให้รู้เท่าทันตามสภาวะตามความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้ายไปกับอารมณ์ทำให้มองเห็นเพียงไปตามอำนาจกิเลส การเจริญสติโดยใช้หลักสติปัฏฐานนี้ เป็นเครื่องชำระใจให้บริสุทธิ์ ทำให้เราทั้งหลายเข้าใจคำว่า รูปนาม และไตรลักษณ์ได้ดียิ่งขึ้น รู้จักวิธีดำเนินชีวิตที่ถูกต้องไม่ลุ่มหลง ไม่มัวเมา และเป็นคนมีเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียน หรือเอารัดเอาเปรียบกัน เป็นคนว่าง่าย สอนง่าย ไม่มีมานะทิฐิ ไม่ถือตัว มีกายวาจาใจที่บริสุทธิ์ และสามารถควบคุมตัวเองได้ในทุกสถานการณ์ ทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ทิพย์ธิดาณนคร และพระมหาโสภณ วิจิตตธมโม (2562) การมีสติเข้าไปประจักษ์รู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยมีสติเป็นประธานหรือการตั้งสติเข้าไปพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลายให้รู้เท่าทันตามสภาวะของสิ่งนั้น ๆ ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้ายที่ทำให้มองเห็นเพียงไปตามอำนาจกิเลส การเจริญสติโดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 นี้เป็นเครื่องชำระใจให้บริสุทธิ์ ทำให้เราทั้งหลายเข้าใจคำว่า รูปนาม และไตรลักษณ์ได้ดี

ยิ่งขึ้น รู้จักวิธีดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ไม่หลง ไม่มัวเมา และเป็นคนมีเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียน หรือเอา รัดเอาเปรียบกัน เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย ไม่มีมานะทิฐิ ไม่ถือตัว มีกายวาจาใจบริสุทธิ์ และสามารถ ควบคุมตัวเองได้ในทุกสถานการณ์ ทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ศุภกิจ เจริญสุข, เพ็ญพรรณ พิทักษ์สงคราม และไมเคิล คริสโตเฟอร์ (2558) สตรีไทยที่ ปฏิบัติธรรมบรรยายประสบการณ์ใน 2 ประเด็นหลักคือ ความหมาย และปัจจัยบ่มเพาะสติ โดย ความหมายของสติมี 4 ประเด็นย่อย คือ 1) การอยู่กับปัจจุบันขณะ 2) ตระหนักรู้ตนเอง 3) ใคร่ครวญ ตามความเป็นจริง และ 4) เป็นกลาง เป็นธรรมชาติ ในส่วนของปัจจัยบ่มเพาะสติ มี 2 ประเด็นย่อย คือ 1) ปัจจัยภายในบุคคล ซึ่งมี 4 หัวข้อ ได้แก่ (1) การมีศรัทธาและฉันทะ (2) การมีศีล (3) ความ พร้อมของร่างกาย และ (4) การหมั่นฝึกฝน และ 2) ปัจจัยภายนอกบุคคล ซึ่งมี 2 หัวข้อ ได้แก่ (1) การอยู่ในสถานที่สงบ และ (2) การที่ได้เรียนรู้หรือมีการศึกษา การศึกษานี้ทำให้เข้าใจความหมายของ สติ และทราบปัจจัยบ่มเพาะสติ ของสตรีไทยที่ปฏิบัติธรรม ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการ ส่งเสริมสุขภาพจิต และพัฒนาโปรแกรมการบำบัดทั้งทางกายและทางจิตโดยใช้สติเป็นฐาน ตลอดจน พัฒนาเครื่องมือประเมินการมีสติในบริบทของไทย

พระมหาสุพร รุกขิตธมโม และเบญจมาศ สุวรรณวงศ์ (2562) สติในพระพุทธศาสนามี 2 ประการ คือ สัมมาสติ ระลึกชอบ และมิจฉาสติ ระลึกผิด ความระลึกชอบนั้นแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ 1. ขั้นต้น ได้แก่ ระลึกได้ในกิจประจำวัน 2. ชั้นกลาง ได้แก่ ระลึกได้ในการสร้างกุศล และ 3. ขั้นสูง ได้แก่ สติที่ระลึกอยู่กับสติปัญญา 4 ผลของการเจริญสติ คือ การหลุดพ้นจากเครื่องผูกพันวนการ ของกิเลสและตัณหา เพราะว่า มหาสติปัญญานี้ เป็นทางสายเอก เป็นทางสายเดียว ที่มุ่งให้มนุษย์ แก้ปัญหาโดยเพ่งพินิจเข้ามาที่ฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม ซึ่งเป็นบ่อเกิด และเป็นที่ดับแห่ง ปัญหาด้วยเช่นกัน ผู้เจริญสติพึงมีสติกำหนดระลึกรู้ โดยอาศัยสติเป็นหลักในการทำจิตให้สงบ (สมถะ) จนถึงขั้นนำจิตสู่การรู้แจ้งเห็นจริง (วิปัสสนา) ทำให้ผู้เจริญสติเปลี่ยนจากภาวะ “คิด” เป็น “รู้” จึง สามารถควบคุมความคิดและหยุดความคิดปรุงแต่งที่เป็นอกุศลได้ เมื่อฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจะพบ ความเปลี่ยนแปลงชีวิตได้อย่างแท้จริง การนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประจำวัน ได้ดังนี้ 1. ประยุกต์ใช้ในครอบครัว เมื่อฝึกสติจนเกิดความสมบูรณ์จะทำให้เกิดความเข้าใจในชีวิต เกิดความ รัก ความเมตตาต่อกันระหว่างคนในครอบครัว 2. ประยุกต์ใช้ในการทำงาน หากมีสติรู้เท่าทันปัจจุบัน ขณะทำงาน ก็จะทำให้ไม่เกิดปัญหาต่างๆ ไม่ผิดพลาด ด้วยจิตที่เป็นกุศลเป็นการปฏิบัติธรรมในขณะที่ ทำงาน และเป็นการสร้างบรรยากาศในการทำงานให้น่าอยู่ และ 3. การประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ปัจจุบันที่มีความแตกแยกทางความคิดค่อนข้างสูง มีสติรู้จักฝึกฝนพัฒนาตนจนค้นพบศักดิ์ศรีและ คุณค่าภายในตนเอง เติบโตองงามขึ้นเป็นธรรมาธิปไตย บนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม มีเหตุผล เคารพซึ่งกันและกันมากขึ้น

พระครูประทีปวิชิธรรม (2562) การจัดการอารมณ์โกรธตามแนวพุทธ โดยยกตัวอย่างจาก ครั้งพุทธกาล เช่น เรื่องราวของพระเทวทัต และแนวทางการจัดการความโกรธอย่างมีสติ เพื่อการ ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยที่วิธีการฝึกฝนให้รู้จักบริหารจัดการความโกรธนั้น ควรเริ่มด้วยการ ลองนำเอาเรื่องโกรธในอดีตมาเป็นกรณีศึกษา ไตร่ตรองวิเคราะห์หาสาเหตุ ไม่ยึดติดกับกับอดีตที่ แก้ไขไม่ได้ และใช้วิธีการแก้ไขโดยทำให้กลายเป็นบทเรียนชีวิตที่ดีต่อไป

ฉัตรวิบูลย์ ไพโรจน์ (2563) สติเป็นกุญแจสำคัญต่อการบรรเทาความทุกข์ทางใจตามแนวทางของศาสนาพุทธดังที่ระบุไว้ในพระไตรปิฎก ส่วนในทางจิตวิทยาตะวันตกในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา สติได้รับความสนใจในการศึกษาสำรวจมากขึ้นจนเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางถึงปัจจุบันโดยเฉพาะในเรื่องของความสัมพันธ์ หรือผลของสติต่อสุขภาวะ สติช่วยส่งเสริมสุขภาวะของมนุษย์โดยสติช่วยลดอารมณ์ทางลบลงได้ อย่างไรก็ตามการอธิบายถึงกลไกของสติที่มีช่วยลดทอนอารมณ์ทางลบยังมีหลายแนวทาง และยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอมุมมองของการใช้สติเพื่อกำกับอารมณ์ด้วยแนวคิดของการรู้คิดบนกระบวนการของอารมณ์ทั้งในแง่ของการเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่ออารมณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจถึงกลไกของสติที่มีต่ออารมณ์ให้ครอบคลุมและชัดเจนมากขึ้น ซึ่งสามารถเป็นพื้นฐานองค์ความรู้ในการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมในการกำกับอารมณ์ทางลบโดยเฉพาะภาวะซึมเศร้าได้

ธานี วรภัทร์ (2563) “สติ” เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่ได้พิสูจน์แล้วว่า สามารถนำมาใช้แก้ไขความคิด จิตใจ ปัญญาและพฤติกรรม ให้กับนักโทษได้ เนื่องจากจากธรรมชาติของมนุษย์การกระทำ ทุกอย่างเริ่มที่ “ความคิด” การตัดสินใจก่ออาชญากรรมเป็นผลมาจากความคิดและความรู้ที่เรียกว่า “ปัญญา” ของคนที่เชื่อว่าการกระทำนั้นให้ประโยชน์ต่อตนเองและเชื่อว่ามีโอกาสที่จะรอดพ้นจากกฎหมายได้ ความคิดของเขาจึงนำไปสู่ความเป็น “อาชญากร” ซึ่งเป็นความคิดที่ขาดสติปัญญาในทางบวก ส่วนของ “ความคิด” และ “ความรู้เท่าทัน” สำหรับ “นักโทษ” คือบุคคลที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้พิสูจน์ความจริงแล้วว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง ถ้าได้มีโอกาสเข้ากระบวนการสร้าง “สติ” ก็จะสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงความคิด จิตใจ ทัศนคติและพฤติกรรม ให้เป็นบุคคลที่เป็นพลเมืองดีของสังคมได้อีกครั้งหนึ่ง จากการศึกษาพบว่าในสหรัฐอเมริกา แคนาดาและญี่ปุ่น จะใช้วิธีการฝึก “สติ” กับนักโทษทำให้มีสมาธิ ได้ทบทวนตนเอง พิจารณาตนเอง การปรับความคิด จิตใจ พฤติกรรม ในกิจกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยนักโทษเพื่อ “คืนคนดีสู่สังคม” หลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีการนำมาใช้ได้แก่ สติ สัมปชัญญะ หิริ โอตตัปปะ ศีล อริยสัจ 4 และมรรค 8 เป็นต้น และใช้กระบวนการตามหลักพุทธศาสนาให้มี “จิตใจ ชัดความคิด พฤติกรรม” ที่เป็นพลเมืองดีของสังคมได้อีกครั้ง ทำให้เขาสามารถดำรงชีวิตใหม่ได้ดีกว่าที่เคยเป็นมาและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ตามข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงมีข้อเสนอแนะให้นำหลักธรรมพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลัก “สติ” และ “กระบวนการสร้างสติ” มาใช้กับนักโทษในประเทศไทย กล่าวคือ จัดทำหลักสูตรอบรม และมีการติดตามประเมินผล สร้างตัวชี้วัด กำหนดคุณสมบัติวิทยากรเพื่อสร้างมาตรฐานการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการนำไปใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูนักโทษได้จริง และบรรลุเป้าหมายของการพัฒนานักโทษอย่างยั่งยืน

เศรษฐพงษ์ ศรีเลิศ (2564) สติในฐานะผู้พิทักษ์นครให้ปลอดภัยไร้โรคภัย (อาโรคยา) เป็นการนำเสนอบทบาทของสติที่ทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ป้องกันนคร สะท้อนจากวรรณกรรม 2 เรื่องคือ กายนคร ของแปลก สนธิรักษ์ และเรื่องจิตตนคร : นครหลวงของโลก พระนิพนธ์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งอธิบายเรื่องกายและใจ (ขันธ 5) ในแบบบุคลาธิษฐาน อันเป็นดินแดนแห่งการช่วงชิงเพื่อการครอบครองของทั้งฝ่ายดีและฝ่ายไม่ดี มีทั้งสุขทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ และตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์ กายและใจนี้สามารถพัฒนาให้พบอิสรภาพและปลอดภัยจากภัยต่างๆ มีภัยแห่งสังสารวัฏเป็นต้น โดยมีสติเป็นเอกธรรมฝ่ายดีทั่วไปที่สำคัญที่สุด

เปรียบรอยเท้าช้างซึ่งใหญ่ที่สุดในบรรดารอยเท้าของสัตว์ทุกชนิด ซึ่งมีบทบาทหน้าที่เป็นด้านแรกช่วย คัดกรองป้องกันทวารทั้ง 6 และอริยาบถทั้งหลายอย่างไม่ประมาท ดังปรากฏตัวอย่างในเรื่องกายนกร และจิตตนคร ซึ่งปัจจุบันนี้ มนุษย์ประสบโรคภัยไข้เจ็บการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 จึงต้อง อาศัยหลักพลังสติ 5 P (Powers) เพื่อให้ชีวิตวิถีปลอดภัยไร้โรค(อาโรคา) และมีความสุขตลอดไป

พระอุดมธีรคุณ และสุวิญ รักสัตย์. (2560) ระดับต้นชาวพุทธที่ดีสามารถใช้สติที่แบ่งตาม บทบาทและหน้าที่ 4 ประการคือ 1) สติเป็นเครื่องระมัดระวัง 2) สติเป็นเครื่องยับยั้ง 3) สติเป็น เครื่องกระตุ้นและ 4) สติเป็นเครื่องสำนึกในหน้าที่มาสนับสนุนการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมใน สิ่งสากลสูตรโดยไม่ล่วงละเมิดกรรมกิเลส 4 อคติ 4 อบายมุข 6 และปฏิบัติตามทศ 6 ในระดับกลาง ชาวพุทธสามารถฝึกสติเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตซึ่งนำไปสู่การฝึกปฏิบัติพัฒนาโดยใช้ความรู้จากเรื่อง ความเมา 3 ได้แก่ความเมาในวัยในจิตและในความไม่มีโรคาเป็นหลักธรรมในการฝึกปฏิบัติและมี แบบฝึกหัดตั้งสติ 3 และหลักวิธีบริหารจิต 4 มาเสริมการฝึกปฏิบัติในระดับสูงชาวพุทธสามารถเจริญ สติจากการใช้สติระดับต้นที่ไปสู่การฝึกสติระดับกลางจนสติมีกำลังในการเจริญสติปัญญา 4 คือ 1. การตั้งสติเพื่อตามเห็นความเป็นจริงของกาย 2. การตั้งสติเพื่อตามเห็นความเป็นจริงของเวทนา 3. การตั้งสติเพื่อตามเห็นความเป็นจริงของจิตและ 4. การตั้งสติเพื่อตามเห็นความเป็นจริงของธรรมเมื่อนำความรู้จากการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธมาบูรณาการกับหลักสติในพุทธปรัชญาเถรวาทจะได้ องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบที่เรียกว่า “UPC Model” ซึ่งหมายถึงการใช้สติเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติ ตามหลักธรรม (U) การฝึกสติเพื่อสร้างกำลังแก่สติ (P) และการเจริญสติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (C) โมเดลดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธด้วยหลักสติในพุทธ ปรัชญาเถรวาท

ปัญจจริย จุลโกรอาณิสส, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และพูนสุข มาศรังสรรค์ (2561) สติใน พระพุทธศาสนา คือ การความระลึกได้ ความเอาใจใส่ ความจำได้ ความไม่เลือนลหาย ไม่เพลา ไม่ ประมาท กระทำทุกอย่างระมัดระวังตัว รับผิดชอบไม่ปล่อยปละละเลย ความตื่นตัวในขณะ ทำงาน พร้อมทั้งรู้ว่า สิ่งที่ทำนั้นดีหรือไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่ประโยชน์ ควรหรือไม่ควร รู้จักคิดไตร่ตรอง อย่างถี่ถ้วน ความรอบคอบ ไม่ทำผิดพลาดเสียหาย อีกนัยยะหนึ่ง การมีสติระลึกได้ คือ ความไม่ ประมาทนั่นเอง ประยุกต์ใช้หลักสติในการพัฒนาการทำงานของแรงงานฝ่ายผลิต ด้วยการฝึกอบรม โดยกิจกรรมโครงการสวดมนต์ปฏิบัติธรรมร่วมกัน พบว่า พนักงานมีใจเย็นขึ้น มีอารมณ์สุขุม ไม่วุ่นวาย สามารถควบคุมตนเองได้ อุดหนุนได้นานขึ้น มีความคิดเป็นเหตุเป็นผล พุดจาสื่อสารกันอย่าง ระมัดระวัง มีความเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น มีความรอบคอบ ไม่เข้าใจผิด ไม่หลงลืม ไม่เพลาตัว มี สภาวะแห่งความตื่นและความรู้สึกตัว ควบคุมอารมณ์ได้ง่าย ผลปรากฏ คือ การผลิตที่ดีขึ้นในแง่ของ ความปลอดภัย การสูญเสียผลิตภัณฑ์อันเกิดจากความผิดพลาดของผู้ควบคุมเครื่องจักรมีอัตราส่วนลด น้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ประสิทธิภาพในการทำงานมีคุณภาพ

พระสิทธิภัทร สิริเทโว (2558) การเจริญวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัญญา 4 คือ การ เจริญวิปัสสนาโดยอาศัยอารมณ์วิปัสสนา เรียกว่า วิปัสสนาภูมิ คือ ชั้น 5 อายุตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท 12 โดย สรุปได้แก่ รูป นาม เป็นแดนเกิดของปัญญา โดยผ่าน กระบวนการปฏิบัติตามหลักสติปัญญา 4 คือ 1. สติเข้าไปตั้งมั่นในกาย เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัญ ฐาน 2. สติเข้าไปตั้งมั่นในเวทนา เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัญญา 3. สติเข้าไปตั้งมั่นในจิต เรียกว่า

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และ 4. สติเข้าไปตั้งมั่นในธรรม เรียกว่า อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สุจริต 3 นี้จัดเป็นอินทรีย์สังวร คือ เมื่อเห็นรูป ได้ยินเสียง ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ได้สัมผัสที่น่าชอบใจ และไม่ชอบใจ ย่อมไม่หลงใหล ไม่เพลิดเพลนในสิ่ง เหล่านั้น ทำจิตใจให้มั่นคงไม่ยินดียินร้าย รู้แจ้ง ธรรมารมณ์ ซึ่ง สุจริต 3 อันได้แก่กายสุจริต วจสุจริต มโนสุจิตนั้นเองที่ทาสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์เป็น จิตที่ควรต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน 4

พระมหาชาติชาย ญาณโสภณ, พระครูภาวนาโสภิต และบุญญาตา ประภัสสรสิริ (2564) หลักของการมีสติ เป็นกระบวนการที่คนใหม่เพื่อการปรับตัวของสังคมมนุษย์ในสภาวะวิกฤติของโรคระบาด COVID-19 ให้ตื่นรู้อยู่เสมอ มีความระมัดระวัง ตระหนักรู้ทุกขณะจิตในการดำเนินชีวิต แสวงหาองค์ความรู้เพื่อให้ตนเองปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามหลักสุขอนามัย ควบคุมพฤติกรรมให้เหมาะสมต่อสถานการณ์ ขณะเดียวกัน ต้องหาวิธีให้ตนเองสามารถดำเนินชีวิตต่อและสามารถขับเคลื่อนครอบครัวและสังคมให้เดินหน้าต่อไปได้ การใช้สติในการพิจารณา พิจารณา ประคับประคองสถานการณ์ต่าง ๆ จึงเป็นทางรอดของการมีชีวิตอยู่ การตื่นตัวต่อภาวะที่พร้อมรับต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยการมีสติกำกับ ก็จะนำพาตนเองและสังคมรอดพ้นจากภัยพิบัติร้ายแรงนี้ได้

ณัฐนันท์ คุณาจิระกุล และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2564) รูปแบบการบำบัดความเครียดเชิงบูรณาการระหว่างเรกกับสติที่สร้างผลลัพธ์ 4 ด้านคือ มีความสงบ มีปัญญา มีเมตตา และมีความสุข ด้วยคอร์สฝึกอบรมที่ให้ผู้ฝึกได้เรียนรู้วิธีรับมือกับความเครียดและบำบัดความเครียดด้วยตนเองได้ โดยใช้ระยะเวลา 2 วัน มีชื่อว่า คอร์สพบสุขจากภายใน The Happiness Within

พลภัทร์ โล่เสถียรกิจ (2558) การบำบัดรักษาด้วยการฝึกสติมีมานานกว่า 30 ปี ในประเทศตะวันตก รูปแบบที่นิยมใช้ในการบำบัดรักษาได้แก่การบำบัดรักษาด้วย Mindfulness Based Cognitive Therapy (MBCT) ซึ่งการบำบัดรักษาดังกล่าวถูกประยุกต์มาจากการบำบัดรักษาด้วย mindfulness Based Stress Reduction (MBSR) โดยการฝึกสติจะมีผลต่อภาวะ rumination ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเกิดอาการของโรคซึมเศร้า ทำให้ภาวะดังกล่าวลดลง ซึ่งผลของการฝึกสตินอกจากจะทำให้มีสติเพิ่มขึ้นและยังทำให้เกิด cognitive flexibility ซึ่งส่งผลต่อการมีความสุขด้วย นอกจากนั้น ยังพบว่าการฝึกสติ มีผลต่อสมองโดยตรง โดยเฉพาะในส่วนของสมองที่เกี่ยวข้องกับโรคซึมเศร้าเช่น Cortical midline structure insula และ prefrontal cortex ส่วนผลการรักษาพบว่า การบำบัดรักษาด้วยการฝึกสตินั้น สามารถป้องกันการกลับเป็นซ้ำของโรคซึมเศร้าและลดอาการเศร้าได้ด้วยเช่นกัน การฝึกสติมีผลต่อโรคซึมเศร้า ทั้งในส่วนของการจิตวิทยา ได้แก่การลดภาวะ rumination และการเพิ่ม cognitive flexibility และในส่วนของสมองเช่น Cortical midline structure, insula และ prefrontal cortex ซึ่งพบว่าการบำบัดด้วยการฝึกสติจะช่วยป้องกันการเกิดภาวะซึมเศร้า และลดอาการซึมเศร้าลงได้

ส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรพบได้ในงานของ สมสมร พรพรรณพิพัฒน์ และคณะที่ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุวัยหลังเกษียณ : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดกรุงเทพมหานคร ศึกษาความต้องการงานงานอาชีพของผู้สูงอายุวัยเกษียณ จากนั้นนำมาจัดทำร่างหลักสูตรจากนั้นนำมาวิพากษ์หลักสูตรและจึงปรับหลักสูตรให้สมบูรณ์

2.4.2 สังคมอุดมคติ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2542: 419) คำว่า “สังคมอุดมคติ” พุทธศาสนาเถรวาทเป็นวิถีชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษา 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อุดมคติตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท จึงหมายถึง การดำรงชีวิตให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่เป็นจุดมุ่งหมายของการมีชีวิตที่เรียกว่าอสังข 3 ประการ ได้แก่ ทิฐฐัมมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบันที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งเป็นขั้นต้น คือ ขั้นธรรมดาสามัญที่มนุษย์ต่างมุ่งหมายกัน ในโลกนี้ สัมปรายิกัตถะประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นระดับที่ลึกสำหรับชีวิตด้านในเป็นหลักประกันสำหรับชีวิตในอนาคตและภพหน้า ประมัตถะประโยชน์สูงสุดต่อจิตใจ เป็นสังคมแบบอย่าง สังคมที่ดีงาม สังคมที่พึงปรารถนาหรือสังคมที่สันติสุข ซึ่งมนุษย์สามารถช่วยกันสร้างขึ้นได้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2519: 23-25) ดังท่านกล่าวว่า “การที่เราอยู่ในโลก มีการดำเนินชีวิต มีการศึกษาเล่าเรียน มีการทำกิจการงานส่วนตัวและส่วนรวมนั้น เราถือว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์โลกที่ดีขึ้น เพราะฉะนั้นวัตถุประสงค์ที่ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่ถูกต้อง คือการช่วยกันสร้างสรรค์ชีวิตให้มีความสุข ทำให้สังคมสันติสุข อยู่ร่วมกันด้วยดีและทำให้โลกนี้ รื่นรมย์น่าอยู่อาศัย” สังคมอุดมคตินี้ ยังไม่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่เป็นการนำคำสองคำมาประกอบกันเพื่อให้ความหมายอย่างหนึ่ง คือ คำว่า สังคมอุดมคติสังคม (Society) หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบกฎเกณฑ์โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน เป็นระบบการปฏิบัติและดำเนินการ ระบบอำนาจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระบบรวมกลุ่มและแบ่งกลุ่ม ระบบการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์และการให้อิสระภาพแก่มนุษย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 790)

ประภัสสร เสวิกุล (2558) นับแต่อดีตกาลมาแล้วที่มนุษย์มีความคิดว่าสังคมในอุดมคติของตนควรจะเป็นเช่นไร ในระยะแรกก็ต้องการเพียงความอุดมสมบูรณ์ มีข้าวปลาอาหารเพียงพอกับการบริโภค ดังคำว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ในสมัยสุโขทัย ระยะต่อมาก็คงหวังจะให้ป็นสังคมที่มีความมั่งคั่งร่ำรวย หรือรุ่งเรืองเช่นในวรรณกรรม ดังเช่น เมืองอโยธยาของพระราชม ในเรื่องรามเกียรติ์ ถัดมาก็ต้องการความยิ่งใหญ่ ทำให้เกิดการแผ่อำนาจเข้าครอบครองดินแดนและทรัพยากรของผู้อื่น จนเกิดความขัดแย้งที่ลุกลามกลายเป็นสงครามใหญ่ และจบลงด้วยการเรียกร้องหาเอกราชและสันติภาพ ในทางการเมืองการปกครอง มนุษย์ก็มีภาพของสังคมในอุดมคติที่แตกต่างกันไปแต่ละประเทศแต่ละยุคแต่ละสมัย ทั้งสังคมแบบสมมุติราช ที่กษัตริย์เป็นเหมือนพระเจ้าที่จะประทานความสุข ความสำเร็จ หรือความตาย แก่คนทั่วไป ต่อมาก็เกิดแนวคิดในเรื่องความเสมอภาค เช่นในยุคของกรีกโบราณ แนวคิดที่จะมีผู้นำที่เข้มแข็ง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ และเกียรติภูมิของชาติ แนวคิดเรื่องเสรีภาพ แนวคิดเรื่องประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการปกครอง แนวคิดเรื่องการทำเทียมกัน ในสังคม เป็นต้น

สังคมมนุษย์ในอดีตเป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ ดังนั้น จึงไม่เป็นการยากในการที่จะทำให้คนในสังคมเดียวกันมีความคิดที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกัน แต่ในปัจจุบันสังคมมีความใหญ่โต มีผลประโยชน์เกี่ยวพัน มีความหลากหลายทางความคิด จนขาดความเป็นเอกภาพ และกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งในหลาย ๆ เรื่อง ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มนุษย์เริ่มตระหนักถึงหายนะที่เกิดจากสงคราม และหาทางป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นมาอีก มนุษย์ปรารถนาจะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ขจัดความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ขจัดความยากจน และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ความ

ขัดแย้งในหลาย ๆ เรื่อง ก็ยังคงดำเนินอยู่แทบทุกภูมิภาค เช่นเรื่องดินแดน เรื่องชาติพันธุ์ ในทวีปแอฟริกา อันเป็นผลพวงจากการกระทำของเจ้าอาณานิคมในอดีต ความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรในเอเชีย ความขัดแย้งในแนวคิดทางการเมืองในหลายประเทศ และความขัดแย้งทางศาสนาในตะวันออกกลาง ความขัดแย้งเหล่านี้ หลายครั้งที่กลายเป็นความรุนแรง สงครามกลางเมือง การก่อวินาศกรรม และการทำลายล้างผู้ที่มีแนวคิดแตกต่างไปจากตนอย่างไร้มนุษยธรรม จนทำให้เกิดความวิตกกังวลถึงสงครามใหญ่ครั้งใหม่ที่จะเกิดขึ้นบนโลกใบนี้ จากความเปราะบางของความอดทนต่อสภาพของสังคมโลกในปัจจุบัน

ถ้าถามคนในสังคมทุกวันนี้ ว่าสังคมในอุดมคติของพวกเขาควรจะเป็นเช่นไร ? เชื่อแน่ว่าคำตอบส่วนใหญ่ที่ได้รับ ก็คือ เป็นสังคมที่มีความมั่นคง สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้า สังคมที่มีความปลอดภัย และสังคมที่มีพื้นที่สำหรับลูกหลานของตนในอนาคต แม้จะไม่ถึงขั้นสังคมอุดมสุขอย่างที่เคยนึกฝันก็ตาม แนวคิดเช่นนี้ คงเป็นไปได้ยาก หากคนในสังคมยังคงยึดถือแนวคิดของตนเป็นสำคัญ โดยไม่สนใจแนวคิดที่แตกต่างและมองเห็นผู้อื่นที่มีแนวคิดไม่เหมือนตนเป็นฝ่ายผิด โดยไม่พิจารณาในสิ่งที่ตนคิดไม่เหมือนผู้อื่นแม้แต่น้อย

สังคม (Society) หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 790) เป็นระบบการปฏิบัติและดำเนินการ ระบบอำนาจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระบบรวมกลุ่มและแบ่งกลุ่ม ระบบการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์และการให้อิสระภาพแก่มนุษย์ (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2526: 14)

คำว่า “สังคม” (Society) หมายถึง การรวมกลุ่มกันของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปและอยู่ด้วยกันเป็นองค์กร หรือเป็นประชาคม หรือเป็นสมาคม มีจุดประสงค์ร่วมกัน มีสัมพันธภาพในการอยู่ร่วมกัน มีแนวทางในการดำเนินชีวิตและอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของกลุ่มเหมือนกัน ตั้งแต่หน่วยย่อย ๆ จนถึงขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “รัฐ” ดังนักปรัชญาตะวันตก เพลโต (Plato) ได้กล่าวถึง คำว่า สังคม (Society) กับคำว่า รัฐ (State) อธิบายว่า รัฐนั้นประกอบด้วยปัจเจกบุคคลที่รวมกันอยู่ แต่ก็ได้เป็นหนึ่งเดียว (Unity) เหมือนอย่างที่เราอ้าง ขณะเดียวกัน รัฐมีจิตวิญญาณที่มีอำนาจมากมาย และรัฐนั้นเป็นสถานที่ใหญ่โตกว้างขวางและเป็นที่ปัจเจกบุคคลมารวมกันอาศัยอยู่ สังคมในความหมายของเพลโตจึงมีความหมายว่า สังคม คือ รัฐ ขณะที่สังคมอีกแบบหนึ่งเรียกว่า สังคมตามธรรมชาติ (natural society) หมายถึง สังคมที่มีมาพร้อมกับการเกิดของโลก ถือว่าเป็นระบบสังคมดึกดำบรรพ์โดยมนุษย์อยู่ร่วมกันแบบธรรมชาติในรูปของความผูกพันกับญาติพี่น้อง จะโดยการสืบสายโลหิตหรือการแต่งงานก็ตาม ยังไม่มีกฎข้อบังคับของสังคมมาใช้กับสมาชิกของสังคมเพราะอยู่กันแบบญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์มีอยู่ในวงจำกัด ฉะนั้น สังคมประเภทนี้จึงเป็นสังคมที่เป็นเองตามธรรมชาติ (Plato, 1968)

อุดมคติ (Ideal) หมายถึง จินตนาการที่ถือเป็นมาตรฐานแห่งความดี ความงามและความจริงทางใดทางหนึ่งที่มนุษย์ถือว่าเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตของตน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 911) และหมายถึงรูปแบบที่สมบูรณ์แสดงให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดีสมบูรณ์ (Peter, Angeles Adam, 1981: 119) นอกจากนี้ ยังหมายถึงการถึงผลเลิศ ความคิดสูงส่งความใฝ่ฝัน (กิริติ บุญเจือ, 2522: 229) เป็น

จุดหมายสูงสุดที่บุคคลหรือสังคมมุ่งบรรลุถึง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540: 45) อีกประการหนึ่ง สังคมอุดมคติ คือ สังคมที่เกิดจากพลังจินตนาการของมนุษย์ เป็นสังคมที่ตีความความสมบูรณ์พร้อมมนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นสังคมที่มนุษย์ปรารถนาความสมบูรณ์พร้อม มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นสังคมที่มนุษย์ปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะบรรลุถึง สังคมอุดมคตินี้ นักปราชญ์เสนอเพื่อเป็นทางออกให้แก่สังคมปัจจุบัน ซึ่งนักปราชญ์เหล่านั้นเห็นว่า เป็นสังคมที่มีปัญหาไม่เป็นที่พึงปรารถนา โดยได้นำเสนอแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงสังคมอุดมคตินี้

ชัยพร วิชชาวุธ (2525: 458 - 465) อธิบายเรื่องสังคมอุดมคติพอสรุปได้ว่า มนุษย์ได้ไฝฝันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมที่มีแต่ความสุข และความสมหวังตลอดประวัติอันยาวนานของมนุษย์ได้จินตนาการสังคมในฝันนี้ในรูปของสวรรค์ที่ชีวิตมีแต่ความสุขไม่รู้จัก ศาสนาต่าง ๆ จึงได้ใช้ความปรารถนาอันสูงสุดของมนุษย์นี้ให้เป็นประโยชน์ โดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ศรัทธาได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นมรรคสู่สวรรค์ที่มนุษย์ไฝฝัน

นักปราชญ์ที่เสนอสังคมอุดมคติได้แก่ พลาโต (Plato, 428 - 348 B.C.) เขียนไว้ในหนังสือสาธารณรัฐ (Republic) ว่า สังคมอุดมคติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักปราชญ์ที่ได้รับการศึกษามาอย่างดี เข้ามาปกครอง เพราะนักปราชญ์เหล่านั้นสามารถกำหนดได้ว่าสิ่งใดที่ดี สิ่งใดที่ถูกต้อง และจะทำสิ่งใดที่ดีที่ถูกได้อย่างไร

ทฤษฎีของสังคมอุดมคติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของมนุษย์ มี 2 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีมนุษย์นิยม และทฤษฎีการเสริมแรง ทฤษฎีมนุษย์นิยมในทรรศนะของ นักจิตวิทยาเช่น มาสโลว์ เชื่อว่ามนุษย์มีความต้องการหลายอย่าง ความต้องการเหล่านี้สามารถเรียงลำดับความต้องการได้เป็นขั้นคือ ความต้องการเริ่มจากขั้นต่ำไปหาขั้นสูงเริ่มจากความต้องการทางสรีระ ความต้องการสวัสดิภาพ หรือความปลอดภัย ไปสู่ความต้องการความรัก และความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ไปจนถึงความต้องการเข้าใจตนเองที่แท้จริงเพื่อพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การพัฒนาศักยภาพถือเป็นการพัฒนาความเป็นมนุษย์ ส่วนทฤษฎีการเสริมแรงเป็นทฤษฎีที่มุ่งหวังกระตุ้นให้คนทำงาน และไปสู่ก้าวแห่งความสำเร็จ และเป็นสุขที่ทำงาน มุ่งให้มนุษย์ทำงานตามที่ตนรัก ตามที่ตนถนัดอย่างเต็มความสามารถ และจุดหมายปลายทางคือรางวัล

สรุปว่า สังคมอุดมคติ คือ คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน เป็นระบบการปฏิบัติและดำเนินการ ระบบอำนาจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระบบรวมกลุ่มและแบ่งกลุ่ม ระบบการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์และการให้อิสระภาพแก่มนุษย์ บนพื้นฐานของการศึกษา 3 ประการ คือ ศิล สมาธิ ปัญญา อุดมคติตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท จึงหมายถึง การดำรงชีวิตให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิตที่เรียกว่า วัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ ทิฐุธรรมมีกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบันที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งเป็นขั้นต้น คือ ชั้นธรรมดาสามัญที่มนุษย์ต่างมุ่งหมายกัน ในโลกนี้ สัมปรายิกัตถะประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นระดับที่ลึกสำหรับชีวิตด้านในเป็นหลักประกันสำหรับชีวิตในอนาคตและภพหน้า ปรมัตถะประโยชน์ เป็นสังคมแบบอย่าง สังคมที่ดีงาม สังคมที่พึงปรารถนาหรือสังคมที่สันติสุข ซึ่งมนุษย์สามารถช่วยกันสร้างขึ้นได้ และมนุษย์ได้ไฝฝันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมที่มีแต่ความสุข และความสมหวังตลอดประวัติอันยาวนานของมนุษย์ได้จินตนาการสังคมในฝันนี้ในรูปของสวรรค์ที่ชีวิตมีแต่ความสุขไม่รู้จัก ศาสนาต่าง ๆ จึงได้ใช้ความปรารถนาอันสูงสุดของมนุษย์

นี้ให้เป็นประโยชน์ โดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ศรัทธาได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นมรรคสู่สวรรค์ที่มนุษย์ไฝ่ฝัน

2.4.3 สังคมสร้างสุข

จากแนวคิดเกี่ยวกับความสุขนั้นนักจิตวิทยาสมัยใหม่จะให้ความสำคัญในเรื่องความเข้าใจในความสุขในมุมมองที่กว้างขึ้นและเน้นเรื่องของความรู้สึกทั้งในทางด้านบวกและด้านลบ โดยมองว่ามาจากปัจจัยหลายปัจจัยทั้งจากภายในและภายนอกในตัวบุคคลที่มีผลต่อความสุขของบุคคลแต่ละบุคคลขณะที่วิชาเศรษฐศาสตร์พยายามอธิบายภายใต้สังคมที่มีทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดกลไกตลาดที่มีความสมบูรณ์โดยวัดจากรายได้ประชาชาติและพฤติกรรมแสวงหาความสุขของแต่ละบุคคลนั้นอันสามารถนำไปสู่ความสุขอันสูงสุดของสังคมได้ด้วยกลไกของตลาด (Invisible Hand) นั่นเองแต่ในความเป็นจริงแล้วความสุขที่ได้มานั้นมีปัจจัยที่มากกว่าเงินและเสรีภาพในการเลือกที่มีผลต่อความสุขของบุคคลซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ที่ควรคำนึงถึงเช่นกันนอกจากนี้ ได้ให้คำนิยามของความสุขของประชาชนทั้งประเทศว่าเป็นการประเมินภาพรวมของชีวิตประชาชนทั้งประเทศที่ประกอบไปด้วยการอยู่เย็นเป็นสุข (Wellbeing) ความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction) คุณภาพชีวิต (Quality of Life) และการพบกันระหว่างความคาดหวังความต้องการกับความเป็นจริง (Self- Actualization) สำหรับคำนิยามความสุข (Happiness) ในงานวิจัยครั้งนี้คือระดับความรู้สึกที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลซึ่งเป็นความรู้สึกที่ดีหรือความรู้สึกในเชิงบวกเช่นความสนุกสนานเป็นต้นและมีความหมายตรงข้ามกับความไม่สุข (Unhappiness) นั่นเอง (นกตลกรรณิกา และคณะ. 2550 อ้างใน สิทธิพร สุทธ และคณะ, 2561 : 31-32)

ก. แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดความสุข เริ่มขึ้นจากประเทศภูฏานซึ่งเป็นประเทศเดียวในโลกที่ประกาศใช้ตัวชี้วัดความสุขของชาติ (Gross Nation Happiness หรือ GNH) ซึ่งเริ่มพัฒนาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2518 โดยกษัตริย์ Jigme Singhe Wangchuk โดยตัวชี้วัดความสุขจะรวมถึงความสุขที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก (Hedonic happiness) กับความสุขภายใน (Eudemonic happiness) ที่เกิดจากความสงบภายในการตระหนักรู้ตนเองและการอยู่ดีมีสุข (Well-being) และความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ประจำวัน (Functioning) โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญ 4 ประการดังนี้

- 1) การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน ได้แก่ การมีปัจจัยสี่อย่างพอเพียงมีระดับการจ้างงานเต็มที่และมีค่าจ้างพอประทังชีพมีการพัฒนาประชากรด้านการศึกษาและสาธารณสุข เป็นต้น
- 2) การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่นการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่นการปลูกป่าทดแทนการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ เป็นต้น
- 3) การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมคือการอนุรักษ์และการธำรงหวงแหนวัฒนธรรมประจำชาติ
- 4) การส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลและการปกครองบ้านเมืองที่ดีกล่าวคือมีการปกครองอย่างเป็นธรรมมีความเท่าเทียมกันของบุคคลในสังคมผู้นำประเทศมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมปลูกฝังให้ประชาชนในประเทศยึดถือธรรมะ และจริยธรรม

ข. ตัวชี้วัดความสุขสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย

สำหรับตัวชี้วัดความสุขสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้น กรมสุขภาพจิต (2563 : 13) ได้มีการศึกษาค้นคว้าในการพัฒนาความสุขเชิงจิตวิทยาในผู้สูงอายุโดยเฉพาะโดยได้ดำเนินการสร้างตัวชี้วัดความสุขสำหรับผู้สูงอายุใน 5 มิติ เพื่อให้สามารถนำมาปฏิบัติและสามารถวัดในเชิงสัมพัทธ์ได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 สุขสบาย (Health) หมายถึงความสามารถของผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรงคล่องแคล่ว มีกำลังสามารถตอบสนองต่อความต้องการทางกายภาพได้ตามสภาพที่เป็นอยู่มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียงไม่มีอุบัติเหตุหรืออันตรายมีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพไม่ติดสิ่งเสพติด

ด้านที่ 2 สุขสนุก (Recreation) หมายถึงความสามารถของผู้สูงอายุในการเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์สนุกสนานด้วยการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุขจิตใจสดชื่นแจ่มใสกระปรี้กระเปร่ามีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งกิจกรรมที่เหล่านี้สามารถลดความซึมเศร้าความเครียดและความวิตกกังวลได้

ด้านที่ 3 สุขสง่า (Integrity) หมายถึงความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเองเห็นคุณค่าในตนเองการยอมรับนับถือตนเองให้กำลังใจตนเองได้เห็นอกเห็นใจผู้อื่นมีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปันและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

ด้านที่ 4 สุขสว่าง (Cognition) หมายถึงความสามารถของผู้สูงอายุด้านความจำความคิดอย่างมีเหตุมีผลการสื่อสารการวางแผนและการแก้ไขปัญหาความสามารถในการคิดแบบนามธรรม รวมทั้งความสามารถในการจัดการสิ่งต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ 5 สุขสงบ (Peacefulness) หมายถึงความสามารถของบุคคลในการรับรู้เข้าใจความรู้สึกของตนเองรู้จักควบคุมอารมณ์และสามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถผ่อนคลายให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

การจัดบริการสุขภาพเพื่อส่งเสริมความสุข 5 มิติในผู้สูงอายุ

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2563 : 15) ได้กล่าวถึงการจัดบริการสุขภาพ เพื่อส่งเสริมความสุข 5 มิติในผู้สูงอายุ มีดังนี้

1. ความต้องการการตอบสนองทางด้านจิตสังคมของผู้สูงอายุ

การตอบสนองความต้องการทางสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุได้แก่ ความตั้งใจต่อการมีชีวิตที่ยืนยาวความต้องการความมั่นคงปลอดภัยในสังคม ความต้องการการเอาใจใส่ดูแลทั้งทาง ด้านร่างกายและจิตใจ ความต้องการการยอมรับนับถือจากลูกหลานและสังคม รวมทั้งความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยการมีส่วนร่วมกิจกรรมและทำประโยชน์ต่อสังคม จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้ และมีความสุขต่อการใช้ชีวิตในบั้นปลายที่เหลืออยู่ ดังนั้นการจัดบริการสุขภาพให้กับผู้สูงอายุจึงควรเตรียมความพร้อมให้กับผู้สูงอายุในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น ได้แก่

- การปรับตัวให้เข้ากับสภาพร่างกายที่เสื่อมลง
- การปรับตัวให้เข้ากับสภาวะที่ไม่ต้องทำงานและมีรายได้ลดลง
- การปรับตัวให้ยอมรับการจากไปของคู่ครอง เพื่อนสนิทและสมาชิกในครอบครัว

- การปรับตัวให้ยอมรับแบบแผนของสังคมในกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน
- การสร้างความสุขและความพึงพอใจให้กับตนเองภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เป็นจริง
- การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิต

การจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อการจัดบริการสุขภาพ

จากการสังเคราะห์สัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีสุขภาพในระดับต่างๆ ซึ่งอาศัยในชุมชนพบว่า ร้อยละ 27 ของผู้สูงอายุในชุมชนเป็นผู้มีสุขภาพดี ร้อยละ 73 มีโรคเรื้อรังอย่างน้อย 1 โรค อย่างไรก็ตาม ได้จำแนกกลุ่มผู้สูงอายุดังกล่าวออกเป็น 3 กลุ่มตามลักษณะทางสุขภาพและสังคมของผู้สูงอายุดังนี้

กลุ่มที่ 1 : กลุ่มติดสังคม

กลุ่มที่ 2 : กลุ่มติดบ้าน

กลุ่มที่ 3 : กลุ่มติดเตียง

กลุ่มที่ 1 กลุ่มติดสังคม หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่ยังสามารถช่วยเหลือตนเองได้ดีดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างอิสระ สามารถทำกิจวัตรประจำวันพื้นฐาน และกิจวัตรประจำวันต่อเนื่องได้ เป็นผู้ที่มีสุขภาพทั่วไปดี ไม่มีโรคเรื้อรัง หรือเป็นเพียงผู้ที่มีภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรค หรือเป็นผู้ที่มีโรคเรื้อรัง 1-2 โรค ที่ยังคงควบคุมโรคได้

กลุ่มที่ 2 กลุ่มติดบ้าน หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้บ้าง หรือต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นเพียงบางส่วน มีความจำกัดในการดำเนินชีวิตในสังคม และเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังที่ควบคุมไม่ได้มีภาวะแทรกซ้อนทางด้านร่างกายหรือทางด้านจิตใจจนส่งผลต่อการรู้คิด การตัดสินใจ การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันพื้นฐาน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มติดเตียง หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการ ทำกิจวัตรประจำวันได้ ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นๆ ในเรื่องการเคลื่อนย้าย การปฏิบัติกิจวัตรพื้นฐานประจำวันอื่นๆ มีโรคประจำตัวหลายโรคทั้งที่ควบคุมได้และควบคุมไม่ได้มีการเจ็บป่วยเรื้อรังมายาวนานและมีภาวะแทรกซ้อนจากโรคที่เป็นอยู่

อย่างไรก็ตามในการจัดบริการสุขภาพที่เน้นด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและการฟื้นฟูสุขภาพในศูนย์ผู้สูงอายุในชุมชนจึงต้องจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุตามลักษณะทางสุขภาพและสังคมของผู้สูงอายุ และเป้าหมายสุดท้ายคือเกิดความสุขทั้งทางกาย จิต สังคม และปัญญาในผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับคำกล่าวทางพุทธศาสนา ถึงธรรมชาติ 4 ประการสำหรับผู้สูงอายุที่พึงกระทำและควรทำให้เกิดขึ้นได้แก่ สุขกาย สุขใจ พลานามัยสมบูรณ์ และเพิ่มพูนงานอดิเรก จัดเป็นเส้นทางเริ่มต้นของความสุขในชั้นโลกีย์สุข (เชิด เจริญรัมย์, 2552 อ้างใน กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2556 : 16)

2. กลุ่มติดสังคม

ความสุข 5 มิติ เพื่อส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคในผู้สูงอายุในกลุ่มติดสังคม ในกลุ่มผู้สูงอายุที่ติดสังคมเป็นกลุ่มที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ดี สามารถทำกิจวัตรประจำวันพื้นฐานและกิจวัตรประจำวันต่อเนื่องได้เช่นเดียวกับผู้ที่มีสุขภาพดีทั่วไป แม้จะมีโรคเรื้อรัง แต่ก็สามารถควบคุมโรคได้การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค เพื่อคงสุขภาพดีไว้ หรือชะลอการเสื่อมของร่างกายให้นานที่สุด รวมทั้งความสามารถในการพึ่งพาตนเองเช่นผู้ที่มีสุขภาพดีทั่วไป จำเป็นต้องสร้างเสริมพฤติกรรมดีทางด้านสุขภาพ ความรู้สึกทางบวกและการสร้างกำลังใจ ให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีความสุขจากการ มี

สุขภาพกายและสุขภาพจิตดี ในการสร้างความสุข 5 มิติดังนี้ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2558 : 16-18)

ด้านที่ 1 : สุขสบาย (Health) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพร่างกาย ให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง คล่องแคล่วมีกำลัง สามารถตอบสนองต่อความต้องการทางกายภาพได้ตามสภาพที่เป็นอยู่ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียงไม่มีอุบัติเหตุหรืออันตราย มีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ ไม่ติดสิ่งเสพติด อย่างไรก็ตาม สมรรถภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุติดสังคม ซึ่งมีสุขภาพดีเช่นเดียวกับผู้ที่มีสุขภาพดีทั่วไป

กิจกรรมสุขสบาย (Health) ในที่นี้จะเน้นไปที่การเคลื่อนไหวปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน (Functional mobility) โดยสมรรถภาพในการปฏิบัติกิจกรรม คือความสามารถทางกายที่จะปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้อย่างอิสระและปลอดภัย โดยปราศจากความอ่อนล้า ซึ่งจะวัดความพร้อมในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันต่อเนื่องของกองออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ ได้แก่

1. ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ (Muscular Strength)
2. ความอดทนด้านแอโรบิก (Aerobic endurance)
3. ความอ่อนตัว (Flexibility)
4. ความว่องไวและการทรงตัว (Agility/dynamic balance)
5. ดัชนีมวลกาย (BMI)

และวัดพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพในผู้สูงอายุ

1. สุขภาพร่างกาย
2. พฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ

วิธีการประเมิน :

1. แบบประเมินเรื่องการทดสอบสมรรถภาพร่างกาย
2. และแบบประเมินพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ

ด้านที่ 2 : สุขสนุก (Recreation) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุในการเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์ สนุกสนาน ด้วยการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส กระปรี้กระเปร่า มีคุณภาพชีวิตที่ดี และกิจกรรมที่เหล่านี้สามารถลดความซึมเศร้าความเครียด และความวิตกกังวลได้

กิจกรรมสุขสนุก (Recreation) จะเน้นไปที่การจัดกิจกรรมนันทนาการ ที่สร้างความสดชื่น สร้างพลังความมีชีวิตชีวาอย่างสร้างสรรค์และดีงามในรูปแบบของการทำกิจกรรม การแสดงออกในด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะงานอดิเรก เป็นต้น และเป็นกิจกรรมที่ทำในเวลาว่าง ทำด้วยความสมัครใจ อาจทำกิจกรรมได้ทั้งเดี่ยวหรือการรวมกลุ่ม

วิธีการประเมิน :

1. แบบบันทึกเรื่อง
การเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย
การทำกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ ทั้งเดี่ยวหรือกลุ่มเพื่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข สนุกสนาน
2. แบบวัดคุณภาพชีวิต

ด้านที่ 3 : สุขสง่า (Integrity) หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต ความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองการยอมรับนับถือตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

กิจกรรมสุขสง่า (Integrity) จะเน้นไปที่กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง การมีพฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมและเกิดมุมมองต่อการใช้ชีวิตในเชิงบวก ซึ่งจะประเมินจาก

- 3.1 การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
- 3.2 การมีจิตอาสา และให้การช่วยเหลือผู้อื่น
- 3.3 การช่วยเหลือคนในครอบครัว อาทิการดูแลเด็ก เป็นต้น

วิธีการประเมิน :

1. แบบบันทึกเรื่องกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง

2. แบบวัดความมีคุณค่าในตนเอง/แบบวัดคุณภาพชีวิต

ด้านที่ 4 : สุขสว่าง (Cognition) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุด้านความจำ ความเข้าใจ การคิดแบบนามธรรม การสื่อสาร การใช้เหตุผลการเรียนรู้ การวางแผนการแก้ไขปัญหา

กิจกรรมสุขสว่าง (Cognition) จะเน้นไปที่ กิจกรรมที่ช่วยในการชะลอความเสื่อมทางสมอง เพิ่มไหวพริบความจำการมีสติ การคิดอย่างมีเหตุผล และจัดการกับสิ่งต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ประเมินจาก

1. ความจำ
2. ความสามารถในการแก้ปัญหา (problem solving) ด้วยหลักเกณฑ์ที่มีเหตุผล
3. ความสามารถในการเชิงภาษา การติดต่อสื่อสารด้วยคำพูดและวาจา
4. มีความสามารถทางสังคม มีความสนใจผู้อื่น และสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพ

5. ใส่ใจเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ

6. การนำความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมในอดีต มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นและต่อ

ชุมชน

วิธีการประเมิน :

1. แบบคัดกรองภาวะสมองเสื่อม (TMSE)

ด้านที่ 5 : สุขสงบ (Peacefulness) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการรับรู้-เข้าใจ ความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ และสามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการสามารถควบคุมความต้องการจากแรงกระตุ้นได้อย่างเหมาะสมสามารถผ่อนคลาย ให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้ และยอมรับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

กิจกรรมสุขสงบ (Peacefulness) จะเน้นไปที่ ความสามารถของบุคคลในด้าน

1. การรู้อารมณ์ตน (Knowing Emotion) หมายถึง ตระหนักรู้ตนเอง สามารถรับรู้และเข้าใจ ความรู้สึกความคิด และอารมณ์ของตนตามความเป็นจริง

2. การควบคุมอารมณ์ (Managing Emotion) หมายถึง ความสามารถในการจัดการ กับ อารมณ์ตนเองได้อย่างเหมาะสม ตามสถานการณ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเครียด สามารถคลายเครียด สลัดความวิตกกังวลรุนแรงได้อย่างรวดเร็ว ไม่ฉุนเฉียวง่าย ทำให้อารมณ์ชุ่มฉ่ำหายไปโดยเร็ว

3. การยอมรับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง หมายถึง ความสามารถในการยอมรับสิ่งที่ เกิดขึ้นและสามารถเผชิญกับความจริงในชีวิตได้ มีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตว่าต้องมีสุข-ทุกข์ สมหวัง-ผิดหวัง สำเร็จ-ล้มเหลว ได้มา-เสียไป เป็นต้น ไม่ยึดมั่นกับสิ่งใดมากเกินไป สามารถมองสิ่งต่าง ๆ ทั้งในด้านที่เป็นความสุขและความทุกข์ในชีวิต ยอมรับและกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรค ต่าง ๆ ด้วยจิตใจที่มั่นคง

วิธีการประเมิน :

แบบวัดความสุขฉบับ 15 ข้อ

3. กลุ่มติดบ้าน

ความสุขเชิงจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคในผู้สูงอายุในกลุ่มติดบ้าน จาก นิยามผู้สูงอายุในกลุ่มติดบ้าน ซึ่งมีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตในสังคม ระดับสมรรถภาพต่ำต้องพึ่งพา ผู้อื่น ทั้งนี้อาจมีภาวะแทรกซ้อนทางด้านร่างกาย หรือทางด้านจิตใจจนส่งผลต่อการรู้คิด การตัดสินใจ การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันพื้นฐาน เพื่อที่จะพัฒนาความสุขเชิงจิตวิทยาในผู้สูงอายุติดบ้านจึงได้ จำแนกความสุขของผู้สูงอายุเป็น 5 ด้านโดยจะเน้นการส่งเสริมสุขภาพจิต และการคงไว้ซึ่ง ความสามารถในการพึ่งพาตนเองเท่าที่จะทำได้ ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2558 : 19-20)

ด้านที่ 1 : สุขสบาย (Health) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านใน การดูแล สุขภาพร่างกาย ตามสภาพที่เป็นอยู่ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียง ไม่มีอุบัติเหตุหรืออันตราย มีสภาพแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุ ไม่ติดสิ่งเสพติดอย่างไรก็ตามสมรรถภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุติดบ้าน ซึ่งมีภาวะแทรกซ้อนทางร่างกาย ต้องอาศัยผู้อื่นในเรื่องกิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐาน

กิจกรรมความสุขสบาย (Health) สำหรับผู้สูงอายุติดบ้านจะเน้นไปที่การเคลื่อนไหวปฏิบัติ กิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐาน (Barthel's Index) ซึ่งจะแบ่งการประเมินออกเป็น 10 ด้าน ได้แก่

1. การรับประทานอาหาร
2. การแต่งตัว
3. การลุกนั่งจากที่นอน
4. การใช้ห้องสุขา
5. การขึ้น-ลงบันได 1 ชั้น
6. การสวมใส่เสื้อผ้า
7. การอาบน้ำ
8. การเดินในบ้าน/ห้อง
9. การกลืนอาหาร
10. การกลืนปัสสาวะ

นอกจากนี้ประเมินภาวะเสี่ยงต่อการหกล้ม ประเมินความต้องการความช่วยเหลือ และ แหล่งช่วยเหลือ

วิธีการประเมิน :

1. แบบประเมินการเคลื่อนไหวปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐาน (Barthel's Index)
2. แบบประเมินภาวะเสี่ยงต่อการหกล้ม (Thai FRAT)

ด้านที่ 2 : สุขสนุก (Recreation) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุที่ติดบ้านในการปรับตัว สามารถสร้างพลัง ความมีชีวิตชีวาอย่างสร้างสรรค์และตั้งงามในรูปแบบของการทำกิจกรรมหรือการแสดงออกในด้านกีฬาเบาๆ ดนตรี ศิลปะ งานอดิเรก เป็นต้น และเป็นกิจกรรมที่ทำในเวลาว่าง ทำด้วยความสมัครใจ อาจทำกิจกรรมได้ทั้งเดี่ยวหรือการรวมกลุ่ม

วิธีการประเมิน :

1. แบบบันทึกเรื่อง
 - การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว/ชุมชน
 - การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย
 - การทำกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ ทั้งเดี่ยวหรือกลุ่มเพื่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข สนุกสนาน

ด้านที่ 3 : สุขสง่า (Integrity) หมายถึง ความเข้าใจในความเป็นไปในชีวิต ตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง ไม่ย่อท้อ ไม่ซึมเศร้า ไม่ท้อแท้มีมุมมองและความรู้สึกในแง่ดีต่อตัวเอง และต่อผู้อื่น รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

กิจกรรมสุขสง่า (Integrity) จะเน้นไปที่กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง ไม่ซึมเศร้า ท้อแท้ เครียด หงุดหงิด การมีมุมมองและความรู้สึกในแง่ดีต่อตนเอง และต่อผู้อื่น และการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น จะประเมินจาก

- 3.1 การไม่ซึมเศร้า ไม่ท้อแท้
- 3.2 การนำความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมในอดีต มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น
- 3.3 การมีความรักและความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
- 3.4 แหล่งสนับสนุนทางสังคม

วิธีการประเมิน :

- แบบบันทึกการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงคุณค่าในตัวเอง

ด้านที่ 4 : สุขสว่าง (Cognition) หมายถึงความสามารถของผู้สูงอายุติดบ้านด้านความทรงจำ ความคิดอย่างมีเหตุผล การสื่อสารและความสามารถในการปรับตัวแบบยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้น สามารถจัดการสิ่งต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิจกรรมสุขสว่าง (Cognition) จะเน้นไปที่ กิจกรรมที่ช่วยในการชะลอความเสื่อมทางสมอง การรับรู้ (Perception) การรับความรู้สึก (sensation) การเคลื่อนไหว (kinesthesia) เพิ่มไหวพริบความจำการคิดอย่างมีเหตุผลและจัดการกับสิ่งต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจะประเมิน

1. ความจำ
2. การนำความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมในอดีตมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น
3. ความสามารถในการเชิงภาษาการติดต่อสื่อสารด้วยคำพูดและวาจา
4. มีความสามารถทางสังคม มีความสนใจผู้อื่น และสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการประเมิน :

- แบบคัดกรองภาวะสมองเสื่อม (TMSE)

ด้านที่ 5 : สุขสงบ (Peacefulness) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการรับรู้-เข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ และสามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถผ่อนคลาย ให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้

วิธีการประเมิน :

- แบบคัดกรองภาวะซึมเศร้าและฆ่าตัวตาย

4. กลุ่มติดเตียง จากนิยามผู้สูงอายุในกลุ่มติดเตียง ซึ่งมีข้อจำกัดในการทำกิจวัตรพื้นฐานประจำวันได้ ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นในเรื่องการเคลื่อนย้าย มีระดับสมรรถภาพต่ำ ต้องพึ่งพาผู้อื่น มีการเจ็บป่วยเรื้อรังยาวนาน มีภาวะแทรกซ้อนจากโรคที่เป็นอยู่ เพื่อที่จะพัฒนาความสุขเชิงจิตวิทยาในผู้สูงอายุติดเตียงจึงได้จำแนกความสุขของผู้สูงอายุ เป็น 5 ด้านโดยจะเน้นการส่งเสริมดังนี้ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2558 : 21-22)

ด้านที่ 1 : สุขสบาย (Health) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียงในการดูแลสุขภาพร่างกาย ตามสภาพที่เป็นอยู่ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียง ไม่มีอุบัติเหตุหรืออันตราย มีสภาพแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุ ไม่ติดสิ่งเสพติด อย่างไรก็ตามสมรรถภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุติดเตียง ซึ่งมีภาวะแทรกซ้อนทางร่างกาย ต้องอาศัยผู้อื่นในเรื่องกิจวัตรประจำวันขึ้นพื้นฐาน

กิจกรรมสุขสบาย (Health) จะเน้นไปที่ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขึ้นพื้นฐาน (Katz Index of ADL) ซึ่งจะแบ่งการประเมินออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่

1. การอาบน้ำ การแต่งตัว
2. การแต่งกาย
3. การไปห้องสุขา
4. การเคลื่อนย้ายตัวเอง
5. การควบคุมการขับถ่าย
6. การรับประทานอาหาร

นอกจากนี้จะประเมินภาวะเสี่ยงต่อการหกล้ม ประเมินความต้องการความช่วยเหลือ และแหล่งช่วยเหลือ

วิธีการประเมิน :

1. แบบประเมินการเคลื่อนไหวปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขึ้นพื้นฐาน (Katz Index of ADL)
2. แบบประเมินภาวะเสี่ยงต่อการหกล้ม (Thai FRAT)

ด้านที่ 2 : สุขสนุก (Recreation) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุที่ติดเตียงในการปรับตัว สามารถสร้างพลัง ความมีชีวิตชีวาอย่างสร้างสรรค์และดีงามในรูปแบบของการทำกิจกรรมนันทนาการ

วิธีการประเมิน :

1. แบบบันทึกในเรื่อง
- การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย

- การทำกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ เพื่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข และสนุกสนาน

ด้านที่ 3 : สุขสง่า (Integrity) หมายถึง ความเข้าใจในความเป็นไปในชีวิต ตระหนักถึง ความมีคุณค่าในตนเอง ไม่ย่อท้อ ไม่ซึมเศร้า ไม่ท้อแท้มีมุมมองและความรู้สึกในแง่ดีต่อตัวเอง และต่อผู้อื่น รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

กิจกรรมสุขสง่า (Integrity) จะเน้นไปที่กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และตระหนักถึง ความมีคุณค่าในตนเอง ไม่ซึมเศร้า ท้อแท้ เครียด หงุดหงิด การมีมุมมองและความรู้สึกในแง่ดีต่อตนเอง และต่อผู้อื่น และการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น จะประเมินจาก

1. การไม่ซึมเศร้า ไม่ท้อแท้
2. การมีความรักและความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
3. แหล่งสนับสนุนทางสังคม

วิธีการประเมิน :

- แบบคัดกรองภาวะซึมเศร้า และความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย

ด้านที่ 4 : สุขสว่าง (Cognition) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุติดเตียงด้านความทรงจำ ความคิดอย่างมีเหตุผล การสื่อสารและความสามารถในการปรับตัวแบบยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้น

กิจกรรมสุขสว่าง (Cognition) จะเน้นไปที่กิจกรรมที่ช่วยในการชะลอความเสื่อมทางสมอง การรับรู้ (Perception) การเคลื่อนไหว (Kinesthesia) ความจำ

วิธีการประเมิน

- แบบคัดกรองภาวะสมองเสื่อม (TMSE)

ด้านที่ 5 : สุขสงบ (Peacefulness) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการรับรู้เข้าใจ ความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ และสามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถผ่อนคลาย ให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้

กิจกรรมสุขสงบ (Peacefulness) จะเน้นไปที่ ความสามารถของบุคคลในด้าน

1. การรู้อารมณ์ตน (Knowing Emotion) หมายถึง ตระหนักรู้ตนเอง สามารถรับรู้และเข้าใจ ความรู้สึกความคิด และอารมณ์ของตนตามความเป็นจริง และสามารถควบคุมความรู้สึกได้
2. การควบคุมอารมณ์ (Managing Emotion) หมายถึง ความสามารถในการจัดการ กับอารมณ์ตนเองได้อย่างเหมาะสม ตามสถานการณ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเครียด สามารถคลายเครียด ไม่ฉุนเฉียวง่าย

วิธีการประเมิน :

- การซักถามเรื่อง ความรู้สึกทางด้านลบที่เกิดขึ้น และวิธีการควบคุมอารมณ์

5. การป้องกันปัญหาสุขภาพจิต และส่งเสริมความสุขเชิงจิตวิทยา 5 ด้าน ในผู้สูงอายุ

ศูนย์ผู้สูงอายุเพื่อป้องกันปัญหาสุขภาพจิต หมายถึงสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสุขเชิงจิตวิทยาในผู้สูงอายุ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขสบาย ด้านสุขสนุก ด้านสุขสง่า ด้านสุขสว่าง และด้านสุขสงบ ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุเป้าหมายหลัก 3 กลุ่ม คือ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2558 : 22-24)

1. กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม

2. กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน

3. กลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง

ซึ่งสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินงานจะเป็นมุมใดมุมหนึ่งของสถานบริการที่สะดวกในการจัดกิจกรรมความสุข 5 ด้าน โดยเน้นการสร้างคุณค่า การสร้างความตระหนักถึงศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยตัวผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการดูแลตนเองให้แข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดีเหมาะสมตามวัย ตามสุขภาพะ และเป็นต้นแบบในชุมชนด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และเป็นผู้ให้ในชุมชน

รูปแบบการดำเนินงาน

มีการดำเนินงานด้านการส่งเสริมเสริม ป้องกัน และฟื้นฟูสุขภาพกายและจิตในผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความสุขเชิงจิตวิทยาใน 5 ด้าน มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน โดยให้ผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุมีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานพร้อมทั้งบูรณาการกับภาคส่วนอื่น อาทิ กรมพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์การบริหารตำบล เป็นต้น

2. นำข้อมูลการคัดกรองผู้สูงอายุซึ่งจำแนกเป็นกลุ่มติดสังคม กลุ่มติดบ้าน และกลุ่มติดเตียง มาวางแผนการดำเนินเพื่อให้เกิดความสุข 5 มิติ

3. ดำเนินกิจกรรมการให้บริการเพื่อให้เกิดความสุข 5 มิติ

4. วัดและประเมินผลกลุ่มผู้สูงอายุที่มารับบริการในรายด้านพร้อมกับการให้คำแนะนำที่เหมาะสม

วิธีการประเมินผล

การประเมินผลจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การประเมินผลโครงการ

2. ประเมินผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการตามมิติความสุข 5 มิติ

1. การประเมินผลโครงการ ประเมินผลโครงการด้วย CIPP Model และแบ่งประเด็นการประเมินออกเป็น 4 ประเภทคือ

1.1 บริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินบริบทของสถานบริการต่อความพร้อมในการจัดบริการให้แก่ของผู้สูงอายุกลุ่มต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ข้อมูลของผู้รับบริการผู้ให้บริการ ความพร้อมด้านความรู้ความเข้าใจต่อโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ แผนการดำเนินงาน/แผนการจัดกิจกรรม และวิธีในการตรวจสอบประเมินผล และเครือข่ายที่สามารถบูรณาการงานร่วมกัน

1.2 ปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินปัจจัยป้อน ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา และแผนการดำเนินงานซึ่งจะประเมินความเหมาะสม ความพอเพียง ความทันเวลา เป็นต้น

1.3 กระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างการทำงานโครงการ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยจะประเมินการดำเนินกิจกรรมตามแผนหรือผังควบคุมกำกับกิจกรรม เพื่อปรับกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป็นไปตามกำหนดเวลา และประเมินความก้าวหน้าของงานในช่วงเวลาต่างๆ ที่ดำเนินงานอย่างครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย

1.4 ผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่ได้กับวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือความต้องการ/เป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลที่คาดหวังจากโครงการเช่น ร้อยละ 70 ของกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการมีความสุขเพิ่มขึ้น หรือร้อยละ 70 ของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

2. การประเมินผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการตามมิติความสุข 5 มิติ

2.1 กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม

2.1.1 สุขสบาย: ประเมินความพร้อมในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันต่อเนื่องและแบบวัดพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ

2.1.2 สุขสนุก: ประเมินจากการบันทึกเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของครอบครัว/ชุมชนการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย และการทำกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ และแบบวัดคุณภาพชีวิต

2.1.3 สุขสง่า: ประเมินจากแบบวัดความมีคุณค่าในตนเอง/แบบวัดคุณภาพชีวิต และแบบบันทึกการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง

2.1.4 สุขสว่าง: ประเมินจากแบบคัดกรองภาวะสมองเสื่อม (TMSE)

2.1.5 สุขสงบ: ประเมินจากแบบวัดความสุข ฉบับ 15 ข้อ ของกรมสุขภาพจิต

2.2 กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน

2.2.1 สุขสบาย: ประเมินการเคลื่อนไหว การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐาน (Bethel's Index) และแบบประเมินภาวะเสี่ยงต่อการหกล้ม (Thai FRAT)

2.2.2 สุขสนุก: ประเมินจากการบันทึกเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของ ครอบครัว/ชุมชนการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย และการทำกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ

2.2.3 สุขสง่า: ประเมินจากแบบบันทึกการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง

2.2.4 สุขสว่าง: แบบคัดกรองภาวะสมองเสื่อม (TMSE) และแบบวัดคุณภาพชีวิต

2.2.5 สุขสงบ: ประเมินจากแบบวัดภาวะซึมเศร้าและการฆ่าตัวตายของกรมสุขภาพจิต

2.3 กลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง

2.3.1 สุขสบาย: ประเมินการเคลื่อนไหว การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นพื้นฐาน (Katz Index of ADL) และแบบประเมินภาวะเสี่ยงต่อการหกล้ม (Thai FRAT)

2.3.2 สุขสนุก: ประเมินจากแบบบันทึกเรื่อง การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย และการทำกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ เพื่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข และสนุกสนาน

2.3.3 สุขสง่า: แบบคัดกรองภาวะซึมเศร้าและฆ่าตัวตาย

2.3.4 สุขสว่าง: แบบคัดกรองภาวะสมองเสื่อม (TMSE)

2.3.5 สุขสงบ: ไม่ประเมิน

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิธีสังคมอุดมสุข คือ สังคมที่มีเป้าหมายการพัฒนาชุมชนผู้สูงอายุเพื่อความสุขของคนในสังคมเป็นหลัก โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นมาในอดีต เพื่อเป็น

แนวทางในการพัฒนาทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งมืองค์ประกอบการประเมินผลการพัฒนาสังคมใน 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความสุข หมายถึง ความสุขทางกาย คือ ความสะดวกสบาย ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรค เบียดเบียน และความสุขทางใจ คือ ความปลอดภัย โปร่งโล่งใจ ไม่มีทุกข์ มีความร่าเริงแจ่มใส สงบเยือกเย็น

2. ด้านคุณภาพ และคุณธรรม หมายถึง คนพัฒนา คือ คนมีคุณภาพ และคุณธรรม 1) คนมีคุณภาพ คือ คนที่มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญในวิชาชีพ สามารถดูแลตนเอง ครอบครัว ชุมชน ให้มีสุขภาพดีทั้งกายและจิตใจ เป็นต้น 2) คนมีคุณธรรม คือ เป็นคนดี คิดดีและประพฤติดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นในสังคม และมีเมตตา กรุณา ตนเองและผู้อื่น เป็นคนใฝ่รู้ อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวม มองการณ์ไกล ไม่ประมาท และมีศีลธรรม

3. ด้านครอบครัว ชุมชนพัฒนา หมายถึง ทั้งครอบครัวและชุมชน เป็นองค์การสังคมเหมือนกัน ซึ่งมีลักษณะพัฒนา 4 ประการ คือ 1) สันติภาพ คือ ภาวะความสงบ 2) ครอบครัว ชุมชนเรียนรู้ คือ มีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ร่วมกันอยู่เสมอ 3) ความสามารถในการจัดการ คือ ต้องรู้จักวิเคราะห์ตนเองทั้งทางด้าน กายภาพ เศรษฐกิจ การเมือง สังคมของชุมชน รู้จักวางแผน จัดกระบวนการ และการประเมินผล 4) จิตวิญญาณ คือ อุทิศเวลาและแรงงาน รวมทั้งปัญญา ความสามารถทำงานเพื่อส่วนรวม

4. ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม หมายถึง การรักษาระบบนิเวศ ของธรรมชาติให้คงอยู่ รักษาความหลากหลายในชีวิตร และไม่ให้ส่วนหนึ่งส่วนใดของธรรมชาติเสียหายกลายเป็นสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุข หมายถึง กระบวนการในการนำไปใช้เป็นกลยุทธ์ การพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชนสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่

1. ทาน หมายถึง การแบ่งปัน การเสียสละ ธรรมะข้อนี้เป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะ มีการเอื้ออาทรต่อกัน คือการหยิบบั้นให้แก่กันและกัน

2. ปิยวาจา หมายถึง การพูดด้วยถ้อยคำที่สุภาพอ่อนหวาน พูดน่าฟัง เพื่อมี ความเข้าใจ ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจตต่อกัน สังคมนั้นก็จะไม่มี ความหวาดระแวงต่อกัน

3. อตถจริยา หมายถึง การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ ธรรมะข้อนี้มุ่งไปที่การดำรงตนให้มี ประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือสังคม เป็นน้ำใจเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ผู้อยู่ร่วมกันจะพึงกระทำต่อกัน

4. สมนัตตตา หมายถึง การทำตนให้เป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ธรรมะข้อนี้มุ่งไปที่การ ประพฤติตนเองที่วางตัวตนให้เสมอต้นเสมอปลาย หรือการเป็นผู้ประสานงานที่ดีต่อสังคมชุมชน องค์กรที่ตัวเองสังกัดอยู่ ไม่เป็นคนยุยงทำให้คนในสังคมแตกแยกกัน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูใบฎีกาศักดิ์ดีดา กิตติสมปนโน (เหลาลาภะ), พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ และพระครูปริยัติธรรมวงศ์ (2564) คัมภีร์อรรถกถาธรรมบท กุมาริกาธิตาแห่งนายช่างหูกชาวเมืองอาราวิ เป็นผู้ใคร่ในการเจริญสตินั้นก็แสดงให้เห็นว่านางเป็นผู้ไม่ประมาทในวัยจึงได้เจริญมรณสติในทุกขณะ นางได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาคเจ้าในขณะที่นำเส้นด้ายไปให้บิดาที่โรงทอหูกนางจึงเจริญมรณสติอย่างต่อเนื่องจนทำให้จิตใจสงบ สติรู้เท่าทันอารมณ์จึงไม่กลัวตาย จนนางบรรลุโสดาปัตติผลในกาลต่อมา ประโยชน์และคุณค่าของการเจริญสติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของธิดานายช่างหูก คือ 1. ด้านการฟังธรรม 2. ด้านการรักษาศีล 3. ด้านการเจริญมรณสติ 4. ด้านการเจริญกายาวานาและ 5. ด้านการอภัยทานการเจริญสตินั้นมีอานิสงส์มากมายเป็นอเนกอนันต์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งต่อตนเองและคนอื่น ทั้งในเบื้องต้นท่ามกลาง และที่สุด ทั้งในภพนี้และภพหน้า

เรื่องสุวรรณ ศรีพรหมมา. (2559) การปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 แบ่ง ออกเป็น กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา เป็นคำสอนส่วนปฏิบัติ สูงสุดในพุทธศาสนา การเจริญสังวร ในการปฏิบัติวิปัสสนาตามแนว สติปัฏฐาน 4 คือ การเจริญสติ อินทรีย์สังวรศีลย่อม หมดจดด้วยสังวร 4 อย่าง คือ สติสังวร วิริยสังวร ขันติสังวร และญาณสังวร วิธีเจริญสังวร ในส่วนของ สติสังวร ขันติสังวร และ วิริยสังวร ได้แก่ การระวังจิต การเปลี่ยนจิต สร้างความเคยชินที่เป็นกุศล และการ พิจารณาด้วยปัญญา สามารถนำไปใช้กับการปฏิบัติ วิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ได้ ส่วนญาณสังวร จัดเป็นวิปัสสนาญาณและมรรคญาณ เป็นผลจาก การเจริญวิปัสสนา ปาติโมกขสังวร เป็นศีลวิสุทธิ เป็นบาทของการเจริญวิปัสสนากาวนามีความสำคัญกับการปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 เช่นเดียวกัน

พระมหาพิศิษฐ์ สิริปัญโญ (2564) การมีสติเข้าไปประจักษ์รู้ในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยมีสติเป็นประธานหรือการตั้งสติเข้าไปพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลายให้รู้เท่าทันตามสภาวะตามความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้ายไปกับอารมณ์ทำให้มองเห็นเพียงไปตามอำนาจกิเลส การเจริญสติโดยใช้หลักสติปัฏฐานนี้ เป็นเครื่องชำระใจให้บริสุทธิ์ ทำให้เราทั้งหลายเข้าใจคำว่า รูปนาม และไตรลักษณ์ได้ดียิ่งขึ้น รู้จักวิธีดำเนินชีวิตที่ถูกต้องไม่ลุ่มหลง ไม่มัวเมา และเป็นคนมีเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียน หรือเอารัดเอาเปรียบกัน เป็นคนว่าง่าย สอนง่าย ไม่มีมานะทิฐิ ไม่ถือตัว มีกายวาจาใจที่บริสุทธิ์ และสามารถควบคุมตัวเองได้ในทุกสถานการณ์ ทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ทิพย์ธิดาณนกร และพระมหาโสภณ วิจิตตธมฺโม (2562) การมีสติเข้าไปประจักษ์รู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยมีสติเป็นประธานหรือการตั้งสติเข้าไปพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลายให้รู้เท่าทันตามสภาวะของสิ่งนั้น ๆ ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้ายที่ทำให้มองเห็นเพียงไปตามอำนาจกิเลส การเจริญสติโดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 นี้เป็นเครื่องชำระใจให้บริสุทธิ์ ทำให้เราทั้งหลายเข้าใจคำว่า รูปนาม และไตรลักษณ์ได้ดียิ่งขึ้น รู้จักวิธีดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ไม่หลง ไม่มัวเมา และเป็นคนมีเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียน หรือเอารัดเอาเปรียบกัน เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย ไม่มีมานะทิฐิ ไม่ถือตัว มีกายวาจาใจบริสุทธิ์ และสามารถควบคุมตัวเองได้ในทุกสถานการณ์ ทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ศุภใจ เจริญสุข, และคณะ (2558) สตรีไทยที่ปฏิบัติธรรมบรรยายประสบการณ์ใน 2 ประเด็นหลักคือ ความหมาย และปัจจัยบ่มเพาะสติ โดยความหมายของสติมี 4 ประเด็นย่อย คือ 1) การอยู่กับปัจจุบันขณะ 2) ตระหนักรู้ตนเอง 3) ใคร่ครวญตามความเป็นจริง และ 4) เป็นกลาง เป็นธรรมชาติ ในส่วนของปัจจัยบ่มเพาะสติ มี 2 ประเด็นย่อย คือ 1) ปัจจัยภายในบุคคล ซึ่งมี 4 หัวข้อ ได้แก่ (1) การมีศรัทธาและฉันทะ (2) การมีศีล (3) ความพร้อมของร่างกาย และ (4) การหมั่นฝึกฝน และ 2) ปัจจัยภายนอกบุคคล ซึ่งมี 2 หัวข้อ ได้แก่ (1) การอยู่ในสถานที่สงบ และ (2) การที่ได้เรียนรู้ หรือมีการศึกษา การศึกษานี้ทำให้เข้าใจความหมายของสติ และทราบปัจจัยบ่มเพาะสติ ของสตรีไทย ที่ปฏิบัติธรรม ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพจิต และพัฒนาโปรแกรมการบำบัด ทั้งทางกายและทางจิตโดยใช้สติเป็นฐาน ตลอดจนพัฒนาเครื่องมือประเมินการมีสติในบริบทของไทย

พระมหาสุพร รกขิตธมโม และเบญจมาศ สุวรรณวงศ์ (2562) สติในพระพุทธศาสนามี 2 ประการ คือ สัมมาสติ ระลึกรับรู้ และมิจฉาสติ ระลึกผิด ความระลึกรับรู้นั้นแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ 1. ขั้นต้น ได้แก่ ระลึกได้ในกิจประจำวัน 2. ชั้นกลาง ได้แก่ ระลึกได้ในการสร้างกุศล และ 3. ขั้นสูง ได้แก่ สติที่ระลึกอยู่กับสติปัญญา 4 ผลของการเจริญสติ คือ การหลุดพ้นจากเครื่องผูกพันวนการของกิเลสและตัณหา เพราะว่า มหาสติปัญญาเป็นทางสายเอก เป็นทางสายเดียว ที่มุ่งให้มนุษย์แก้ปัญหาโดยพึ่งพินิจเข้ามาที่ฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม ซึ่งเป็นบ่อเกิด และเป็นที่ตั้งแห่งปัญหาด้วยเช่นกัน ผู้เจริญสติพึงมีสติกำหนดระลึกรู้ โดยอาศัยสติเป็นหลักในการทำจิตให้สงบ (สมณะ) จนถึงขั้นนำจิตสู่การรู้แจ้งเห็นจริง (วิปัสสนา) ทำให้ผู้เจริญสติเปลี่ยนจากภาวะ “คิด” เป็น “รู้” จึงสามารถควบคุมความคิดและหยุดความคิดปรุงแต่งที่เป็นอกุศลได้ เมื่อฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจะพบความเปลี่ยนแปลงชีวิตได้อย่างแท้จริง การนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประจำวัน ได้ดังนี้ 1. ประยุกต์ใช้ในครอบครัว เมื่อฝึกสติจนเกิดความสมบูรณ์จะทำให้เกิดความเข้าใจในชีวิต เกิดความรัก ความเมตตาต่อกันระหว่างคนในครอบครัว 2. ประยุกต์ใช้ในการทำงาน หากมีสติรู้เท่าทันปัจจุบันขณะทำงาน ก็จะทำให้ไม่เกิดปัญหาต่างๆ ไม่ผิดพลาด ด้วยจิตที่เป็นกุศลเป็นการปฏิบัติธรรมในขณะที่ทำงาน และเป็นการสร้างบรรยากาศในการทำงานให้น่าอยู่ และ 3. การประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ปัจจุบันที่มีความแตกแยกทางความคิดค่อนข้างสูง มีสติรู้จักฝึกฝนพัฒนาตนจนค้นพบศักดิ์ศรีและคุณค่าภายในตนเอง เติบโตองงามขึ้นเป็นธรรมาธิปไตย บนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม มีเหตุผลเคารพซึ่งกันและกันมากขึ้น

พระครูประทีปวิชิธรรม (2562) การจัดการอารมณ์โกรธตามแนวพุทธ โดยยกตัวอย่างจากครั้งพุทธกาล เช่น เรื่องราวของพระเทวทัต และแนวทางการจัดการความโกรธอย่างมีสติ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยที่วิธีการฝึกฝนให้รู้จักบริหารจัดการความโกรธนั้น ควรเริ่มด้วยการลองนำเอาเรื่องโกรธในอดีตมาเป็นกรณีศึกษา ไตรตรองวิเคราะห์หาสาเหตุ ไม่ยึดติดกับกับอดีตที่แก้ไขไม่ได้ และใช้วิธีการแก้ไขโดยทำให้กลายเป็นบทเรียนชีวิตที่ดีต่อไป

ฉัตรวิบูลย์ ไพโรจน์ (2563) สติเป็นกุญแจสำคัญต่อการบรรเทาความทุกข์ทางใจตามแนวทางของศาสนาพุทธดังที่ระบุไว้ในพระไตรปิฎก ส่วนในทางจิตวิทยาตะวันตกในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา สติได้รับความสนใจในการศึกษาสำรวจมากขึ้นจนเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางถึงปัจจุบันโดยเฉพาะในเรื่องของความสัมพันธ์ หรือผลของสติต่อสุขภาวะ สติช่วยส่งเสริมสุขภาวะของมนุษย์โดยสติช่วยลดอารมณ์ทางลบลงได้ อย่างไรก็ตามการอธิบายถึงกลไกของสติที่มีช่วยลดทอนอารมณ์ทางลบยังมีหลาย

แนวทาง และยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอมุมมองของการใช้สติ เพื่อกำกับอารมณ์ด้วยแนวคิดของการรู้คิดบนกระบวนการของอารมณ์ทั้งในแง่ของการเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่ออารมณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจถึงกลไกของสติที่มีต่ออารมณ์ให้ครอบคลุมและชัดเจนมากขึ้น ซึ่งสามารถเป็นพื้นฐานองค์ความรู้ในการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมในการกำกับอารมณ์ทางลบโดยเฉพาะภาวะซึมเศร้าได้

ธานี วรภัทร์ (2563) “สติ” เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่ได้พิสูจน์แล้วว่า สามารถนำมาใช้แก้ไขความคิด จิตใจ ปัญญาและพฤติกรรม ให้กับนักโทษได้ เนื่องจากจากธรรมชาติของมนุษย์การกระทำ ทุกอย่างเริ่มที่ “ความคิด” การตัดสินใจก่ออาชญากรรมเป็นผลมาจากความคิดและความรู้ที่เรียกว่า “ปัญญา” ของคนที่เชื่อว่าการกระทำนั้นให้ประโยชน์ต่อตนเองและเชื่อว่ามีโอกาสที่จะรอดพ้นจากกฎหมายได้ ความคิดของเขาจึงนำไปสู่ความเป็น “อาชญากร” ซึ่งเป็นความคิดที่ขาดสติปัญญาในทางบวก ส่วนของ “ความคิด” และ “ความรู้เท่าทัน” สำหรับ “นักโทษ” คือบุคคลที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้พิสูจน์ความจริงแล้วว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง ถ้าได้มีโอกาสเข้ากระบวนการสร้าง “สติ” ก็จะสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงความคิด จิตใจ ทศนคติและพฤติกรรม ให้เป็นบุคคลที่เป็นพลเมืองดีของสังคมได้อีกครั้งหนึ่ง จากการศึกษาพบว่าในสหรัฐอเมริกา แคนาดาและญี่ปุ่น จะใช้วิธีการฝึก “สติ” กับนักโทษทำให้มีสมาธิ ได้ทบทวนตนเอง พิจารณาตนเอง การปรับความคิด จิตใจ พฤติกรรม ในกิจกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยนักโทษเพื่อ “คืนคนดีสู่สังคม” หลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีการนำมาใช้ได้แก่ สติ สัมปชัญญะ หิริ โอตตัปปะ ศีล อริยสัจ 4 และมรรค 8 เป็นต้น และใช้กระบวนการตามหลักพุทธศาสนาให้มี “จิตใจ ชัดความคิด พฤติกรรม” ที่เป็นพลเมืองดีของสังคมได้อีกครั้ง ทำให้เขาสามารถดำรงชีวิตใหม่ได้ดีกว่าที่เคยเป็นมาและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ตามข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงมีข้อเสนอแนะให้นำหลักธรรมพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลัก “สติ” และ “กระบวนการสร้างสติ” มาใช้กับนักโทษในประเทศไทย กล่าวคือ จัดทำหลักสูตรอบรม และมีการติดตามประเมินผล สร้างตัวชี้วัด กำหนดคุณสมบัติวิทยากรเพื่อสร้างมาตรฐานการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการนำไปใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูนักโทษได้จริง และบรรลุเป้าหมายของการพัฒนานักโทษอย่างยั่งยืน

พิศสมัย บุญเลิศ (2559) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง สำหรับ ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ติดเตียงในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดงมัน ตำบลสิงห์โคก อำเภอกะหรัง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง มีการพัฒนา แนวทางการดูแลอย่างเป็นระบบ มีระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทีมเจ้าหน้าที่ และทีมสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการพัฒนาแนวทางสนับสนุนการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง พัฒนาช่องทางการส่งต่อและเชื่อมโยงกับเครือข่าย และรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุติดบ้าน ติดเตียง โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดงมัน แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 พัฒนาศักยภาพด้านความรู้และ ทักษะการดูแลต่อเนื่องกลุ่มผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง แก่ผู้ดูแลหลักและอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ระยะที่ 2 ฝึกปฏิบัติจริงในชุมชน และวางแผนการดูแลต่อเนื่องและระยะที่ 3 สรุปและประเมินผล การปฏิบัติและผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียงโดยรวม คิดเป็นร้อยละ 78.6 ปัจจัยแห่งความสำเร็จคือ การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียงในครั้งนี้เกิดจากการพัฒนาจากข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ผ่านแนวทางการจัดการคุณภาพ และ

ทฤษฎีการสร้างการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบท ชนิกันต์ ส่วนนุ และคณะ (2562) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาสุขภาพทางด้านร่างกายและ ทางจิตใจ และความต้องการให้ช่วยเหลือของผู้ดูแล ผู้ป่วยติดเตียงในตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่าผู้ดูแลผู้ป่วยติดเตียงส่วนใหญ่มี โรคประจำตัวตั้งแต่ก่อนมาดูแลผู้ป่วยติดเตียง และมีอาการพอๆ เดิมกับช่วงก่อนมาดูแล นอกจากนี้ ผู้ดูแลส่วนใหญ่มีอาการเจ็บป่วยทางกายและยังมี ภาวะเครียดเกิดขึ้นขณะให้การดูแลผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งภาวะเครียดส่วนใหญ่เกิดจากการมีข้อจำกัดต่างๆ ส่วนความต้องการมากที่สุดในด้านต่างๆ ของ ผู้ดูแลส่วนใหญ่มีความต้องการ ดังนี้ ข้อมูลในเรื่องการ ดูแลผิวหนังของผู้ป่วยติดเตียง, ต้องการให้คน ในครอบครัวรับฟังปัญหาที่เกิดขึ้น, ต้องการได้รับการดูแล รักษาเมื่อตนเองเจ็บป่วยขณะดูแลผู้ป่วยติด เตียง, ต้องการได้รับการให้อภัยจากผู้ป่วย, ต้องการให้ สมาชิกในครอบครัวสามารถดูแลผู้ป่วยติดเตียง แทน ต้องการการสนับสนุนค่าใช้จ่ายส่วนตัวของผู้ป่วย,ต้องมีเวลาพักผ่อน ผู้ดูแลผู้ป่วยติดเตียงมี ปัญหาทางด้านร่างกายและจิตใจเกิดขึ้น และมีความต้องการให้ช่วยเหลือในด้านต่างๆ ขณะให้การ ดูแลผู้ป่วยติดเตียง พิศมัย บุติมาลัย และคณะ (2561) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวปฏิบัติทางการ พยาบาลเพื่อ ป้องกัน ภาวะแทรกซ้อนสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียงที่บ้าน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ พัฒนาแนวปฏิบัติทางการพยาบาลในการป้องกันภาวะแทรกซ้อนสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียงที่ บ้าน โดยได้ ประยุกต์ใช้ทฤษฎีการพยาบาลของโอเร็ม ร่วมกับแนวคิดการดูแลผู้สูงอายุติดเตียง การ ดูแลสุขภาพ อย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาแนวปฏิบัติทางคลินิกของสภานิติเวชสุขภาพแห่งชาติประเทศ ออสเตรเลีย แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 พัฒนาแนวปฏิบัติ มี 5 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดปัญหา และ ขอบเขตของปัญหา 2) การกำหนดวัตถุประสงค์และ กลุ่มเป้าหมาย 3) การกำหนดผลลัพธ์ ทางด้าน สุขภาพ 4) การทบทวนหลักฐานเชิงประจักษ์ และ 5) การยกร่างแนวปฏิบัติ ทาง การ พยาบาล และ ระยะที่ 2 ตรวจสอบคุณภาพของแนวปฏิบัติ มี 2 ขั้นตอน คือ 1) การตรวจสอบความ ตรงเชิงเนื้อหา และ 2) การตรวจสอบความเที่ยงของแนวปฏิบัติ แนวปฏิบัติที่พัฒนาขึ้น มี 4 องค์ประกอบ คือ 1) การประเมินปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียง 2) การวางแผน การพยาบาลเพื่อ ป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อนจากการนอนติดเตียง 3) การปฏิบัติกิจกรรมการ ดูแลเพื่อป้องกัน การเกิดภาวะแทรกซ้อนจากการนอนติดเตียงที่บ้าน โดยใช้ระบบการพยาบาลแบบ สนับสนุนและให้ ความรู้ตามแนวทฤษฎีของโอเร็ม และ 4) การประเมินติดตามผลโดยมีคู่มือให้ผู้ดูแล ใช้เป็นแนวทางใน การปฏิบัติและบันทึกกิจกรรมการดูแล ซึ่งจำแนกตามภาวะแทรกซ้อนจากการนอน ประเภท (แผลกดทับ ข้อยึดติดและกล้ามเนื้อลีบ การติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจการติดเชื้อใน ระบบทางเดินปัสสาวะ และภาวะซึมเศร้า) ผลการตรวจสอบคุณภาพของแนวปฏิบัติ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ 9.0 และการตรวจสอบความเที่ยงโดยพยาบาล 2 ราย ที่ ได้ใช้แนวปฏิบัติในการสนับสนุนผู้ดูแลผู้สูงอายุติดเตียงที่บ้านรายเดียวกัน จำนวน 5 รายได้ค่าร้อยละ ของความสอดคล้องในการนำไปใช้ของพยาบาลทั้งสองเท่ากับ 44.2 แนวปฏิบัติที่พัฒนาขึ้น สามารถ นำไปใช้ในการสนับสนุนผู้ดูแลในการป้องกันภาวะแทรกซ้อนในผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียงที่บ้านได้ อย่างไร ก็ตาม ควรทำการศึกษาประสิทธิภาพในการนำแนวปฏิบัติทางการพยาบาลเพื่อป้องกัน ภาวะแทรกซ้อน สำหรับผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียงที่บ้านไปใช้ต่อไป กังวานไทย ออกตลาด (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง ศักยภาพ และคุณภาพชีวิตของผู้ดูแล ผู้ป่วยกลุ่มติด เตียงโรงพยาบาลห้วยเกิ้ง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ผู้ดูแลทั้ง กลุ่มอาสาสมัครและสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่เพศหญิง ร้อยละ 70.8และ 75.4 อายุเฉลี่ย 42

และ 50 ปี ตามลำดับ มีศักยภาพด้าน บทบาทโดยรวมคะแนนเฉลี่ยทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 349.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 11.24, 54.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 11.28) คุณภาพ การดูแลอยู่ในระดับปานกลาง ความวิตกกังวลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 87.5 และ 47.0 ตามลำดับ ภาวะซึมเศร้าของผู้ดูแลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 66.7 และ 24.5 ตามลำดับ และมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 83.3 และ 74.6 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ดูแลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การสนับสนุนของนัก การแพทย์แผนไทย (adj.OR = 19.18, 95% CI 0.24-0.36)

ปารัชญานันท์ วงษ์ไตรรักษ์ (2561) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุติดเตียงที่บ้านโดย ครอบครัว พบว่า รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุติดเตียงที่บ้านโดยครอบครัว ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่การยอมรับการเป็นผู้ดูแล (Acceptance to be a caregiver) มี 4 ประเด็น คือ 1) การตัดสินใจในการทำหน้าเป็นผู้ดูแลหลัก 2) การประเมินตนเองและเศรษฐกิจของผู้ดูแล 3) การ จัดการตนเองเพื่อจัดการปัญหาด้านสุขภาพเศรษฐกิจ และบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบของตนเอง 4) ผลตอบแทนที่ตนเองได้รับจากการเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลหลัก องค์ประกอบที่ 2 การปรับตัวและ การพัฒนาของผู้ดูแลหลัก (Adjustment and development) ในด้านการเรียนรู้การลงมือ ปฏิบัติการปรับปรุงพัฒนา และการประเมินผล เพื่อให้เกิดกระบวนการ ดูแลที่ดี มี 3 ระยะคือ ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อมก่อนกลับบ้านหลังจากพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลระยะที่ 2 การดูแลที่บ้าน ระยะที่ 3 การพัฒนาและการดูแลที่ต่อเนื่อง องค์ประกอบที่ 3 การเอื้ออาทรจากชุมชน (Assistance from Community) ได้แก่ เครือญาติ เพื่อนบ้าน ชุมชน ทีมสุขภาพในชุมชน (ทีมหมอ ครอบครัว อสม. ทีมบุคลากรด้านสุขภาพ) องค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นมีการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งในการดูแลผู้สูงอายุอย่าง

วรภา มนต์อารักษ์ (2562) ได้ศึกษา การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนเป็น กิจกรรมของชุมชนในการผลิตสินค้า การให้บริการหรืออื่น ๆ ที่มีวิถี ชีวิตร่วมกันและรวมตัวกัน ประกอบการในชุมชน การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบมี ส่วนร่วม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมการพัฒนาด้านเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ตามนโยบายการ สนับสนุนวิสาหกิจในแผนการพัฒนา SME ฉบับที่ 4 ของรัฐบาล เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และความเป็อยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยมีพระราชบัญญัติส่งเสริม วิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 เป็นแนวทางในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน การผลิตสินค้าชุมชนภายใต้การ ทำงานของวิสาหกิจชุมชนตำบลสวายพบว่า ชุมชนเองมีศักยภาพเพียงพอในการที่จะผลิตสินค้าออกสู่ การตอบสนองความต้องการของตลาด ในพื้นที่มีวัตถุดิบซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน จากต้นตาล ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ โดยมีร้อยตำรวจตรีวิชัย สุระยุทธ์ สามารถเป็น Brand Ambassador ซึ่งเป็นจุดแข็ง และโอกาสของชุมชนตำบลสวาย จะนำไปสู่การออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ เพื่อ กระตุ้นศักยภาพของชุมชนเพื่อให้ตอบโจทย์ของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมบนฐานที่เป็นจุดขายของ ตัวเอง จะก่อให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

หลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย อัมมัญญาตา เป็นผู้รู้จักเหตุ อัตถัญญาตา เป็นผู้รู้จัก ผล อัตตัญญาตา เป็นผู้รู้จักตน มัตตัญญาตา เป็นผู้รู้จักประมาณ กาลัญญาตา เป็นผู้รู้จักกาล ปริสสัญญาตา

เป็นผู้รู้จักบริษัท บุคคลัญญตา เป็นผู้รู้จักบุคคล เหมาะสมอย่างยิ่ง ต่อการวิเคราะห์ความต้องการ และสัมพันธ์กับการออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ เป็นธรรมที่ทำให้เกิดการวิเคราะห์สภาพบริบทได้ดีที่สุด สามารถมองได้ว่า อะไรคือเหตุ ผล ตน ประมาณ กาล ชุมชน และบุคคล เพื่อจะค้นหาสภาพที่แท้จริง ต้นเหตุที่จะทำให้ชุมชนสามารถเกิดระบบเศรษฐกิจ และจะส่งต่อการพัฒนาสินค้าเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อัตลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชน ผลิตภัณฑ์ของชุมชน สัมปยุตธรรมเป็นธรรมที่จะทำให้ สัตตบุรุษ หรือคนที่จะผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ได้ตระหนักรู้ที่จะวิเคราะห์ตัวแปรดังกล่าวข้างต้น นอกจากนั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการในหน่วยงาน เมื่อบูรณาการร่วมกับหลัก พุทธสันติวิธีสามารถขับเคลื่อนงานทุกอย่างจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในมิติด้านเศรษฐกิจ สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจภายในประเทศ เพื่อปรับสมดุลทาง เศรษฐกิจด้วยการปรับปรุง และปรับเปลี่ยนบริบทในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ดียิ่งขึ้นและมีความ ยั่งยืน

การพัฒนาคุณภาพสินค้าและผลิตภัณฑ์ตามแนวทางของวิสาหกิจชุมชนสังคมเป็นเรื่องที่สำคัญและค่อนข้างใหม่ในบริบทของชุมชน มีลักษณะที่สำคัญก็คือการมุ่งหวัง ผลตอบแทนในเชิง เศรษฐกิจและสังคม เป็นการสร้างกลไกทางการตลาดที่มีคุณธรรมและเกิดความยั่งยืน ในการพัฒนา ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ชุมชน ได้ช่วยเหลือตัวเองและสร้างอนาคตของทรัพยากรบุคคล การพัฒนาคุณภาพสินค้าและผลิตภัณฑ์ตามแนวทางของวิสาหกิจชุมชน เป็นการสร้างกลไกทาง การตลาดที่มีคุณธรรมและเกิดความยั่งยืน ในการพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความ เชื่อมั่นโดยผสมผสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีนวัตกรรม และพัฒนารูปแบบของ สินค้า เพื่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม การเข้าใจอัตลักษณ์ของชุมชนจึงมีความสำคัญมาก ที่จะสามารถ แข่งขันกับชุมชนอื่น ๆ ได้ โดยจะผลิตสินค้าที่แตกต่างกันออกไป โดยใช้พื้นฐานจากหลักสัมปยุตธรรม

โสภณ ขำทัพ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สัมปรายิกัตถะ : พุทธธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดี ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรม สัมปรายิกัตถะ 4 และการประยุกต์สัมปรายิกัตถะ 4 เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง โดยมีขอบเขต ในการศึกษาด้วยเอกสารปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก และข้อมูลทุติย ภูมิจากเอกสารอื่น ๆ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ในสัมปรายิกัตถะ 4 หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ เบื้องหน้า ประกอบด้วย สัทธาสัมปทา สีสสัมปทา จาค สัมปทา และปัญญาสัมปทา ที่ส่งผลให้มีการ ดำเนินชีวิตที่ดี เป็นหลักธรรมที่ควรศึกษาและปฏิบัติตนเพื่อพัฒนา กาย วาจา จิตใจ และสติปัญญาให้ สูงขึ้น เป็นระบบการดำเนินชีวิตที่ทำให้บุคคลมีการพัฒนาอย่างบูรณาการ ยั่งยืน และทำให้มนุษย์เป็น องค์รวมของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการ รับรู้และเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนอย่างรอบด้าน เป็น ทางสายกลางที่ถูกต้องเหมาะสมตามวิถีชีวิตของคน ไทย ซึ่งประกอบไปด้วยความเข้าใจในความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี บน พื้นฐานของความรู้และคุณธรรม อันเป็นการนำไปใช้ด้วยความดีงาม ตามหลักสัมมาอาชีวะใน พระพุทธศาสนา ที่ส่งผลให้สังคมมีเสถียรภาพ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และ ก่อให้เกิดผลในทาง ธรรมนั้นคือทำให้การดำเนินชีวิตมีความสงบสุขและมั่นคง การประยุกต์สัมปรายิกัตถะ 4 เพื่อการ ดำเนินชีวิตที่ดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็น การดำเนินชีวิตที่ดีงามและเกิดความ เจริญอกงาม อันเป็นหนทางที่จะนำบุคคลเหล่านั้นเข้าสู่ถึงอิสรภาพทางจิต และเกิดสันติสุขอย่าง

แท้จริง ทั้งนี้เป็นเพราะศรัทธาเมื่อบังเกิดขึ้นแล้วย่อมจะทำหน้าที่ขจัดความไม่เชื่อ ความสงสัย และความโลภให้เบาบางลง ศีลจะทำหน้าที่ขจัดความชั่วตามสมควรแก่ข้อนั้น ๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นอาการของความโลภ ความโกรธ และความหลง จาคะจะทำหน้าที่ขจัดความตระหนี่ ของความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือความเสียดายให้เบาบางลง ส่วนปัญญาจึงเสมือนกับแสงสว่าง เพราะเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำหน้าที่ขจัดความ สงสัยความหลงให้หมดไปจากจิตใจตามลำดับ

สุทธิพงศ์ บุญผดุง (2554 : ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่น โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1) ผลการวิจัย พบว่า

1) ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก โดยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี และด้านสภาพร่างกายที่ดี ตามลำดับ ในขณะที่ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีระดับคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง

2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต พบว่าด้านสภาพอารมณ์ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านความว้าเหว อ้างว้าง และปัจจัยด้านความสุขกาย สบายใจ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว มิตรสหายและเพื่อนบ้าน ด้านการรวมกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการอุทิศและการได้รับการยอมรับจากชุมชน ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการดำรงชีพ และปัจจัยด้านรายรับ และรายจ่าย คุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการใส่ใจเรื่องสุขภาพ และปัจจัยด้านการบริโภคที่ดี และสุดท้ายด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านความเป็นอิสระทางความคิด และปัจจัยการเลือกหาในสิ่งที่ต้องการ

3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งสามารถนำไปทดลองใช้ และศึกษาผลการใช้กับผู้สูงอายุในท้องถิ่นในงานวิจัยระยะที่ 2 ต่อไป

วลัญชา สุพรรณธริกา (2555 : ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สังคมอุดมสุขที่ยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า ตัวแบบสังคมอุดมสุขที่ยั่งยืนประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาพอนามัยของมนุษย์ สวัสดิการของมนุษย์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมกายภาพและชีวภาพ และระบบนิเวศโดยรวม การพัฒนาของสังคมที่ดี คือส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุล โดยไม่ก่อผลกระทบทางลบต่อองค์ประกอบต่าง ๆ โดยเป้าหมายของสังคมอุดมสุขที่ยั่งยืน คือ สมาชิกในชุมชนมีสุขภาวะที่ดีทั้งกายและจิตใจ ได้รับการจัดสวัสดิการที่ดี ครอบคลุม ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะอาด ปราศจากมลพิษ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งระบบนิเวศมีความมั่นคงยั่งยืน จัดทำเกณฑ์ชี้วัดได้ 47 ตัว

การพัฒนาชุมชนของราชธานีโอศก มีลักษณะเป็นสังคมอุดมสุขที่ยั่งยืน โดยสามารถผ่านเกณฑ์ชี้วัดสังคมอุดมสุขที่ยั่งยืนทั้งหมด 47 ประเด็น ีความเป็นสังคมอุดมสุขที่ยั่งยืนในระดับสูงสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ด้านสุขภาพอนามัยของมนุษย์สมาชิกชุมชนมีสุขภาพที่ดีทั้งทางกายทางใจ กล่าวคือ มีร่างกายที่แข็งแรง ได้รับปัจจัย 4 ที่ครบถ้วน อุดมสมบูรณ์ ีความเป็นอยู่กินใช้แบบไร้สารพิษ มีบริการด้านสุขภาพ การรักษาพยาบาลแก่สมาชิกทุกคน และสมาชิกชุมชนมีสุขภาพจิตที่ดี ไม่มีภาวะเครียดเอื้อเพื่อเสียสละเพื่อผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม

2. ด้านสวัสดิการของมนุษย์ชุมชนมีความอยู่ดีกินดี สามารถผลิตปัจจัยพื้นฐาน และมอบบริการ ให้แก่สมาชิกได้อย่างครบถ้วน สามารถพึ่งตนเองได้ ลดการพึ่งพาจากภายนอก สมาชิกชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมสังคมที่ดี ปราศจากปัญหาอาชญากรรม และยาเสพติดชุมชนมีความเข้มแข็ง สามัคคี ปลุกฝังคุณธรรมให้แก่สมาชิก สนับสนุนการเรียนรู้ต่างๆ โดยมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก นำความรู้และเทคโนโลยีมาพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม มีแหล่งนันทนาการและศิลปะที่ส่งเสริมคุณธรรม กล่อมเกลাজิตใจ

3. ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมกายภาพ ชีวภาพ ของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ไม่เสื่อมโทรม สามารถเอื้อต่อคุณภาพชีวิต แก่สมาชิกได้ทั้งในแง่ทรัพยากรพื้นฐานการผลิต และในแง่ปัจจัยแวดล้อมมีคุณภาพที่ดี ปราศจากมลพิษ เป็นผลมาจากชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมที่ลดการก่อมลพิษและใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยใช้หลักการหมุนเวียนทรัพยากร

4. ระบบนิเวศโดยรวม ระบบนิเวศของชุมชนมีความสมดุล มีความมั่นคง ไม่พบความเสื่อมโทรม กล่าวคือ การดำเนินกิจกรรมของชุมชนลดการเบียดเบียนระบบนิเวศ ไม่ทำลายระบบนิเวศด้วยการทำกิจกรรมธรรมชาติ มีการอนุรักษ์ป่าทาม เป็นการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ และมีวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ปรับการใช้ชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัย

ปัจจัยที่ขับเคลื่อนให้ชุมชนราชธานีโคกสามารถเข้าข่ายสังคมอุดมสุขที่ยั่งยืน เนื่องจาก 1) การใช้หลักศีลธรรม หลักธรรมอื่น ๆ ของพุทธศาสนามาบริหารปกครองชุมชน ทำให้แนวทางการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนศีลธรรม เน้นพัฒนาให้เกิดคนดีมีคุณธรรม โดยมีผู้นำชุมชน เป็นผู้พาปฏิบัติจึงทำให้เกิดสังคมที่ดี มีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ 2) มีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติเลือกใช้เทคโนโลยีเพื่อความยั่งยืนมีแนวคิดอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากตัวแบบ และเกณฑ์ชี้วัดสังคมอุดมสุขที่ยั่งยืน ชุมชนอื่นๆ หรือหน่วยงานภาครัฐสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน หรือนโยบายในการพัฒนาสังคมเป้าหมายเพื่อความสุขของประชาชนต่อไป

ศิลปสวย ระวีแสงสุรย์ (2560 : ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพการดูแลผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานครเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาสำคัญที่ผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานครต้องเผชิญ คือ ปัญหาด้านรายได้ และขาดผู้ดูแลในการทำกิจวัตรประจำวัน จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพ การดูแลผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานคร คือ ยุทธศาสตร์ “สร้างความมั่นคงทางรายได้และการดูแลผู้สูงอายุ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน” โดยมีมาตรการและโครงการนำร่อง ดังนี้มาตรการที่ 1 มาตรการสร้างคุณค่าให้ผู้สูงอายุได้แก่ “โครงการจัดตั้งศูนย์ทรัพยากรมนุษย์ผู้สูงวัย” มาตรการที่ 2 มาตรการสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุได้แก่ “โครงการวิสาหกิจสูงวัยในชุมชน” มาตรการที่ 3 การสร้างเครือข่ายการดูแล ได้แก่ “โครงการเครือข่ายการดูแลผู้สูงวัย” ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามยุทธศาสตร์ มาตรการดังกล่าวข้างต้น ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาบุคลากรในด้านผู้สูงอายุไปพร้อม ๆ กันด้วยโดยเฉพาะการให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ และความรู้เรื่องการประกอบวิสาหกิจ และการตลาด ทั้งนี้เพื่อสามารถให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุในการสร้างงานและสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุได้อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ

T. Windey (2012) ได้ทำวิจัยเรื่อง นโยบายการดูแลสุขภาพและสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ในเบลเยียม ได้แก่ การดูแลโดยหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆ การดูแลโดยชุมชน และการดูแลภายใน ครอบครัว พบว่า ข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจ ขนาดของครอบครัวที่เล็กลง การจ้างงานสตรีที่เพิ่มขึ้น ระยะห่างระหว่างสมาชิกในครอบครัว และความต้องการของผู้สูงอายุที่ยังคงอาศัยอยู่ในบ้านของตนเอง ถือเป็นความท้าทายในการวางนโยบาย และระบบดูแลผู้สูงอายุของเบลเยียม ซึ่งนำไปสู่การริเริ่มโครงการดูแลผู้สูงอายุภายในบ้านของตนเอง ในชุมชน หรือสิ่งแวดล้อมที่ผู้สูงอายุคุ้นเคยโดยการ พัฒนาการประสานในการดูแลผู้สูงอายุ โปรแกรมสนับสนุนการดูแลคนชรา ตลอดจนการวิจัยเกี่ยวกับ สิ่งอำนวยความสะดวก และการแก้ปัญหาสุขภาพในผู้สูงอายุ

นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ และคณะ (2560) ศึกษาทิศทางและการพัฒนานโยบายการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย เป็นการศึกษาดูแบบการเก็บ ข้อมูลทางสถิติ และการ สัมภาษณ์ ภาพรวมของประเทศที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ได้แก่ ระบบจิตอาสา ผู้นำชุมชน ความชัดเจนของนโยบายรัฐ และการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรที่ทำให้รูปแบบหรือกระบวนการใน การจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการสร้างพื้นที่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลต่อเป้าหมายของ การเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่มีลักษณะความต้องการแตกต่างกัน

สำหรับประเทศไทยนั้น จำนวนผู้สูงอายุมีตัวเลขเทียบเท่ากับประเทศที่พัฒนาแล้วหลาย ประเทศซึ่งถือว่ามียอัตรการเติบโตเป็นอันดับ 3 ในทวีปเอเชีย รองมาจากประเทศเกาหลีใต้ และ ประเทศญี่ปุ่น โดยประเทศไทยได้เข้าใกล้สังคมสูงวัยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548

ขณะที่ตัวเลขของกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2562 พบว่า ประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้น 66.5 ล้านคน เฉพาะ ผู้สูงอายุมีมากถึง 11.1 ล้านคนหรือคิดเป็น 16.73%

ส่วนข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข ระบุว่า ในปัจจุบัน พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีประชากร ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวนมากกว่า 12 ล้านคน หรือราว 18% ของจำนวนประชากรทั้งหมด และจะ เพิ่มขึ้น 20% ในปี พ.ศ. 2564 ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว และกำลังจะเป็น สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แบบในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า

สำนักงานสถิติแห่งชาติ คาดการณ์ว่า ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวในปี พ.ศ. 2565 และในปี พ.ศ. 2573 จะมีสัดส่วนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 26.9 ของประชากร ทั้งประเทศ

ในส่วนของรัฐบาลไทย ตามที่ได้กำหนดให้สังคมสูงวัยเป็นวาระแห่งชาติ และได้สานต่อ แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ (พ.ศ. 2545 - 2565) เตรียมพร้อมสังคมไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่าง สมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2564 ซึ่งจากการประเมินผลแผนปฏิบัติการ ยังพบการดำเนินงานบางด้านที่ต้อง ปรับปรุง เช่น การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ การส่งเสริมและพัฒนา ผู้สูงอายุ และการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

ดังนั้น คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ จึงได้ปรับแผนปฏิบัติการ (พ.ศ. 2563 - 2565) ซึ่งเป็น การทำงานร่วมกันของหลายหน่วยงาน โดยให้ความสำคัญกับ ประเด็นหลัก ได้แก่

1. การรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงความจำเป็นของการเตรียมการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ คน วัยทำงานมีความเข้าใจถึงการเตรียมตัวด้านต่างๆ เช่น รายได้ สุขภาพ ที่อยู่อาศัย

2. สังคมมีทักษะเชิงบวกต่อผู้สูงอายุ ไม่มองว่าผู้สูงอายุเป็นภาระต่อสังคม
3. การจ้างงานผู้สูงอายุเพื่อให้รู้สึกว่ามีคุณค่า ตั้งแต่ปี 2564 ผู้สูงอายุจำนวน 1.95 แสนคนมีงานทำ
4. กลุ่มผู้สูงอายุที่ครอบครัวยากจน จะเน้นให้ลูกหลานกลับมาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น
5. การปรับเปลี่ยนโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นสถานที่พัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน
6. การส่งเสริมการออมทั้งแรงงานในระบบและนอกระบบ เพื่อมีเงินไว้ในวัยเกษียณ และ
7. การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตหรือฝึกอบรมบุคลากรด้านผู้สูงอายุในระดับวิชาชีพ อย่างเพียงพอและมีมาตรฐาน

ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความตื่นตัวในเรื่องนี้ของประเทศไทย คือการจัดงานใหญ่ที่เพิ่งจบลงไปหมาดๆ นั่นคือ Inter Care Asia 2020 (อินเตอร์แคร์ เอเชีย) งานแสดงสินค้าและนวัตกรรมเพื่อสุขภาพและความเป็นอยู่สำหรับผู้สูงวัยครบวงจร ครั้งที่ 5 ระหว่างวันที่ 15 - 17 ตุลาคม 2563 ณ ฮอลล์ 101 ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค (BITEC)

นายแพทย์ หม่อมหลวงสมชาย จักรพันธุ์ ประธานคณะที่ปรึกษา รมว.สาธารณสุข กล่าวหลังการเปิดงานครั้งนี้ว่า ถือเป็นการเตรียมความพร้อมให้ทุกภาคส่วนสามารถรับมือกับสังคมผู้สูงอายุได้ในอนาคต ทั้งการพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรม และพัฒนาองค์ความรู้ สู่การบริการประชาชนได้เป็นอย่างดี

โดยกระทรวงสาธารณสุข ได้บูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน กำหนดแนวทาง และเป้าหมาย เพื่อสร้างความตระหนักในกลุ่มวัยทำงานถึงความสำคัญของการเตรียมตนเองสู่การเป็นผู้สูงอายุที่สามารถดูแลตนเอง ดำรงชีวิตประจำวัน และมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งสร้างทัศนคติของคนในสังคมให้มองผู้สูงอายุว่าเป็นผู้มีศักยภาพ ถือเป็นการเตรียมความพร้อมให้ทุกภาคส่วนสามารถรับมือกับสังคมผู้สูงอายุได้ในอนาคต

นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมายที่จะยกระดับให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และนวัตกรรมผู้สูงอายุของอาเซียน โดยได้ริเริ่มผลักดันให้ประเทศสมาชิกอาเซียนร่วมกันก่อตั้ง ASEAN Centre for Active Ageing and Innovation (ACAI) ขึ้น ซึ่งเป็นศูนย์กลางการพัฒนาองค์ความรู้ สนับสนุนงานวิจัย ส่งเสริมนวัตกรรม และสร้างฐานข้อมูลด้านการแพทย์ของอาเซียน ที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบาย และเป็นแนวทางที่จะพัฒนาร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก

ภายในงานดังกล่าวมีกิจกรรมที่น่าสนใจอยู่มากมาย อาทิ โปรแกรมตรวจสุขภาพฟรี, การจัดแสดงสินค้ากลุ่ม Smart Life for Elderly People นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การเปิดตัวหุ่นยนต์ Din sow AI Nose, นวัตกรรมคัดกรองมะเร็งด้วยลมหายใจแรกของโลก ที่มีความแม่นยำ 93% ในการตรวจมะเร็งเต้านมและมะเร็งปอด ผลิตโดยฝีมือคนไทย, อุปกรณ์ Smart Home เพื่อช่วยเพิ่มความสะดวกสบายภายในบ้าน รวมทั้ง คอร์ส

การใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุ อาทิ การใช้โซเชียลมีเดีย พร้อมนำสินค้าสำหรับผู้สูงอายุที่หลากหลายมาจัดแสดง เป็นต้น

นายศักดิ์ชัย ภัทรปรีชากุล กรรมการผู้จัดการ บริษัท เอ็น.ซี.ซี. เอ็กซิปปัน ออกาไนเซอร์ จำกัด (นิโอ) ผู้จัดงาน Inter Care Asia 2020 กล่าวว่า ผู้สูงอายุในปัจจุบันต้องการสิ่งที่ดีที่สุด ปลอดภัยที่สุด และใช้งานง่ายที่สุด เพื่อการดูแลตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุขภาพ การบริหารการเงิน

การอยู่อาศัย รวมถึงอุปกรณ์เทคโนโลยีต่างๆ ที่จะเข้ามาตอบโจทย์ให้การใช้ชีวิตสะดวกสบายและง่ายขึ้น เช่น การใช้แอปพลิเคชันใน Smart Phone ที่สามารถทำได้หลายอย่าง ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุ

จากสถานการณ์ของไทยที่จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงถือได้ว่าผู้บริโภครุ่นผู้สูงอายุเป็นตลาดที่มีศักยภาพสูง และมีความต้องการครอบคลุมอยู่ในหลายธุรกิจ ส่งผลให้ที่ผ่านมามูลค่าตลาดในกลุ่มผู้สูงอายุนั้นสูงถึง 107,000 ล้านบาทต่อปี

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า การขับเคลื่อนเรื่องเกี่ยวกับสังคมผู้สูงวัยนั้น ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของคนสูงวัย แต่เป็นเรื่องของคนทุกวัย ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2563)

2.6 สรุปกรอบแนวความคิด

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดโครงการวิจัย การพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทยบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา มีโครงการวิจัยภายใต้ชุดโครงการวิจัย จำนวน 6 โครงการ คือ เพื่อ 1) หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของ ประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย 2) รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น 3) การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต 4) กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถี เพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด 5) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ 6) นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม งานวิจัยทั้ง 6 โครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อนำเสนอ การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยใน สังคมไทย การวิจัยและพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด กลไก การพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัย ให้เกิดความพร้อมและความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในวัฒนธรรม ศาสนา และชีวิตชุดโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยมีการบูรณาการระหว่างศาสตร์ คือ สังคมศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และพุทธศาสตร์ เป็นต้น มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ชุมชน วัด ชมรมผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน คณะผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการทำงาน ในพื้นที่เป็นระยะเวลา 10 ปี ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ดังนั้น โครงการวิจัยนี้จะเกิดผลผลิตที่เป็นองค์รู้และนวัตกรรมได้แก่ 1) หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย 2) รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น 3) การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจ ชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต 4) กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด 5) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ 6) นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจ

สำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม และท้ายที่สุดคณะผู้วิจัยได้นำหลักแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาออกแบบเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการชุดวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมปัญญา เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) เป็นการผสมผสานระหว่างวิธีการวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) กับวิธีการวิทยาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จำนวน 6 โครงการได้แก่

1. หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย
2. นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดมหาสารคาม
3. กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสุกขาภิพพุทธรูปธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์
4. รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น
5. กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ด
6. การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและมีผู้สูงอายุแห่งอนาคต

3.1 กลุ่มเป้าหมายวิจัย

1. โครงการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง หลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย ประชาชนที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนและผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 - 75 ปี ที่เข้าศึกษาในโรงเรียนผู้สูงอายุ 9 โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ชัยภูมิ อุดรธานี ร้อยเอ็ด ยโสธร และอำนาจเจริญ

กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยสำรวจกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนและผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 - 75 ปี ที่อาศัยอยู่ในกลุ่มจังหวัดร้อยเอ็ดแก่นสารสินธุ์ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 400 คน และใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากตารางเลขสุ่ม

การวิจัยระยะที่ 2 เป็นการทดลองทำหลักสูตรไปปฏิบัติ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ประชาชนและผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 - 75 ปี ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ชัยภูมิ อุดรธานี ร้อยเอ็ด ยโสธร และอำนาจเจริญ จำนวน 80 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. โครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดมหาสารคาม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้สูงอายุในจังหวัดมหาสารคาม ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 179,228 คน และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Yamane ได้จำนวนตัวอย่าง 398 คนและใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างมีระบบ (Systematic Random Sampling)

3. โครงการวิจัยย่อยที่ 3 เรื่อง กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรม สังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 11,756 คน กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้วิธีการของ Yamane ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 387 คน และได้ตัวอย่างวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

4. โครงการวิจัยย่อยที่ 4 เรื่อง รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตต์ของผู้สูงอายุ ที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น กลุ่มเป้าหมายคือผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงหมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และมีภาวะติดเตียงหรือเคยอยู่ในภาวะติดเตียงเป็นระยะเวลาหนึ่ง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในระดับหนึ่ง จากการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในเขตพื้นที่วิจัย พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 85 คน และเป็นผู้ที่สามารถพูดจากติดต่อสื่อสารได้และยินยอมให้เข้าพบเพื่อเก็บข้อมูลได้ จำนวน 42 คน ที่สามารถนำมาเป็นกลุ่มเป้าหมายได้

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง จำนวน 20 คน แบ่งออกเป็น 2 พื้นที่คือ ส่วนสุขภาพชุมชนบ้านศรีฐานจำนวน 10 คน และศูนย์สุขภาพชุมชนชาตะผดุง จำนวน 10 คน

5. โครงการวิจัยย่อยที่ 5 เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย จังหวัดร้อยเอ็ด ประชากรได้แก่ผู้สูงวัยที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 5,366 คน (กองวิชาการและแผนงาน; 2565: 8) กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงวัยที่มีอายุ 60 – 69 ปี กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครชีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan อ้างใน บุญชม ศรีสะเกษและคณะ, 2551:43) ได้กลุ่มตัวอย่าง 358 คน และได้ตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้ตารางเลขสุ่ม

6. โครงการวิจัยย่อยที่ 6 เรื่อง การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มเป้าหมายเชิงปริมาณ เป็นกลุ่มทอผ้าไหมที่ตำบลห้วยแก อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น 9 หมู่บ้าน สุ่มเรื่องมาศึกษา 1 กลุ่มแบบ Cluster Sampling คือกลุ่มทอผ้าไหมตำบลห้วยแก อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น จำนวน 60 คน กลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพ เป็นผู้บริหารและผู้นำกลุ่มทอผ้าไหมจำนวน 10 คน และสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมที่ไม่ใช่ผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มและไม่ใช่ผู้บริหารกลุ่มจำนวน 5 คน

3.2 พื้นที่วิจัย

สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 6 ประการและพื้นที่วิจัยคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย

1. โครงการวิจัยย่อยที่ 1 กลุ่มจังหวัดร้อยเอ็ดกาฬสินธุ์ ชัยภูมิ อุดรธานี ยโสธร และอำนาจเจริญ

2. โครงการวิจัยย่อยที่ 2 จังหวัดมหาสารคาม

3. โครงการวิจัยย่อยที่ 3 จังหวัดกาฬสินธุ์

4. โครงการวิจัยย่อยที่ 4 และ 6 จังหวัดขอนแก่น

5. ถ้าโครงการวิจัยย่อยที่ 5 จังหวัดร้อยเอ็ด

3.3 เครื่องมือวิจัยและคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

เนื่องจากคณะผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดังนั้นเครื่องมือวิจัยจึงมี 2 แบบ 1) เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และ 2) เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสอบถามสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ดังนี้

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่องนวัตกรรมการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนผู้สูงวัยในสังคมไทยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. แบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และรายได้/เดือน

ตอนที่ 2 ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงอายุ 4 ด้านคือ 1) เนื้อหา 2) กิจกรรมการเรียนการสอน 3) สื่อในการสอนและ 4) การวัดผลและประเมินผล

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงอายุ

2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure interview)

3. แบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอุดมคติและด้านทางจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

การหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย มีวิธีดำเนินการดังนี้

1. นำแบบสอบถามที่สร้างนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามจัดวัดอุปสงค์เชิงพฤติกรรม (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ให้คะแนน 0 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าคำถามนั้นไม่วัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

พิจารณาที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 50-100 นำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้เชี่ยวชาญก็เสนอแนะ นำแบบสอบถามไปตรวจสอบ (try out) ในกลุ่มตัวอย่าง 80 คน และนำมาหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีของครอนบาค Cronbach's Alpha Coefficient) และจัดทำแบบสมการฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่องนวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจะสร้างขึ้นในแต่ละระยะหรือขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ

ระยะที่ 1 ศึกษาวัตรกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัย เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองแบ่งเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยแบ่งเป็น 2 ระดับคือ เคยใช้ กับ ไม่เคยใช้

ตอนที่ 3 นวัตกรรมกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 4 การใช้วัตรกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับนวัตกรรมกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยแบ่งเป็น 2 ระดับคือ ควร กับ ไม่ควร

ตอนที่ 6 ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับนวัตกรรมกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยเป็นแบบปลายเปิด (Open ended)

ระยะที่ 2 ศึกษาการใช้วัตรกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัย เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้วัตรกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัย (แบบสอบถามตอนที่ 3 ระยะที่ 1) และแบบสอบถาม (Interview) เป็นแบบแสดงความคิดเห็นแบบปลายเปิด (Open ended) ใช้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

ระยะที่ 3 นวัตกรรมกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัย นำข้อมูลจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 มาสร้างจัดสร้างนวัตกรรมกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยตามพระพุทธศาสนา และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คนตรวจสอบและประเมินรูปแบบนวัตกรรม และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วจึงนำไปทดลองใช้กับผู้สูงวัยจำนวน 20 คนโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

ระยะที่ 4 คู่มือการใช้วัตรกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยและประเมินเนื้อหาความถูกต้องเหมาะสมหาคู่มือใช้โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน

โครงการวิจัยย่อยที่ 3 กลไกการพัฒนาบูรณาการบุญยะสิกขากับพุทธวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 3 แบบคือ

1. แบบสอบถามผู้วิจัย แบ่งออกเป็น 3 ตอนได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการบุญยะสิกขากับพุทธวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ 3 ด้านคือ 1) ความต้องการด้านร่างกายหรือกายภาพ (Physiology Needs) 2) ความต้องการทางด้านจิตใจ (Mental Needs) และ 3) ความต้องการทางด้านสังคมวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา (Social Needs)

ตอนที่ 3 ความเข้าใจการบูรณาการบุญยะสิกขากับพุทธวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ 3 ด้านคือ 1) ด้านการทาน 2) ด้านการรักษาศีลและ 3) ด้านการภาวนา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 4 ความสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติประกอบด้วย 1) ด้านสุขสบาย 2) สุขสนุก 3) ด้านสุขสง่า 4) ด้านสุขสร้าง และ 5) ด้านสุขสงบ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

แบบสอบถามที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับมีความหมายดังนี้

1 ความหมายว่า น้อยที่สุด ไม่เลย ไม่ได้ทำหรือไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นเลย รู้สึกไม่พอใจมาก หรือรู้สึกแย่มาก

2 หมายความว่า น้อย เล็กน้อย ได้ทำ หรือมีความรู้สึกเช่นนั้นมาครั้ง รู้สึกพอใจระดับกลาง ๆ หรือรู้สึกแยระดับกลาง ๆ

3 หมายความว่า ปานกลาง ได้ทำหรือมีความรู้สึกเช่นนั้นปานกลาง รู้สึกพอใจหรือรู้สึกพอใจระดับกลาง ๆ หรือรู้สึกแยระดับกลาง ๆ

4 ความหมายว่า มาก ได้ทำหรือมีความรู้สึกมากเช่นนั้นบ่อย ๆ รู้สึกพอใจหรือรู้สึกดี

5 ความหมายว่า มากที่สุด หรือมีความรู้สึกเช่นนั้นเสมอ รู้สึกเช่นนั้นมากที่สุด รู้สึกว่าสมบูรณ์พอใจมากที่สุด

2. แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) เป็นคำถามเกี่ยวกับกลไกการพัฒนากิจการบูรณาการบุญญสิกขากับพัฒนาการสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ การบริหารงานบุคคล (Man) การงบประมาณ (money) การจัดการวัสดุและอุปกรณ์ (Material) และการบริหารจัดการ (Management) แนวทางการบูรณาการบุญญสิกขากับการสร้างสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติ

3. แบบประเมินกลไกการพัฒนากิจการบูรณาการบุญญสิกขากับพัฒนาธรรมสังคมสิ้นสุดสำหรับผู้สูงอายุ ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านการนำไปใช้ประโยชน์

แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินการสร้างและพัฒนาเครื่องวิจัย

1. เครื่องมือวิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลไกการพัฒนากิจการบูรณาการบุญญสิกขากับพัฒนาธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ

2. นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาสังคม และผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างคอกคำถามกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (IOC) โดยมีเกณฑ์ดังนี้

คะแนน +1 แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่วัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ผู้วิจัยนำมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องได้ค่าระหว่าง 0.50-1.00 นำเครื่องมือวิจัยไปปรับปรุงแก้ไขเฉพาะแบบสอบถามและแบบประเมินนำไปทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่า 0.967

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 แบบคือ

1. แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านสุขภาวะของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 3 การประเมินคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง เป็นการศึกษาระดับการรับรู้ 4 ด้านคือด้านความสุขทางกาย ด้านคือด้านความสุขทางกายด้าน ด้านคือด้านความสุขทางกาย ด้านความสุขทางสังคม ด้านความสุขทางจิต และด้านความสุขทางปัญญา

เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

5 หมายถึง มีความคิดเห็น/ การรับรู้/ การปฏิบัติ มากที่สุด

4 หมายถึง มีความคิดเห็น/ การรับรู้/ การปฏิบัติ มาก

3 หมายถึง มีความคิดเห็น/ การรับรู้/ การปฏิบัติ ปานกลาง

2 หมายถึง มีความคิดเห็น/ การรับรู้/ การปฏิบัติ น้อย

1 หมายถึง มีความคิดเห็น/ การรับรู้/ การปฏิบัติ น้อยที่สุด

2. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบสัมภาษณ์ทั้งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง 2) ข้อมูลด้านสุขภาวะ 3) ข้อมูลด้านความ ข้อมูลด้านความสัมพันธ์กับชุมชนและ 4) พุทธบูรณาการพุทธสังคมอุดมจิต 4 ด้าน และ 5) สภาพปัญหาและความติดการของผู้ใหญ่ที่มีภาวะติดเตียง

การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

1. ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตและการสร้างเครื่องมือวิจัยทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

2. นำเครื่องมือวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนา และผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ พิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) โดยประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (IOC) ตามเกณฑ์ดังนี้

คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

คะแนน 0 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

แล้วผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่า 0.50-1.00 นำไปแก้ไขปรับปรุงและทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน นำมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นตามวิธีครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

โครงการวิจัยย่อยที่ 5 กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบสอบถามรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธรูทวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย 4 ด้านคือ 1) ด้านความสุข 2) ด้านคุณภาพและคุณธรรม 3) ด้านครอบครัว/ชุมชนพัฒนาและ 4) ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ทุกวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย ตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ 1) ทาน 2) ปิยะวาจา 3) อุตถจริยา 4) สมานัตตตา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธรูทวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย

การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือวิจัย

1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเอกสาร ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธรูท วิธีศึกษาแนวคิดทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธรูทวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย

2) นำผลจากการศึกษามาสร้างเครื่องมือวิจัยทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

3) นำเครื่องมือวิจัยเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาความถูกต้องและควบคุมเนื้อหาของการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่านได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุในชุมชน 3 ท่าน 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้คะแนนแต่ละข้อคำถามดังนี้

คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

คะแนน 0 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าคำถามนั้นไม่วัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ .50-1.00 มาพิจารณาปรับปรุงและจัดทำชุดเครื่องมือวิจัยและนำแบบสอบถามที่มีข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าไปทำการทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แล้วนำมาหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item discrimination) และค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

โครงการวิจัยย่อยที่ 6 การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธรูทวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต เครื่องมือวิจัยสำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธรูทวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มี 5 ด้านคือ 1) ด้านความสุข 2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 3) ด้านการสร้างเครือข่าย 4) ด้านการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและ 5) ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 พุทธรูทวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจ เป็นการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 1) ด้านฐานสัมปทาถึงพร้อมด้วยความหมั่น 2) ด้านอารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ 3) ด้านกัลยาณมิตตตา คบ

คนดี ไม่คบคนชั่ว 4) ด้านสมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์
ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติการ/ ความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติการ/ ความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

3 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติการ/ ความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติการ/ ความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

1 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติการ/ ความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิต
สังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย 1) สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ 2)
สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริม
วิสาหกิจชุมชนตาม 3) ลักษณะชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด
(Open ended)

เครื่องมือวิจัยสำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured
Interview) เพื่อการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) แบ่งเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคม
อุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อ
ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

การสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านคือ
ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคม และผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ เพื่อการตรวจสอบ
ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) และความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)
โหลดผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นต่อเครื่องมือวิจัย และประเมินความสอดคล้องของข้อกระทง
คำถาม และให้คะแนนตามเกณฑ์ ดังนี้

คะแนน +1 มีความแน่ใจ ว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้องเชิงเนื้อหาและเชิงโครงสร้าง

คะแนน 0 ไม่แน่ใจว่า ข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้องเชิงเนื้อหาและเชิงโครงสร้าง

คะแนน -1 มีความแน่ใจว่า ข้อคำถามนั้นไม่มีความสอดคล้องเชิงเนื้อหาและเชิงโครงสร้าง

ผู้วิจัยทำค่าคะแนนมาวิเคราะห์เกมขัดขืนความสอดคล้อง (IOC : Index of item
objective congruence) โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

ถ้า IOC = .50 ถึง 1.00 มีค่าความเที่ยงตรงใช้ได้

ค่า IOC = ต่ำกว่า .50 ข้อคำถามนั้นยังใช้ไม่ได้ต้องปรับปรุง

การหาความเชื่อมั่นเครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)เมื่อ
ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วผู้วิจัยก็จะนำไปทำการทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มสมาชิกทอผ้าไหมใน
อำเภอชนบทที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 คนและนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอน
บาค (Cronbach's Reliability Coefficient) ได้ค่าเท่ากับ 0.96

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผล

โครงการวิจัยชุดการพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทยบนพื้นฐานของพุทธศาสนา ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการประสานงานกับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายที่จะให้ข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ได้รับการประสานงานจากผู้นำชุมชน พร้อมกับการกำหนดเป้าหมายเพื่อการสัมภาษณ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และได้รับข้อมูลกลับคืนครบถ้วนสมบูรณ์สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 หลักสูตรการพัฒนาพุทธะสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่าง 400 คน โดยใช้แบบสอบถามนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมายโดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นการพัฒนาหลักสูตรอุดมคติของผู้สูงอายุในสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Average) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยมีเกณฑ์การแปลความตามค่าเฉลี่ยดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 2.00 หมายถึง ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.01 - 3.00 หมายถึง ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.01 - 4.00 หมายถึง ระดับมาก

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์มีผู้ให้สัมภาษณ์ 24 คน ผู้วิจัยตรวจสอบและตรวจทานความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การถอดเทปบันทึก การจัดระเบียบข้อมูล ร่วมกับการบรรณาธิกรณข้อมูลจากบันทึกภาคสนาม (Field Note) จัดพิมพ์ลงในคอมพิวเตอร์โปรแกรม (Microsoft Word) แล้วโอนข้อมูลเข้าสู่โปรแกรม ATLAS.ti สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การให้ใหม่เลขวันตัดข้อมูล คัดเลือกข้อความสำคัญ (Quotations) ลงรหัสข้อมูล (Coding) จัดหมวดหมู่และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ (Networking) นำไปสู่การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อแยกแยะตีความเปรียบเทียบหาความสัมพันธ์ และแบบแผนที่พบในปรากฏการณ์ที่ศึกษาเพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยทำแบบสอบถามในเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 384 คนนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามและระดับพฤติกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยโดยใช้สถิติความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

แบบสอบถาม ระดับนวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัย และแบบสอบถามการใช้นวัตกรรมพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและหาค่าเฉลี่ยในการแปลความหมายโดยมีเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับเยาวชนกลุ่มบอบบางจำนวน 20 คน แนะนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) โครงการวิจัยย่อยที่ 3 กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษา กับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุข สำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 387 คน และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ค่าสถิติ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งต่อการบูรณาการบุญญศึกษา กับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมาย โดยใช้ค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 คือ มีความรู้สึกพอใจมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 คือ มีความรู้สึกพอใจมาก

ค่าเฉลี่ย 2.01 - 3.40 คือ มีความรู้สึกพอใจปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.00 คือ มีความรู้สึกพอใจน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 คือ มีความรู้สึกพอใจน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งต่อการบูรณาการบุญญศึกษา กับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุข สำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการพัฒนาสังคมอุดมสุข โดยใช้ค่าสหสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation : r) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis : MRA) แบบขั้นตอน (Stepwise)

การกำหนดค่าระดับความสัมพันธ์ได้ดังนี้

ค่า r เป็น (+) หมายถึง มีความสัมพันธ์ทางบวก หรือทิศทางเดียวกัน

ค่า r เป็น (-) หมายถึง มีความสัมพันธ์ทางลบ หรือทิศทางตรงข้ามกัน

ค่า r เป็น +/- 0.00 ถึง 0.31 มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับน้อย

ค่า r เป็น +/- 0.32 ถึง 0.66 มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง

ค่า r เป็น +/- 0.67 ถึง 1.00 มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 3 การสร้างกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษา กับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุข สำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 1 และตอนที่ 2 เป็นฐานข้อมูลการสร้างกลไกและประชุมเชิงปฏิบัติการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT -

Analysis) และตรวจสอบกลไกและแก้ไขให้มีคุณภาพ โดยการประชุมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน

ตอนที่ 4 ประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสุสิกขากับพุทธวัฒนธรรมสังคมสร้างสุข สำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้แบบประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 รูปแบบพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงใน จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในเขตเทศบาลนคร ขอนแก่น จำนวน 42 คน นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิเคราะห์ ค่าสถิติความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) สำหรับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ แบบสอบถาม

การประเมินคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง และพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของ ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง โดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และใช้ค่าเฉลี่ยในการแปลความหมาย ตามเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายความว่า คุณภาพชีวิต/การรับรู้ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงอยู่ ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายความว่า คุณภาพชีวิต/การรับรู้ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงอยู่ ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายความว่า คุณภาพชีวิต/การรับรู้ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงอยู่ ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายความว่า คุณภาพชีวิต/การรับรู้ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงอยู่ ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายความว่า คุณภาพชีวิต/การรับรู้ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงอยู่ ในระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง และพุทธ บูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง โดยการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์ สัน (Pearson Product Moment Correlation : r) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 โดยกำหนดการ แปลความหมาย ดังนี้

ค่า $r = 0.81 - 1.00$ หมายความว่า มีความสัมพันธ์กันมาก

ค่า $r = 0.51 - 0.80$ หมายความว่า มีความสัมพันธ์กันปานกลาง

ค่า $r = 0.21 - 0.50$ หมายความว่า มีความสัมพันธ์กันน้อยหรือต่ำ

ค่า $r = 0.01 - 0.20$ หมายความว่า มีความสัมพันธ์กันน้อยมาก

ค่า $r = 0.00$ หมายความว่า ไม่มีความสัมพันธ์กัน

การสร้างสมการทำนาย เพื่อให้ทราบการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติด เตียง เมื่อพุทธบูรณาการสังคมอุดมทั้ง 4 ด้านมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ แบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) และสร้างสมการทำนาย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจำนวน 20 คน โดยผู้วิจัย กับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบ สามเส้า (Data Triangle) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) การสร้างคำสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และการตีความ (Interpretation)

โครงการวิจัยย่อยที่ 5 กลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 - 69 ปี จำนวน 358 คน นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ค่าสถิติ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสุขสำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ตอนที่ 3 พฤติกรรมเพื่อสังคมสุขสำหรับผู้สูงอายุ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 การแปลความหมายโดยใช้ค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 การทดสอบสมมติฐานเพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล และสภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาพฤติกรรมตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) ที่ระดับนัยสำคัญ .05 และกำหนดเกณฑ์ระดับความสัมพันธ์ไว้ดังนี้

ค่า r เป็น (+) หมายถึง มีความสัมพันธ์ทางบวก หรือทิศทางเดียวกัน

ค่า r เป็น (-) หมายถึง มีความสัมพันธ์ทางลบ หรือทิศทางตรงข้ามกัน

ค่า r เป็น +/- 0.00 ถึง 0.31 คือว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับน้อย/ต่ำ

ค่า r เป็น +/- 0.32 ถึง 0.66 คือว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง

ค่า r เป็น +/- 0.67 ถึง 1.00 คือว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก/สูง

การศึกษากลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการสังเคราะห์แผนกลยุทธ์จังหวัดร้อยเอ็ด เอกสารและงานวิจัยและการสังเคราะห์เนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์บริหารเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดและผู้นำชุมชน 9 คน

โครงการวิจัยย่อยที่ 6 การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพฤติกรรมชีวิตสังคมสุขเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงอายุแห่งอนาคต

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 60 คน นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ค่าสถิติดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ค่าสถิติ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ตอนที่ 3 แนวทางการสร้างเครือข่ายปัจจัยส่วนบุคคลในสภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation : r) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และกำหนดเกณฑ์ระดับความสัมพันธ์ไว้ดังนี้

ค่า r เป็น (+) หมายถึง มีความสัมพันธ์ทางบวก หรือทิศทางเดียวกัน

ค่า r เป็น (-) หมายถึง มีความสัมพันธ์ทางลบ หรือทิศทางตรงข้ามกัน

ค่า r เป็น +/- 0.00 ถึง 0.31 คือว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับน้อย/ต่ำ

ค่า r เป็น +/- 0.32 ถึง 0.66 คือว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง

ค่า r เป็น +/- 0.67 ถึง 1.00 คือว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก/สูง

การสร้างสมการทำนาย เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้บริหาร และผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม จำนวน 15 คน นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาจัดกระทำและตรวจสอบและดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสร้างคำสำคัญ (Keywords) การตีความและการอธิบายความ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

โครงการวิจัยชุด “การพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย บนพื้นฐานพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบแนวทางและกระบวนการพัฒนาเครือข่ายพุทธบูรณาการพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมีรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) บูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในสังคมไทย โดยมีโครงการวิจัย 6 เรื่องคือ 1) การพัฒนาหลักสูตรพุทธอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย 2) นวัตกรรมพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมคติสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม 3) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์ 4) รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมคติของผู้สูงวัยที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น 5) กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมคติสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ดและ 6) การพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต ซึ่งปรากฏผลการวิจัยในแต่ละเรื่อง ดังนี้

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรพุทธอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย และผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรพัฒนาสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นชาย 195 คน คิดเป็นร้อยละ 48.75 เป็นหญิง 205 คน คิดเป็นร้อยละ 51.25 อายุ 60-65 ปี 175 คน คิดเป็นร้อยละ 43.75 อายุ 66-70 ปี 195 คน คิดเป็นร้อยละ 48.75 ระดับการศึกษา ต่ำกว่าประถมศึกษา 55 คน คิดเป็นร้อยละ 13.75 ประถมศึกษา 180 คน คิดเป็นร้อยละ 45 มัธยมศึกษา 128 คน คิดเป็นร้อยละ 32 ปริญญาตรี 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.5 สูงกว่าปริญญาตรี 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.75 สถานภาพสมรส โสด 40 คน คิดเป็นร้อยละ 10 สมรส 80 คน คิดเป็นร้อยละ 20 หม้าย 180 คน คิดเป็นร้อยละ 45 หย่าร้าง 100 คน คิดเป็นร้อยละ 25 รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท 300 คน คิดเป็นร้อยละ 75 รายได้ 5,000-10,000 บาท 60 คน คิดเป็นร้อยละ 15 รายได้ 10,001-15,000 บาท 30 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 รายได้ 15,001 บาท ขึ้นไป 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

ตอนที่ 2 ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรพุทธสังคมอุดมสติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย

ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรพุทธสังคมอุดมสติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84) และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านเนื้อหา ($\bar{X}$ = 3.90) รองลงมาคือด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 3.79) และด้านสื่อในการสอน ($\bar{X}$ = 3.76) ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านการวัดผลและประเมินผล ($\bar{X}$ = 3.75) ส่วนผลการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละด้าน ดังนี้

1. **ด้านเนื้อหา** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่อง โดยเรื่องที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ การเข้าใจและใคร่ครวญทุกอย่างตามความเป็นจริง ($\bar{X}$ = 4.30) รองลงมาคือการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ($\bar{X}$ = 4.25) การตระหนักรู้ตัวเอง ($\bar{X}$ = 4.20) และความเป็นกลางในโลกธรรม ($\bar{X}$ = 3.98) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ความไม่ประมาท ($\bar{X}$ = 3.75)

2. **ด้านกิจกรรมการเรียนรู้** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.95) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่อง โดยเรื่องที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ การสวดมนต์ ($\bar{X}$ = 4.28) รองลงมาคือกิจกรรมทำความสะอาด ($\bar{X}$ = 4.13) การสนทนาธรรม ($\bar{X}$ = 4.15) การพิจารณาความเป็นจริงของชีวิต ($\bar{X}$ = 3.96) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ การพิจารณาสภาวะตนเอง ($\bar{X}$ = 3.65)

3. **ด้านสื่อในการสอน** โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.05) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่อง โดยเรื่องที่มีความคิดเห็นสูงสุดคือ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ($\bar{X}$ = 3.25) รองลงมาคือสื่อวีดิทัศน์ ($\bar{X}$ = 3.02) หนังสือ ($\bar{X}$ = 2.25) เอกสารประกอบการสอน ($\bar{X}$ = 2.01) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ใบกิจกรรม ($\bar{X}$ = 1.80)

4. **ด้านการวัดผลและประเมินผล** โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.21) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่อง โดยเรื่องที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ไม่ต้องมีการประเมินผล ($\bar{X}$ = 4.44) รองลงมาคือการใช้คำถาม ($\bar{X}$ = 2.35) การบรรยายธรรม ($\bar{X}$ = 2.20) การสังเกตพฤติกรรม ($\bar{X}$ = 2.05) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ การสอบ ($\bar{X}$ = 1.75)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากโรงเรียนผู้สูงอายุจำนวน 9 โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ชัยภูมิ อุดรธานี ร้อยเอ็ด ยโสธร และอำนาจเจริญตามประเด็นในการวิจัยจำนวน 4 ประเด็น มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

2.1 **เนื้อหา** ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่าเนื้อหาของหลักสูตรไม่ควรจะเป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียวเพราะผู้สูงอายุไม่สามารถที่จะเรียนอะไรที่เป็นเนื้อหาล้วน ๆ ได้ ส่วนใหญ่ต้องการที่จะเรียนเนื้อหาที่ทำให้สามารถฝึกร่างกายและสมองได้มากกว่าจะเป็นเนื้อหาในเชิงวิชาการ เพราะอายุขัยนี้แล้วไม่ต้องการที่จะเรียนหลักคำสอนทางพุทธศาสนาอย่างเดียว การจะสอนให้มีการพัฒนาสติจะต้องเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวมากกว่าจะเป็นคำสอนในคัมภีร์ เช่น การใช้ชีวิตในปัจจุบัน การตระหนักรู้ตัวเอง การเข้าใจและใคร่ครวญทุกอย่างตามความเป็นจริง ความเป็นกลางในโลกธรรม ความไม่ประมาท ที่ตั้งมาตามนั้นไม่ควรที่จะมาสอนหรืออธิบายว่ามีก็อย่างอะไรบ้าง แต่ควรจะสอนสอดแทรกผ่านกิจกรรมมากกว่า ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“แม่เฒ่าแล้ว สมองกะจำหยังบ่ได้ สิให้มาเรียนเนื้อหาคำสอนคือลืบไหว แต่ถ้าสอดแทรกมาในการทำกิจกรรมกะน่าลืบดีกว่า เพราะพ่เฒ่าบ่คือเด็กน้อย มันเรียนบ่ไหวดอก” (แม่มี คำเบา)

“อันสิเอามาสอนนั้น ต้องพัฒนาการเคลื่อนไหวของพ่เฒ่า สิให้มาเรียนคำสอนทางศาสนา จื้อบ่ได้ดอก ถ้าแค่มาทำกิจกรรมนำหมู่กะพอแล้ว สิกำหนดเป็นเนื้อหาแบบนี้คือสิเรียนบ่ไหว” (พ่อนาค มีสำแดง)

2.2 กิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมเรียนที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรจะเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมสมรรถนะทางด้านร่างกายและการมีสังคมมากกว่าจะเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนทั่วไป ในบรรดากิจกรรมที่ระบุไว้ เช่น การพิจารณาสถานะตนเอง การพิจารณาความเป็นจริงของชีวิต การสนทนาธรรม การสวดมนต์ และกิจกรรมทำความสะอาด ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าการสวดมนต์และกิจกรรมทำความสะอาดเหมาะสมมากที่สุดในการที่จะฝึกสติเพราะทำได้ง่ายไม่ต้องใช้ความคิดอะไรมาก การพิจารณาสถานะตนเอง การพิจารณาความเป็นจริงของชีวิตมันก็ค่อนข้างละเอียดและทำได้ยากสำหรับคนในวัยนี้ ส่วนการสนทนาธรรมก็ยังไม่เหมาะเพราะไม่มีความรู้ทางศาสนาจึงไม่สามารถจะสนทนาธรรมได้ แต่ถ้าให้สวดมนต์และความสะอาดจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุด

“อยู่โรงเรียนนี้ เพิ่งกะให้สวดมนต์กับมีกิจกรรมทำความสะอาดร่วมกัน เพิ่งว่ามันช่วยฝึกสติได้ตัวการสวดมนต์นี้ กิจกรรมทำความสะอาดกะได้ออกกำลังกาย ได้คุยกับหมู่ แค่นี้กะพอแล้วสำหรับพ่เฒ่า สิให้เรียนเป็นกิจลักษณะบ่ได้ดอก บ่มีคนมาเรียน ที่เขามากระย่อนอยากพ้อหมู่ซ้อๆ ดอก” (แม่คำใบ ม่วงสี)

2.3 สื่อในการสอน สื่อในการเรียนการสอนตามหลักการสอนสมัยใหม่นั้นไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การจะนำเอาการสื่อในยุคปัจจุบันมาใช้กับผู้สูงอายุไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะผู้สูงอายุไม่ใช่ นักเรียน สื่อในการเรียนการสอนควรจะเป็นของจริงที่สามารถจับต้องได้ ส่วนสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อวีดิทัศน์ หนังสือ เอกสารประกอบการสอน และใบกิจกรรมนั้นไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในการเป็นสื่อให้ผู้สูงอายุเรียน เพราะสถานภาพทางร่างกายไม่สามารถใช้สื่อเหล่านี้ได้ แม้จะสามารถใช้สื่อสารสนเทศและสื่อวีดิทัศน์ได้บ้างแต่ก็เฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่เกิน 65 ปี ถ้าเกินกว่านั้นสื่อเหล่านี้ก็ใช้ไม่ได้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“กะพ้อมีอยู่ที่เพิ่นเอาวีดีโอมาให้เบิ่ง บ่สั้นกะเอาคนที่เพิ่นประสบความสำเร็จมาให้เบิ่งเป็นตัวอย่าง อันนี้กะพ้อมีอยู่ แต่หนังสือหรือเอกสารประกอบบ่ค่อยมีดอก เพราะตาบ่ดีอ่านบ่ได้แล้ว หนังสือหนะ ขึ้นลืบดีกะเอาของจริงมาให้เบิ่งมาให้เรียนโลด” (พ่คำผาย สีสุก)

2.4 การประเมินผล เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่มาเข้าร่วมโรงเรียนผู้สูงอายุมักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อจะมาเจอเพื่อน จะได้หายเหงา ไม่ต้องนั่งอยู่ที่บ้านคนเดียว ดังนั้น การเรียนในโรงเรียนจึงไม่ได้เป็นไปเพื่อการสอบหรือวัดผลใดๆ การประเมินผลไม่จำเป็นจะเป็นการบรรยายธรรม การสอบ การซักถาม การสังเกตพฤติกรรม จึงไม่มีความจำเป็นสำหรับหลักสูตรที่จะพัฒนาผู้สูงอายุ เพราะวัตถุประสงค์หลักคือการพัฒนาสุขภาพกายและจิตเท่านั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการวัดผลใด ๆ หากจะมีการมอบวุฒิบัตรให้ก็อาจทำได้ แต่ถ้ามมีการสอบคงเป็นภาระหนักเกินไปสำหรับผู้สูงอายุ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“อยู่นี้ไม่มีสอบดอก มาโรงเรียนกะมาหาหมู้อีๆ บ่ได้คาดหวังอีหยัง ถ้าสิให้สอบกะคือสิบไหวดอก ส่วนที่สิรู้ว่า ดีหรือบ่ดี กะสังเกตเจ้าของเอากะพอรู้ดอก ครูเพิ่นจะสิสังเกตเฮาเอาดอก แต่บ่มีการสอบเลยในโรงเรียนนี้” (พ่อเปลี่ยน จันใด)

“การสอบไม่สามารถทำได้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ เพราะการจัดตั้งโรงเรียนเพราะเรามองว่าผู้สูงอายุควรมีสักคม เมื่อได้มาพบเพื่อนก็จะทำสุขภาพกายและจิตใจดีขึ้น นั่นคือวัตถุประสงค์ของการมีหลักสูตรในโรงเรียนผู้สูงอายุ การวัดผลและประเมินผลไม่มีความจำเป็นครับ” (สุนทร หวังพิลา)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะเห็นได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย จะต้องไม่เน้นเนื้อหาที่เป็นหลักการเชิงวิชาการแต่ควรจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางกาย อารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุเป็นหลัก กิจกรรมการเรียนการสอนควรจะเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุได้ทำร่วมกัน เช่น สวดมนต์ และกิจกรรมการทำความสะอาด ซึ่งจะเป็นการพัฒนาทางกายและทางจิตใจได้เป็นอย่างดี สื่อในการสอนควรจะเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เช่น บุคคลตัวอย่าง หรือสิ่งของต่างๆ ที่นำมาเป็นสื่อการสอน เช่น อาหาร เครื่องเย็บปักถักร้อย ภาพเขียน เป็นต้น ส่วนหนังสือหรือเอกสารประกอบการสอนที่มีตัวหนังสือจำนวนมากไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ หลักสูตรผู้สูงอายุไม่ควรมีการวัดผลในลักษณะของการสอบ แต่ควรจะเป็นการสังเกตพฤติกรรมและผลงานที่ผลิตออกมา

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษานวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อศึกษาการใช้นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม 3) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม และ 4) เพื่อจัดทำคู่มือการใช้นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย 200 คน ร้อยละ 65.1 และเพศหญิง 102 คน ร้อยละ 33.2 อายุ 15 ปี 143 คน ร้อยละ 46.6 รองลงมาอายุ 16 ปี 89 คน ร้อยละ 29.0 อายุ 18 ปี 39 คน ร้อยละ 12.7 อายุ 17 ปี 31 คน เป็นร้อยละ 10.1 สถานภาพโสด 148 คน ร้อยละ 48.2 รองลงมาเป็นหม้าย 48 คน ร้อยละ 15.6 สมรสแล้ว 47 คน ร้อยละ 15.3 หย่าร้าง 39 ร้อยละ 12.7 และแยกกันอยู่ 20 คน เป็นร้อยละ 6.5 คน การศึกษาระดับมัธยมต้น 111 คน ร้อยละ 36.2 รองลงมาเป็นมัธยมปลาย/ปวช. 100 คน ร้อยละ 32.6 ระดับประถมศึกษา 68 คน ร้อยละ 22.1 และปริญญาตรี 23 คน เป็นร้อยละ 7.5 ด้านอาชีพยังเป็นนักเรียน/นักศึกษา 99 คน ร้อยละ 32.2 รองลงมาเป็นรัฐวิสาหกิจ 77 คน คิดเป็นร้อยละ 25.7 มีบางจำนวนที่ผู้ปกครองทำราชการ 65 คน ร้อยละ 21.2 รับจ้าง 39 ร้อยละ 12.7 และมีที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ไม่ระบุ 20 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5 และรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท 266 คน ร้อยละ 86.6 รองลงมาระหว่าง 15,000 – 20,000 บาท 28 คน ร้อยละ 9.0 รายได้มากกว่า 20,001 บาท 7 คน ร้อยละ 2.3 ส่วนผู้มีรายได้ระดับ 5,001 – 10,000 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.3 และรายได้ระหว่าง 10,001 - 15,000บาท 1 คน คิดเป็นร้อยละ .3

ด้านครอบครัว ครอบครัวอบอุ่นและแสดงความรักเข้าใจ จำนวน 199 คน ร้อยละ 64.8 เปิดโอกาสปรึกษาพูดคุยได้ทุกเรื่องเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน จำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 86.0

ด้านชุมชน ท่านได้ใช้พื้นที่ชุมชนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ จำนวน 266 คน ร้อยละ 58.0 แสดงออกอย่างอิสระและรับฟังอย่างตั้งใจ จำนวน 178 คน ร้อยละ 52.89 จัดงานบุญประเพณี จำนวน 177 คน ร้อยละ 58.60 ขอคำปรึกษาจากพระในชุมชน จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 4.96 เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันในการแก้ปัญหา

ด้านหลักธรรม ท่านเคยใช้หลักเบญจศีล 5 ไม่เบียดเบียนสัตว์ จำนวน 199 ร้อยละ 86.008 ใช้หลักมนุษยธรรมคือเบญจธรรม 5 จำนวน 264 คน ร้อยละ 86.00 ใช้หลักโนธรรม คือหลักโลกपाल ได้แก่ หิริ ความละอายใจในบาป และโอตตปปะ ความเกรงกลัวที่จะทำบาป จำนวน 266 คน ร้อยละ 86.66 และใช้หลักคุณธรรม ให้อภัยให้โอกาสตนเองและผู้อื่น เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและแก้ปัญหา จำนวน 178 คน ร้อยละ 58.00

ข. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม เป็นการจัดการสนทนากลุ่มโดยเชิญตัวแทนผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม และผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายอาชีพ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ผู้ทรงคุณวุฒิ มูลนิธิ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ทรงคุณวุฒินักวิชาการวัฒนธรรม ปฏิบัติการ สำนักงานวัฒนธรรม นักวิชาการศาสนา ชำนาญการ สำนักงานพุทธศาสนา รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 รูป/คน เมื่อวันศุกร์ ที่ 23 เมษายน 2566 เวลา 16.00 – 17.00 น. ในรูปแบบออนไลน์ด้วยแอปพลิเคชัน Zoom Cloud Meeting ID: 099 063 3453 Passcode: 123456 ซึ่งได้ข้อมูลและประเด็นต่าง ๆ ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. บริบทและความเป็นมาของผู้สูงวัย

กลุ่มผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคามมีหลากหลายกลุ่มที่เผชิญความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาเมืองอย่างรวดเร็วและทุกด้านจึงก่อให้เกิดปัญหาเชิงสังคมที่ลึกซึ้งต่อผู้สูงวัยในมิติทางกายภาพ “...จากการที่ได้ลงไปสังเกต สัมภาษณ์ คลุกคลีให้เห็นภาพผู้สูงวัยที่ผจญปัญหาอยู่ อย่างโดดเดี่ยว เป็นภาพสะท้อนสำคัญในบริบทสังคมเมืองที่มุ่งพัฒนาเชิงเศรษฐกิจเน้นเพียงรายได้ให้มากกว่ารายจ่ายและสิ่งที่ได้คือการทอดทิ้งผู้สูงวัยกลายเป็นภาระรัฐและมีมติเชิงสังคม...” เป็นต้น เป็นความเปราะบางที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วจากการพัฒนาสังคมเมืองและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลกระทบต่องานวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผันผวน ซับซ้อน หลากหลายทิศทางของเมืองและเทคโนโลยีไม่ทันทั่วถึง ทำให้เกิดเป็นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสังคม และจำเป็นต้องได้รับการป้องกัน แก้ไขด้วยกลไกบางอย่าง อย่างเร่งด่วนเพื่อให้ทันทั่วถึงต่อความเติบโตของสังคมเมืองที่กำลังรุกเข้าวิถีชีวิตให้คนชนบทเดิมกลายเป็นวิถีคนเมืองในอนาคต เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกิจของจังหวัดเพื่อสนองตอบนโยบายภาครัฐซึ่งขับเคลื่อนโดยแผนพัฒนาจังหวัดประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคม ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติราชการประจำจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2565 พัฒนามหาสารคามให้เป็นเมืองแห่งการศึกษา ผู้สูงวัยคือหัวหน้าครอบครัวใหญ่ที่น่าอยู่อย่างยั่งยืน

2. การใช้วัตรกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม

1) การใช้วัตรกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม ในประเด็นนี้ ได้เสนอประเด็นหลักคุณธรรมประจำครอบครัว ประจำชุมชน โดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา 3 หลักธรรมสำคัญคือ หลักเบญจศีล 5 หลักเบญจธรรม 5 และเสนอหลักการให้อภัย ให้โอกาสตนและคนอื่น ไว้คอยแก้ไข ไว้เป็นจิตวิทยาสำหรับการเข้าใจตนเองและผู้อื่น เข้าใจ เหตุการณ์และบริบทสังคมโดยผ่านมิติทางหลักธรรม เพื่อให้เกิดการและเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในสภาพ ปัญหา ประเด็นที่กำลังเผชิญอยู่ และแนวทางแก้ปัญหาละเลาะทางออกร่วมกัน โดยยกประเด็นการ สนทนากับผู้สูงวัยในการลงพื้นที่ว่า “...ในปัจจุบันอันดับแรกถ้าให้พูดถึงปัญหา คงเพราะผู้สูงวัยเกิดมา นานก่อนนวัตกรรมใหม่ทางเทคโนโลยีจะเกิด ทำให้ผู้สูงวัยเข้าไม่ถึงโลกเวอร์ไวต์ ข้อมูลต่าง ๆ รวดเร็ว และแม่นยำ ข้อมูลออนไลน์รื้อที่หน้าจอสมาธิโฟนเพียงนิ้วสัมผัส สือเข้าถึงทุกซอกมุมชีวิต...” ดังกล่าวนั้นสะท้อนสภาพปัญหาได้ตรงและแม่นยำที่สุดกับสภาพการณ์ปัจจุบันของปัญหาที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงปัญหาเชิงลึกที่เทคโนโลยีก้าวหน้าแต่คนยังขาดภูมิรู้ที่เท่าทันความรวดเร็วของระบบ สะท้อนให้เห็นการคุกคามของข่าวสารข้อมูลต่อความเปราะบางในผู้สูงวัยที่ขาดภูมิคุ้มกันอย่าง เพียงพอ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้ฉายภาพผู้สูงวัยเหล่านี้อยู่ที่ไหนบ้าง โดยผู้ทรงคุณวุฒิ กล่าวว่า “...สภาพ ปัญหาปัจจุบันเมื่อผู้สูงวัยเข้าถึงข้อมูลแบบไม่คัดกรองและรู้ไม่ทันเทคโนโลยีก็อาจกลายเป็นเหยื่อของ มิจฉาชีพได้ง่าย ๆ อาจจะเพียงเพราะว่า ผู้สูงวัยไม่ทันต่อความก้าวหน้าที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว...” และยังได้ฉายภาพให้เห็นว่ากลไกต่าง ๆ เกิดจากระบบที่รวดเร็ว แม่นยำ เหนือกว่าประสบการณ์ที่ผู้สูงวัย เหล่านั้นเคยมีมาทั้งชีวิต พร้อมกันนี้ยังมีข้อเสนออื่นเพิ่มเติมและให้ทางออกของปัญหาว่า “ครอบครัว จำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องใส่ใจผู้สูงวัยในบ้าน เพราะถ้าครอบครัวมุ่งแต่งงานนอกบ้าน ผู้สูงวัยในบ้านอาจ โดนคุกคามจากการใช้สื่อล่อลวงเอาได้”

2) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัด มหาสารคาม ในแต่ละชุมชนมีกลไกภาครัฐทำงานอยู่ แต่ละกลไกก็มีสไตล์การทำงานที่แตกต่างกัน ถ้า ว่าโดย พ.ร.บ. ก็มีกฎหมายคนละฉบับ ซึ่งทำงานเหมือนกัน ร่วมกันบ้าง ทำงานแตกต่างกันบ้าง แล้วแต่อำนาจหน้าที่และข้อกำหนดอันเนื่องในกฎหมายที่ตราไว้ให้สามารถดำเนินการได้และไม่สามารถดำเนินการได้ ส่วนนี้บางทีก็เป็นอุปสรรคและปัญหาสำหรับเด็กเยาวชน เพราะมีช่องว่าง โดย ผู้ทรงคุณวุฒิจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัย กล่าวว่า “...ผู้สูงวัยควรได้รับการดูแลใน ด้านสุขภาพทุกมิติ...” และผู้ทรงคุณวุฒิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลยังได้ให้ทัศนะว่าเพิ่มเติมอีก ว่า “...กลไกการสร้างภูมิคุ้มกันแต่ละกลไกก็มีหลากหลายและเป็นตัวของตัวเอง ไม่เหมือนกัน บางครั้ง ก็ทำงานง่าย บางครั้งก็ทำงานยาก ยากต่อการใช้และให้ผลโดยตรงต่อตัวเด็ก ซึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดาที่ เข้าใจได้ เพราะกลไกแต่ละอย่างก็ถูกออกแบบมาเพื่อให้เหมาะกับสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป แตกต่างเชิงพื้นที่ แตกต่างเชิงบริบท เป็นความแตกต่างจำเพาะก็เป็นได้ ไม่ว่าจะเป็นกลไกภาครัฐ เอกชน NGO ครอบครัว ชุมชน บ้าน วัด หลักธรรม บางครั้งกลไกเดียวกันจึงไม่สามารถใช้ได้กับทุก กลุ่มและที่น่าเสียดายนี้เป็นเรื่องที่น่าตื่นเต้นและยินดีมาก เพราะนวัตกรรมอันเป็นกลไกจากฝ่าย หลักธรรมในศาสนาที่เข้ามาเป็น “กลไกโลก(กะ)ธรรม” สำหรับการสร้างภูมิคุ้มกันให้กลุ่มเปราะบาง ...” สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ มุลนิธิมองว่า “...บางปัญหาผู้สูงวัยตกเป็นเหยื่อของปัญหาเหล่านั้น เป็นผู้รับ

ผิดต่อปัญหา ไม่ใช่ผู้ก่อปัญหา แต่ต้องเผชิญปัญหา เป็นผู้เผชิญปัญหาจึงมีความเปราะบาง เพราะบางจากผู้อื่นทำให้เปราะบาง บางทีก็คนใกล้ชิด คนใกล้ชิด สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี บางทีก็เป็นการยากเกินกว่าจะกล้ำระบุม ดังนั้นทางออกอีกทาง ควรสอนทักษะเทคโนโลยีชีวิต เพราะเมื่อขาดทักษะชีวิตก็เผชิญปัญหาทันที...” และยิ่งกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “...แต่ที่จริงแล้วชีวิตของผู้สูงวัยผ่านชีวิตมานานแล้วมีประสบการณ์เต็มที่แล้วชีวิตก็ไม่ได้ง่ายขนาดนั้น แม้ชีวิตผ่านการเรียน ทำงาน สร้างครอบครัว สำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง แต่เวลาก็คงสร้างให้มีภูมิคุ้มกันที่ถูกต้อง...” และในส่วนนี้พระสังฆาธิการในจังหวัดในที่ประชุมได้กล่าวว่า “...ผู้สูงวัยควรได้คำนึงหลักการ 3 อย่าง ตามภาระหน้าที่ คือ (1) หน้าที่การทำงาน ทำงานมาทั้งชีวิตดีแล้ว (2) หน้าที่ชีวิต ชีวิตต้องบำเพ็ญประโยชน์ (3) หน้าที่มนุษย์ มนุษย์ต้องประพฤติธรรม กลไกพุทธศาสนาโดยหลักธรรมเบญจศีล 5 เบญจธรรม 5 มีเมตตาต่อกันเป็นที่ตั้ง มีหิริ ละอายใจ มีโอตตปปะ กลัวบาปกรรม ถ้าเริ่มสอนกันในครอบครัว ในระดับชุมชน ก็จะเป็นการปลูกฝังคุณธรรมเบื้องต้นได้ และจะกลายเป็นภูมิคุ้มกันให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ...”

3) เพื่อจัดทำคู่มือนวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม นักวิชาการชำนาญการศาสนา จากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ได้นำเสนอประเด็นว่า “...กลไกที่ใช้ได้ผลนอกจากที่ใช้ปกติคือเบญจศีล 5 เบญจธรรม 5 โลกपालธรรม หิริ โอตตปปะ แล้ว ยังมีทศ 6 อีก เพราะในทศ 6 มีหลักที่สำคัญคือ มิตรมีหน้าที่ต่อมิตรอย่างไร เพราะอย่าลืมว่า ผู้สูงวัยมีทักษะลึกซึ้งและเข้าใจชีวิตแล้ว ดังนั้นควรคำนึงถึงหลักทศ 6 เป็นส่วนประกอบ แต่ที่จริงแล้วหลักธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาบูรณาการได้ ดังที่งานวิจัยได้นำเสนอนี้เป็นบทบาทที่ให้ประโยชน์ต่อสังคม เพราะเป็นหลักง่าย ๆ ใช้ได้เลย และมีการสอนกันอยู่ในระดับครอบครัว ทำให้บ้านเป็นบ้านอบอุ่นหากทุกคนมีหิริ ละอายใจ มีโอตตปปะ รู้จักกลัวบาปกรรม อย่างนี้เป็นต้น...” และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวางแผนหรือสมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย ได้กล่าวเสริมประเด็นนี้ว่า “...ถ้ามีหลักธรรมทางศาสนาเข้ามาเสริม ผู้สูงวัยก็จะรู้สึกผ่อนคลายลงด้วยสามัญสำนึกมนุษยต่อเพื่อนมนุษย์ ความรู้สึกผิดบาปต่อพฤติกรรมที่ทำมาทั้งชีวิตของตน ก็อาจจะบรรเทา ช่วยในเรื่องการจัดความทุกข์ในจิตใจได้ดี โดยเฉพาะถ้ามีหลักธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของชีวิต ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ได้กล่าวถึงการจัดทำคู่มือนวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคามที่พุทธศาสนาใช้ในการนำหลักธรรมเข้าไปขับเคลื่อนและสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมว่า “...นวัตกรรมของหลักธรรมด้านศาสนาที่นำหลักธรรมไปสู่สังคม เช่น พระธรรมทูต พระสอนศีลธรรม พระธรรมนิเทศ พระจริยานิเทศ เช่นนี้เป็นตัวอย่างการสร้างและการใช้หลักธรรมเป็นกลไกนำสู่สังคม สังคมจะสุขได้ครอบครัวต้องสงบสุข ครอบครัวจะมีสุขต้องเริ่มจากความอบอุ่นในครอบครัว ธรรมะในพุทธศาสนามีมากมาย ต้องรู้จักเลือกและปรับใช้ให้ถูกเวลา และผู้สูงวัยใช้ชีวิตมาพอแล้ว พอที่จะแบ่งปันคนรอบข้างให้กลายเป็นสังคมอบอุ่น...” และมีความเห็นเป็นส่วนสนับสนุนและยืนยันในประเด็นเพื่อให้เกิดความกระจ่างทางแนวคิดที่ตกผลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิว่า “...อาจจะเป็นเพราะเราอยู่ในวัฒนธรรมพุทธ ประเพณี ขนบธรรมเนียม จึงทำให้การสื่อสารหลายเรื่องเป็นเรื่องช่อนเร้น เหนียมอาย และซับซ้อน ดูเป็นนามธรรมมากเกินไป ทำให้บางครั้งก็ไม่เข้าใจความหมาย ดังนั้นเราควรปรับกลไกใหม่สอนให้ผู้สูงวัยได้ถ่ายทอดสิ่งที่เป็นทักษะด้านชีวิต เพราะบอกแบบนามธรรมใช้การไม่ได้แล้ว ต้องบอกแบบรูปธรรม ต้องแนะนำนวัตกรรมใหม่ ๆ ด้วยความเข้าใจ ให้รู้กฎหมาย รู้หลักธรรม เปลี่ยนแนวคิด

(Change Mindset) เสริมพลังบวก อย่างนี้เป็นต้น...” ทำให้ได้เห็นภาพสะท้อนของพลังทางสังคม สื่อสารอันเป็นสังคมรูปแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพ

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายอาชีพ คณะผู้วิจัยพบว่า นวัตกรรมทางพุทธธรรมใช้คือ “...ครอบครัวควรมีธรรมพื้นฐานได้แก่ศีล 5 ธรรม 5 อันเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ และเป็นธรรมที่ให้ผลมาก... แม้จะมีบางกรณีและเทคโนโลยีเองก็อาจเป็นต้นเหตุปัญหา...” จากการสัมภาษณ์ตัวแทนจึงได้ข้อเสนอเพิ่มเติมว่า ผู้สูงอายุแม้ผ่านชีวิตมานานมีประสบการณ์มากมายแต่ก็ยังต้องมีการพัฒนาทักษะความสามารถ แนวคิด และการยอมรับที่มากขึ้น

กลไกที่ 2 กลไกชุมชน เพราะว่า “...ในชุมชนมีกลไกในการช่วยเหลือกันและกันอย่างเพียงพอ และทั่วถึงและให้บริการอย่างรวดเร็วทันต่อสถานการณ์ เข้าถึงง่าย เป็นที่ไม่เปิดเผย ปลอดภัย และถูกกฎหมาย...” โดยจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย (คลินิกสวท เวชกรรม ขอนแก่น) ได้กล่าวว่า “...สวท.เวชกรรม เป็นปลายทางของสาเหตุ แต่ก็เป็นผู้ให้บริการปรึกษา ยุติ จากผู้เข้ารับบริการทั่วประเทศ...”

ส่วนกลไกด้านหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้กล่าวว่า “...การใช้ธรรมะเข้ามามีส่วนใช้ชีวิตเท่ากับเป็นการปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น เป็นการถ่ายทอดนามธรรมสู่วิถีชีวิต ผู้ให้บริการก็สบายใจ ผู้เข้ารับบริการก็เข้าใจและบรรเทาทุกข์ในใจลึก ๆ ได้...” และผู้ทรงคุณวุฒิจากโรงพยาบาลส่งเสริม กล่าวว่า “...นอกจาก พ.ร.บ.อันเป็นกลไกของรัฐแล้ว ก็มีกลไกทางศาสนาที่น่าเสนอ “ศีล 5 ธรรม 5” จะกลายเป็นภูมิคุ้มกันให้ผู้สูงอายุได้ กลายเป็นวัคซีนใจ นวัตกรรมที่ต้องเรียนรู้ ผักผ่อน ต่อไป...” ผู้ทรงคุณวุฒิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ให้สัมภาษณ์ว่า “...ปกติ รพ.สต.ทำงานร่วมกับหลากหลายองค์กร ซึ่งมีสไตล์การทำงานที่แตกต่างกันไป มีกลไกที่ใช้แตกต่างกันไป เป็นความตื่นตัวและตั้งใจที่จะเห็นโลกทางเทคโนโลยีมาเจอกันกับโลกธรรมะจึงหวังในใจว่า ธรรมะ จะกลายเป็นนวัตกรรมหนึ่งที่สร้างภูมิคุ้มกันให้ความเปราะบางของผู้สูงอายุได้...”

สรุปได้ว่าการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ และผู้ทรงคุณวุฒิในหลากหลายอาชีพเกี่ยวกับสามารถแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การสร้างนวัตกรรม ส่วนที่ 2 การพัฒนาและการใช้นวัตกรรม ทั้ง 2 ส่วนจะต้องประสานกัน เป็นกลไกโลก(กะ)ธรรม เพื่อให้เป็นภูมิคุ้มกันและกลไกการพัฒนาที่สำคัญ

3. คู่มือการใช้นวัตกรรม

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับคู่มือการใช้ว่าควรมีอะไร จึงได้ให้ข้อมูลเบื้องต้นไว้ว่า

“...คู่มือการใช้จะช่วยให้เห็นพัฒนาการ แนวคิด การยอมรับและเข้าใจในความเปราะบางของผู้สูงอายุได้มากขึ้น...”

สรุปได้ว่าผู้ทดลองใช้คู่มือฯ ต้องการให้มีเนื้อหาสาระในคู่มือการใช้ ดังนี้

- 1) ควรให้อ่านง่าย ทันสมัย
- 2) ควรมีภาพประกอบ
- 3) ควรเผยแพร่ในเว็บไซต์
- 4) นำไปใช้ในชุมชนอื่น ๆ ได้

ทั้ง 4 วิธีนี้เป็นเสนอแนะในการสร้างคู่มือการใช้งานวัดกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม

4. ความคิดเห็นอื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นอื่น ๆ จากการสัมภาษณ์ของคนชุมชน กล่าวว่า “...คนแก่มีแต่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้นและมีแรงในการใช้ชีวิตได้น้อยลง จึงควรดูแลใส่ใจให้มากจะได้ไม่เป็นภาระและคนแก่อีกก็จะมีความสุขสุดท้ายตามอัฐภาพของตน...” และ “...เทคโนโลยีที่พัฒนาเร็วอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้คนแก่โดดเดี่ยวก็ได้...” และ “...ภาครัฐควรมีมาตรการรองรับความเปราะบางของผู้สูงวัยในเมืองและผู้สูงวัยในต่างจังหวัดให้เท่าเทียมรวดเร็วและเป็นธรรม ใน 5 * 10 ปีข้างหน้า...” นอกจากนี้ยังมีความคิดอื่น ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มุ่งไปในเรื่องของอาหาร ที่อยู่อาศัย สุขอนามัย และ สันทนาการ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของนักวิชาการจากการสัมภาษณ์และสังเกตพบว่า สิ่งที่มีความคิดเห็นตรงกันคือการที่เราจะทำให้เกิดการใช้นวัตกรรมกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคามให้ได้โดยเร็วและสมบูรณ์ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลการวิจัยมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

โครงการวิจัยย่อยที่ 3 เรื่อง กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสุสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์

โดยมีวัตถุประสงค์วิจัยเพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการบุญสุสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์ 2) พัฒนากลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสุสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุข และ 3) ประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสุสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากเป็นเพศชาย 219 คน คิดเป็นร้อยละ 56.6 เป็นหญิง 168 คน คิดเป็นร้อยละ 43.4 อายุระหว่าง 60-69 ปี 247 คน คิดเป็นร้อยละ 63.8 และอายุระหว่าง 70-79 ปี 99 คน คิดเป็นร้อยละ 25.6 สถานภาพสมรส มีคู่ 207 คน คิดเป็นร้อยละ 53.5 และโสด 71 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 ระดับการศึกษา ประถมศึกษา 304 คน คิดเป็นร้อยละ 78.6 มัธยมศึกษา 54 คน คิดเป็นร้อยละ 14.0 ส่วนมากมีรายได้ไม่พอใช้จ่ายแต่ไม่มีหนี้สิน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 44.4 และพอใช้จ่าย 159 คน คิดเป็นร้อยละ 41.1 ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย 252 คน คิดเป็นร้อยละ 65.1 และครอบครัวเดี่ยว 135 คน คิดเป็นร้อยละ 34.9

ส่วนมากเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงวัย และเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ (8-12 ครั้งต่อปี) จำนวน 272 คน คิดเป็นร้อยละ 70.3 และไม่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงวัย หรือเป็นสมาชิกชมรมแต่เข้าร่วมกิจกรรมไม่สม่ำเสมอ (น้อยกว่า 8 ครั้งต่อปี) 115 คน คิดเป็นร้อยละ 29.7 ผู้สูงวัย มีผู้ดูแล 300 คน คิดเป็นร้อยละ 77.5 และไม่มีผู้ดูแล 87 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5

2. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.61) และเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่าผู้สูงอายุมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านสังคม วัฒนธรรม และพระพุทธศาสนา (Social Needs) ($\bar{X}$ = 3.77) รองลงมาคือ ด้านจิตใจ (Mental Needs) ($\bar{X}$ = 3.54) และด้านร่างกายหรือกายภาพ (Physiological Needs) ($\bar{X}$ = 3.52) และผลการวิเคราะห์ในแต่ละด้านผู้วิจัยได้นำเสนอ ดังนี้

1) ด้านร่างกายหรือกายภาพ (Physiological Needs) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.52) และเมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างกายหรือกายภาพอยู่ในระดับมากที่สุด 2 เรื่อง ดังนี้ 1) ท่านรู้สึกพอใจมากน้อยแค่ไหนที่สามารถทำอะไรๆ ผ่านไปได้ในแต่ละวัน ($\bar{X}$ = 4.32) และ 2) การเจ็บปวดทางร่างกาย เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ปวดตามตัว ทำให้ท่านไม่สามารถทำในสิ่งที่ต้องการมากน้อยเพียงใด ($\bar{X}$ = 4.26) และ อยู่ในระดับมาก 1 เรื่อง คือ ท่านจำเป็นต้องได้รับการรักษาพยาบาลมากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะทำงานหรือมีชีวิตอยู่ได้ในแต่ละวัน ($\bar{X}$ = 3.69) ส่วนเรื่องอื่นๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

2) ด้านจิตใจ (Mental Needs) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.54) เมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านจิตใจ อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ท่านยอมรับรูปร่างหน้าตาของตนเองได้ไหม ($\bar{X}$ = 4.34) และอยู่ในระดับมาก 2 เรื่อง คือ 1) ท่านรู้สึกว่าคุณค่าชีวิตท่านมีความหมายมากน้อยแค่ไหน ($\bar{X}$ = 4.18) และ 2) ท่านมีสมาธิในการทำงานต่างๆ ดีเพียงใด ($\bar{X}$ = 3.57) ส่วนเรื่องอื่นๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

3) ด้านสังคม วัฒนธรรม และพระพุทธศาสนา (Social Needs) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.77) เมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นด้านสังคมวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมากที่สุด 2 เรื่อง คือ 1) ท่านชอบทำบุญ (ทาน) ในทุกรูปแบบ เช่น การทำบุญตักบาตรเมื่อพระภิกษุออกมารับบิณฑบาต หรือร่วมทำบุญที่วัดในตอนเช้า ($\bar{X}$ = 4.49) และ 2) ท่านพอใจกับสภาพบ้านเรือนที่อยู่ตอนนี้มากน้อย เพียงใด ($\bar{X}$ = 4.31) ส่วนเรื่องอื่นๆ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก 3 อันดับแรก คือ 1) ท่านพอใจกับการช่วยเหลือที่เคยได้รับจากเพื่อนๆ ($\bar{X}$ = 4.21) 2) ท่านพอใจกับการผูกมิตรหรือเข้ากับคนอื่นอย่างที่ท่านมา ($\bar{X}$ = 4.19) และ 3) ท่านเข้าร่วมกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นโดยวัดหรือหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 4.15)

3. การบูรณาการบุญญสิกขา (ทาน ศีล ภาวนา) สร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ

การบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบุญญสิกขาอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) ด้านการรักษาศีล ($\bar{X}$ = 4.07) 2) ด้านการภาวนา ($\bar{X}$ = 3.90) และ 3) ด้านการทาน ($\bar{X}$ = 3.54) ตามลำดับ และผลการวิเคราะห์ในแต่ละด้านผู้วิจัยได้นำเสนอ ดังนี้

1) **ด้านการทาน** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 3.54$) และเมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า การบูรณาการบุญสิกขาของผู้สูงอายุ ด้านการทาน อยู่ในระดับมากที่สุด 3 เรื่อง ตามลำดับ ดังนี้ 1) ท่านสามารถให้อภัยคนที่ทำให้ท่านเดือดร้อนเสียใจได้ ($\bar{X}= 4.42$) 2) ท่านให้ความร่วมมือในการทำงานกับชุมชน สังคมที่ท่านอยู่ ($\bar{X}= 4.28$) และ 3) ท่านบริจาคเงิน สิ่งของ กำลังกาย ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเต็มที่ ($\bar{X}= 4.25$)

2) **ด้านการรักษาศีล** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 4.07$) และเมื่อพิจารณารายเรื่อง พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดเกือบทุกเรื่องและเรื่องที่มีค่าเฉลี่ยสูง 3 เรื่องแรก คือ 1) ท่านพยายามฝึกอบรมให้ตนเองมีสติในการกระทำสิ่งต่างๆ ($\bar{X}= 4.47$) 2) ท่านไม่บริโภคสิ่งที่มีเมามา หรือยาเสพติด ($\bar{X}= 4.39$) และ 3) ท่านไม่พูดโกหกหรือดิ้นนินทาให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ($\bar{X}= 4.36$) ตามลำดับ

3) **ด้านการภาวนา** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 3.90$) เมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 เรื่อง คือ 1) ท่านปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ($\bar{X}= 4.32$) 2) ท่านได้ฝึกสมาธิ ฝึกจิตให้สงบตามหลักของพระพุทธศาสนา ($\bar{X}= 4.30$) และ 3) ท่านนำการทำสมาธิและการฝึกสติทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน ($\bar{X}= 4.22$)

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 3.64$) และเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุขอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ 1) ด้านสุขสง่า ($\bar{X}= 4.15$) 2) ด้านสุขสงบ ($\bar{X}= 3.80$) และ 3) ด้านสร้างสุข ($\bar{X}= 3.75$) ตามลำดับ และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ 1) ด้านสุขสบาย ($\bar{X}= 3.30$) และ 2) ด้านสุขสนุก ($\bar{X}= 3.18$) และผลการวิเคราะห์ในแต่ละด้านผู้วิจัยได้นำเสนอ ดังนี้

1) **ด้านสุขสบาย** โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}= 3.23$) เมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุข ด้าน สุขสบาย อยู่ในระดับมาก 2 เรื่อง คือ 1) ท่านเป็นคนที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ ($\bar{X}= 4.33$) และ 2) ท่านสามารถดูแลสุขภาพร่างกาย ให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรงได้ตามความเหมาะสมกับวัย ($\bar{X}= 3.51$) ส่วนเรื่องอื่นๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

2) **ด้านสุขสนุก** โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}= 3.18$) เมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุข ด้านสุขสนุก อยู่ในระดับมาก 2 เรื่อง 1) ท่านชอบเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมของชุมชน ในการพัฒนาชุมชน ($\bar{X}= 4.07$) และ 2) ท่านสนใจ และมักเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ ที่สร้างความสดชื่น สร้างพลังความมีชีวิตชีวาอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน ($\bar{X}= 3.97$) ส่วนเรื่องอื่นๆ มีความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง

3) **ด้านสุขสง่า** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 4.15$) และเมื่อพิจารณารายเรื่อง พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุขด้านสุขสง่า อยู่ในระดับมากที่สุด คือ 1) ท่านส่งเสริมครอบครัวในการทำมาค้าขายถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในตนเอง ($\bar{X}= 4.27$) 2) การสนทนากับเพื่อน และบุคคลอื่น ท่านมักจะแนะนำในเรื่องที่ดี อย่างเหมาะสม ($\bar{X}= 4.21$) ส่วนเรื่องอื่นๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

4) **ด้านสุขสว่าง** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.75) เมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุข ด้านสุขสว่าง อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ท่านมีความสามารถในการแก้ปัญหา (problem solving) ในด้านต่างๆ ในครอบครัว ด้วยหลักเกณฑ์ที่มีเหตุผล ($\bar{X}$ = 4.31) และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 2 เรื่อง คือ 1) ท่านมีความสามารถทางสังคม มีความสนใจผู้อื่น และสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 3.90) และ 2) ท่านมีความสามารถในการเชิงภาษา การติดต่อ สื่อสารด้วยคำพูด และวาจาได้เป็นอย่างดี ($\bar{X}$ = 3.76) ส่วนอื่นๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

5) **ด้านสุขสงบ** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.80) เมื่อพิจารณารายเรื่องพบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุขด้านสุขสงบ อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ท่านตระหนักรู้ตนเอง สามารถรับรู้และเข้าใจความรู้สึกความคิด และอารมณ์ของตนตามความเป็นจริง ($\bar{X}$ = 4.31) และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 3 เรื่อง คือ 1) ท่านชอบปฏิบัติธรรม โดยการนั่งสมาธิ เพื่อให้จิตใจสงบ และมีความสุข ($\bar{X}$ = 4.11) 2) ท่านยอมรับและกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาหรือ อุปสรรคต่างๆ ด้วยจิตใจที่มั่นคง ($\bar{X}$ = 3.85) และ 3) ท่านสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ในขณะที่พบเจอปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ($\bar{X}$ = 3.82)

5. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมสร้างสุขกับปัจจัยที่ส่งผลต่อบุญญศึกษาและบุญญศึกษาและการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อบุญญศึกษา (กาย, จิต, สังคม) โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบุญญศึกษาของผู้สูงอายุ (ทาน, ศีล, ภาวนา) อยู่ในระดับน้อย (รวม r = .246** ด้านสังคม r = .251** และด้านจิต r = .200**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อบุญญศึกษา ด้านจิตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบุญญศึกษาของผู้สูงอายุ ด้านภาวนาอยู่ในระดับน้อย (r = .149**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และปัจจัยที่ส่งผลต่อบุญญศึกษาด้านสังคม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบุญญศึกษาของผู้สูงอายุด้านทาน (r = .140**) และด้านภาวนา (r = .222**) อยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อบุญญศึกษา (กาย, จิต, สังคม) โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ (r = .470**) อยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านจิต (r = .325**) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลาง และด้านกาย (r = .261**) ด้านสังคม (r = .222**) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปัจจัยที่ส่งผลต่อบุญญศึกษา 1) ด้านกาย มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ ด้านสุขสบาย (r = .427**) อยู่ในระดับปานกลาง และด้านความสุขสนุก (r = .183**) อยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2) ด้านจิต มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ ด้านสุขสนุก (r = .409**) อยู่ในระดับปานกลาง ด้านสุขสง่า (r = .258**) และด้านสุขสงบ (r = .142**) อยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3) ด้านสังคม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุด้านสุขสว่าง (r = .219**) และด้านสุขสงบ (r = .297**) อยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปัจจัยที่ส่งผลต่อบุญญศึกษา โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ ด้านสุขสบาย ($r=.357^{**}$) และด้านสุขสนุก ($r=.388^{**}$) อยู่ในระดับปานกลาง และด้านสุขสง่า ($r=.210^{**}$) อยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบุญญศึกษา (ทาน, ศีล, ภาวนา) อยู่ในระดับน้อย ($r=.215^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า โดยภาพรวม ด้านศีล ($r=.147^{**}$) และด้านภาวนา ($r=.149^{**}$) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บุญญศึกษาของผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุด้านสุขสง่า ($r=.138^{**}$) และด้านสุขสว่าง ($r=.139^{**}$) อยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บุญญศึกษาของผู้สูงอายุ 1) ด้านศีล มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุข ด้านสุขสง่า ($r=.125^{*}$) อยู่ในระดับน้อย 2) ด้านภาวนา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุข ด้านสุขสง่า ($r=.102^{*}$) และด้านสุขสว่าง ($r=.122^{*}$) อยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การศึกษาตัวแปรที่ส่งผลต่อสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุในสังคมพหุวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้วิจัยมุ่งหมายที่จะศึกษาตัวแปรต้น 2 ตัวแปร คือ 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อบุญญศึกษา (กาย, จิต, สังคม) และ 2) บุญญศึกษาของผู้สูงอายุ (ทาน, ศีล, ปัญญา) โดยตัวแปรตาม คือ สังคมสร้างสุข 5 มิติ (ด้านสุขสบาย, ด้านสุขสนุก, ด้านสุขสง่า, ด้านสุขสว่าง, ด้านสุขสงบ) โดยการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ผลการวิเคราะห์ พบว่า

จากการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนจะพบว่า รูปแบบสมการที่ 3 จะมีค่า R^2 (Coefficient of determination) เท่ากับ .228 และเมื่อมีการปรับค่า R^2 (Adjusted R^2) แล้วก็ได้ค่า .222 แสดงถึงตัวแปรต้นทั้ง 3 ตัว (TA_2 (จิต), TA_1 (กาย), TA_3 (สังคม)) ช่วยกันพยากรณ์ สังคมสร้างสุข (TH) ได้ร้อยละ 22.80 และมีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ (SEE) = .161

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (Sig .000) แสดงว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ (TA_2 (จิต), TA_1 (กาย), TA_3 (สังคม)) กับตัวแปร เกณฑ์ (TH, สังคมสร้างสุข) มีความสัมพันธ์กันในเชิงเส้นตรง สามารถที่จะสร้างสมการทำนายต่อไปได้

ในการสร้างสมการทำนาย ผู้วิจัยเลือกรูปแบบที่ 3 มาใช้ พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุดต่อสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุยังมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวน 3 ตัวแปร คือ จิต (TA_2) กาย (TA_1) และสังคม (TA_3) โดยสร้างเป็นสมการทำนายได้ดังนี้

สมการทำงานในรูปคะแนนดิบ

$$TH = 1.700 + .167(TA_2 \text{ จิต}) + .140(TA_1 \text{ กาย}) + .227 (TA_3 \text{ สังคม})$$

(สังคมสร้างสุข)

สมการทำนายในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$TH = .325(TA_2 \text{ จิต}) + .266(TA_1 \text{ กาย}) + .237 (TA_3 \text{ สังคม})$$

(สังคมสร้างสุข)

$$R^2 = .228 = 22.80\%$$

แนวทางในการส่งเสริม และพัฒนาโครงการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการสัมภาษณ์พบว่า

1. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับ หลักบุญญศึกษา (ทาน ศีล ภาวนา) เพื่อให้สังคมสร้างสุขจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้เชี่ยวชาญซึ่งได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

1) ศีล ผู้สูงอายุทุกคนควรยึดมั่นในการรักษาศีลห้าให้ได้เพื่อเป็นแนวปฏิบัติตนให้เพื่อความสุกกายสุขใจ

2) ภาวนา ผู้สูงอายุที่ต้องการความสงบสุขทางใจ ควรฟังเทศน์ฟังธรรมสวดมนต์ภาวนาทำสมาธิให้จิตใจแจ่มใสเบิกบานมีการผ่อนคลายทางอารมณ์

3) การทาน การทำบุญตักบาตรการทำบุญตามประเพณีต่างๆอย่างสม่ำเสมอ

“การมีศีลธรรมประจำใจโดยยึดหลักธรรมศีลห้าฝึกปฏิบัติสวดมนต์ตามหลักไตรสรณคมน์ ฝึกสมาธิก่อนนอนทำให้มีการผ่อนคลายอารมณ์” (ประคำ ศรีสมชัย)

“พาครอบครัวเข้าวัดทำบุญใส่บาตรฟังธรรมรักษาศีลสวดมนต์ภาวนาทุกวัน” (พรสวรรค์ พรดอนก่อ)

“รักษาศีลห้าในการดำเนินชีวิตภาวนาทำจิตใจให้มีสติไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น” (ณัด สุรเสียง)

2. สภาพและปัญหาการบูรณาการบุญญศึกษา กับพหุวัฒนธรรม สังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ

สภาพปัญหาที่สำคัญคือสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุมีความเสื่อมถอยไม่แข็งแรงเจ็บป่วยและโรคต่างๆ การถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังไม่มีคนดูแล

แนวทางการส่งเสริมผู้สูงอายุคือ 1) การส่งเสริมการดูแลสุขภาพการจัดกลุ่มเพื่อคอยดูแลช่วยเหลือ เช่น อสม. ชมรมผู้สูงอายุชุมชน 2) การจัดกลุ่ม กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของของผู้สูงอายุ เช่น กลุ่มนันทนาการการออกกำลังกาย การเรียนรู้ในการใช้ชีวิต 3) การจัดให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงการปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา การทำบุญตักบาตรสวดมนต์ ฟังเทศน์ ฟังธรรม ทำสมาธิภาวนา

“ผู้สูงอายุอยากไปทำบุญตามสถานที่ต่างๆ แต่ก็มีปัญหาด้านสุขภาพต้องอาศัยกลุ่มต่างๆในการร่วมกิจกรรม” (จิรนนท์ ธารไชย)

“พยายามให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันจัดนันทนาการสนุกสนานลดความเครียดมีการดูแลสุขภาพ” (ณัด สุรเสียง)

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการบุญญศึกษา กลับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

1) การพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุสถานภาพครอบครัวภาวะสุขภาพ การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มการเรียนรู้ การนันทนาการ

2) สภาพสังคมการจัดกระบวนการกลุ่มเพื่อสนับสนุนกิจกรรมผู้สูงอายุการอยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคมสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน

3) สภาพวัฒนธรรมตามประเพณีและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ

“การร่วมกลุ่มของผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้สิ่งใหม่ใหม่นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนการดำรงชีวิตจากครอบครัวชุมชนและ ภาครัฐส่งผลให้มีความเป็นอยู่อย่างผาสุก” (พัฒนาสังคม จังหวัดกาฬสินธุ์)

4. กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษา กับพาหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วย

1) การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุการจัดองค์กร/ชมรมผู้สูงอายุการจัดบุคลากรทางด้านสาธารณสุขเพื่อดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ

2) การส่งเสริมและจัดให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเพื่อการดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุข

3) การเสริมสร้างทางสุขภาพจิตใจของผู้สูงอายุ

4) บุคลากรของรัฐจากหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะบุคลากรท้องถิ่นเทศบาล อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

“ผู้สูงอายุควรอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทุกศาสนา วัฒนธรรม”(ถนัด สุระเสียง)

“การวางแผนการส่งเสริม, การบูรณาการ, การประสานงาน ของหน่วยงานภาครัฐต่างๆที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ”(พรสวรรค์ พรดอนก่อ)

5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุในสังคมพาหุวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ในประเด็นบุญญศึกษาทางศิลปวัฒนธรรมสามารถสร้างความสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติดังนี้

1. ด้านสุขสบาย ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขสบายต้องดำเนินชีวิตดังนี้

1) การรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงปราศจากโรคภัยต่างๆ ด้วยการออกกำลังกายตามสมรรถนะของร่างกายอย่างสม่ำเสมอ

2) การรับประทานอาหารที่สุกสะอาด ถูกหลักอนามัยครบ 5 หมู่ไม่เสพสิ่งเสพติดและเครื่องดองมีนเมา

3) การรักษาจิตใจให้สงบ ปล่อยวางทุกสิ่งพอใจในสิ่งที่ตนเองมี

"ทำให้ร่างกายแข็งแรงออกกำลังกายโดยเดินจงกรม และกินอาหารหลากหลาย หลีกเลียงอาหารรสจัด ของหมักดอง ไม่ดื่มสุราไม่สูบบุหรี่" (ประคำ ศรีสมชัย)

"ร่างกายแข็งแรงมาจาก 3 อ. อาหารอารมณ์ ออกกำลังกาย" (จิรพันธ์ ธารไชย)

ความสามารถของผู้สูงอายุที่จะดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ตอบสนองความต้องการทางกายภาพ มีสมรรถนะที่แข็งแรงและคล่องแคล่ว ส่งเสริมและฟื้นฟูให้ผู้สูงอายุสามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง

2. ด้านสุขสนุก ผู้ให้สัมภาษณ์ มีความคิดเห็นว่าผู้สูงอายุจะมีความสุขสนุกได้ดีต้องทำให้ตนเองมีกิจกรรมดังนี้

- 1) การปฏิบัติธรรม รักษาศีล ภาวนาปฏิบัติ สมาธิ ทำบุญตักบาตร
- 2) การมีสมาคมกับเพื่อน กิจกรรมนันทนาการ ร้องเพลงสร้างความบันเทิง
- 3) สร้างอารมณ์ให้ร่าเริง แจ่มใส

"หมั่นเข้าวัดปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ รักษาศีลภาวนา ทำให้จิตใจผ่องใสไม่มีความกังวลใด ๆ" (พัฒนาสังคม จังหวัดกาฬสินธุ์)

"สร้างกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้รับความสนุกสนาน ควรเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายไม่หักโหมเกินไป" (สุคนธา จันทมูข)

"ผู้สูงอายุจะต้องทำให้ตัวเองมีความสุขสร้างความบันเทิง ดูทีวี ฟังเพลง เต้นรำ และที่สำคัญคือต้องมีเพื่อนคุยจะได้ไม่เหงา" (จิรนนท์ ธารไชย)

ผู้สูงอายุมีความสามารถเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์ สนุกสนาน กิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส มีคุณภาพชีวิตที่ดี ลดความเครียดวิตกกังวลเน้นกิจกรรมนันทนาการ สร้างสังคมมีชีวิตอย่างสร้างสรรค์ทั้งทางด้านกีฬา ดนตรีศิลปะ งานอดิเรกที่ชื่นชอบ

3. ด้านสุขสง่าผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่าการสูงอายุจะมีความสุขสง่าได้ก็ต้องทำให้ตนเองมีกิจกรรม ดังนี้

1) การทำความดีให้แก่สังคม ช่วยเหลือ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้กับสังคมเท่าที่จะทำได้

2) การสร้างคุณค่าให้กับตนเอง เห็นคุณค่าในตัวเอง การแต่งกายภูมิฐานเหมาะสมกับกาลเทศะ

"ผู้สูงอายุควรรู้จักการเข้าสังคม การแต่งตัวให้สวยงาม เหมาะสมตามวัย เหมาะสมกับบรรยากาศและงานต่างๆที่ไปร่วม" (จิรนนท์ ธารไชย)

"ความสุขสง่ามาจากการให้กำลังใจตนเองเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอื้อเฟื้อแบ่งปัน การให้เกียรติและชื่นชม การทำความดีต่อสาธารณะชน" (สุคนธา จันทมูข)

ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิต ความภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับนับถือตนเอง ให้กำลังใจตนเองได้ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปันและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

4. ด้านสุขสว่าง ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขสว่างได้ก็ต้องทำให้ตนเองมีกิจกรรมดังนี้

1) ผู้สูงอายุจำเป็นต้องฝึกสมาธิเป็นประจำ มีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความจำดีมีเหตุผล

2) ผู้สูงอายุต้องมีสติอยู่กับตัว รู้อารมณ์ตนเอง รู้สีกตัวที่กำลังทำอะไร

3) คิดและวางแผนในการแก้ปัญหาและจัดการสิ่งต่างๆ อย่างมีเหตุผล มีคุณภาพ แสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา

"ที่ผู้สูงอายุได้ฝึกสมาธิเป็นประจำ ทำให้มีสติรู้ตัวเองที่กำลังทำอะไรที่ไหนอย่างไร" (พัฒนาสังคมจังหวัดกาฬสินธุ์)

ผู้สูงอายุมีความสามารถด้านความจำความคิดอย่างมีเหตุผล มีผลการสื่อสารการวางแผน และการแก้ปัญหา มีความสามารถในการจัดการสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมที่ชะลอความเสื่อมทางสมองเพิ่มไหวพริบ มีสมาธิการคิดอย่างมีเหตุผล

5. ด้านสุขสงบ ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขสงบได้ก็ต้องทำให้ตนเองมีกิจกรรมดังนี้

1) ผู้สูงอายุควรจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ขจัดความเครียด ผ่อนคลายอารมณ์ ทำให้จิตใจผ่องใส อาจต้องใช้การฝึกสมาธิ

2) ผู้สูงอายุต้องดำเนินชีวิตอย่างมีสติปล่อยวางทุกอย่าง เพิ่มความพอเพียง ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมไม่ให้เกิดความสับสนวุ่นวาย

"ผู้สูงอายุควรขจัดความเครียดในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำจิตใจให้สุขสงบร่มเย็น จะใช้การฝึกสมาธิหรือภาวนา" (พรสวรรค์ พรดอนก่อ)

"ผู้สูงอายุต้องหมั่นฝึกปฏิบัติธรรม ทำจิตใจให้สงบ ผ่อนคลายความเครียด พักผ่อนร่างกายและสมองอย่างพอเพียง" (ประคำ ศรีสมชัย)

"ไม่ยึดติดกับเรื่องที่ทำให้เกิดความทุกข์ ทำจิตใจให้ผ่องใส กิจกรรมผ่อนคลายเป็นอารมณ์" (จිරนนท์ ธารไชย)

ผู้สูงอายุมีการรับรู้เข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ สามารถผ่อนคลายเป็นเกิดความสุขสงบกับตนเองได้ความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพทั้งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง การบริหารจัดการให้เกิดสติ การฝึกหายใจ การฝึกจิตในเรื่องดี ๆ

6. กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษา กับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 4 ด้านคือด้านการจัดการบุคลากร (Man) ด้านการจัดการทรัพยากร (Material) ด้านการจัดงบประมาณ (Money) ด้านการบริหารจัดการ (Management)

ผลการสัมภาษณ์

1. ด้านการจัดการบุคลากร (Man) ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า หน่วยงานหรือองค์กรที่จะดำเนินโครงการ ควรเป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรง เพราะจะมีบุคลากรที่มี ความรู้ความสามารถโดยเฉพาะ หรือหน่วยงานสามารถจัดสรรบุคลากร หรือทีมงานที่มีความถนัด มีความเหมาะสมกับงาน นอกจากนี้บุคลากรควรมีจิตศรัทธาต่อการปฏิบัติงาน รวมทั้งมีความจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและความพร้อมในการปฏิบัติงาน

"บุคลากรควรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีจิตศรัทธาขององค์กรที่ปฏิบัติงาน" (ประจำศรีสมชัย)

"คนเป็นปัจจัยบริหารที่สำคัญที่สุด ควรจัดบุคคลให้เหมาะสมกับงาน และเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ความถนัด"(ถนัด สุรเสียง)

2. ด้านการจัดการทรัพยากร (Material) เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญร่วมกับบุคลากรการบริหารจัดการวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ ที่นำมาใช้อำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการให้ การดำเนินมีผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่กำหนดความเหมาะสม และความเพียงพอในการจัดการวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินโครงการเป็นสิ่งสำคัญที่จะมาชี้ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่

"การจัดสรรทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์จะต้องเป็นไปตามแผนการบริหารงาน และให้ทันต่อเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล" (จิรนนท์ ธารไชย)

"การจัดหาอุปกรณ์เครื่องใช้ประกอบการจัดกิจกรรม การจัดหมวดหมู่ การใช้งาน การเก็บรักษาอย่างเป็นระบบซึ่งองค์กรจำเป็นต้องมี" (ประจำศรีสมชัย)

3. การจัดงบประมาณ(Money) องค์กรหรือหน่วยงานจำเป็นต้องมีแผนการปฏิบัติงาน และโครงการจำเป็นต้องได้รับงบประมาณสนับสนุน การบริหารงบประมาณต้องเป็นไปอย่างเป็นระบบ การใช้จ่ายต้องประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุด โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ งบประมาณจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้กิจกรรมต่างๆ สามารถดำเนินไปได้ตามเป้าหมายจนบรรลุผลสัมฤทธิ์

"การจัดงบประมาณให้เหมาะสมกับกิจกรรม และความสำคัญที่จะสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม" (สุคนธา จันโทมุข)

"การสนับสนุนงบประมาณควรเป็นไปอย่างเพียงพอ การใช้จ่ายงบประมาณควรโปร่งใส และตรวจสอบได้"(ประจำศรีสมชัย)

"งบประมาณจะต้องใช้จ่ายตามแบบแผนปฏิบัติงาน และเป็นไปตามกระบวนการบริหารที่วางไว้ เพื่อให้การบริหารงานต่อเหตุการณ์อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล" (จิรนนท์ ธารไชย)

4. ด้านการบริหารจัดการ (Management) ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นว่าองค์กรหรือหน่วยงานจำเป็นต้องจัดระบบบริหารจัดการ กำหนดโครงสร้างการบริหาร กำหนดตำแหน่งที่สำคัญและจำเป็น ตลอดจนกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งอย่างเหมาะสม มุ่งเน้นกระบวนการมี

ส่วนร่วมและการทำงานเป็นทีม รวมทั้งสามารถกำกับติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

"ต้องจัดให้มีกระบวนการบริหาร การติดตามประเมินผลตั้งแต่เริ่มปฏิบัติงานระหว่างปฏิบัติงานและเมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน" (จිරนนท์ ธารไชย)

"การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผล และร่วมชื่นชมผลงาน" (ณัด สุรเสียง)

ผลการสัมภาษณ์

1. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับหลักบุญญศึกษา(ทาน ศีล ภาวนา) ให้เกิดสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุได้แก่

1) การทาน ผู้สูงอายุควรทำบุญตักบาตรหรือการทำบุญตามประเพณีต่างๆ รวมทั้งการแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

2) ศีล ผู้สูงอายุควรรักษาศีล 5 ฝึกปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมอย่างเอื้ออาทร

3) ภาวนา ผู้สูงอายุพยายามสร้างความสุขสงบทางจิตใจ ฟังเทศน์ฟังธรรมสวดมนต์ ภาวนา ทำสมาธิ เกิดการผ่อนคลายทางอารมณ์

2. สภาพปัญหาที่สำคัญของผู้สูงอายุ คือ สภาพสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงการเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ การถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังไร้คนดูแล

แนวทางการส่งเสริมผู้สูงอายุคือ 1) การส่งเสริมด้านสุขภาพ 2) การจัดกลุ่มกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ 3) การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติตนตามหลักทางพระพุทธศาสนา ทำบุญตักบาตร สวดมนต์

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการบุญญศึกษากับวัฒนธรรมสังคมสร้างสุข ผู้สูงอายุ คือ 1) การพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุ สถานภาพครอบครัว การเข้าร่วมกลุ่มการเรียนรู้ การนันทนาการ 2) สภาพสังคม การจัดกระบวนการกลุ่ม การอยู่ร่วมกันในชุมชนและสภาพแวดล้อม และ 3) สภาพวัฒนธรรมประเพณีและเศรษฐกิจ

4. กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษากับวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ คือ 1) การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ 2) การส่งเสริมและจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ 3) การเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจ 4) การมีส่วนร่วมของบุคลากรภาครัฐในการดูแลผู้สูงอายุ

5. สังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติ คือ 1) ด้านสุขสบาย การรักษาสุขภาพ การรับประทานอาหารที่ถูกหลักอนามัย การรักษาจิตใจให้สุขสงบ 2) ด้านสุขสนุกการปฏิบัติธรรม รักษาศีล ภาวนา ทำบุญตักบาตร การมีกลุ่มสมาคมทำกิจกรรมนันทนาการและการพัฒนาอารมณ์ให้แจ่มใสเป็นมาณะ 3) ด้านสุขสง่า การสร้างความดีให้แก่สังคม และสร้างคุณค่าให้กับตนเอง เน้นคุณค่าในตนเอง 4) ด้านสุขสว่าง การฝึกสมาธิ มีความสุขทั้งทางกายและจิตใจ มีเหตุมีผล มีสติอยู่กับตัว รู้อารมณ์ตนเอง

คิดและวางแผนแก้ปัญหาและจัดการต่างๆ อย่างมีเหตุผล 5) ด้านสุขสงบ จัดการกับอารมณ์ตนเอง ดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ปล่อยวางทุกอย่าง

6. กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุข ประกอบด้วย

- 1) การบริหารบุคลากร (Man) 2) การจัดการทรัพยากร (Material) 3) การจัดงบประมาณ (Money) 4) การบริหารจัดการ (Management)

รูปแบบกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์

กลไก สิ่งที่ทำให้ระบบมีการขับเคลื่อนหรือดำเนินอยู่ได้ โดยมีการจัดการทรัพยากรมีการจัดองค์การ หน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงาน

กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสิกขา : ปัจจัยทางการบริหาร 4 M's

1. การบริหารบุคคล (Man) จัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบให้ครอบคลุมทุกฝ่ายแต่งตั้งผู้บริหารหรือหัวหน้าโครงการที่รับผิดชอบ ที่ทีมงานและบุคลากรที่ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พร้อมทั้งความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการบริหารจัดการกิจกรรมเชิงพัฒนา และมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการบูรณาการบุญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุข มีความมุ่งมั่นพัฒนาทักษะความสามารถร่วมกัน

2. การบริหารทรัพยากรหรือวัสดุ (Material): การเตรียมความพร้อมด้านสถานที่การจัดสถานที่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การจัดสรรทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม พิจารณาว່าคควรใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมกับโครงการ

3. การจัดสรรงบประมาณ (Money): การสนับสนุนงบประมาณอย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อการบริหารจัดการโครงการ และกิจกรรมให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. การบริหารจัดการโครงการ (Management) การเตรียมความพร้อมในการจัดโครงการ การมอบหมายงานตามพันธกิจ การจัดการพื้นที่และสภาพแวดล้อม การจัดเตรียมกลุ่มเป้าหมาย การสำรวจคุณลักษณะของผู้เข้าร่วมโครงการ การดำเนินโครงการ การสร้างเครื่องมือเพื่อประเมินโครงการ การติดตามประเมินโครงการก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินโครงการ

การบูรณาการบุญสิกขาของผู้สูงอายุ

บุญสิกขา เป็นการฝึกฝนปฏิบัติตนในเรื่องความดี ทำให้คนเจริญงอกงามขึ้นในความดีต่างๆ มีความสุขทั้งภายนอกและภายใน ประกอบด้วย ทาน ศีล ภาวนา

1. ทาน คือ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือกัน หรือยึดเหนี่ยวสังคมและเพื่อสร้างเสริมความดีงาม และการทำสิ่งที่ดี ทานเป็นเครื่องส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เป็นไปด้วยดี มีระเบียบมั่นคงยิ่งขึ้น และเป็นเครื่องฝึกหัดขัดเกลาทั้งพฤติกรรมภายนอกทางกาย วาจา และฝึกฝนอบรมจิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ในคุณธรรมและความเอื้ออิมเบิกบานผ่องใส

2. ศีล คือ ความมีระเบียบในการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือความมีวินัย และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม เอื้อโอกาสต่อการที่จะทำสิ่งต่างๆ ได้สะดวกเกิดผลดี และมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ศีลที่เป็นพื้นฐานของฆราวาส ได้แก่ ศีล 5 หรือเบญจศีล

3. ภาวนา คือ ทำให้เกิดมีขึ้น ทำให้เกิดเป็นขึ้น สิ่งที่ยังไม่เป็นก็ทำให้มันเป็น สิ่งที่ยังไม่มีก็ทำให้มันมี จึงเป็นการปฏิบัติ ผีกัด หรือลงมือทำ เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามเพิ่มพูนพร้อมกันไปจนเต็มที ภาวนาแยกออกได้เป็น 2 อย่าง คือ จิตภาวนา (การพิจารณาจิตใจ) และปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)

ความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมบางอย่างมีการถูกกลืนหายกลาย (Assimilation) และการปรับตัว (Adaptation) เป็นผลให้เกิดความเป็นพหุวัฒนธรรมความใหม่ร่วมสมัยเกิดขึ้น และมีการปรับตัวเพื่อสร้างสังคมให้มีความสุขโดยยังคงเห็นคุณค่าความเชื่อของพิธีกรรมต่างๆ รวมกัน 5 ประการ คือ

1. ด้านกาย การประพุดนอบน้อมทางกาย เช่น การกราบไหว้ นอบน้อมถ่อมตน
2. ด้านจิตใจ รู้สึกสุขสงบมีสติ เบิกบานทางใจ ผู้ที่ตั้งตนอยู่คุณงามความดีตามหลักการของพุทธศาสนา
3. ด้านสังคม เกิดความรักความสามัคคีในชุมชนสงบสุข การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข
4. ด้านวัฒนธรรม เกิดประเพณีที่ดำรงขึ้นภายในชุมชน เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์วัฒนธรรม ศิลปะและประเพณี
5. ด้านพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชีวิตของชุมชน ให้เกิดความเคารพนับถือ ยกย่องเทิดทูลบูชาเป็นสรณะแห่งชีวิตสืบทอดต่อเนื่องกันมา

พหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุข การปรับตัวทางกายภาพ (adaptation) และทางวัฒนธรรมมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม (assimilation) การกลืนวัฒนธรรมและลักษณะปรากฏการณ์ที่มีลักษณะความขัดแย้ง มีการจัดความหลากหลายที่เน้นความเป็นกลางที่ไม่สุดขั้วจนเกินไป ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไป และแต่ละกลุ่มจนสามารถประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้ตามความเชื่อและศรัทธาของตนเองอย่างมีเสรีภาพโดยไม่มีการกีดกัน ก้าวก้าว ล่วงละเมิด หรือก่อกวนซึ่งกันและกัน ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางสังคม และวัฒนธรรมได้อย่างสันติ สงบ และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างมีความสุข

ความสุขของผู้สูงอายุ

การส่งเสริมผู้สูงอายุให้เกิดความรู้สึที่ดีและเอนอัมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม มีความภาคภูมิใจรู้สึกเป็นคนที่มีคุณค่า และเป็นสังคมที่มีความสุข จำแนกความสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติ ดังนี้

1. ด้านสุขภาพ (Health) ความสามารถของผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพทางร่างกายให้แข็งแรง มีกำลังสามารถตอบสนองต่อความต้องการทางกายภาพได้ตามสภาพที่เป็นอยู่ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่การเป็นภาระพอเพียง ไม่มีอุบัติเหตุหรืออันตราย มีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพไม่ติดสิ่งเสพติด โดยกิจกรรมเน้นไปที่การเคลื่อนไหวปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน (Functional mobility) ได้อย่างอิสระและปลอดภัยโดยปราศจากความอ่อนล้า

2. ด้านสุขภาพ (Recreation) ความสามารถของผู้สูงอายุในการเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์ สนุกสนาน ด้วยการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใสกระปรี้กระเปร่า มีคุณภาพชีวิตที่ดี ลดความซึมเศร้า ความเครียดและความวิตกกังวลได้ เน้นกิจกรรมนันทนาการที่สร้างความสดชื่น สร้างพลัง ความมีชีวิตชีวาอย่างสร้างสรรค์ และสวยงามในรูปแบบของกิจกรรมการแสดงออกในด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ งานอดิเรกที่ชอบ เป็นต้น

3. ด้านสุขสง่า (Integrity) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต ความภาคภูมิใจ และความเชื่อมั่นในตัวเอง เห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับนับถือตนเอง ให้กำลังใจตนเองได้ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม เน้นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง การมีพฤติกรรมช่วยเหลือตัวเอง และผู้อื่นในสังคม และเกิดมุมมองต่อการใช้ชีวิตในเชิงบวก

4. ด้านสุขสว่าง (Cognition) ความสามารถของผู้สูงอายุด้านความจำ ความคิด อย่างมีเหตุ มีผลต่อการสื่อสาร การวางแผน และการแก้ไขปัญหา ความสามารถในการคิดแบบนามธรรม รวมทั้งความสามารถในการจัดการสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เล่นกิจกรรมที่ช่วยในการชะลอความเสื่อมทางสมองเพิ่มไหวพริบความจำ การมีสติการคิดอย่างมีเหตุผล

5. สุขสงบ (Peacefulness) ความสามารถของบุคคลในการรับรู้เข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ สามารถผ่อนคลายให้เกิดความสงบกับตนเองได้ รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เน้นที่ความสามารถของบุคคลในแต่ละด้าน การรู้ อารมณ์ การควบคุมอารมณ์ และการยอมรับสิ่งต่างๆ

จากการศึกษา พบว่า การบูรณาการบุญญศึกษา (ทาน, ศีล, ภาวนา) มีความสัมพันธ์หรือส่งผลต่อสังคมพหุวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ (กาย, จิต, สังคม) และการสร้างสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติ

การสร้างสุขของผู้สูงอายุกับสังคมพหุวัฒนธรรม

1. สุขสบาย การตอบสนองต่อความต้องการทางกาย (กาย)
2. สุขสนุก อารมณ์เป็นสุขจิตใจแจ่มใส (จิต)
3. สุขสง่า ช่วยเหลือตนเองและสิ่งแวดล้อม (สังคม)
4. สุขสว่าง มีสติคิดอย่างมีเหตุผล (กาย)
5. สุขสงบ การควบคุมอารมณ์รับรู้อารมณ์ (จิต)

บุญญศึกษากับความสุขของผู้สูงอายุ

1. ทาน การให้คือการแบ่งปัน ทำให้สุขสบายมีความอึดอ้อมเบิกบานผ่องใส ทำให้สนุก

2. ศีล เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้สุขสว่าง และสุขสง่า

3. ภาวนา มีหลักธรรมในการครองตน ทำให้สุขสงบ

สังคมพหุวัฒนธรรมกับบุญญศึกษา

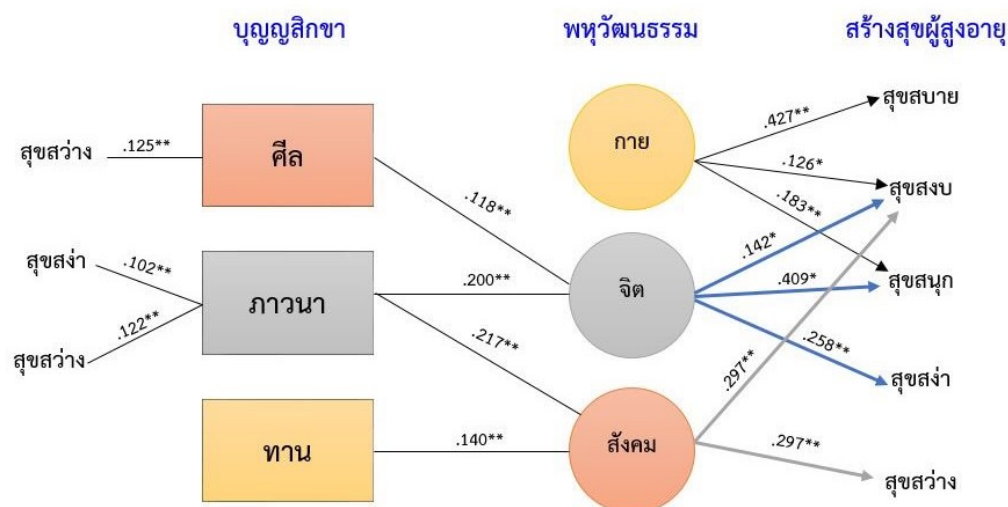
1. กาย ประพฤติตนอ่อนน้อมถ่อมตน การรักษาศีล การรักษาความสง่า

2. จิต สุข สงบ เบิกบาน การภาวนาฝึกอบรมจิต จิตภาวนา

3. สังคม ความสามัคคี ความดีงาม การทาน การเอื้อเฟื้อแบ่งปันคนในสังคม ส่งเสริม

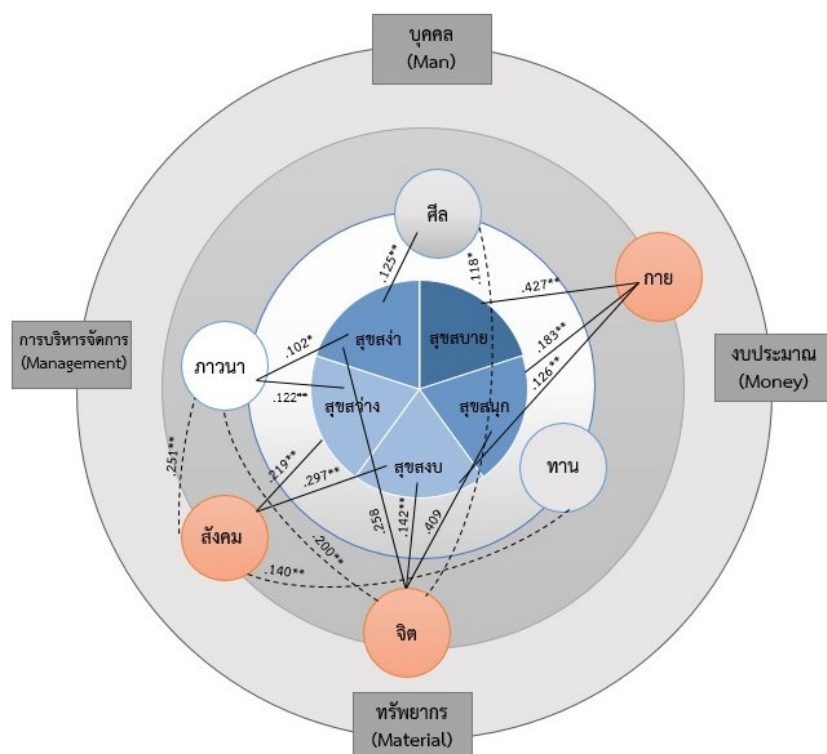
การอยู่ร่วมกันในสังคม

เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร 3 ตัวแปร คือ การบูรณาการ บุญญศึกษา (ทาน, ศีล, ภาวนา) สังคมพหุวัฒนธรรม (กาย, จิต, สังคม) และการสร้างสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติ พบว่า ความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้ง 3 ตัวแปร ดังภาพ 4.1

4.1 ภาพความสัมพันธ์ของตัวแปร 3 ตัวแปร คือ การบูรณาการ บุญญศึกษา สังคมพหุวัฒนธรรม และการสร้างสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติ

และจากการสร้างสมการทำนายถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน พบว่า สังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ 5 มิตินั้น ตัวแปรสำคัญที่มีผลให้ผู้สูงอายุมีความสุขทั้ง 5 มิติได้ ก็คือ สังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย จิต, กาย และสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ และนำมาสร้างรูปแบบกลไกการพัฒนาบูรณาการบุญญศึกษาพหุวัฒนธรรม สังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังรูปที่ 4.2

ภาพที่ 4.2 รูปแบบกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์

องค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนโดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้ดำเนินโครงการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษาโดยเฉพาะกับกลุ่มพุทธวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ นั้น จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีความเข้าใจในกลไกหรือกระบวนการดังนี้

ปัจจัยทางการบริหาร ประกอบด้วย 4 M 1) การบริหารงานบุคคล (Man-คน) ต้องมีการจัดหาบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในพุทธบริหาร 2) งบประมาณ (Money-เงิน) การจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นและเพียงพอต่อการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล 3) วัสดุอุปกรณ์ (Material-วัสดุ) การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ตลอดจนเทคโนโลยีที่เหมาะสม และ 4) การบริหารจัดการ (Management-การบริหาร) การควบคุมดูแล กำกับ ติดตาม และประเมินผลที่โครงการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ปัจจัยทางการบริหารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินโครงการ มีความสัมพันธ์หรือส่งผลกระทบต่อในทุกองค์ประกอบของกลไกการพัฒนา

2. ในสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ซึ่งมาอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข การมีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในงาน ปัจจัยนี้เรียกว่า สังคมพุทธวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) ด้านกาย 2) ด้านจิตใจ และ 3) ด้านสังคมวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา

จากรูปแบบกลไกการพัฒนา จะพบว่า ด้านกายมีความสัมพันธ์กับบุญญศึกษาของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก ด้านจิตใจจะมีความสัมพันธ์กับศีลและภาวนา และด้านสังคมก็มีความสัมพันธ์กับทานและภาวนานั้นแสดงให้เห็นว่าบุญญศึกษาของผู้สูงอายุ (ทาน, ศีล, ภาวนา) ส่งผลต่อด้านจิตใจและด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญ

3. เมื่อผู้สูงอายุในสังคมพุทธวัฒนธรรม มีการนำบุญญศึกษา (ทาน, ศีล, ภาวนา) เข้ามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและสังคม จะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์หรือส่งผลต่อการพัฒนาการสร้างสุขของผู้สูงอายุ ใน 4 มิติที่สำคัญ คือ 1) ด้านจิตใจ มีความสัมพันธ์หรือส่งผลต่อความสุขสงบ, ความสุขสนุก และความสุขสง่า 2) ด้านสังคม มีความสัมพันธ์หรือส่งผลต่อความสุขสงบและความสุขสว่าง ส่วนทางด้านกาย แม้ว่าจะไม่มีความสัมพันธ์ใดๆ กับบุญญศึกษา แต่ก็มีผลต่อสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุในด้านความสุขสบาย ความสุขสงบ และความสุขสนุก

4. ผู้วิจัย พบว่า การบูรณาการบุญญศึกษา เข้าสู่สังคมพุทธวัฒนธรรม จึงส่งผลต่อการพัฒนาสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ ซึ่งบุญญศึกษา จะทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจ และสังคม โดยเฉพาะศีลและภาวนา เมื่อผู้สูงอายุในสังคมพุทธวัฒนธรรม ได้รับบุญญศึกษาจะทำให้เกิดการพัฒนาศังคมสร้างสุข 4 มิติ คือ ความสุขสงบ ความสุขสนุก ความสุขสง่า และความสุขสว่าง

การประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษากับพุทธวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์

ผลการประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษากับพุทธวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.28) และเมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ผลการประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญศึกษากับพุทธวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขอยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับคือ 1) ด้านความถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.35) 2) ด้านการนำไปใช้ประโยชน์

($\bar{X}$ = 4.33) และ 3) ด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X}$ = 4.24) และ 4) ด้านความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.22) และผลการวิเคราะห์ในแต่ละด้าน ผู้วิจัยได้ทำเสนอ ดังนี้

1. **ด้านความเหมาะสม** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.22) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่องพบว่า กลไกการพัฒนาที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3 เรื่อง คือ 1) ขั้นตอนที่ใช้ในกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคม ในแต่ละขั้นตอนมีความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.33) 2) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมมีความเหมาะสมกับการพัฒนาที่มีประสิทธิผลสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ ($\bar{X}$ = 4.33) 3) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมมีความเหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายเพื่อการสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ ($\bar{X}$ = 4.33) ส่วนเรื่องอื่นๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

2. **ด้านความเป็นไปได้** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.24) และเมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่องพบว่า กลไกการพัฒนาที่มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดเกือบทุกเรื่อง และเรื่องที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 เรื่อง คือ 1) การนำกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาสังคมสร้างสุขที่มีประสิทธิผล ในการปฏิบัติได้จริง ($\bar{X}$ = 4.44) 2) ขั้นตอนต่างๆ ในกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสอดคล้องกับสภาพการปฏิบัติงานจริงของคณะทีมงานนักวิจัย ($\bar{X}$ = 4.33) และ 3) การใช้กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคม มีความคุ้มค่า สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ($\bar{X}$ = 4.33)

3. **ด้านการนำไปใช้ประโยชน์** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.33) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่องพบว่า กลไกการพัฒนาด้านการนำไปใช้ประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกเรื่อง และเรื่องที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ 1) การกำหนดประเด็นการพัฒนากลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคม เป็นประเด็นที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อสถาบันทางสังคม ($\bar{X}$ = 4.44) 2) คือกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมมีประโยชน์ต่อกระบวนการพัฒนาสังคมของผู้สูงอายุ ($\bar{X}$ = 4.33) และ 3) สารสนเทศที่ได้จากการประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคม เพียงพอต่อการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาสังคมของผู้สูงอายุ ($\bar{X}$ = 4.33)

4. **ด้านความถูกต้อง** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.35) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่องพบว่า กลไกการพัฒนาด้านความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุดทุกเรื่องและเรื่องที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ 1) การรายงานผลการประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคม มีความถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.66) 2) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมกำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนา มีแนวทางปฏิบัติชัดเจน ถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.33) และ 3) การนำผลการประเมินไปใช้เพื่อพัฒนากลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคม มีความถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.22)

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 เรื่อง รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น

โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาลักษณะและปัญหาของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ในจังหวัดขอนแก่น และ 3) นำเสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Analysis)

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง พบว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ส่วนมากเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 54.80 รองลงมาเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 45.20 อายุ 70 - 79 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.81 รองลงมาอายุ 60 - 69 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.90 ที่พบขณะเข้าสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีอายุสูงสุด 94 ปี (ก่อนหน้านี้มีอายุสูงถึง 104 ปี แต่เสียชีวิตไปแล้ว) สถานภาพปัจจุบันคู่สมรส เสียชีวิตแล้วคิดเป็นร้อยละ 59.50 รองลงมาคือคู่สมรสอยู่ด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 26.20 เมื่อสอบถามถึงคู่สมรส (สามี/ภรรยา) ที่เสียชีวิตแล้ว ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะไม่ค่อยอยากพูดถึง เพียงแต่พูดว่า “เหมือนคนสำคัญ ของชีวิตขาดหายไปไม่รู้ตัวเองอยู่มาจนปานนี้ได้อย่างไร แต่คงอีกไม่นานก็จะได้เจอกัน” บางคนก็ร้องไห้สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงที่ยังอยู่กับคู่สมรสนั้น ดูจากสภาพทั่วไปจะมีความสุขยิ้มแย้มแจ่มใสพูดคุยสนุก ดูแลกันจนบางคนลูกนั่งเองได้หรือเดินได้ ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 88.10 (ส่วนมากจะจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) รองลงมาเป็นระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงได้พูดให้ฟังว่า “เพราะมีความรู้น้อย จึงทำให้ไม่สามารถหางานใดๆ ทำได้จึงยากจนพอเริ่มจะมีพอกินก็มาป่วยไข้ต้องพึ่งพาอาศัยลูกหลานซึ่งก็ลำบากมากเหมือนกัน”

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงเดิมประกอบอาชีพ รับจ้างทั่วไปคิดเป็นร้อยละ 71.43 รองลงมาเป็นอาชีพค้าขายสินค้าเบ็ดเตล็ด คิดเป็นร้อยละ 28.57 จะเห็นว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะทำงานหนักมาตั้งแต่ต้นส่งผลให้ร่างกายเจ็บป่วยทรุดโทรมมีบางคนที่ยากลำบากและยาเสพติดบางประเภททำให้ส่งผลต่อความทรุดโทรมของร่างกาย มีความเครียดจากการทำงานและรายได้ จึงเป็นสาเหตุที่มาของการเจ็บป่วยและอยู่ในภาวะติดเตียงที่มาของการอยู่ในภาวะติดเตียง

เมื่อสอบถามถึงจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ด้วยกัน ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะไม่ค่อยอยากตอบ เนื่องจากบางคนลูกหลานทั้งไป หรือสามี/ภรรยา แยกไปอยู่ต่างหาก จะมีความสะเทือนใจหรือลูกหลานหรือสามี/ภรรยาเสียชีวิต จึงไม่ค่อยให้ตอบคำถาม และบางคนก็จำไม่ได้ ส่วนนี้ผู้ดูแลจะเป็นผู้ตอบให้ ซึ่งส่วนมากจะมีสมาชิกในครอบครัว 1 - 2 คน คิดเป็นร้อยละ 78.70 รองลงมาเป็น 3 - 5 คน คิดเป็นร้อยละ 21.30 ผู้วิจัยพบว่าส่วนมากสมาชิกในครอบครัวจะเป็นลูกหลาน และเป็นผู้ให้การดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงด้วย ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงบางคนพึ่งสูญเสียสามีและลูกไป

พร้อมกันเพราะอุบัติเหตุ และสูญเสียลูกชายไปเพราะอุบัติเหตุ ทำให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจที่จะให้ข้อมูล

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ส่วนมากมีสถานะทางเศรษฐกิจระดับพอมีพอกิน คิดเป็นร้อยละ 50.00 เนื่องจากลูกหลานยังประกอบอาชีพ มีรายได้พอเพียง ตัวผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงไม่ได้ใช้จ่ายอะไร นอกจากการเดินทางไปพบแพทย์ ซึ่ง อสม. จะเป็นผู้นำพาไป ส่วนที่ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงบอกว่ามีสถานะทางเศรษฐกิจระดับขัดสน คิดเป็นร้อยละ 50.00 เนื่องจากลูกหลานไม่มีรายได้หรือทำงานรับจ้างรายวัน มีรายได้ไม่แน่นอน แต่มี อสม. ช่วยจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นมาให้ “ก็ยั้งต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่นอยู่มาก ตัวเองก็ลำบากจะทำอะไรก็ได้ เคยค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ตอนนั้นทำไม่ได้เลย ไม่มีรายได้ พอได้ อสม. กับเพื่อนบ้านช่วยเหลือมาให้พอได้กินได้ใช้ แต่ก็ยังไม่เพียงพอ”

1.2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านภาวะสุขภาพ

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงทั้งหมด มีสภาพปัญหาด้านสุขภาพทั้งด้านร่างกายที่เห็นได้ชัดเจน และจากการตรวจรักษาโรคโดยแพทย์ ในส่วนอื่นที่ผู้วิจัยไม่ได้สอบถาม คือสภาพทางด้านจิตใจ (สุขภาพจิต) ที่เป็นบาดแผลที่มองไม่เห็น แต่สังเกตจากการพูดคุยก็ยังมีสภาพจิตใจที่ต้องการกำลังใจอยู่

จากการสอบถามปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงพบว่า ส่วนมาก มีโรคประจำตัวหรือปัญหาสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 95.20 ส่วนที่ตอบว่าไม่มีปัญหาสุขภาพคิดเป็นร้อยละ 4.80 คน เนื่องจากไม่ได้ไปพบแพทย์และได้รับอุบัติเหตุ (ตกจากหลังม้า) โรคประจำตัวของผู้สูงอายุที่พบมากที่สุด คือ ความดัน เบาหวาน โรคหัวใจ ไชข้ออักเสบ เก๊าท์ โรคไต ตามลำดับ ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงที่มีโรคประจำตัว จะมีใบนัดพบแพทย์ เป็นประจำ โดยมี อสม. เป็นผู้ดูแลสุขภาพเบื้องต้นให้ก่อนไปพบแพทย์ เช่น การวัดความดัน ตรวจน้ำตาล ทำความสะอาดบาดแผล เป็นต้น

เนื่องจากผู้สูงอายุมีภาวะติดเตียงมานาน (บางคนอยู่ในภาวะติดเตียงนาน 1 - 2 ปี) ส่วนมากจึงมีภาวะโรคแทรกซ้อนที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการที่ร่างกายไม่ได้มีการเคลื่อนไหวเป็นเวลานาน เช่น ข้อศอกแข็ง (ข้อยึด) คิดเป็นร้อยละ 19.00 กล้ามเนื้อเกร็ง คิดเป็นร้อยละ 9.50 และนอกจากนี้จะเป็นโรคที่เป็นผลมาจากโรคประจำตัว เช่น เกิดแผลพุพองตามผิวหนัง แขนขาชา มีอาการชาตามมือและเท้าตลอดจนปวดหลัง หน้ามืด เวียนหัว ส่งผลให้การเคลื่อนไหวร่างกายทำได้ลำบาก แม้ว่าจะอยู่ในสภาวะติดเตียง แต่ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ก็มีการรักษาสุขอนามัย สะอาด ถูกหลักอนามัย คิดเป็นร้อยละ 54.80 “มี อสม. มาดูแลทำความสะอาดร่างกายและที่หลับที่นอนให้เป็นประจำ ช่วงแรกๆ ทำให้ทุกอย่าง แม้แต่พาเข้าห้องน้ำ การถ่ายหนักถ่ายเบา อาบน้ำ สระผม” ในส่วนที่สุขอนามัยอยู่ในระดับพอใช้ได้ คิดเป็นร้อยละ 45.20 ส่วนมากแล้วจะเป็นสภาพที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ ทำให้มีกลิ่นอับหรือไม่ค่อยสะอาด อากาศถ่ายเทไม่ดี “ทาง อสม. ก็พยายามจัดหาอุปกรณ์เครื่องใช้ มาเปลี่ยนให้ใหม่เท่าที่จะหาให้ได้”

ผู้สูงอายุที่มีการติดเตียง ส่วนมากมีการพูดคุยสื่อสารกันได้ พูดคุยรู้เรื่องดี บางคนอาจพูดไม่ค่อยชัด แต่ก็พูดคุยรู้เรื่องดี คิดเป็นร้อยละ 81.00 ก็คือพูดชัด ฟังรู้เรื่อง แม้ว่าการโต้ตอบอาจจะช้าบ้างแต่ก็มีความเข้าใจดี ส่วนอีกร้อยละ 19.00 นั้น จะสามารถฟังเข้าใจ รู้เรื่องดี แต่การโต้ตอบทำได้

ข้ามาก จะมีสภาพล้นแข็ง ปากเบี้ยว (ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ให้ อสม. คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงนั้นสามารถพูดและสื่อสารได้เพราะส่วนหนึ่งผู้วิจัยจะต้องสัมภาษณ์ด้วย)

สภาพการขับถ่ายทั้งหนักและเบา จะพบว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ส่วนมากสามารถขับถ่ายอุจจาระ/ปัสสาวะ ได้เอง คิดเป็นร้อยละ 100 “บางคนสามารถเดินไปทำธุระเองได้ แต่ต้องค่อยๆ เดินไปช้าๆ บางคนก็นั่งกระดกไป มีอยู่คนนึง ดิ้นนั่งเก้าอี้ ลุกๆ ลากไป บางทีก็ไปไม่ทัน ทำหกละเอียด ก็ต้องช่วยกันเช็ดบ้าง

1.3 การประเมินคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง

ผู้วิจัยได้ให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงได้ทดสอบประเมินสภาพคุณภาพชีวิตของตนเองว่าจะอยู่ในระดับใด ผู้วิจัยจะเป็นผู้อ่านให้แก่ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงฟัง เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงเป็นผู้ต้องเข้ารับการประเมิน และต้องใช้ระยะเวลาานพอสมควรที่จะทำความเข้าใจในแต่ละคำถาม ผู้วิจัยพยายามจะศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีการติดเตียงโดยให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงประเมินคุณภาพชีวิตตนเองในสภาพปัจจุบัน ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีคุณภาพชีวิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.74$) คุยและเมื่อพิจารณาในแต่ละเรื่องส่วนมากผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ก็ประเมินคุณภาพชีวิตของตนเองอยู่ในระดับปานกลาง 1. รู้สึกว่ามีสมาธิดี ($\bar{X} = 3.36$) 2. มีความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = 3.02$) และเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยลำดับแรก คือ 3. มีสภาพสิ่งแวดล้อม รอบตัวดี ($\bar{X} = 3.00$) สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับมากในเรื่องความจำเป็นที่ต้องใช้บริการหรือการรักษาทางการแพทย์ในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = 3.74$)

ในส่วนที่ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงประเมินคุณภาพชีวิตของตนเองอยู่ใน ระดับน้อย ได้แก่ในเรื่อง 1) ในแต่ละวันได้รับข้อมูลข่าวสารตามที่ต้องการ ($\bar{X} = 2.43$) 2) มีความพึงพอใจกับตนเอง ($\bar{X} = 2.38$) 3) มีความพึงพอใจในความสามารถเคลื่อนไหว ($\bar{X} = 2.17$) และในโอกาสในการทำงานอดิรก ($\bar{X} = 1.86$) และ 2) ในขณะนี้มีความพึงพอใจกับสุขภาพของตนเอง ($\bar{X} = 2.43$)

จากผลการศึกษาจะพบว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีความไม่ค่อยพึงพอใจกับคุณภาพชีวิตของตนเองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งผลการประเมินตนเองด้านภาวะคุณภาพชีวิตของตนเอง อยู่ในระดับปานกลางถึงระดับน้อย แสดงให้เห็นถึงผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีความรู้สึกกับตนเองเป็นบุคคลที่เป็นภาระของผู้อื่นและสังคม การติดต่อสื่อสารตลอดจนไม่มีความสามารถในการประกอบอาชีพ หรือการหารายได้ทำให้มีความรู้สึกว่าตนเองมีชีวิตอยู่อย่างเปล่าประโยชน์เป็นภาระกับลูกหลานและสังคม

1.4 ผลการวิเคราะห์พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีการติดเตียง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีระดับการรับรู้พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต 4 ด้าน คือ 1) ด้านความสุขทางกาย 2) ด้านความสุขทางสังคม 3) ด้านความสุขทางจิต และ 4) ด้านความสุขทางปัญญา

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีการรับรู้พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$) และเมื่อพิจารณาในด้านผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีการรับรู้พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงตามระดับดังนี้ 1) ด้านความสุขทางสังคม ($\bar{X} =$

3.20) 2) ด้านความสุขทางปัญญา ($\bar{X} = 3.16$) 3) ด้านความสุขทางกาย ($\bar{X} = 3.10$) และ 4) ด้านความสุขทางจิต ($\bar{X} = 3.08$) ตามลำดับ

1. ด้านความสุขทางกาย (กายภาวนา) ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะมีความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกายได้น้อย หรือไม่ได้เลยจึงจำเป็นต้องมีผู้ดูแลให้ความเอาใจใส่ในการดำเนินชีวิต ทั้งด้านอาหาร การขับถ่าย การหลับนอน รวมทั้งความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีการรับรู้ด้านความสุขทางกายอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$) แต่เมื่อพิจารณาในรายเรื่องก็พบว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีการรับรู้อยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง ตามลำดับ ดังนี้ 1) มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ภายในครอบครัว ($\bar{X} = 3.45$) 2) ได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ($\bar{X} = 3.38$) 3) ไม่เสเพลสิ่งเสพติดทุกชนิด ($\bar{X} = 3.02$) และ 4) มีกำลังสามารถตอบสนองต่อความต้องการทางกายภาพได้ ($\bar{X} = 2.55$)

2. ด้านความสุขทางสังคม (ศีลภาวนา) ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมักจะไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม ไม่มีการใช้เครื่องมือสื่อสารหรือใช้บ้างก็เพื่อติดต่อกับคนในครอบครัวหรือกับ อสม. ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีระดับการรับรู้ด้านความสุขทางสังคมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.20$) แต่เมื่อพิจารณาในรายเรื่องพบว่าผู้สูงอายุที่มีการรับรู้ในระดับมาก ในเรื่องให้อภัยผู้อื่นเสมอ ($\bar{X} = 3.81$) และเรื่องที่มีการรับรู้ในระดับน้อย คือ การเข้าถึงการใช้อินเทอร์เน็ตออนไลน์ เช่น สไลด์ เพชบุ๊ค อื่นๆ เป็นประจำ ($\bar{X} = 2.05$) ส่วนเรื่องอื่นๆ มีการรับรู้ในระดับปานกลาง

จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงให้ความสำคัญกับสื่อสังคมออนไลน์น้อยมาก เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมักจะไม่นิยมติดต่อกับใคร และมีสังคมแบบตัวคนเดียวจะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ในครอบครัวเท่านั้น และได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีกับบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะลูกหลานจะให้การเอาใจใส่จัดหาอาหาร และของใช้ที่จำเป็นมาไว้ให้ก่อนที่จะไปทำงานก็จัดหาอาหารและของใช้ไว้ให้ บางครั้งในตอนพักกลางวันก็แวะเวียนเข้ามาดูแล

3. ด้านสุขภาพทางจิต (จิตภาวนา) ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีเวลาว่างพอที่จะคิดใคร่ครวญถึงประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา เกิดความรู้สึกปล่อยวาง ไม่คาดหวังสิ่งใด นอกจากการทำบุญสร้างกุศลเพื่อนำชีวิตตนเองไปสู่ความสงบสุขและจากโลกนี้ไปสู่ภพภูมิที่ดี มีการไหว้พระสวดมนต์ ฟังเทศน์ ฟังธรรม เข้าวัดอยู่เป็นประจำ ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะมีการรับรู้ด้านสุขภาพทางจิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$) และเมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีระดับการรับรู้ด้านสุขภาพทางจิตอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง ตามลำดับดังนี้ 1) มีการเจริญสติอยู่เป็นประจำ ($\bar{X} = 3.26$) 2) สามารถจำสิ่งต่างๆ และคิดอย่างมีเหตุผล ($\bar{X} = 3.21$) 3) สามารถสื่อสารได้อย่างมีเหตุผล ($\bar{X} = 2.98$) และ 4) แสวงหาความรู้และแนวทางในการพัฒนาจิตใจของตนเองอยู่เป็นประจำ ($\bar{X} = 2.88$)

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะมีการฟังเทศน์ ฟังธรรมอยู่เป็นประจำ เพราะผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีความคิดว่าตนเองอายุมากแล้ว เหมือนไม้ใกล้ฝั่ง อีกไม่นานก็

ต้องกาย เมื่อยังมีลมหายใจก็ขอให้ได้ทำบุญกุศล สวดมนต์ไหว้พระเพื่อให้มีสติตื่นรู้ และพัฒนาจิตใจของตนเองอยู่ตลอดเวลา เพราะไม่อาจคาดเดาได้ว่าตนเองจะหมดบุญลงเมื่อใด

4. ด้านความสุขทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง จะระลึกความรู้สึกตัวเองอยู่ตลอดเวลา สามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ของตนเองได้ดี เพราะตอนเกิดสภาวะติดเตียงใหม่ๆ จะมีความรู้สึกไม่ดีต่อตัวเอง และคนรอบข้าง เมื่อได้รับการดูแลเอาใจใส่ และปลอบใจให้กำลังใจก็สามารถปรับสภาพอารมณ์ของตนเองได้ มีความเข้าใจในสถานภาพและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ไปในทิศทางที่ดีขึ้น ผู้สูงอายุที่มีระยะติดเตียง มีการรับรู้ด้านความสุขทางปัญญา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.16$) แต่เมื่อพิจารณาในรายเรื่องพบว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีการรับรู้ด้านความสุขทางปัญญา อยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่องตามลำดับดังนี้ 1) สามารถรับรู้ความรู้สึกของตนเอง ($\bar{X} = 3.21$) 2) สามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ของตนเองที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.19$) 3) สามารถผ่อนคลายให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้และ 4) สามารถปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงได้ ($\bar{X} = 3.12$)

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงนั้นมีความสามารถในการจัดการกับสภาวะอารมณ์ของตนเองได้ดี รู้ว่าตนเองมีภาวะอารมณ์ที่ดีขึ้น ตอนแรกก็รู้ว่าตนเองต้องอยู่ในภาวะติดเตียง ไปไหนมาไหนไม่ได้ ทำงานไม่ได้แม้แต่จะกินข้าวก็ต้องมีคนป้อน ทำให้เกิดความรู้สึกหมดอาลัยตายอยาก ซึมเศร้า ไม่พูดจา มีอารมณ์ฉุนเฉียว โกรธง่าย ใครจะพูดอะไรไม่เข้าไปหมด แต่เมื่อได้รับการให้กำลังใจจากครอบครัว ญาติพี่น้อง รวมทั้งกลุ่ม อสม. ก็มีการกำลังใจดีขึ้นเมื่อได้สวดมนต์ฟังเทศน์ ฟังธรรมมากขึ้นก็มีความเข้าใจในชีวิต และความเป็นไปต่างๆ เกิดความสงบสุขขึ้นในจิตใจของตนเอง ปรับตัวปรับใจยอมรับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ ทั้งมีการกำลังใจในการต่อสู้กับโรคร้ายต่างๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis)

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มุ่งหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีคุณลักษณะเป็นผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) และมีสภาวะเป็นผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งในความหมายของคำว่า “ติดเตียง” นี้ยังเป็นข้อถกเถียงกันเพราะโดยทั่วไปคำว่า “ติดเตียง” จะเน้นให้เห็นถึงลักษณะที่ผู้ติดเตียงนั้นไม่สามารถ

ขยับเขยื้อนร่างกายได้แต่จะให้ขยายคุณลักษณะของคำว่าติดเตียงให้กว้างขึ้น โดยให้รวมถึงคำว่า “ติดบ้าน” ด้วยที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้สูงอายุหลายท่านเคยเป็นผู้ป่วยติดเตียงแต่สามารถในการพัฒนาร่างกายทำกายภาพบำบัดผู้สูงอายุติดเตียงจนสามารถลุกนั่งเคลื่อนไหวร่างกายหรืออาจจะเดินในระยะสั้นๆ ได้

ผู้วิจัยได้ทำการประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างได้แก่โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น (ผู้อำนวยการโรงพยาบาลศูนย์ฯ) สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น (นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น) สำนักงานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครขอนแก่น (หัวหน้ากลุ่มงานบริการและสาธารณสุข) เพื่อขออนุญาตลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลให้ประสานกับผู้รับผิดชอบในพื้นที่นั้นคืออาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เนื่องจากกลุ่ม

เลือกความรับผิดชอบของเทศบาลนครขอนแก่นมีศูนย์สุขภาพชุมชนทั้งหมด 8 ศูนย์ จึงขอกลุ่มตัวอย่างมาศึกษาวิจัย 2 ศูนย์ คือ ศูนย์สุขภาพชุมชนสีฐาน (พื้นที่รอบนอกเทศบาลนครขอนแก่น) และ ศูนย์สุขภาพชุมชนชาตะผดุง (พื้นที่ตรงกลางเมืองติดกับบึงแก่นนคร)

ในเขตพื้นที่ศูนย์สุขภาพชุมชนแต่ละแห่ง ยังมีการแบ่งพื้นที่รับผิดชอบแยกย่อยลงไปอีกเน้นชุมชน ผู้วิจัยจึงสุ่มเลือกศูนย์สุขภาพชุมชนละ 1 ชุมชน และมีจำนวนผู้สูงอายุติดเตียง จำนวนมากกว่า 10 คนขึ้นไป และสุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูล 10 คน ดังนี้

1. ศูนย์สุขภาพชุมชนสีฐาน ได้ ชุมชนสีฐาน 1 2. ศูนย์สุขภาพชุมชนชาตะผดุง ได้ ชุมชนโนนทัน 1

ก่อนดำเนินการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้ร่วมหารือกับกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เกี่ยวกับการเข้าพื้นที่ในแต่ละชุมชน กับผู้สูงอายุติดเตียง เพื่อสร้างความคุ้นเคย ชี้แจงเหตุผล และขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้สูงอายุติดเตียงเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุติดเตียง ก็พบปัญหาสำคัญ คือ ผู้สูงอายุติดเตียง จะไม่ค่อยให้ความเชื่อใจ หรือไว้วางใจบุคคลภายนอกมักจะไม่ค่อยพูดคุยกับคนอื่นที่ไม่ใช่ญาติ พี่ น้อง หรือ อสม. ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ขอความร่วมมือกับ อสม.ที่จะนำผู้วิจัยเข้าไปพบปะ

ศูนย์สุขภาพชุมชนสีฐาน จำนวน อสม. 6 คน 1) นางหนูเดือน ชัยสงค์ 2) นางวิภาวรรณ แก้วล้วน 3) นางคำนาง ล้ามแขก 4) นางประเพียร มีเฟื่องเท่า 5) นางจงกล คำผิว 6) นางจตุพร สอนหลุย

ศูนย์สุขภาพชุมชนชาตะผดุง จำนวน 4 คน 1) นางทองเพชร แก้วสุพรรณ 2) นางแสงทอง แสนศิริ 3) นางวัลลีย์ ชนะเสน 4) นางรัชนิกร บุตร

ผู้วิจัยประชุมปรึกษาและวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลและระยะเวลาในการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้สูงอายุติดเตียง สุ่มผู้สูงอายุติดเตียง ในชุมชนละ 10 ราย ในพื้นที่ชุมชนสีฐานสุ่มตัวอย่างได้ผู้สูงอายุ คือ 1) นายคำดี 2) นางเรไร 3) นางประมวล 4) นางรี 5) นางโส 6) นายทองมาก 7) นางสุญ 8) นางเพียร 9) นางดวงจันทร์ 10) นางบัวบาน (และผู้วิจัยได้เข้าเยี่ยมพูดคุยกับผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง นางบัวมาศ, นางบุญลือ, นางหลอด, นางสุพรรณ, นางศศิธร และนายห่วง)

ผู้วิจัยได้ประชุมปรึกษาและวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลกับ อสม. ชุมชนโนนทัน 1 และสุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในพื้นที่ชุมชนโนนทัน 1 มีจำนวนผู้สูงอายุติดเตียงจำนวน 10 คน 1) นายสมนึก 2) นายทองเพชร 3) นายสนอง 4) นางพิศ 5) นางราวี 6) นายนิคม 7) นายบุญจศีล 8) นางบัวพันธุ์ 9) นางบัวเรียน 10) นางอ่อนจันทร์

ผู้วิจัยลงพื้นที่ทั้งสองชุมชนเพื่อการทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยเพื่อสร้างความไว้วางใจ และการเปิดใจของผู้ให้ข้อมูลในการแนะนำของ อสม. ที่ผู้ให้ข้อมูลไว้วางใจผู้วิจัยแนะนำตัวและกล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของข้อมูลที่ได้รับ ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึงพระอาจารย์สมัย (พระครูธรรมาภิสมัย, ผศ.ดร.) หัวหน้าโครงการวิจัย พระครูธรรมาภิสมัย ให้น้ำนม ขนมน้ำดื่ม มามอบให้ จึงทำให้เกิดความไว้วางใจ และยินยอมให้สัมภาษณ์เป็นอย่างดี

2.2 ผลการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุติดเตียง

ศูนย์สุขภาพชุมชนสีฐาน

1. ด้านสุขภาพทางกาย

ผู้วิจัยเข้าเยี่ยมผู้สูงอายุติดเตียงเพื่อขอให้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นมาสาเหตุสำคัญที่ส่งผล ซึ่งผู้สูงอายุติดเตียงเล่าให้ฟังว่า ก่อนจะมีภาวะติดเตียง ผู้สูงอายุมีภาวะเครียดมาก่อน พร้อมกับมีโรคประจำตัว คือ เบาหวาน ความดัน โรคหัวใจ ภาวะไตเสื่อม มีบางคนเกิดอาการเส้นโลหิตในสมองแตก หรือตีบ แขนขาอ่อนแรง ไม่สามารถขยับร่างกายได้พอดี เล่าว่า ตนมีความเครียด มีความกดดันสูง เส้นโลหิตในสมองตีบ มีแขนข้างเดียว การทำงานลำบาก ยิ่งอายุมากไม่มีคนจ้างทำงาน รายได้ไม่มี

พ่อบัวมาก เล่าว่า ตนมีความเครียดมาก มีความดันสูง และเส้นโลหิตในสมองแตกถึง 2 ครั้ง

พ่อบัวบาน เล่าว่า มีโรคประจำตัวคือเบาหวาน โรคหัวใจ โรคไตระยะสุดท้าย ส่งผลให้ร่างกายแขน ขา อ่อน แรงขยับไม่ได้

แม่เพียร เล่าว่า สาเหตุสำคัญมาจากการสูญเสียสามี และลูกจากอุบัติเหตุ ทำให้เครียดมากขึ้น และเป็นโรคซึมเศร้า

พ่อทองมาก เล่าว่า ตนมีความเครียด เส้นเลือดในสมองตีบ ปวดหัว แขนขาอ่อนแรง

แม่สุญญ เล่าว่า ตนมีความเครียด เนื่องจากลูกเสียชีวิต และอีกคนเป็นอัมพฤกษ์ มีโรคประจำตัวหลายโรคทำให้แขน ขาอ่อนแรง ลูกนั่งไม่ได้

ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาประธาน อสม. (แม่หนูเดือน) ได้ร่วมกันช่วยเหลือผู้สูงอายุติดเตียง เบื้องต้นมีความมุ่งหมายจะให้ผู้สูงอายุติดเตียงสามารถที่จะให้การช่วยเหลือตนเองได้บ้าง แต่เดิมช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ต้องอาศัยลูกหลานคอยดูแล ทำกายภาพบำบัด (อสม.ทุกคนผ่านการอบรมและฝึกวิธีการทำกายภาพให้กับผู้ป่วยติดเตียงมาก่อน) มีการทำกายภาพบำบัดอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้สูงอายุติดเตียง มีพัฒนาการกายภาพดีขึ้น ส่วนมาก (เกือบทุกคน) สามารถขยับเขยื้อนร่างกายได้ทั้งมือ แขน ขา เท้า ร่างกายส่วนล่างได้

1. สามารถเคลื่อนไหวทั้งแขนขา ร่างกายท่อนล่างได้ เช่น พ่อดำดี, แม่เรไร, แม่หลอด

2. สามารถเข้าห้องน้ำเองได้ หุงข้าวได้เช่น แม่รี, แม่หลอด, แม่สุญญ

3. สามารถลุกเดินได้ระยะสั้นๆ เช่น แม่โส, พ่อทองมาก, แม่ดวงจันทร์

4. ไม่สามารถลุกนั่งได้เองมีอีก 2 คน แต่ก็พยายามช่วยเหลือต่อไป

การดูแลความสะอาดของร่างกาย

เนื่องจากผู้สูงอายุติดเตียงส่วนมากสามารถทำธุระส่วนตัวได้บ้าง แต่ก็ยังมีความยากลำบาก ต้องนั่งถนัดเขยิบๆ ไปไม่ทันก็จะถ่ายเรี่ยราดออกมา ผู้สูงอายุติดเตียงที่ลุกเดินได้บ้างหรือเคลื่อนไหวได้ก็สามารถขับถ่ายในที่ที่จัดไว้ให้ได้ บางคนจะใช้แพมเพิส (ผ้าอ้อมสำหรับผู้ใหญ่) ซึ่งได้รับแจกจากสำนักงานสาธารณสุขและอนามัยเทศบาลนครขอนแก่น เดือนละ 1 ห่อ (จำนวน 10 ชิ้น) ซึ่งไม่เพียงพอ เพราะโดยเฉลี่ยจะใช้คนละ 2 - 3 ชิ้นต่อวัน อสม. ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า มีบางคนถ่ายใส่แพมเพิสแล้วนอนแช่อยู่นานหลายชั่วโมงจน อสม. เข้ามาดูแล จึงต้องทำความสะอาดให้ทั้งเช็ดล้าง และอาบน้ำให้ด้วยปกติแล้วลูก/หลาน จะคอยดูแลให้ถ่ายหนักเบาจนเรียบร้อยก่อนไปทำงาน ทางด้านสุขภาพร่างกายจะมีอสม. เข้ามาดูแล เช่น การอาบน้ำ ตัดผม ตัดเล็บ ซึ่ง อสม. ก็ได้รับการฝึกอบรม

มาแล้ว “อสม. ต้องไปอบรมการตัดผมที่ กศน. (การศึกษานอกโรงเรียนติดกับโรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย) จัดซื้อที่ตัดเล็บแบบพิเศษที่สามารถตัดเล็บผู้ป่วยติดเตียงได้ เนื่องจากเล็บจะแข็งกว่าคนปกติ” (แม่หนูเดือน - อสม.)

ผู้สูงอายุติดเตียงเกือบทุกคน มีสภาพบรรยากาศที่อยู่อาศัยอยู่ในระดับดี ที่นอน ผ้าห่ม หมอน ได้รับการดูแลเอาใจใส่ให้สะอาดอยู่เสมออาจจะมีการซักล้างไม่บ่อยนัก แต่ก็ไม่มีกลิ่นอับชื้น อากาศถ่ายเทได้ดี มีบริเวณนั่งเล่นและดูโทรทัศน์หรือใช้สนทนาในครอบครัว แยกต่างหากจากที่นอนพักผ่อน มีม่านบังแสงสว่าง สำหรับคุณแมรี สภาพที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสม อากาศไม่ถ่ายเทแสงสว่างไม่เพียงพอ ที่นอน ผ้าห่ม มีกลิ่นอับชื้น แต่มีการทำความสะอาดบ้าง โดยกลุ่มอสม. จะเข้ามาดูแลเป็นครั้งคราว บางครั้งต้องจัดหาถุง ผ้าห่มมาเปลี่ยนให้

ความสะอาดและคุณประโยชน์ด้านอาหาร

ผู้สูงอายุติดเตียงไม่สามารถหุงหาอาหารกินเองได้ (คุณแมรี สามารถทำอาหารเองได้แต่ต้องมีคนเตรียมไว้ให้) ผู้ดูแลส่วนมากเป็นลูก เป็นผู้จัดหาอาหารไว้ให้ก่อนจะไปทำงานตอนเช้าจะมีพื้นที่กำหนดไว้สำหรับจัดวางสำหรับอาหารเพื่อความสะดวกที่ผู้สูงอายุติดเตียงสามารถหยิบมารับประทานได้ ตอนกลางวัน ลูกๆ จะเตรียมอาหารไว้แล้วไปทำงาน บางคนตอนพักกลางวันก็จะกลับมาดูแลอีกครั้ง เพราะอาจจะมีมาดูแลเรื่องการขับถ่ายด้วย ผู้สูงอายุติดเตียงส่วนมากรับประทานอาหารเองได้ ไม่ต้องป้อน

“ลูกชายทำงานที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นตอนเช้าจะจัดเตรียมอาหารไว้ให้แล้วก็ไปทำงาน พอตอนพักเที่ยงก็จะแวะเข้ามาดู ทำแบบนี้ทุกวัน” แม่สุญบอกว่าภูมิใจในตัวลูกชาย

อาหารส่วนมากก็จะเป็นอาหารพื้นบ้านทั่วไป หาได้ในตลาดหรือจะทำเองแบบง่ายๆ แต่ก็มี การปรุงสุก สะอาด ผู้ป่วยติดเตียงทุกคนไม่ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ จะมีบางครั้งที่หน่วยงานหรือมูลนิธิใน จังหวัดขอนแก่นจัดของยังชีพมาให้ เช่น ข้าวสาร น้ำมันพืช น้ำปลา ฯลฯ อสม. จะเป็นผู้นำมาให้ทุกคน

2. ด้านสุขภาพทางสังคม

ผู้สูงอายุติดเตียงที่เป็นผู้ให้ข้อมูลนั้น ส่วนมากสูญเสียคู่ครองไปแล้วทำให้สุขภาพจิตใจเหมือนขาดหลักยึดเหนี่ยว แต่ก็ยังมีบุตรหลานที่อยู่อาศัยด้วยคอยดูแล ให้ความสุขทางใจ

ความสัมพันธ์ในครอบครัวของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ประกอบด้วย 1. สามี/ภรรยา 2. บุตร 3. หลาน 4. ลูกเขย/ลูกสะใภ้ ผู้สูงอายุติดเตียงบางคนมีสภาพครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ เช่น แม่ หลอด (ตาบอด) ลูกชายคนโตที่เป็นอัมพาตฯ ส่วนลูกชายคนเล็กเพียงเสียชีวิตได้ 2 เดือน มีความโศกเศร้าหุดหู่ใจความเป็นอยู่ลำบากมาก แต่ก็ได้ลูกคอยช่วยดูแลบ้าง/แม่เพียร สูญเสียสามีและลูกทั้งหมด อยู่ตัวคนเดียว มีความยากลำบากอสม.และเพื่อนจะคอยช่วยเหลือพาไปหาหมอและดูแลการกินอยู่หลับนอน

จะเห็นว่าผู้สูงอายุติดเตียงที่พบกับความสูญเสียบุคคลในครอบครัว จะมีอาการหงุดหงิด ไม่ค่อยพูดจา เก็บตัวไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับโรคประจำตัวและภาวะติดเตียง เช่น กรณีคุณพ่อบุญเฮียงภรรยาเสียชีวิต ตัวเองป่วยเป็นโรคไต ไม่ยอมกินน้ำกินข้าว บ่นแต่อยากตาย พ่อ อ คำดี มีบุคคลในครอบครัว 5 คน เป็นครอบครัวใหญ่ มีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดี ทุกคนมีงานทำมีรายได้ ทำงานบริษัท และทำงานรับจ้าง ทุกคนดูแลเอาใจใส่พ่อคำดี (มีแขนข้างเดียว) ทำให้มีกำลังใจ

ต่อสู้กับภาวะติดเตียง จนสามารถกินอาหารเองได้ ลูกนั่งได้ ดังนั้นจะเห็นว่า บุคคลในครอบครัวและความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว จะส่งผลให้ผู้สูงอายุติดเตียงมีความสุข มีกำลังใจในการดูแลรักษาตนเอง กินอาหารกินยาและไปพบแพทย์ตามกำหนด นอกจากนี้แล้วการดูแลเอาใจใส่ของลูกหลานในครอบครัวจะเสริมสร้างกำลังใจ เช่น แม่สูญเสีย ลูกชายทำงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เข้าจะทำอาหารไว้ให้ ตอนพักกลางวันก็จะเข้ามาดูแลหาอาหารให้พาเข้าห้องน้ำ ทำให้สามารถลูกนั่งได้เคลื่อนย้ายตัวเองได้ มีอารมณ์ดีพูดคุยสนุก

การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน

ผู้สูงอายุติดเตียงที่อาจจะช่วยตัวเองได้บ้าง ก็มักจะชอบให้พาไปเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ (อาจจะใช้รถเข็นไป) บางครั้ง อสม. จะอุ้มขึ้นรถแล้วพาไปเที่ยวตามที่ต่างๆ เพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศและทำให้ผู้สูงอายุติดเตียงมีความสุขและมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคต่างๆ และภาวะติดเตียงเพื่อนบ้านโดยรอบจะรับรู้โดยทั่วกันว่า มีผู้สูงอายุติดเตียงอยู่ข้างบ้านตนเอง จะคอยช่วยสอดส่องดูแลหรือเข้ามาพูดคุยให้ความรู้สึกที่ดีมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศในชุมชนที่เป็นกันเอง มีความเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

แม้ว่าผู้สูงอายุติดเตียงจะไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน แต่อาศัยสภาพร่างกาย ก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้บางอย่าง เช่น การร่วมกิจกรรมนันทนาการ ร้องรำทำเพลง (นั่งรถเข็นมาร่วมกิจกรรม) (ร้องมาตรฐาน - ร้องย้อนยุค) จะชื่นชอบมากและมีความสุข นอกจากนี้ก็จะเป็นกิจกรรมการทำบุญตักบาตรฟังเทศน์ฟังธรรม มักจะให้ลูกหลานพามาโดยนั่งรถเข็นหรืออุ้มมานั่งในศาลา

เมื่อถามว่าได้เข้าร่วมกิจกรรมการสร้างเสริมอาชีพกับชุมชนหรือไม่ ปรากฏว่าไม่มีผู้สูงอายุติดเตียงคนไหนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมอาชีพ

การติดต่อสื่อสาร

เมื่อถามถึงการใช้สื่อออนไลน์ เช่น Line Facebook ฯลฯ ผู้สูงอายุติดเตียงก็มักจะมีรอยยิ้มและบอกว่า “ไม่มีเวลาที่จะใช้สื่อแบบนี้” แต่มีโทรศัพท์มือถือติดตัวไว้ เพื่อโทรคุยกับคนในครอบครัวและติดต่อกับ อสม. เพราะส่วนมากจะดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ ฟังเทศน์ฟังธรรม ดูหนังดูละคร ไม่ค่อยชอบดูข่าวแต่ก็สนใจบ้าง ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุติดเตียงจะได้รับข้อมูลจากอสม. อยู่เป็นประจำสม่ำเสมอ

“มีบางคนโทรมาหา (ผู้สูงอายุติดเตียง) บอกอยู่บ้านคนเดียว อยากคุยด้วย ให้รับมาหานะ” (แม่หนูเดือน อสม.) โทรศัพท์จะมีประโยชน์มากในการสื่อสารกับ อสม. เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ การดูแลรักษา การนัดหมายไปพบหมอ หรือจะมีบุคลากรจากหน่วยงานต่างๆ มาเยี่ยมเยียน”

3. ด้านสุขภาพจิต ผู้วิจัยได้สังเกตสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุติดเตียง ซึ่งส่วนมากจะมีสภาพสังคมเพียงลำพัง ตัวคนเดียว โดดเดี่ยว แม้ว่าจะมีชีวิตความเป็นอยู่ครอบครัวที่ค่อนข้างสุขสงบ แต่ก็อยู่ในบั้นปลายของชีวิตส่วนมากใช้ชีวิตได้จากไปก่อนแล้ว ทำให้มีความเหงา เศร้า คิดถึงแต่คู่ชีวิต และมีความคิดอยู่ตลอดเวลาวันหนึ่งจะได้ไปพบกับคู่ชีวิตของตน

“สามีเสียชีวิตไปนานแล้ว มีลูกชาย 2 คน แต่เมื่อ 2 เดือนที่แล้วลูกชายประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต ต่อมาลูกชายอีกคนก็เป็นอัมพาตฯ เดินลำบาก ทำให้แม่มีความโศกเศร้า เสียใจ ไม่อยาก

มีชีวิตอยู่” (แม่สุญ) กลุ่ม อสม. ต้องเข้ามาช่วยกันปลอบใจ และพูดคุยอยู่ตลอดเวลา ทำให้พอที่จะมีสภาพจิตใจที่ดีขึ้นบ้าง

“สามีกับลูกเสียชีวิตหมดแล้ว ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยว มีความท้อแท้ ไม่อยากกินข้าวกินน้ำ” (แม่เพียร) กลุ่ม อสม. เข้ามาดูแล เยี่ยมอยู่บ่อยๆ จนมีสภาพจิตใจที่ดีแกพูดคุยร่าเริง ผู้สูงอายุติดเตียงเมื่อรู้ว่าตัวเองลุกนั่งไม่ได้ เดินไม่ได้ ก็มีจิตใจหดหู่ บางทีบ่นว่า “อยากตายๆ ไปซะจะได้พ้นทุกข์ไปที” (แม่เพียร) “ไม่อยากมีชีวิตอยู่ให้ลูกหลานต้องลำบาก” (พ่อคำดี) “บางคนปิดกั้นตัวเองไม่ยอมสูงส่งกับใคร ไม่ยอมพูดจา ไม่คบค้าสมาคมกับใครใครมาชวนพูดชวนคุยก็ไม่สนใจ อารมณ์หงุดหงิด สับสน มีความเครียดจนบางครั้งลูกหลานก็หนีหน้าไม่เข้าใกล้” (อสม.)

เจ้าหน้าที่ อสม. จัดกลุ่มเข้าไปเยี่ยมเยียน ปลอบขวัญให้กำลังใจ เสริมสร้างกำลังใจพูดคุยและพยายามหาจุดสนใจ เช่น บางคนชอบหมอลำ ชอบร้องเพลง ก็จะพยายามสร้างความสนุก ร้องหมอลำ ฟ้อนรำ เต้นกันสนุกสนานจนคลายเครียด “ต้องมีความเข้าใจผู้สูงอายุติดเตียง มีความต้องการอะไรประวัติความเป็นมาอย่างไรต้องพยายามเข้าหาพูดคุย กระตุ้นให้กำลังใจ (หนูเดือน อสม.) “บางคนใช้เวลาตั้ง 2 ปี จนเริ่มพูดคุยสามารถลุกนั่งได้ ขยับตัวได้ ทำให้มีความหวังอยากหายจากการเจ็บป่วย” (จารุพร อสม.) นอกจากนี้ผู้สูงอายุติดเตียงจะมีสภาพจิตใจที่ดีมีความสุข และมีความมุ่งหวังว่าจะหายจากการเจ็บป่วยมาจากสาเหตุสำคัญ คือ คู่ชีวิตคอยดูแลใกล้ชิดให้กำลังใจซึ่งกันและกัน มีลูกหลานอยู่ใกล้ๆ คอยพูดคุยหยอกล้อ เอาใจใส่ป้อนน้ำป้อนข้าวจัดหาของกินของใช้มาให้ มีญาติพี่น้องคอยดูแลเอาใจใส่ มาเยี่ยมเยียนสม่ำเสมอ อสม. มาเยี่ยมให้กำลังใจคอยดูแลช่วยเหลือช่วยกันฝึกหัดลุกนั่งหัดเดินจัดหาอาหารและน้ำของใช้มาให้ทำให้มีความสุขหน่วยงานราชการทั้งทางสาธารณสุข การปกครอง และเทศบาล กาชาดจังหวัดมาเยี่ยมถามไถ่ทุกข์สุข มอบของใช้ประจำวันและยารักษาโรค ตรวจรักษาโรคประจำให้ด้วย

การสร้างสุขสงบทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุติดเตียง

ผู้สูงอายุติดเตียงหลายคนมีความสุขทางด้านจิตใจโดยใช้วิธีการทางพุทธศาสนาเข้ามาช่วย “หวังว่าบุญกุศลที่ทำอะไรส่งผลให้ตนเองหายจากการเจ็บป่วยติดเตียง” (แม่ดวงจันทร์) ซึ่งเป็นผู้มีจิตใจ เป็นกุศลทำวัตรสวด

มนต์ทุกเช้า - เย็น ใส่บาตรทุกเช้าให้ลูกเตรียมอาหารไว้ใส่บาตรถ้าไม่สบายก็จะให้ ลูกหลานใส่บาตรแทน ให้นั่งรถเข็นออกมาใส่บาตร นอกจากนี้ช่วงเข้าพรรษาก็จะมานอนที่วัดสวดมนต์ทำวัตร

แม่มวล “ทำบุญบ่อยมากทำกุศลผ้าป่า บริจาคข้าวสารให้วัดให้ลูกแบกมาทำบุญที่วัดเข้าพรรษาก็ไปนอนวัด”

แม่บุญเจือ “ฉันสวดมนต์ทุกวัน บางวันนั่งพับขาอยู่ 3 ชั่วโมงจนเป็นเหน็บ” อสม.บอกว่าแม่บุญเจือเคยสวดมนต์นานจนความดันขึ้น ชอบทำบุญมาก

แม่โส “อ่านหนังสือธรรมะ ฟังเทศน์จากวิทยุเป็นประจำ และทำบุญทุกวัน” (แม่โสกับแม่สุญให้ข้อมูลเหมือนกัน)

โดยภาพรวมแล้วจะเห็นว่าผู้สูงอายุติดเตียง ส่วนมากจะทำบุญใส่บาตร และถวายสิ่งของและปัจจัยให้แก่วัดเป็นประจำสม่ำเสมอ ช่วงวันพระหรือเข้าพรรษาก็จะมานอนที่วัดเพื่อสวดมนต์ทำวัตรชุมชนศรีฐานจะมีวัดอยู่โดยรอบชุมชน เช่น วัดจอมศรี เป็นต้น อยู่ที่บ้านก็จะฟังเทศน์ฟังธรรมสวด

มนต์เป็นประจำ ทำให้จิตใจผ่องใสไม่มีความวิตกกังวล มีสติตั้งมั่นในบุญกุศล สภาพทางอารมณ์ดีเยี่ยม แยมแจ่มใส ผ่อนคลายความกังวลปราศจากความทุกข์

4. ด้านความสุขทางปัญญา

การปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงผู้สูงอายุติดเตียงเกือบทุกคนให้ความคิดเห็นว่า “อยู่แบบนี้ก็มีความสุขดีแล้ว” ไม่อยากทำอะไรให้ลูกหลานลำบากเดือดร้อน เงินทองก็ไม่ค่อยมีจะมีชีวิตอยู่อีกนานเท่าไรก็ไม่รู้ได้แก่สร้างบุญกุศลเอาไว้ “คำพูดนี้แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุติดเตียงสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงทางร่างกายได้มีความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นโดยยอมรับว่าก่อนหน้านี้ก็จะคิดมากวิตกกังวล เครียด ไม่รู้ว่าตัวเองจะเป็นอย่างไรในอนาคตอยู่ใกล้ลูกหลานสิ้นเปลืองเงินทำงานหาเงินก็ไม่ได้แต่เมื่อ อสม. ได้เข้ามาดูแลอย่างใกล้ชิดให้ข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาโรคและอาการติดเตียง อสม. ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุข เทศบาลนครขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น ช่วยกันฝึกกายภาพบำบัดจัดหาวัสดุอุปกรณ์มาได้ รวมทั้งการส่งเสริมกำลังใจหาปัจจัยในการดำรงชีวิตมาได้เข้ามาปรับปรุงที่อยู่อาศัยทำความสะอาดร่างกายโดยไม่รังเกียจจนทำให้เกิดความรู้สึกที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมทั่วไปได้ผู้สูงอายุติดเตียงส่วนมากพัฒนาตนเองจนสามารถลุกนั่ง เดินได้ กินข้าวได้ จะมีเพียงคุณพ่อสุพรรณ ที่ยังติดเตียงอยู่ อสม. ก็ยังให้ความช่วยเหลือต่อไป ผู้สูงอายุติดเตียงบอกว่า “อายุอายุปานนี้แล้ว (84ปี) ผ่านร้อนผ่านหนาวมามากมีความเข้าใจชีวิตดีผัวก็ตายจากไปก่อนแล้วตัวเองจะมีชีวิตอยู่อีกนานเท่าไรก็ไม่รู้ทุกวันนี้ก็ได้แต่ทำบุญทำกุศลให้เผื่อเกิดใหม่ชาติหลังจะได้ดีกว่านี้” (แม่มวล)

“ที่อยู่ได้ตอนนี้เพราะมีลูกเต้าคอยดูแลให้กำลังใจรวมทั้งมี อสม. และเพื่อนๆ คอยให้กำลังใจช่วยเหลือในด้านต่างๆ จัดหาของใช้ที่จำเป็นมาให้ตลอดบางครั้งก็ยังช่วยพาไปหาหมออีกด้วย” (แม่เพียร)

แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุติดเตียงมีความสามารถในการปรับตัวและยอมรับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับตัวเองและพยายามปรับปรุงตัวเองพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของตัวเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขไม่สร้างความเดือดร้อนความลำบากให้แก่คนในครอบครัวและชุมชนแต่ก็ยอมรับว่าในบางครั้งก็ต้องยอมรับช่วยเหลือจากอสม. ชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและพร้อมปรับตัวปรับให้อยู่ได้อย่างมีความสุข

ผู้สูงอายุติดเตียงมีความเข้าใจทั้งทางโลกและทางธรรม

ผู้สูงอายุติดเตียงมีการติดตามข่าวสารต่างๆ อยู่ตลอดเพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวข้องกับตนเอง เช่น เงินผู้สูงอายุ เงินคนพิการ บัตรสวัสดิการต่างๆ การให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐในรูปแบบต่างๆ ส่วนเรื่องการพัฒนาทางอาชีพก็ไม่ค่อยสนใจ เพราะตอนนี้ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ สภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวยที่จะประกอบอาชีพได้ วิทยุ โทรทัศน์ จะเป็นสื่อที่สำคัญ และจำเป็นมากที่สุดที่จะให้ผู้สูงอายุติดเตียงได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ตลอดจนให้ความสุขบันเทิงได้ดี เช่น ฟังเพลง หมอลำ ดุละคร ดูข่าวบ้าง บางครั้งก็เปิดไว้เป็นเพื่อนเนื่องจากไม่มีใครอยู่บ้านเขาไปทำงานกันหมด

จะเห็นว่าผู้สูงอายุติดเตียง ได้ผ่านชีวิตมามากจนอยู่ในบันปลายของชีวิตได้เห็นมาหมดแล้วทั้งทางโลกและทางธรรม มีชีวิตครอบครัวผ่านทุกข์ยากผ่านอุปสรรค มีความเข้าใจ และเข้าถึงการเปลี่ยนแปลงได้ดี และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงมาได้ตลอด ใน

ปัจจุบันเมื่อเกิดภาวะติดเตียงจึงมีความพร้อมและการยอมรับ แต่ก็ไม่ย่อท้อ แสวงหาการรักษาและการพัฒนาร่างกายเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตให้มีความสุขแม้ร่างกายไม่สามารถกลับไปเหมือนเดิม แต่ก็สามารถดูแลช่วยเหลือตัวเองได้ไม่ส่งผลให้คนในครอบครัวและชุมชนลำบากเดือดร้อน หลายคนสามารถพัฒนาตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ มุ่งเน้นการทำบุญกุศล เพื่อให้ผลบุญส่งผลให้ตนเองและครอบครัวมีความสุข ไม่เจ็บปวดไม่ทรมาน

ศูนย์สุขภาพชุมชนชาตะผดุง

ผู้วิจัยได้สุ่มเลือกพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ณ ศูนย์สุขภาพชุมชนชาตะผดุงซึ่งแบ่งเป็นชุมชนย่อยๆ ชุมชนที่ถูกสุ่มคือ ชุมชนโนนทัน 1 เพื่อเป็นพื้นที่วิจัย โดยประสานงานการลง

พื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกับประธาน อสม. (นางทองเพชร แก้วสุพรรณ) และพร้อมด้วยทีมงาน อสม. อีก 4 คน โดยขอให้ประธาน อสม. ขออนุญาตผู้สูงอายุติดเตียงในการขอเข้าสัมภาษณ์ซึ่งผู้สูงอายุติดเตียงทุกคนได้ให้ความสนใจ และกระตือรือร้นที่จะให้สัมภาษณ์ จำนวน 10 คน ดังนี้ 1. พ่อสมนึก เล่าว่าตนเป็นเบาหวาน ความดัน เก๊าท์ ขาอ่อนแรง สืบบุหรืจัด ถูกลมโป่งพอง จนพูดไม่ค่อยชัด พอเดินได้บ้างช้าๆ

2. พ่อทองเพชร เล่าว่า ตนมีความเครียดจนเส้นโลหิตสมองตีบ แขนขาอ่อนแรง เส้นยึด พูดยังมีอาการสั่นคล้ายโรคพาร์กินสัน ลูกนั่งได้ เดินไม่ได้

3. พ่อสนอง เล่าว่าตนดื่มสุรามาก จนเป็นเก๊าท์ มีปุ่มบวมตามข้อมือ ข้อเท้า ไม่ยอมไปหาหมอ จนอาการลุกลาม ตอนนี้รักษาแผลอยู่

4. แม่พิศ เล่าว่าตนมีโรคประจำตัว เบาหวาน ความดัน โรคหัวใจ (ผ่าตัดเปลี่ยนลิ้นหัวใจ) ตอนหลังมามีความรู้สึกขาตามแขนขา จนเดินไม่ได้

5. พ่อราวี เล่าว่าตนเองมีโรคไวรัสตับอักเสบบีชนิด C ตับแข็ง ตับโต ลูกนั่งได้ พอเดินได้ ขาบวม

6. พ่อนิคม เล่าว่าตนมีความเครียดมากจนเส้นโลหิตในสมองแตก มืออ่อนแรงทั้งสองข้าง กินอาหารเองไม่ได้ต้องป้อน

7. พ่อปัญญาสีล เล่าว่าตนเองเป็นจ็อกกิ้งม้า แต่เกิดอุบัติเหตุตกจากหลังม้า กระดูกทับเส้นประสาท นอกจากนี้นี้ยังเคยเป็นวัณโรคในกระดูก พอเดินได้ พูดชัดเจน

8. แม่บัวพันธุ์ เล่าว่าตนมีโรคประจำตัวคือเบาหวาน ความดัน และเกิดเส้นโลหิตในสมองตีบ แขนขาอ่อนแรง ลูกเดินไม่ได้นอนจนมีแผลกดทับ

9. พ่อบัวเรียน เล่าว่าตนมีภาวะความเครียด และเป็นโรคความดันสูง จนเส้นโลหิตในสมองแตก แขนขาอ่อนแรง

10. แม่อ่อนจันทร์ เล่าว่า ตนเป็นโรคความดันสูง และเกิดอาการหน้ามืด หกล้ม เส้นโลหิตในสมองแตก แขนขาอ่อนแรง

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง แต่ก็ได้รับการดูแลจาก อสม. เป็นอย่างดีจนบางคนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และทำกิจวัตรประจำวันได้ในเรื่องง่ายๆ ไม่ต้องใช้แรงมากและการจัดสถานที่ให้นอนก็ต้องมีลูกหลานช่วยจัดทำความสะอาดให้ไม่มียุงยุงกัดที่พักผ่อนหลับนอนอากาศถ่ายเทได้สะดวก ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงแทบทุกคน ถูกจัดให้นอนชั้นล่างติดหน้าต่าง มีเตียงพร้อมที่นอน

หมอน ผ้าปู และผ้าห่มที่สะอาด มีมุ้งกันยุงและแมลง ที่นอนจะอยู่ ใกล้ห้องน้ำ แต่มีบ้านพอปัญญาศีล ที่มีสภาพที่อยู่อาศัยหลับนอนไม่ค่อยดี สภาพอากาศไม่ถ่ายเท ปลุกต้นไม้หน้าบ้าน อาศัยญาติอยู่ไม่มี บ้านเป็นของตนเอง ลักษณะที่อยู่อาศัยไม่ปลอดภัย เนื่องจากหน้าบ้านไม่มีผากัน

หน้าบ้านโล่ง ต้องใช้การปลุกต้นไม้บังไว้เนื่องจากเป็นคนมนุษยสัมพันธ์ดีคนในชุมชนรอบข้างจะช่วยเหลือเกื้อกูลกันดี บ้านพอนิคมเป็น บ้านสองชั้น ชั้นบนผูกพมดน้ำกล้วย อันตรายต้องอาศัยนอน ชั้นล่าง อสม. พยายามหาวิธีการช่วยเหลืออยู่ บ้านป่าบัว ผันเป็นบ้านเช่า พออยู่อาศัยได้ลูกชาย เสียชีวิตแล้ว หย่ากับสามี (ผอ. ร.ร. ใน ขอนแก่น) ทำให้ต้องอยู่คนเดียวก็ไม่ค่อยมีความปลอดภัย แต่ก็มี อสม. ผลัดเปลี่ยนกันมาดูแล และบ้านที่พักอยู่ก็อยู่ติดกับบ้าน อสม. จึงไม่ค่อยเป็นห่วงกังวล

2.1 ด้านสุขภาวะทางกาย/สุขภาพ

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงส่วนมากมีอายุเฉลี่ย 72 ปี คู่สมรสเสียชีวิต อาศัยอยู่กับบุตรหลาน มีบางคน แยกกันอยู่คนละบ้านหรืออาศัยบ้านเพื่อนอยู่ (ไม่มีครอบครัว) สาเหตุสำคัญของการติดเตียง เนื่องจาก เส้นโลหิตใน สมองแตก/ตีบ ทำให้แขนขาอ่อนแรง และไม่ไปพบแพทย์คิดว่าไม่เป็นอะไร บางคนทิ้งไว้ 2 - 3 ปี (พอสมนึก แม่ทองเพชร ป่าบัวพันธุ์ แม่บัวเรียน แม่ทองจันทร์) อสม. เข้ามาพบเอง หรือได้รับแจ้งจากคนใกล้ชิด จึงช่วยกันพาไปพบแพทย์และช่วยทำการดูแลรักษาจนมีบางคนเริ่มเดินได้และช่วยตัวเองได้บ้าง ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ยังมีโรคต่างๆ ร่วมด้วย เช่น เบาหวาน ความดัน เป็นเก๊า (พอสำรอง) ไวรัสตับอักเสบ (พอราวี) ผ่าตัดเปลี่ยนลิ้นหัวใจ (แม่พิศ) เป็น จี๋อกี้และเลี้ยงม้า ตกหลังม้า (พอปัญญาศีล) นอกจากนั้นยังมีภาวะแทรกซ้อน เช่น ฉุกเฉินโป่งพอง(พอสมนึก) ตับแข็ง/ตับโต (พอราวี) ตามองไม่เห็น (แม่บัวเรียน) หูตึง (พอเพชร)

ดังนั้นผู้สูงอายุติดเตียงที่ได้สัมภาษณ์มีสภาพทางร่างกาย คือ การเคลื่อนไหวลำบากลุกเดินไม่ได้ การขยับ เขยื้อนร่างกายทำได้น้อย เวลาขยับร่างกายจะมีการเจ็บปวด ส่งผลให้การขยับถ่ายหนักเบาทำไม่ได้ จนถึงทำได้บ้าง แต่ก็ลำบากรวมไปถึงการรับประทานอาหารด้วยตนเอง แม้จะรับประทานอาหารเองได้ แต่ก็ลำบากพอสมควร มีเพียง 2 คนที่ต้องให้คนอื่นช่วยป้อน (พอสมนึก, พอ นิคม) การขยับถ่ายก็กระทำลำบาก ต้องใส่แพมเพิส (ผ้าอ้อมสำหรับผู้ใหญ่) แต่ส่วนใหญ่ก็สามารถ ขยับหรือนั่ง ถัดไป บางคนใช้เก้าอี้นั่งแล้วลากไปเข้าห้องน้ำ ปรกตินคนในบ้านจะคอยดูแล แต่ถ้าไม่มีใครอยู่ก็จะมี อสม. เข้าไปช่วย ดูแล ทำความสะอาดให้แล้ว การรับประทานอาหารจะมีลูกคอยดูแลหาอาหารให้ จัดไว้ให้เรียบร้อยก่อนจะออกไปทำงานตอนเช้า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงสามารถ รับประทานอาหารเองได้ แต่ก็ค่อนข้างลำบาก บางคนต้องป้อน (พอนิคม) ผู้สูงอายุ ที่มีภาวะติดเตียง ทุกคนทำอาหารเองไม่ได้ อาหารที่รับประทานมีความสะอาดถูกสุขลักษณะเป็นอาหารพื้นบ้านและอาหารสำเร็จรูปจากตลาด ลูกหลานหรือผู้ดูแลจะเป็นคนจัดหาให้ บางครั้งเพื่อนบ้านจะจัดหาให้บ้าง แม้ว่าชุมชนนั้นเป็นชุมชนเมืองแต่ก็ยังมีความเป็นชนบทในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2.2 ด้านสุขภาพทางสังคม

ความสุขทางสังคมของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ชุมชนโนนทันแม้จะเป็นชุมชนเขตในเมือง อยู่ใกล้บึงแก่นนคร แต่ก็ยังเป็นชุมชนที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้ว่ามีเพื่อนบ้านเป็นผู้ป่วยติดเตียง หรือไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ก็จะคอยสอดส่องดูแลให้ความช่วยเหลือหยิบยื่นกำลังใจให้กัน มีอาหารหรือของใช้ก็แบ่งกัน ชุมชนบ้านโนนทัน อยู่ใกล้กับวัดโพธิ์ (วัดโพธิ์บ้านโนนทัน) ผู้สูงอายุที่มี ภาวะติดเตียงหลายคนมีความผูกพันกับวัดโพธิ์จึงมีความเลื่อมใส ศรัทธา โดยเฉพาะเจ้าอาวาสองค์

ก่อน ชาวชุมชนโนนทันให้ความเคารพศรัทธาอย่างมาก ทำให้คนในชุมชนมีความเมตตา เห็นอกเห็นใจ ซึ่งกันและกัน “ชาวชุมชนมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันดี มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน ไม่ต่างคนต่างอยู่ เพราะตอนกลางวันลูกหลานจะออกไปทำงานกันหมดชุมชนก็จะเงียบสงบ” (แม่ทองเพชร ประธาน อสม.)

ชุมชนแม้จะมีบ้านเรือนติดกันมากแต่ก็มีความสะอาด มีถนนเข้าถึงทุกตรอกซอกซอย ทุกวัน แม่ทองเพชรกับ ทีม อสม. จะเข้าเยี่ยมชุมชนดูแลตรวจสุขภาพทั้งผู้สูงอายุที่มีภาวะโรคประจำตัว ผู้ป่วยติดเตียงและผู้พิการ บางครั้ง จะมีคนในชุมชนโทรมาแจ้งเมื่อพบเห็นผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยติดเตียง มีอาการน่าสงสัย หรือเจ็บป่วยไปไม่ออกมาพบปะ พูดคุยกันตามปกติ” (คุณแม่ทองเพชร ประธาน อสม.)

“คิดถึงว่าถ้าเป็นเราบ้างมาเจ็บมาป่วยก็อยากให้มีคนมาสนใจคอยดูแล ยิ่งอยู่ตัวคนเดียวก็ลำบาก ก็พยายาม ช่วยเหลือกันทั้งตอนที่เราไม่สบายก็จะมีเพื่อนๆ คอยมาดูแลกันบ้าง” (ชาวบ้านโนน ทัน 1 ที่มาเฝ้าดูตอนสัมภาษณ์ป้าบัวพันธ์)

ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง แม้ว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงส่วนมากจะสูญเสีย คู่ครองหรือคู่ชีวิตไปแล้ว (มีบางคนหย่าร้างและแยกกันอยู่) แต่ก็มีลูกหลานคอยช่วยเหลือดูแลเป็นอย่างดีทำให้ผู้สูงอายุติดเตียงส่วนมากไม่มีความเครียดกับสภาพด้านการเป็นอยู่มีอารมณ์ดีร่าเริงแจ่มใสพูดคุยหยอกล้อกับคนที่ไป เยี่ยมแม้ว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงบางคนจะพูดไม่ค่อยชัด ลิ้นแข็ง (พ่อสมนึก, พ่อนิคม) แต่ถ้า อสม.มาเยี่ยมก็จะ พยายามพูดคุยอย่างสนุกสนานร่าเริง บางคนหุติง (พ่อเพชร) แต่ก็ยังพยายามพูดคุยกันอย่างอารมณ์ดีอาศัยอยู่กับลูกสาวและมีหลานคอยดูแลญาติพี่น้องอยู่ใกล้เคียงก็เข้ามาให้การช่วยเหลือดี เป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่น (แม่ทอง เพชร อสม.) มีบางครอบครัวที่ลูกหลานไม่ค่อยให้ความสนใจเป็นเท่าไรเพราะดื่มสุรามากและชอบหาเรื่องทะเลาะวิวาท กับคนในชุมชนจนเขาเอือมระอา เกิดและเติบโตในชุมชนโนนทันมีเพื่อนฝูงมากกินเหล้า และชอบหาเรื่องชกต่อยกัน จนเจ็บป่วยเดินไม่ได้ลูกหลานก็ไม่สนใจใครพูดอะไรก็ไม่ยอมฟังตอนนี้เลยอยู่ตัวคนเดียว ก็มี อสม.แวะเวียนไปเยี่ยม เท่านั้น (แม่แสงทอง แสนศิริโชค อสม.)

"คุณป้าเคยมีครอบครัวสามีเป็นอดีต ผอ. โรงเรียนในเมืองขอนแก่น ไปมีเมียใหม่เลยหย่ากัน และมาอยู่กับ ลูกชาย มีอาชีพทำอาหารขาย เป็นเบาหวาน ความดันและเส้นโลหิตในสมองตีบ นอนหมดแรงลุกไม่ได้ 12 ชั่วโมง ส่งผลให้ป่วยติดเตียง ไม่นานมานี้ลูกชายคนเล็กเสียชีวิตเพราะอุบัติเหตุ ทำให้คุณป้าเป็นโรคซึมเศร้า ทั้งบ้านก็กำลังจะโดนยึด จนต้องเช่าบ้านเขาอยู่" (แม่แสงทอง แสนศิริโชค อสม.)

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงบางคนเท่านั้นที่มีโทรศัพท์มือถือใช้สาเหตุสำคัญที่ไม่ใช้โทรศัพท์ เพราะมือไม่ค่อยมีแรงจะหยิบจะจับอะไรก็ลำบาก กลัวตกหล่นเสียหายไม่ค่อยได้ออกไปไหนหรือติดต่อกับใคร ถ้ามีเรื่องติดต่อ เช่น ไปพบแพทย์ก็จะ ให้ลูกโทรไปแจ้งอสม.หรือ อสม.ก็จะโทรมานัดเมื่อถึงกำหนดนัดพบแพทย์หรือการตรวจเลือดตรวจวัดความดันการถ่ายภาพบำบัดเป็นต้น ลูกหลานจะเป็นคนคอยพูดคุยติดต่อให้ "สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงที่อยู่คนเดียวหรือไม่ มีคนดูแลทาง อสม.จะหมุนเวียนกันเข้าไปดูแลพูดคุย จัดที่หลับที่นอนให้ “(แม่ทองเพชร อสม.) ทุกวันนี้ก็อยู่แบบ ง่ายๆ ไม่ค่อยมีเรื่องติดต่อกับใคร ลูกก็ไม่ต้องโทรหาถึงเวลาเขาก็จะแวะมาดูแล เขาต้องทำงาน เรารู้ก็ไม่ พยายามทำให้เขาลำบากอะไรก็ช่วยเหลือตัวเองได้ก็พยายามทำ เขาจะได้เหนื่อยน้อยลง” (พ่อทองเพชร,แม่เพิ่ม)

2.3 ด้านสุขภาพทางจิต

การเสริมสร้างทางจิตใจของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ทุกคนให้ ข้อมูลตรงกันว่า ในช่วงระยะแรกๆ ที่มีความรู้สึกตัวเองต้องมีภาวะติดเตียง แขนขา ขยับไม่ได้ ร่างกายขยับลุกนั่ง ไม่ได้ ยอมรับว่าทำใจลำบาก มีความซึมเศร้า หดหอย้ายตายอยาก จิตใจ หดหู่คิดมากเพราะเคยทำงานได้ก็กลับมานั่งนอนเฉยๆ เงินทองก็ไม่มีใช้ต้องพึ่งพาอาศัยลูกหลาน เป็น ภาระให้เขาลำบาก ในช่วงแรกๆ นั้นมีความคิดว่า ถ้าตาย ไปเสียก็คงจะดี ไม่ต้องทรมานนอนติดเตียง แบบนี้

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงยอมรับว่าก่อนจะเป็นคนป่วยติดเตียง ก็จะมีโรคประจำตัวหลายโรค (แต่ไม่ค่อยให้ความสำคัญ คิดว่ายังทำงานได้ ไม่มีอาการอะไรมาก) เช่น ความดัน เบาหวาน โรคหัวใจ จนแสดงอาการ แขนขาอ่อนแรง เส้นเลือดในสมองตีบ มีผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง 2 คน เป็นโรคเกา เพราะกินเหล้ามาก ส่งผลให้เป็นปมแผลบวม แดง เจ็บปวดเดินลำบาก "แต่ความสัมพันธ์ในครอบครัว ดี ทำให้เริ่มทำใจได้และกลุ่มอสม. ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือ และพูดคุยให้กำลังใจ จัดหาสิ่งของ จำเป็นต่างๆ มาให้ มาดูแลความสะอาด และพาไปพบแพทย์อย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้เริ่มมีกำลังใจและ มีความหวังว่าสักวันจะกลับไปเดินได้อีกครั้ง" (แม่เพิ่มกับแม่บัวเรียน)

"อสม. ทุกคนได้รับการฝึกอบรมในการดูแลผู้สูงอายุ และผู้ป่วยติดเตียงมาแล้ว ทำให้สามารถ เข้าถึงผู้สูงอายุ ที่มีภาวะติดเตียงได้เป็นอย่างดี ต้องใช้ความอดทนอย่างมาก เพราะบางคนมักจะ หงุดหงิด อารมณ์ไม่ดี ไม่ยอมกินข้าว กินน้ำ ต้องคอยปลอบใจและให้กำลังใจ บางคนใช้เวลา 2 - 3 ปี จึงจะลุกนั่ง กินข้าว จนฝึกเดินได้ช้าๆ " (แม่แสงทอง แสนศิริโชค-อสม.)

ปัจจุบันนี้ต้องยอมรับว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงเกือบทุกคน มีความสุขอารมณ์ดี สามารถ ปรับตัวให้เข้า สภาวะร่างกายมีข้อจำกัดในการเคลื่อนไหว แทบทุกคนบอกว่า สิ่งที่ทำให้มีความสุข ที่สุดคือ "สามารถทำกิจวัตร ประจำวันได้ ขยับได้เป็นปกติ ไม่ต้องให้ลูกหลานมาลำบากเช็ดล้าง ให้" (พ่อสมนึก) สามารถรับประทานอาหารเองได้ ไม่ต้องมีคนคอยป้อน และการนอนหลับสนิทไม่คิด มากฟุ้งซ่านเหมือนแต่ก่อน "มีบางคนติด อสม.มาก (แม่พิศ) วันไหนไม่ไปหา จะให้ลูกโทรมาตาม ไม่มี อะไรก็อยากจะพูดคุยด้วย บอกว่าได้ คุยกับ อสม.แล้วมีความสุข สบายใจรวมทั้งได้นับข้อมูลข่าวสาร ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์" (แม่ทองเพชร แก้วสุพรรณ ประธาน อสม.)

พ่อสมนึก เป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนพูดคุยสนุก จะออกมานั่งหน้าบ้าน พูดคุย กับสมาชิกใน ชุมชนและเวียนมาเยี่ยม แม่เพิ่ม เป็นคนอารมณ์ดี พูดคุยสนุกเหมือนกับพ่อทองเพชรที่ เวลาพูดคุยต้องเสียงดังมากๆ เพราะแสบหูตึง

พ่อปัญญาศีล มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนมักชอบเข้ากิจกรรมกับชุมชนหลังจากฝึก กายภาพบำบัดอยู่นานเป็นปี พอเดินได้ก็มีความสุข มีงานอดิเรกคือปลูกต้นไม้ แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุ ติดเตียงมีการปรับตัวปรับใจให้เข้ากับ สถานะภาพของตนเอง มุ่งมั่นพัฒนาตนเองจนสามารถ ช่วยเหลือตนเองได้ดี นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์อันดีกับคน ในชุมชน ยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเอง ในตอนแรกแม้จะมีความท้อแท้ ซึมเศร้า ไม่อยากมีชีวิตอยู่แต่เมื่อได้รับการ ดูแลปลอบโยน เอาใจใส่ให้ กำลังใจ และทำกายภาพบำบัดอย่างสม่ำเสมอ ทำให้สภาพร่างกายดีขึ้น ส่งผลให้สุขภาพ ทางด้าน จิตใจดีขึ้น มีสภาวะอารมณ์แจ่มใส

ผู้สูงอายุติดเตียงส่วนมากมีการทำบุญ รักษาศีลอย่างสม่ำเสมอ เมื่อถามว่ามีความคิดเห็นอย่างไรกับการ ทำบุญรักษาศีล จะพบว่าชุมชนโนนทัน ตั้งอยู่บริเวณใกล้วัดโพธิ์จึงมีพระมาบิณฑบาตก็จะให้ลูกหลานเตรียม อาหารไว้ให้เพื่อทำบุญใส่บาตรตอนเช้า พ่อสมสมนึก - มีความใกล้ชิดกับวัดโพธิ์มากเพราะเดิมเป็นพนักงานขับรถของ วัด พาพระเณรไปเรียนหนังสือ คิดว่าบุญกุศลที่ทำไว้ แม้เจ็บป่วยก็ไม่ถึงแก่ชีวิต ยังพอเดินไปไหนมาไหนใกล้ๆ ได้ทำบุญใส่บาตรทุกวัน เช่นเดียวกับพ่อทองเพชร พ่อวาริ ใส่บาตรทุกเช้ามีโอกาสก็จะไปทำบุญที่วัดทุกวันพระไม่เคยขาด แม่อ่อนจันทร์ จะไปทำบุญที่วัด และให้ลูกๆ พาไปปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกวันพระ

"การได้ทำบุญรักษาศีลทำให้จิตสงบขึ้น คิดถึงบาปบุญคุณโทษ ที่เราอาจจะทำไว้ ส่งผลให้เราเป็นแบบนี้จึงต้องพยายามสร้างบุญกุศลให้มากขึ้น เพื่อส่งผลให้ชาติหน้า จะได้ไม่เป็นแบบนี้ (พ่อสมนึก แม่บัวเรียน/แม่อ่อนจันทร์)

"การได้ไปวัดปฏิบัติธรรม เจริญศีลภาวนาอยู่เสมอ ได้มีโอกาสฟังเทศน์ ฟังธรรมก็ทำให้จิตใจสงบมีความสุข เป็นทางผ่อนคลายความทุกข์ ระวังอารมณ์ทำให้สุขภาพร่างกายดีขึ้นมาก แต่เดิมลูกนั่งไม่ได้ ตอนนี้นั่งดีขึ้นมาก เดินได้ (แม่เพิ่ม - เคยทำงานที่วัดมาก่อน มีสามีเป็นสัปเหร่อของวัดโพธิ์) ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงเกือบทุกคนไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เมื่อถามว่ามีความต้องการจะเข้าร่วมกิจกรรมอะไรในชุมชนบ้าง ก็ได้รับคำตอบที่สอดคล้องกันกับอสม.ว่า "ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการออกกำลังกายหรือการพัฒนากล้ามเนื้อแขนขา รวมทั้งการสนทนาการร้องรำทำเพลง บางคนนั่งรถเข็นออกมาร่วมกิจกรรมด้านกีฬา ได้มีโอกาสขยับแขนขา ลูกขึ้นก้าวเดินช้าๆ ก็ส่งผลให้มีความสุข อารมณ์ดี สดชื่น ร่างกายดู แข็งแรงขึ้น ยิ้มแย้มแจ่มใส หัวเราะร่าเริงสนุกสนาน ส่งผลให้สุขภาพจิตดีขึ้น"

2.4 ด้านความสุขทางปัญญา

สุขภาวะทางปัญญา ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงของชุมชนโนนทัน ส่วนมากมีการศึกษาระดับประถมศึกษา ถึงมัธยมศึกษา มีอาชีพรับจ้างและค้าขายมีวิถีชีวิตแบบชาวบ้านทั่วไป เมื่อสภาวะปรับเปลี่ยนมาเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ก็แทบจะไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ รอบตัวนอกจากขอให้มีชีวิตอยู่ไปวันๆ และอยากให้ทุเลาจากการเจ็บป่วย สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่ให้เกิดความยากลำบากกับคนในครอบครัวและชุมชน การแสวงหาความรู้ใหม่ๆ แทบไม่มีความจำเป็น นอกจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาการเจ็บป่วยจากโรคที่เป็น และ แนวทาง ในการรักษาพยาบาลให้ทุเลาแหล่งความรู้ความสำคัญมาจาก อสม. ซึ่งได้รับการอบรม ฝึกฝนมาโดยเฉพาะ และมา ช่วยเหลือดูแล ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงอย่างใกล้ชิด พาไปพบแพทย์ตามนัด หรือเจ็บป่วยฉุกเฉิน ให้การรักษาพยาบาลกรณีมีผลกดทับ และเป็นแผลพุพอง ฝึกกายภาพบำบัด ตามที่ได้อบรมมา สอนให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะ ติดเตียงปฏิบัติตาม จนสามารถขยับเขยื้อนร่างกายได้ ถึงขึ้นก้าวเดินได้ในระยะสั้นๆ ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ผ่านโลกมามากจนอายุเฉลี่ย 72 ปี ก็นับว่ารับรู้ได้เห็นเรื่องราวโลกมามากมายและ เมื่ออยู่ในภาวะเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ จนถึงภาวะติดเตียง ก็เริ่มเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชีวิตมากขึ้น ผู้สูงอายุที่มี ภาวะติดเตียงหลายคน ได้ให้ความสำคัญกับ "การทำบุญตักบาตร เข้าวัดปฏิบัติธรรม ทำให้มีความเข้าใจในเรื่องเกิด แก่เจ็บตาย เป็นธรรมดามากขึ้น ส่งผลให้จิตใจมีความสงบ สุข มีความเข้าใจและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ การเกิด การดับ ความสุข ความทุกข์ ทุกสิ่ง

ทุกอย่างเป็นอนิจจังไม่เที่ยงแท้แน่นอน จึงยึดมั่นในการสร้างบุญกุศลและ ยึดมั่นในคำสอนของ พระพุทธเจ้าและมีความถึงพร้อมในชีวิต" (แม่อ่อนจันทร์)

เมื่อสอบถามว่า มีการติดตามข่าวสารบ้านเมืองหรือไม่ ก็ได้รับคำตอบว่า "มีการติดตามฟัง ข่าว ดูโทรทัศน์อยู่บ้าง แต่ไม่ให้ความสำคัญมากนัก เนื่องจากว่ารู้ไปก็ไม่มีประโยชน์อะไร สิ่งที่ต้องการ รับรู้มากที่สุด ก็คือ สิ่งที่จะทำให้มีชีวิตดำรงอยู่ได้ เช่น สวัสดิการจากรัฐบาลความช่วยเหลือทางการแพทย์ การ รักษาพยาบาล และความช่วยเหลือในการดำรงชีพ เพราะปัจจุบันนี้ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ไม่มี รายได้ใดๆ มาจุนเจือครอบครัว มือก็ทำงานอะไรไม่ได้ แคตักข้าวเข้าปากก็ยากลำบาก ข่าวสารต่างๆ ก็ดูไปอย่างนั้น จะดูหนังละครในโทรทัศน์ เสียมากกว่า" (พ่อสมนึก, แม่อ่อนจันทร์) แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุติดเตียง มีความเข้าใจในทางโลก และทางธรรมเป็นอย่างดีมีความถึงพร้อมใน ชีวิต ยึดหลัก เหตุหลักผล และการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ยึดคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก ในการดำเนินชีวิต ในช่วงบั้นปลาย สังคมของผู้สูงอายุติดเตียง เป็นสังคมที่แคบ แต่ก็แสวงหาแนวทางสงบ ไม่ไฝหาในสิ่ง ที่เป็นไป ไม่ได้มุ่งหวังแต่ความสุขในบั้นปลายชีวิต ขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ก็ไม่อยากให้คนในครอบครัว และ ชุมชนได้รับความลำบากเดือดร้อนพยายามดูแลรักษาสุขภาพตนเองให้ดีทำในสิ่งที่ อสม. บอกและให้ คำแนะนำ ได้ขอความรู้ในการดูแลตนเองจาก อสม. เป็นหลัก มีความรู้ ความเข้าใจในการเจ็บป่วย ของตนเอง ปรับตัวและยอมรับ สภาพที่เกิดขึ้นกับตนเอง สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุติดเตียง มีความสุข และมีความพยายามที่จะสร้างบุญกุศลให้มากเพื่อวันข้างหน้าจะได้ไม่ลำบากเหมือนปัจจุบัน

อสม. ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ผู้สูงอายุติดเตียงส่วนมากจะติด อสม. ด้วยเพราะ อสม. จะให้การดูแล ช่วยเหลือทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจที่สำคัญคือ การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอย ต่อสู้กับโรค ร้ายไปด้วยกัน หลายครั้งที่ผู้สูงอายุติดเตียงมีความท้อแท้ หดอาลัยตายอยาก อสม.ก็จะเข้าไปสร้างขวัญ กำลังใจ ตลอดจนพาไปในสถานที่ต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุติดเตียงให้มี ความสุขขึ้น และคลายความทุกข์โศก เพราะปัจจุบันนี้ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ไม่มีรายได้ใดๆ มา จุนเจือครอบครัว มือก็ทำงานอะไรไม่ได้ แคตักข้าวเข้าปากก็ยากลำบาก ข่าวสารต่างๆ ก็ดูไปอย่างนั้น จะดูหนังละครในโทรทัศน์เสียมากกว่า" (พ่อสมนึก แม่อ่อนจันทร์)

แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีความเข้าใจในทางโลก และทางธรรมเป็นอย่างดีมี ความถึงพร้อม ในชีวิต ยึดหลักเหตุหลักผล และการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ยึดคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นหลัก ในการดำเนินชีวิต ในช่วงบั้นปลาย สังคมของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง เป็นสังคมที่แคบ แต่ ก็แสวงหาแนวทางสงบ ไม่ไฝหาในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ มุ่งหวังแต่ความสุขในบั้นปลายชีวิต ขณะที่ใช้ชีวิต อยู่ก็ไม่อยากให้คนในครอบครัว และชุมชนได้รับความ ลำบาก เดือดร้อน พยายามดูแลรักษาสุขภาพ ตนเองให้ดี ทำในสิ่งที่ อสม. บอก และให้คำแนะนำ ได้ขอความรู้ในการ ดูแลตนเองจาก อสม. เป็น หลัก มีความรู้ ความเข้าใจในการเจ็บป่วยของตนเอง ปรับตัวและยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นกับตนเอง สิ่ง เหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุติดเตียง มีความสุขและมีความพยายามที่จะสร้างบุญกุศลให้มากเพื่อวันข้างหน้า จะได้ ไม่ลำบากเหมือนปัจจุบัน

อสม.ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงส่วนมากจะติด อสม. ด้วยเพราะ อสม. จะให้การ ดูแลช่วยเหลือทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจที่สำคัญคือ การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอย ต่อสู้กับโรค ร้ายไปด้วยกัน หลายครั้งที่ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีความท้อแท้หมด อาลัยตายอยาก อสม.ก็จะเข้าไปสร้างขวัญ กำลังใจ ตลอดจนพาไปในสถานที่ต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มี

ภาวะติดเตียงให้มีความสุขขึ้น และคลายความทุกข์โศก จนหลายคนหายดี แม้จะไม่หายขาดจากโรคต่างๆ แต่ก็สามารถปรับตัวปรับสภาพจิตใจให้ต่อสู้และมีความหวังมากขึ้น

พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจากการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ (การสัมภาษณ์) ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดย การสุ่มเลือกพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน 2 พื้นที่ คือ ศูนย์สุขภาพชุมชนชาตะผดุง เป็นพื้นที่ชุมชนที่อยู่ในเขตใจกลางเมือง และศูนย์สุขภาพชุมชนสีฐาน (เป็นพื้นที่ชุมชนที่อยู่ชานเมือง) และคัดเลือกพื้นที่เพื่อเก็บตัวอย่างจาก ศูนย์ สุขภาพชุมชน จำนวน 1 ชุมชน คือ ชุมชนโนนทัน 1 (ศูนย์สุขภาพชุมชนชาตะผดุง) และชุมชนสีฐาน 1 (ศูนย์สุขภาพ ชุมชนสีฐาน) และยังเป็นการสุ่มตัวอย่างตามคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ชุมชนละ 10 คน

2.5 ด้านสุขภาวะทางกาย

ก่อนที่ผู้สูงอายุจะมีภาวะติดเตียงนั้น ส่วนมากจะเกิดความเครียดมีโรคประจำตัวมาก่อน ได้แก่ เบาหวาน ความดัน โรคไต โรคหัวใจ เป็นต้น นอกจากนั้นก็จะมีภาวะเครียด เนื่องมาจากสภาพปัญหาในครอบครัว การสูญเสีย บุคคลในครอบครัว สามี ภรรยา บุตร เนื่องจากสูงอายุ หรือไม่สามารถทำงานได้จากสภาพร่างกาย รายได้ที่ลดลง ไม่มีหนทางในการประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ ส่งผลให้เกิดความเครียด เส้นโลหิตในสมองแตก/ตีบ ทำให้เกิดภาวะแขน ขาอ่อนแรง ลูก นั่ง ไม่ได้ พบว่ามีเพียงรายเดียวที่เกิดอุบัติเหตุตกจากหลังม้า ทำให้กระดูกทับเส้นประสาท เดินไม่ได้ก็อยู่ในสภาวะติดเตียง

เมื่อพบว่าตัวเองอยู่ในสภาวะติดเตียง สภาพร่างกายเคลื่อนไหวไม่ได้ โดยเฉพาะแขนขาอ่อนแรงไปหมด มี ความรู้สึกร่วมเศร้า หดหู่ ไม่อยากกินอาหาร จนถึงขั้นไม่อยากมีชีวิตอยู่ ไม่ต้องการสร้างความลำบากยุ่งยากให้กับคน ในครอบครัวและเป็นภาระกับสังคม กำลังใจจากคนรอบข้างมีส่วนสำคัญ แต่บุคคลที่สำคัญที่สุด คือ อสม. เพราะ อสม. จะได้รับการอบรมและ ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ และผู้ป่วยติดเตียงมาเป็นอย่างดี) ทุกชุมชนจะมี อสม. ประจำคอยดูแลให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำในการปฏิบัติตน รักษาพยาบาลแผลกดทับที่เกิดจากการติดเตียง หรือแผลที่มาจากสภาวะ โรคประจำตัวที่เป็นอยู่ และที่สำคัญคือการพูดคุยปลอบโยนให้ข้อคิดเห็น และแนวทางในการมีชีวิตอยู่ต่อไป สร้าง เสริมกำลังใจและกระตุ้นให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงต่อสู้กับภาวะทางร่างกาย ให้การฝึกกายภาพบำบัดตลอด ระยะเวลา บางคนใช้เวลา 1-2 ปี การดูแลสุขภาวะทางกายเป็นการทำความสะอาด อาบน้ำ ตัดผม ตัดเล็บ การ ขับถ่าย การรักษาสุขภาวะด้านที่พักอาศัยการทำความสะอาดมุ้ง ผ้าห่ม ที่นอน การทำความสะอาดบ้านเรือน ให้อากาศถ่ายเทได้ดี

ด้านสุขภาวะทางโภชนาการ (อาหาร น้ำดื่ม) แม้ว่าครอบครัว (สามี, ภรรยา, บุตร, หลาน) จะเป็นผู้จัด อาหารให้ก็มีความสะอาด ถูกสุขอนามัย แม้ว่าจะเป็นอาหารพื้นบ้านปกติทั่วไป ส่วนมากลูกๆ จะเป็นผู้จัดเตรียมไว้ ให้ก่อนจะออกไปทำงานบางคนจะกลับมาตอนเที่ยงเพื่อดูแลเรื่องอาหารและการขับถ่าย

หลังจาก อสม. ได้เข้ามาช่วยเหลือดูแลสนับสนุนในปัจจัยด้านต่างๆ ทำกายภาพบำบัดจนสามารถลุกนั่งได้ สามารถรับประทานอาหารเองได้ (ก็ยังมีบางคนที่ต้องป้อนอาหาร) นั่งกระเียบไปเข้าห้องน้ำได้ ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มี ภาวะติดเตียงมีความสุข อารมณ์แจ่มใส พุดคุยสนุก และมีความรู้สึกร่า

ตัวเองมีคุณค่า แม้ว่าจะยังมีความยากลำบาก ในการดำเนินชีวิต แต่ก็กล่าวได้ว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีความพึงพอใจ มีความสุข และเมื่อบางคนเดินได้ (เดิน แบบค่อยๆ ไปทีละก้าวสั้นๆ) ก็มีความสุข ภาควิไมไ้ และอารมณ์แจ่มใสร่าเริง พุดคุยกับเพื่อน ญาติมิตรในชุมชน อย่างสนุกสนาน

สุขภาวะด้านที่พักอาศัย ส่วนมากมีสภาพแวดล้อมที่ดี อาคารถ่ายเทได้สะดวก ไม่อับชื้น บ้านพักอาศัยเป็น ของตนเอง หรือเป็นบ้านของลูก ที่อยู่กันเป็นครอบครัว มีหลานๆ อยู่ด้วย ทำให้มีความสุขมากขึ้น มีบางคนอาศัยอยู่ กับญาติ เพื่อน หรือบ้านเช่า ที่ต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ค่อยดีนัก แต่ก็ได้ อสม. เข้าไปช่วยดูแลรักษาความสะอาดอยู่เสมอ

โดยภาพรวมแล้วจะพบว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงส่วนมาก มีความพึงพอใจกับสภาวะ พัฒนาการของร่างกายที่ดีขึ้น สามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้บางครั้ง อาหารการกินก็สะอาด ถูกสุขอนามัย ที่หลับที่นอน บ้านเรือนก็สะอาด ปลอดภัย ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีความพึงพอใจ มาก โดยเฉพาะกับการเอาใจใส่ดูแลอย่าง เข้มแข็งของกลุ่ม อสม. แม้ว่าจะมีผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง บางคนที่ยังไม่พัฒนาสภาวะร่างกาย ยังทานอาหารเอง ไม่ได้ หรือซบถายในห้องน้ำหรือที่จัดให้ไว้ได้ (ถ่ายในแพมเพิส) ก็ยังมีความจำเป็นต้องดูแลรักษา และให้กำลังใจกัน ต่อไป

2.6 ด้านสุขภาพทางสังคม

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงอยู่ในสภาพสังคมที่มีความสุข ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนใน ครอบครัว ใน ครอบครัวมีความสัมพันธ์อันดี จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ส่วนมากจะ สูญเสียชีวิตไปแล้ว และ อาศัยอยู่กับลูกหลานมีลูกคอยดูแล ถ้าทำตัวไม่ดีกับเขา เราก็จะลำบาก ดังนั้นผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจึงมี ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดี ลูกหลานก็ดูแล เอาใจใส่ให้ความรัก และคอยปลอบใจ ให้กำลังใจในการพัฒนาฟื้นฟู ร่างกาย ขอแค่ให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ทำ กิจกรรมประจำวันได้ก็ดีใจแล้ว

ในสภาพความเป็นอยู่ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนนั้นแทบเป็นไป ไม่ได้เลย การเข้า ร่วมกับกิจกรรมชุมชนส่วนมากจะเป็นการออกกำลังกาย พอจะนั่งรถเข็นมาร่วมได้ ยกแขนยกขา ร้องเพลง ประบมือ ก็จะทำให้มีความสุข สนุกสนาน บางคนลูกหลานพามา นั่งพักผ่อน พุดคุยกับเพื่อนๆ ในชุมชน จะเป็นบางโอกาสที่ อสม. จะจัดรถพาผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงที่พอจะนั่ง ได้หรือเดินได้บ้างไปเที่ยวเปลี่ยนบรรยากาศไม่ไกลนักบริเวณใน รอบบึงแก่นนครหรือสวนหย่อมใกล้ๆ ก็ จะเป็นการเปลี่ยนอารมณ์ความรู้สึกไปในทิศทางที่ดีขึ้น

คนในชุมชนก็ให้ความช่วยเหลือสนับสนุน จัดอาหารและของใช้ให้บ้างคอยสอดส่องดูแล ถ้ามีปัญหาอะไรก็ จะโทรตาม อสม. ให้มาช่วยดูแล “หลายครั้งที่เราเข้าไปช่วยเหลือเขาทันเวลา ก็เพราะ เพื่อนๆ ในชุมชนคอยดูแลช่วยเหลือ กันเห็นมีอะไรผิดปกติก็โทรมาแจ้ง อสม. ก่อนเราต้องเปิด โทรศัพท์ไว้ตลอดเวลาเลย” (แม่หนูเตือน-อสม.) ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมักจะได้รับ การดูแลจาก ชุมชนเป็นพิเศษ ถ้ามีการจัดกิจกรรมอะไรที่เป็น ประโยชน์ก็จะมีสิทธิ์ได้รับก่อนเหมือนกับผู้พิการ จะมี อสม. และหน่วยงานต่างๆ เข้าไปช่วยเหลืออำนวยความสะดวกไปให้ที่ บ้าน ถ้ามีการลงทะเบียนอะไรก็ตาม อสม. เป็นผู้ทำให้และยืนยันการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงทำให้ผู้สูงอายุที่มี ภาวะติดเตียงได้รับ สิทธิประโยชน์และปัจจัยสนับสนุนไม่ขาด

การใช้เครื่องมือสื่อสาร เช่น โทรศัพท์นั้น ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงส่วนมากมีโทรศัพท์มือถือ แต่ก็ไม่ค่อยได้ใช้ เพราะสภาพร่างกายไม่อำนวย มือไม่มีแรง บางคนหัด ฟังไม่ค่อยชัด ตาพร่ามัว มอง

ไม่ค่อยเห็น การใช้โทรศัพท์ มักจะให้ลูกหลานเป็นคนทำให้ออกจากนี้แล้ว การติดต่อบุคคลอื่น นอกจากลูกหลานญาติพี่น้องแล้ว ก็ไม่มีใคร นอกจาก อสม. เท่านั้น ที่จะมีการนัดหมายทำแผล ตรวจสุขภาพ หรือไปพบแพทย์

การรับรู้ข่าวสารมักจะดูจากโทรทัศน์ หรือฟังวิทยุ ก็จะดูหนึ่งดูละครจากโทรทัศน์เสียเป็นส่วนมาก นอกจากนี้ก็อยากรู่ว่าตนเองจะได้รับสิทธิ์ประโยชน์ หรือสวัสดิการอะไรจากภาครัฐบ้าง ซึ่งเรื่องเหล่านี้จะทำให้ชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม อสม. ก็จะแจ้งให้ทราบอีกครั้ง

2.7 ด้านความสุขทางจิตใจ

การสร้างเสริมทางจิตใจของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ซึ่งผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงยอมรับว่าในช่วงแรก รู้ว่าตนเองมือเท้าอ่อนแรง เดินไม่ได้ ลูกนั่งไม่ได้มีความกังวล จิตใจหดหู่ ซึมเศร้า ไม่อยากพูดจากับใคร ไม่อยากกินอาหาร มีความคิดที่อยากจะตาย ถ้าอยู่ต่อไปก็สร้างความลำบากยุ่งยากให้กับลูกหลานและครอบครัว เมื่อมีลูกหลาน ญาติมิตรมาให้กำลังใจพูดคุยปลอบใจให้มีความหวังว่าสักวันจะหายกลับมาเดินได้ และที่สำคัญกลุ่ม อสม. เข้ามาช่วย การดูแลช่วยเหลือพาไปพบแพทย์ จัดหาอุปกรณ์ต่างๆ มาให้เพื่อใช้ในการฝึกกายภาพบำบัด พูดคุยให้กำลังใจ ให้ ความหวังว่าต้องดีขึ้น พยายามรักษาแผลกดทับ การดูแลความสะอาดร่างกาย ที่อยู่อาศัย จึงทำให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีความสุขจิตใจที่ดี อารมณ์แจ่มใส พูดคุยหยอกล้อสนุกสนาน ยิ่งเมื่อสามารถนั่งได้ กินอาหารเองได้ ขับถ่ายเองได้ดี ก็รู้สึกมีความสุขจิตใจที่ดีขึ้นมาก สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดี ไม่โกรธง่ายเหมือนแต่ก่อน

การทำบุญตักบาตรทุกเช้า การเข้าวัดฟังธรรม หรือการไปจำวัดทุกวันพระก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ ผู้สูงอายุติดเตียง มีความสุขจิตใจที่ดีขึ้น ทั้ง 2 พื้นที่ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจะอยู่ใกล้วัด ทั้งวัดจอมศรี (ศรีฐาน) และวัดโพธิ์ (โนนทัน) ทุกเช้าพระจะเดินบิณฑบาตไปตามชุมชนผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีโอกาสดำเนินบุญใส่บาตร ลูกหลานจะเตรียมอาหารไว้ใส่บาตร (ทำเองไม่ไหว) ในวันพระจะให้ลูกหลานพ่วงขึ้นรถเข็นไปวัดเพื่อฟังเทศน์ฟังธรรม และ ร่วมบริจาคปัจจัยในบางโอกาส เนื่องจากมีความเชื่อว่าถ้าทำบุญในชาตินี้ให้มากๆ ผลบุญนี้จะส่งผลให้ชาติหน้าเกิด มาแล้วไม่ลำบากเป็นความสุขทางจิตใจของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง การรักษาศีลฟังธรรม ทำให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะ ติดเตียงมีการเจริญสติภาวนา ไม่ยึดติดกับสิ่งนอกกาย ให้อภัยทุกคน เพราะมีความระลึกอยู่ตลอดเวลาว่า “ช่วงสุดท้ายของชีวิตมาถึงแล้ว” การทำบุญรักษาศีลปฏิบัติตามคำสอน ของพระพุทธเจ้า นอกจากจะทำให้ชีวิตมีความสุข จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่าน ไม่มีความทุกข์ มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขไม่เจ็บปวดทรมาน หรือไม่ทุกข์ร้อนใดๆ พร้อมที่จะจากไป อย่างสงบสุข

2.8 ด้านความสุขทางปัญญา

เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงได้มีการทำบุญกุศล ถือศีลฟังเทศน์ฟังธรรมอยู่เนืองๆ ทำให้มีความรู้ทั้ง ทางโลก และทางธรรมเข้าใจสภาพชีวิตที่เกิดขึ้นมาได้มีความทุกข์ทรมาน ทำให้เข้าใจถึงบาปบุญคุณโทษที่ได้ทำมา เข้าใจในการเปลี่ยนแปลง และความเป็นไปในชีวิตในสังคมที่เป็นอยู่มีการใคร่ครวญ ไตร่ตรอง ตามคำสอนของ พระพุทธเจ้า และการฟังเทศน์ ฟังธรรม ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงยอมรับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับตนเอง จากคนปกติทั่วไปเกิดการเจ็บป่วยไม่สามารถเดินได้ แขนขาไม่มีแรง เป็นผลมาจากสิ่งที่ตนเองกระทำทั้งนั้น การไม่ดูแลรักษาสุขภาพ

ตนเอง การดื่มสุรา การสูบบุหรี่ เป็นความประมาทในการใช้ชีวิต ส่งผลให้โรคต่างๆ รุมเร้า ความดัน เบาหวาน โรคหัวใจ เก๊าท์ ส่งผลให้เส้นเลือดในสมองแตก หรือเส้นเลือดในสมองอุดตัน จึงทำให้อยู่ในอาการติดเตียง

ผนวกกับการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสภาวะของร่างกายที่เจ็บป่วย การดูแลรักษา ป้องกัน การพัฒนาร่างกาย โดยมี อสม. ในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือ ให้ความรู้ต่างๆ ตลอดจนจัดหา อุปกรณ์ต่างๆ ในการบำบัดฟื้นฟู สุขภาพร่างกาย การสร้างเสริมกำลังใจ ให้ความหวัง และการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้สุขภาพกาย และ สุขภาพจิตดีขึ้น มีความสุขสงบทางร่างกาย และจิตใจ “เมื่อมาถึงตอนนี้ร่างกายและจิตใจได้พัฒนามากขึ้นทำให้การ ดำเนินชีวิตประจำวันไม่ลำบากยุ่งยาก แค่นี้ก็มีความสุข ความพอใจแล้ว”

ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง แม้ว่าจะมีการศึกษาน้อย (ส่วนมากมีการศึกษาระดับประถมศึกษา - มัธยมศึกษา) แต่การผ่านชีวิตมานาน มีประสบการณ์ชีวิตมาก มีความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงมีการ คิดไตร่ตรองใคร่ครวญ การการ ตัดสินใจ กระทำสิ่งต่างๆ จากการสัมภาษณ์หลายคนอาจจะพูดไม่ชัด แต่ก็ถ่ายทอดความรู้ ความคิดอย่างมีเหตุผล มี การติดตามข่าวสาร การเปลี่ยนแปลงต่างๆ แม้จะบอกว่า “รู้ไปก็ไม่มีประโยชน์เพราะมีสภาพแบบนี้จะนำไปใช้ทำ อะไรได้ เพียงแต่รู้ไว้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับ เพื่อนๆ ที่มาเยี่ยมเยียน” ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงให้ความเชื่อถือและ ไว้วางใจ อสม. มากที่สุด เพราะเป็นผู้ที่เข้ามาเสริมสร้างกำลังใจ ช่วยพัฒนาร่างกายและยังจัดหาปัจจัยสนับสนุนมาให้ อีก นอกจากนี้ยังให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ์ประโยชน์ต่างๆ ที่พึงได้รับทั้งจากเทศบาลนคร ขอนแก่น และหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน อื่นๆ “ถ้าไม่มี อสม. ก็ไม่รู้ว่าจะอยู่ได้อย่างไร”

3. การศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร และสร้างสมการทำนาย

3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงกับการรับรู้พหุบูรณาการสังคมอุดมจิต

ผู้วิจัยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงกับการรับรู้พหุบูรณาการสังคมอุดมจิตโดยวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearsons Correlation Coefficient)

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง และการรับรู้พหุบูรณาการสังคมอุดม จิตมีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับสูง ($r = 0.875^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 หมายความว่า คุณภาพชีวิตของ ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง จะมีระดับสูงขึ้นเมื่อได้รับการพัฒนาทางด้านพหุบูรณาการสังคมอุดมจิตที่สูงขึ้นอย่างมี นัยสำคัญ หรือในทางกลับกัน ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงได้รับการพัฒนาทางด้านพหุบูรณาการสังคมอุดมจิตที่สูงขึ้น หรือดีขึ้น จะส่งผลให้ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงกับพหุบูรณาการสังคม อุดมจิตในแต่ละด้าน พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงกับพหุบูรณาการสังคมอุดมจิต มี ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับที่สูง ในด้านสุขภาพจิต ($r = 0.847^{**}$) ด้านความสุขทางปัญญา ($r = 0.836^{**}$) และด้าน ความสุขทางสังคม ($r = 0.718^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความสุขทางกาย ($r = 0.641^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษาเชิงคุณภาพ (การสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงและการสนทนากลุ่มกับ อสม.) ก็พบว่า ภาวะสุขภาพจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีความสำคัญเป็นอย่างมากทั้งต่อ ร่างกายและจิตใจ เพราะผู้สูงอายุเมื่อ รู้ว่าตนเองอยู่ในภาวะติดเตียง ส่วนมากมักจะมีความซึมเศร้า ไม่ พุดจากับใครแม้แต่คนในครอบครัว ไม่กินข้าวกินน้ำ มีแต่บ่นว่าอยากตาย ไม่อยากมีชีวิตอยู่ให้ทุกคน ลำบาก แต่เมื่อทุกคนในครอบครัวมีความเข้าใจ และ อสม. เข้ามาช่วยกันพัฒนาและฟื้นฟู จิตใจ ตลอดจนพัฒนาร่างกาย ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีการพัฒนาทางด้านจิตใจที่แจ่มใสร่า เริงขึ้น ร่างกายก็สามารถเคลื่อนไหวได้จนสามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ กินข้าวเองได้ หรือ สามารถ เดินได้ในระยะใกล้ๆ เมื่อจิตใจได้รับการฟื้นฟูพัฒนา ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงก็จะมีความสุขทาง ปัญญา เพิ่มขึ้นสามารถรับรู้สถานะภาพของตนเองเข้าใจในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของร่างกายใน สถานภาพที่เป็นอยู่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ให้สงบและเยือกเย็นขึ้น มองโลกในแง่ดี มีความเข้าใจในทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ฟังเทศน์ฟังธรรม และมาสวดมนต์ที่วัดทุกวันพระ มุ่งเน้นสร้างกุศลผล บุญเพื่อจะได้ไม่พบความลำบากในชาติภาพหน้า

สังคมหรือชุมชนที่อยู่รายรอบผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงก็ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันดี มี ความสนใจและ เอาใจใส่ในสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ไม่ทอดทิ้ง ให้กำลังใจ นอกจากนี้ก็ยังได้รับการ ช่วยเหลือสนับสนุนจากกลุ่ม อสม.ที่ผลัดเปลี่ยนกันมาดูแลช่วยเหลือ ด้าน สุขอนามัยของร่างกายและที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่นำมาใช้ในการบำบัด ฟื้นฟูร่างกายให้กลับมาใช้งานได้ตามปกติ ผู้สูงอายุที่มี ภาวะติดเตียงทุกคน ที่ได้รับการบำบัดฟื้นฟู ทางด้านจิตใจ มักจะมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความมั่นใจในการต่อสู้กับโรคภัยต่างๆ และภาวะการณติดเตียง จนร่างกายสามารถพัฒนาจนสามารถทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้

3.2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

เพื่อค้นหาปัจจัยที่เป็นตัวพยากรณ์ที่ดี ในการทำนายการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต กับคุณภาพชีวิต ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ตัวแปรที่นำมาศึกษาวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ ขั้นตอน ตัวแปรตาม คือ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง (TA) ตัวแปรต้น คือ พุทธบูรณา การสังคมอุดมจิต (TX) 4 ด้านคือ 1. ความสุขทางกาย สุขภาวะทางกาย (TB) 2. ความสุขทางสังคม สุขภาวะทางสังคม (TC) 3. ความสุขทางจิต สุขภาวะทางจิต (TD) และ 4. ความสุขทางปัญญา สุข ภาวะทางปัญญา (TE)

ในโมเดลที่ 1 คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง (TA) มีผลมาจากพุทธบูรณาการ สังคมอุดมจิต (TX) คือความสุขทางจิต (TD) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p - value < 0.001$) ซึ่งตัวแปร ความสุขทางจิต (TD) สามารถอธิบายหรือทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงได้ร้อยละ 71.10 ($Adj.R^2=0.711$) และเมื่อเพิ่มตัวแปรอิสระเข้าไปในการวิเคราะห์ก็จะพบว่า ในโมเดลที่ 2 ปัจจัยที่สามารถร่วมกันทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง (TA) คือความสุขทางจิต (TD) และความสุขทางปัญญา (TE) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p - value < 0.001$) ซึ่งปัจจัยทั้งสองสามารถร่วมกันทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงได้ร้อยละ 80.10 ($Adj.R^2=0.801$) และสามารถเขียนสมการทำนายได้ดังนี้

สมการทำนายรูปคะแนนดิบ

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ = $0.722 + 0.350$ ความสุขทางจิต + 0.296 ความสุขทางปัญญา
ที่มีภาวะติดเตียง

สมการทำนายในรูปคะแนนมาตรฐาน

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ = 0.504 ความสุขทางจิต + 0.460 ความสุขทางปัญญาที่มีภาวะ
ติดเตียง

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ทางเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) และนำผลการวิเคราะห์มาตีความ (Interpretation) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงโดยใช้รูปแบบเชิงระบบ (Systematic Model, Input, Process และ Output) ดังนี้

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นปัจจัยสนับสนุนสถานภาพปัจจุบันของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมีการพัฒนาที่ดีขึ้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยสนับสนุนที่อยู่กับผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงและภายในครอบครัว ได้แก่ คุณลักษณะของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง สภาพร่างกาย การเคลื่อนไหว การเจ็บป่วย ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชีวิตคู่ การหย่าร้าง การมีบุตรหลาน สภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว และการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง และปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยสนับสนุนที่บุคคลหรือหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือดูแลให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีสุขภาพสุขอนามัยที่ดีขึ้น มีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสภาพแวดล้อมดีขึ้น จนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข ปัจจัยสนับสนุนทั้ง 2 ปัจจัย มีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง จะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง พบว่า กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านมีความสำคัญอย่างมาก ที่ให้การช่วยเหลือสนับสนุนปัจจัยดำรงชีพต่างๆ การดูแลสุขภาพร่างกายเช่น การกินอยู่ หลับนอน การเคลื่อนไหวร่างกาย การรักษาความสะอาดร่างกายและที่อยู่อาศัย การจัดหาปัจจัยเอื้ออำนวยความสะดวกต่างๆ มาให้ และที่สำคัญคือการช่วยเหลือฟื้นฟูบำบัดรักษาสภาพจิตใจของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงซึ่งจะมีภาวะซึมเศร้าหดหู่ คิดมาก ไม่พูดจากับใคร

2) กระบวนการ (Process) เป็นวิธีการหรือแนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ในที่นี้คือ พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต 4 ด้าน คือ 1) ความสุขทางกาย (กายภาวนา) 2) ความสุขทางสังคม (ศีลภาวนา) 3) ความสุขทางจิต (จิตภาวนา) และ 4) ความสุขทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) เป็นวิธีการปฏิบัติหรือแนวทางการปฏิบัติตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ส่งผลทำให้เกิดความสุขทั้งทางกาย การพัฒนาง่ายให้สัมพันธ์กับทางกายภาพ การรู้จักใช้อินทรีย์อย่างมีสติ ได้แก่ การมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ไม่เสพสิ่งเสพติดทุกชนิดและได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ความสุขทางสังคมเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง มีทัศนคติที่ดีมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานภาพและสถานการณ์ ได้แก่ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกหลาน ได้รับการเอาใจใส่จากครอบครัวและเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ ความสุขทางจิตเป็นการทำ

จิตใจให้เจริญงอกงาม มีความเข้มแข็งมีความสุขเบิกบาน ได้แก่ มีความจดจำสิ่งต่างๆ และมีความคิดอย่างมีเหตุผล สามารถสื่อสารได้อย่างมีเหตุผล มีการเจริญสติอยู่เป็นประจำ และแสวงหาความรู้และแนวทางการพัฒนา สุขทางปัญญา ช่วยให้บุคคลสามารถเข้าใจทุกสิ่งความเป็นจริง การเจริญปัญญาเพื่อสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ แก้ปัญหาด้วยปัญญา ได้แก่ การปรับตัวรับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น การจัดการกับสภาวะทางอารมณ์ของตนเองเมื่อมีสิ่งใดๆ มารบกวน การรับรู้ความรู้สึกของตนเองและการผ่อนคลายทำให้เกิดความสงบสุข จะพบว่าเมื่อผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงได้รับดูแลปฏิบัติตนตามแนวทางพุทธบูรณาการสังคมอุดมคติ นอกจากจะพบความสุขทั้ง 4 ด้าน และยังส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ผลผลิต (Output) หรือผลลัพธ์ที่ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงได้รับจากการได้รับปัจจัยสนับสนุนด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง และการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธบูรณาการสังคมอุดมคติทั้ง 4 ด้าน ในบั้นปลายผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงก็จะได้พบกับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ได้แก่ ความพึงพอใจในการมีมนุษยสัมพันธ์ ในขณะที่มีความสุขในชีวิตความรู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่ารู้สึกว่ามีสมาธิระดับดีและความพอใจที่สามารถในการเคลื่อนไหวได้เป็นต้น

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้พุทธบูรณาการสังคมอุดมคติกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง พบว่า การรับรู้พุทธบูรณาการสังคมอุดมคติ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับสูงกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง นั้นหมายความว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีการทำพุทธบูรณาการสังคมอุดมคติทั้ง 4 ด้านมาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอก็จะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงดีขึ้น ($r = 0.875$) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสุขทางจิต ($r = .847$) ความสุขทางปัญญา ($r = .836$) ความสุขทางสังคม ($r = .718$) และความสุขทางกาย ($r = .641$) ตามลำดับ

และเมื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงถดถอยพหุคูณ ก็พบว่า สุขภาพทางจิตและสุขภาวะทางปัญญา จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีการติดเตียง โดยมีอำนาจการทำนายร้อยละ 80.10 แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงที่มีการพัฒนาสุขภาพปัญญาอย่างสม่ำเสมอก็จะส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

โครงการวิจัยย่อยที่ 5 เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1. ศึกษาสภาพ ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด 2. เพื่อศึกษาพุทธวิธีสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักสังคหวัตถุ 4 3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นชาย 185 คน คิดเป็นร้อยละ 51.7 เป็นหญิง 173 คน คิดเป็นร้อยละ 48.3 แยกตามอายุ 50-59 ปี 185 คน คิดเป็นร้อยละ 48.9 อายุ 60-69 ปี 149 คน คิดเป็นร้อยละ 41.6 และอายุ 70 ปี ขึ้นไป 34 คน คิดเป็นร้อยละ 9.5 แยกตามรายได้/ต่อเดือน 5,001-10,000 บาท 176 คน คิดเป็นร้อยละ 49.2 ต่ำกว่า 5,000 บาท 133 คน คิดเป็นร้อยละ 37.2 และ 10,001-15,000 บาท 49 คน คิดเป็นร้อยละ 13.7

ตอนที่ 2 วิเคราะห์สภาพ ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุข สำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด และพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักสังคหัตถ์ 4 โดยรวมและรายด้าน

สภาพ ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.48) และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}$ = 3.89) รองลงมาคือด้านคุณภาพ และคุณธรรม ($\bar{X}$ = 3.40) และด้านครอบครัว/ชุมชนพัฒนา ($\bar{X}$ = 3.37) ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านความสุข ($\bar{X}$ = 3.27)

ด้านความสุข โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.27) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือท่านชอบเข้าวัดทำบุญ และการรักษาศีลอยู่เสมอ ซึ่งเป็นความสุขทางใจ ($\bar{X}$ = 3.95) รองลงมาคือท่านมีบุตรหลาน และญาติพี่น้องเอาใจใส่ในการดูแลสุขภาพของท่านอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = 4.28) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ท่านเป็นบุคคลที่มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ($\bar{X}$ = 3.94)

ด้านคุณภาพ และคุณธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือท่านแสดงความมีเมตตา กรุณา ต่อตนเอง และผู้อื่นอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = 4.00) รองลงมาคือท่านประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้ลูกหลานเป็นคนดี ในสังคม ($\bar{X}$ = 3.81) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือท่านเป็นคนใฝ่รู้อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวมของชุมชนอย่างเหมาะสม ($\bar{X}$ = 2.42)

ด้านครอบครัว/ชุมชนพัฒนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือชุมชนของท่านมีสันติภาพ คือภาวะความสุขสงบ เป็นชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน และมีความสามัคคี ($\bar{X}$ = 4.10) รองลงมาคือครอบครัวของท่านมีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ร่วมกันอยู่เสมอ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และการสร้างอาชีพที่ยั่งยืน ($\bar{X}$ = 3.94) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือท่านอุทิศเวลาและแรงงาน รวมทั้งปัญญาความสามารถทำงานเพื่อส่วนรวมในชุมชนของท่าน ($\bar{X}$ = 2.04)

ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.89) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ชุมชนของท่านมีความสะอาด โดยชุมชนมีระบบการดูแลความสะอาด ความเรียบร้อย และความปลอดภัยในชุมชน ($\bar{X}$ = 4.27) รองลงมาคือชุมชนของท่านมีสภาพอากาศที่ดี มีแม่น้ำ ลำคลอง และดินเหมาะแก่การประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้ดี ($\bar{X}$ = 4.12) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือชุมชนของท่านมีการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์เมืองและชุมชน มีการปรับโครงสร้างพื้นฐานเมืองสู่โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว ($\bar{X}$ = 3.43)

พุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.59) และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านปิยวาจา ($\bar{X}$ = 3.86) รองลงมาคือด้านทาน ($\bar{X}$ = 3.76) และด้านสมานัตตตา ($\bar{X}$ = 3.43) ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านอัตถจริยา ($\bar{X}$ = 3.30)

ด้านทาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือวัดในชุมชนของท่านให้ความรู้เรื่องธรรมเป็นทาน เช่น การแนะนำสั่งสอนให้เข้าใจเรื่องบุญ บาป ให้ละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส เพื่อความสามัคคีกัน ในชุมชนอุดมสุข ($\bar{X}$ = 4.29) รองลงมาคือในชุมชนของท่านมีการช่วยเหลือแบ่งปันกันอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = 4.16) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือสิ่งไหนที่พอช่วยเหลือเพื่อนบ้านได้ ท่านมักจะหยิบยื่นให้เหมาะสม ($\bar{X}$ = 2.93)

ด้านปิยวาจา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.86) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือเมื่อมีการประชุมกันในชุมชนท่าน ผู้นำชุมชนพูดด้วยคำที่สุภาพมีนวล จริงใจ ไม่พูดโกหกเสแสร้งชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล มีหลักฐานอ้างอิง ไม่พูดเพ้อเจ้อ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาสังคมอุดมสุข ($\bar{X}$ = 4.43) รองลงมาคือท่านประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยใช้คำพูดที่เหมาะสมเป็นประโยชน์ มีเหตุผลในทางที่ดีงาม ให้ลูกหลานเป็นคนดี ในสังคมอุดมสุข ($\bar{X}$ = 4.13) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือในชุมชนของท่านโดยรวมแล้วคนในชุมชนเป็นคนดีที่พูดจาสุภาพ ($\bar{X}$ = 3.94)

ด้านอัตถจริยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.43) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือชุมชนของท่านมีความสามัคคี โดยการบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน ในการพัฒนาสังคมอุดม ($\bar{X}$ = 4.00) รองลงมาคือท่านมีจิตอาสา ส่งเสริมในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข ($\bar{X}$ = 3.80) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือท่านให้คำแนะนำผู้ตกทุกข์ได้ยากในสังคม และการแนะนำในทางที่ดีให้เป็นวิทยาทานแก่เยาวชน ($\bar{X}$ = 2.55)

ด้านสมานัตตตา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.43) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือท่านมีการวางตัวให้สมกับฐานะของตน เช่นผู้ใหญ่วางตัวเหมาะสมกับความเป็นผู้ใหญ่ ครววางตัวสมเป็นครู ($\bar{X}$ = 4.19) รองลงมาคือผู้สูงวัยในชุมชนท่านวางตัวได้เหมาะสม โดยมีความประพฤติเป็นแบบอย่างในทางที่ดีงาม ($\bar{X}$ = 3.68) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ชุมชนของท่านมีความเป็นผู้ที่มีจุดหมายร่วมกัน หรือความค่านึงประโยชน์อันร่วมกัน เพื่อพัฒนาสังคมอุดมสุข ($\bar{X}$ = 2.67)

ตอนที่ 3 การหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด และพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์สัน (r)

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ของระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด และพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า รวมสภาพ ปัญหาฯ และหลักสังคหวัตถุ 4 ไม่มีความสัมพันธ์กันทางลบ ($r = -.013$, $\text{sig} > .05$)

จำแนกตามเพศ โดยรวม มีความสัมพันธ์กันกับรวมสภาพ ปัญหา (r = -.026, sig < .05) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความสัมพันธ์กันทางลบกับหลักสังคหวัตถุ 4 (r = -.124, sig < .05) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จำแนกตามอายุ โดยรวม มีความสัมพันธ์กันทางลบกับรวมสภาพ ปัญหา (r = -.179, sig < .01) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และไม่มีความสัมพันธ์กันทางบวกกับหลักสังคหวัตถุ 4 (r = .065, sig > .05)

จำแนกตามรายได้/ต่อเดือน โดยรวม ไม่มีความสัมพันธ์กันกับรวมสภาพ ปัญหา และหลักสังคหวัตถุ 4 (r = .087, sig > .05) และ (r = .082, sig > .05)

สมการที่ 1 สภาพ ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสัมพันธ์กันกับอายุของผู้สูงวัย มีค่าเท่ากับ 0.179

สมการที่ 2 สภาพ ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด มีความสัมพันธ์กันกับอายุ และเพศของผู้สูงวัย มีค่าเท่ากับ 0.220 ดังนั้นจึงนำสมการที่ 2 มาวิเคราะห์ความแปรปรวน

สมการที่นำมาเข้าทดสอบสมมติฐาน สมการที่ 2 ค่า P-value < .000 แสดงว่า เพศ อายุของผู้สูงวัย กับสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด สามารถทำนายหรือพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สภาพ ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า มีตัวแปรอายุ เพศ กับสภาพ ปัญหา ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ร่วมกันทำนายปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value = .000) ซึ่งตัวแปรทั้ง 2 สามารถอธิบายการผันแปรของปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ร้อยละ 0.48 ($R^2 = .048$) สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบได้ดังต่อไปนี้

$$Y = 3.648 + -.054X_1 + -.050X_2$$

ตอนที่ 4 วิเคราะห์การสัมภาษณ์แนวทางในการส่งเสริมปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

1. การดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาพุทธวิธีสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยในชุมชนของท่าน ควรมีวิธีการและขั้นตอนอย่างไร

ควรมีระเบียบ ขั้นตอนชัดเจนที่เป็นแนวทางการพัฒนาพุทธวิธีสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย โดยแบ่งเป็นขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพ ปัญหา และการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษากลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด จากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ พร้อมกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการพัฒนาสังคม และพระสงฆ์ผู้มีความรู้ทางธรรมตามหลักพุทธวิธีการพัฒนาสังคม

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนากลยุทธ์ การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ดำเนินการร่างกลยุทธ์ โดยใช้ผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 นำมาเป็นประเด็น โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) และตรวจสอบกลยุทธ์ที่ยกร่าง และแก้ไขร่างกลยุทธ์ให้มีคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ที่พัฒนาขึ้น โดยใช้แบบประเมินวิเคราะห์ข้อมูลโดยการคำนวณ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด และขั้นตอนที่ 5 รูปแบบกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับความคิด (ideas) แผนงาน (plans) และการปฏิบัติ (actions)

2. แผนกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมผู้สูงวัย ในการดำเนินงานตามแนวทางการแก้ไขปัญหาผู้สูงวัยในชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุข มีความปลอดภัย มีสุขภาพที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่ดี ควรมีวิธีการ และขั้นตอนอย่างไร

แผนกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งออกเป็น 3 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก และ TOWS matrix ด้านองค์ประกอบของชุมชนนักปฏิบัติ เพื่อหาแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยในขั้นตอนที่ 1 จะมีรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ที่สอดคล้องกับการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 2 กลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ จากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้แบบประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ผลการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$) และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.24$) รองลงมาคือด้านความถูกต้อง ($\bar{X} = 4.10$) และด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 3.98$) ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ($\bar{X} = 3.94$)

ด้านความเหมาะสม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนมีความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.41$) รองลงมาคือกลยุทธ์การพัฒนาได้กำหนด และชี้แจงข้อตกลงของการพัฒนา มีการประเมินที่ชัดเจน และข้อมูลที่ได้จากการประเมินกลยุทธ์การพัฒนา ตามแผนพัฒนากลยุทธ์มีความเหมาะสมและน่าเชื่อถือ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาได้ ($\bar{X} = 4.23$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือกลยุทธ์การพัฒนาที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ดระดับต้น ($\bar{X} = 4.11$)

ด้านความเป็นไปได้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.98) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือการประยุกต์ใช้พุทธวิธีตามหลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำไปใช้เพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยในการปฏิบัติได้จริง ($\bar{X}$ = 4.47) รองลงมาคือการใช้กลยุทธ์การพัฒนามีความคุ้มค่าสำหรับการพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย ($\bar{X}$ = 4.35) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือมีความเป็นไปได้ที่มหาวิทยาลัยสามารถนำกลยุทธ์การพัฒนาไปใช้ในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนได้ ($\bar{X}$ = 3.05)

ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.94) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือรูปแบบของกิจกรรมในกลยุทธ์การพัฒนามีประโยชน์ต่อกระบวนการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ($\bar{X}$ = 4.35) รองลงมาคือ การกำหนดประเด็นการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประเด็นที่มีคุณค่า ($\bar{X}$ = 4.29) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือสารสนเทศที่ได้จากการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด เพียงพอต่อการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาดังกล่าว ($\bar{X}$ = 2.93)

ด้านความถูกต้อง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือการรายงานผลการประเมินกลยุทธ์การพัฒนากำหนดเป้าหมายในการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด มีความถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.35) รองลงมาคือ สารสนเทศที่ได้จากการใช้กลยุทธ์การพัฒนากำหนดเป้าหมายในการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด แต่ละขั้นตอนมีความถูกต้อง และเป็นระบบ ($\bar{X}$ = 4.29) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือกิจกรรมมีความสอดคล้องกับสภาพ ปัจจุบันของความต้องการของผู้สูงวัย ($\bar{X}$ = 3.64)

โครงการวิจัยย่อยที่ 6 เรื่อง การพัฒนาพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต

โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1. ศึกษาการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต 2. พัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต และ 3. สร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิง (53 คน) คิดเป็นร้อยละ 88.30 รองลงมาเป็นเพศชาย (7 คน) คิดเป็นร้อยละ 11.70 ส่วนมากระหว่าง 60-69 ปี (25 คน) คิดเป็นร้อยละ 41.70 รองลงมาอายุระหว่าง 21-49 ปี (17 คน) คิดเป็นร้อยละ 28.30 สถานภาพการสมรสส่วนมาก อยู่ด้วยกันโดยไม่จดทะเบียน (36 คน) คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาเป็นโสด (10 คน) คิดเป็นร้อยละ 16.70 ส่วนมากสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 (31 คน) คิดเป็นร้อยละ 51.7 รองลงมาระดับมัธยมศึกษา (11 คน) คิดเป็นร้อยละ 18.30 ส่วนมากประกอบ

อาชีพเกษตรกร (44 คน) คิดเป็นร้อยละ 73.30 รองลงมาเป็นรายได้เฉลี่ย ต่อเดือนน้อยกว่า 5,000 บาท (34 คน) คิดเป็นร้อยละ 56.70 รองลงมามีรายได้ระหว่าง 5,001-10,000 บาท (12 คน) คิดเป็นร้อยละ 20.00

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.37) และเมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน คือ ด้านความสุข ($\bar{X}$ = 4.56) ส่วนด้านอื่น ๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ตามลำดับดังนี้ 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X}$ = 4.45) 2) ด้านการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ($\bar{X}$ = 4.31) 3) ด้านการสร้างเครือข่าย ($\bar{X}$ = 4.28) และ 4) ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}$ = 4.25) ผลการวิเคราะห์ในแต่ละด้าน

1. ด้านความสุข โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56) และเมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 4 เรื่อง ตามลำดับดังนี้ 1) ท่านรู้สึกว่าคุณค่าชีวิตของท่านมีความสุขในการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.62) 2) ท่านรู้สึกภูมิใจในตัวเองเมื่อมีอาชีพ มีงานทำ ($\bar{X}$ = 4.60) 3) ท่านมีความสุขกับการริเริ่มงานใหม่ ๆ และมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จ ($\bar{X}$ = 4.58) 4) ท่านมีความมั่นใจว่าชุมชนที่ท่านอยู่อาศัยมีความปลอดภัยต่อท่าน ($\bar{X}$ = 4.52) ส่วนเรื่องความสัมพันธ์ภาพที่ดีกับเพื่อนบ้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47)

2. ด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45) และเมื่อพิจารณาในรายเรื่องพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 2 เรื่อง คือ 1) ท่านเป็นคนใฝ่รู้อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวมของชุมชนอย่างเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.68) และ 2) ท่านมีความซื่อสัตย์ต่อตัวเอง ต่ออาชีพ ต่อเพื่อนร่วมงานมากเพียงใด ($\bar{X}$ = 4.58) ส่วนเรื่องอื่น ๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง ได้แก่ ท่านนำหลักธรรมทฤษฎีธรรมิกัตถะ คือ พร้อมด้วยความหมั่น พร้อมด้วยการรักษา ความมีเพื่อนดี ความมีชีวิตเหมาะสม มาใช้ในกระบวนการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.35) เป็นต้น

3. ด้านการสร้างเครือข่าย โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.28) และเมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง 3 อันดับแรก คือ 1) ท่านสามารถทำงานร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ ($\bar{X}$ = 4.43) 2) ท่านพอใจที่จะเข้าร่วมทำงานเป็นเครือข่ายพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติ ($\bar{X}$ = 4.40) และ 3) ท่านสามารถสร้างเครือข่ายพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติ ($\bar{X}$ = 4.27)

4. ด้านการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.31) และเมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 1 เรื่อง คือ อยากให้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต ($\bar{X}$ = 4.58) ส่วนเรื่องอื่น ๆ อยู่ในระดับมากทุกเรื่อง ได้แก่ อยากเข้าร่วมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต ($\bar{X}$ = 4.45) และเชิญชวนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชน ($\bar{X}$ = 4.23) เป็นต้น

5. ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$) และเมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง 3 อันดับแรก คือ 1) ชุมชนของท่านมีความสะอาด โดยชุมชนมีระบบการดูแลความสะอาด ความเรียบร้อย และความปลอดภัยในชุมชน ($\bar{X} = 4.40$) 2) ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และการทอผ้าไหม และชุมชนของท่านมีอาคารสถานที่ สถานที่ตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสม ($\bar{X} = 4.23$) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติ

วิสาหกิจชุมชนมีพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$) และเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า วิสาหกิจชุมชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านตามลำดับ ดังนี้ 1) ด้านสมชีวิิตตา (การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์) ($\bar{X} = 4.68$) 2) ด้านอารักขสัมปทา (การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด) ($\bar{X} = 4.65$) 3) ด้านกัลยาณมิตรตตา (การคบคนดีเป็นมิตร) ($\bar{X} = 4.57$) และ 4) ด้านอุฏฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร) ($\bar{X} = 4.57$) สำหรับความคิดเห็นพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในแต่ละด้าน ผู้วิจัยได้นำเสนอ ดังนี้

1. ด้านอุฏฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร) การชวนชวนขยันหมั่นเพียรต่อสู้กับความยากลำบากมีความมุ่งมั่นอุตสาหะ ทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อสร้างฐานะให้กับตนเองและครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) และเมื่อพิจารณาในรายเรื่องพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกเรื่อง และ 3 อันดับแรกคือ 1) ท่านยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน ($\bar{X} = 4.63$) 2) ท่านมีความมุ่งมั่นในการทำงานกับวิสาหกิจชุมชน ($\bar{X} = 4.62$) และ 3) ท่านสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ กับการทำงาน ($\bar{X} = 4.57$)

2. ด้านอารักขสัมปทา (การรู้จักรักษาทรัพย์และการประหยัด) การรู้จักหาทรัพย์มาด้วยความขยันหมั่นเพียร และการรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ รู้จักจ่ายทรัพย์และการประหยัดอดออม เพื่อนำทรัพย์นั้นมาใช้ในคราวจำเป็นหรือเจ็บป่วยใช้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$) และเมื่อพิจารณาผลในรายเรื่องพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกเรื่องใน 3 อันดับแรก คือ 1) แม้จะมีรายได้น้อย แต่ก็พยายามที่จะเก็บหอมรอมริบออมเงินไว้ใช้ในอนาคต ($\bar{X} = 4.72$) 2) ท่านมีความเชื่อว่าคนที่ขยันทำงานเท่านั้นที่จะทำให้มีรายได้หรือมีเงินเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 4.67$) และ 3) แม้ว่าจะมีรายได้น้อยแต่ท่านก็มีความสุขที่ไม่หนี้สิน ($\bar{X} = 4.67$)

3. ด้านกัลยาณมิตรตตา (การคบคนดีเป็นมิตร) การอยู่ในชุมชนหรือสังคมจำเป็นต้องเลือกคบคน ต้องพิจารณาให้ดี เพราะการคบคนดี ก็จะนำพาเราไปพบกับสิ่งที่ดี “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละเรื่อง พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 เรื่อง ตามลำดับ ดังนี้ 1) ท่านมักจะเลือกทำงานกับคนที่

ชื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ($\bar{X}$ = 4.72) 2) เพื่อน ๆ ญาติมิตรของท่านไม่เคยชวนท่านไปในทางที่เสื่อมเสีย เช่น เล่นการพนัน ดื่มสุรา เสพยาเสพติด ลักขโมย ($\bar{X}$ = 4.60) และ 3) เมื่อท่านประสบกับความทุกข์ยากมักจะมีเพื่อน ๆ คอยให้ความช่วยเหลือและเตือนสติให้มุ่งแต่ในทางที่ถูกที่ควร ($\bar{X}$ = 4.58) และอยู่ในระดับมากอีก 2 เรื่อง

4. ด้านสมชีวิตา (การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่ได้มา) การใช้จ่ายอย่างพอเพียงเหมาะสมกับรายได้ที่หามาได้ ไม่เบียดเบียนหรือป้อนคุณภาพชีวิตได้ลดลง แต่ก็ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินตัว ไม่ควรเอาอย่างคนที่มีรายได้สูง มีความเป็นอยู่พอเหมาะพอดีไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ฟุ่มเฟือย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68) และเมื่อพิจารณาในรายเรื่องพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกเรื่อง และ 3 อันดับแรกคือ 1) ท่านสามารถจัดการเงินในครอบครัวได้ใช้จ่ายอย่างมีความสุขไม่ฟุ้งเฟ้อหรือต้องกู้ยืม ($\bar{X}$ = 4.71) 2) ท่านมีความประหยัดอดออม รู้จักพอเพียงใช้จ่ายเงินเพื่อประโยชน์สุขในชีวิตประจำวันเท่านั้น ($\bar{X}$ = 4.70) และ 3) ท่านรู้จักเก็บรักษาเงินไว้ใช้ในยามเจ็บป่วยหรือยามจำเป็น ($\bar{X}$ = 4.68) ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนมากเป็นเพศหญิง (12 คน) คิดเป็นร้อยละ 80.00 รองลงมาเป็นเพศชาย (3 คน) คิดเป็นร้อยละ 20.00 อายุระหว่าง 21-49 ปี (13 คน) คิดเป็นร้อยละ 86.67 รองลงมาอายุ 50-59 ปี (2 คน) คิดเป็นร้อยละ 13.33 สมรสและอยู่ร่วมกัน (6 คน) คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมาอยู่ร่วมกันแบบไม่จดทะเบียนสมรส (4 คน) คิดเป็นร้อยละ 26.67 อาชีพผู้ประกอบการ (6 คน) คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมาเป็นข้าราชการ (5 คน) คิดเป็นร้อยละ 33.33 ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

1. การสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ ควรเป็นอย่างไร?

องค์กร การศึกษารูปแบบเครือข่ายทางสังคมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา แสวงหาความร่วมมือในทุกเครือข่าย

แนวทาง ยึดแนวทางหลักธรรมคำสอนและแนวปฏิบัติตามพระธรรมวินัยสร้างเครือข่ายทางพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ สร้างความศรัทธาเลื่อมใส สร้างจิตสำนึกต่อการพัฒนาพุทธศาสนา

วิธี การกำหนดแนวทางหรือวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คำสอนขององค์ศาสดาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความเข้าใจในพุทธวิถีและการปรับรูปแบบการดำเนินชีวิตการประสานงานและสร้างความร่วมมือกันระหว่างผู้นำทางพระพุทธศาสนา ผู้นำชุมชนและประชาชนในวิสาหกิจชุมชน

- การทำงานอย่างมีความสุข มุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย
- สมาชิกต้องมีความเสียสละเพื่อส่วนรวมและมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น
- การปรับตัวและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

ผล

- การใช้สื่อและ Social Media เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับเทคโนโลยี

- สร้างสังคมเอื้ออาทร ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง

- สร้างชุมชนสุขภาพ สะอาด ปลอดภัย สร้างสังคมที่สงบสุขลดความความขัดแย้ง

- การประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบเพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจและเข้าถึงแนวทางพุทธวิถีที่นำมาใช้ในการปฏิบัติตน และสามารถนำไปสู่การพัฒนาทำให้เกิดประสิทธิภาพ

“เป็นหลักธรรมที่ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถนำไปพัฒนาการบริหารจัดการ เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้การทำงานกับผู้อื่นประสบความสำเร็จ (อภิวัดน์ ชาติภักดี)

“ศึกษารูปแบบวิธีการสร้างเครือข่ายการจัดการเครือข่ายในการเผยแพร่พุทธศาสนาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับสภาพสังคมให้คนไทยเข้าถึงเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา” (สุรางค์ ตันทา)

“ควรสร้างในรูปแบบความร่วมมือทุกภาคเครือข่ายร่วมกันสร้างจิตสำนึกศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา” (บัวมาศ ทามถึง)

“ค้นหารูปแบบเครือข่ายทางสังคมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนามีเครือข่ายเข้มแข็ง มีคุณภาพ ทำให้สังคมสงบ สร้างสังคมที่ดี” (สัมฤทธิ์ แก้วสนดา)

“ต้องอยู่บนพื้นฐาน การทำงานให้มีความสุข มีความเสียสละซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ร่วมงานกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีและเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สามารถใช้สื่อ Social Media เกิดประโยชน์แก่ตนเองและรัฐวิสาหกิจ” (อมรรัตน์ โพธิยา)

2. แนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

1. การส่งเสริมกลุ่มอาชีพในชุมชน การเปิดอบรมให้ความรู้ การเพิ่มทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพในชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนเพื่อสร้างรายได้

2. การจัดการด้านความรู้ และข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์

3. พัฒนาฝีมือ การออกแบบและการจัดการหีบห่อ แบนด์และรูปลักษณ์

4. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ ส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัยตรงตาม

5. การปรับปรุงกระบวนการผลิต ด้านคุณภาพสินค้า การวางแผนและการทำการผลิตให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายตลาดภายในและต่างประเทศ

6. การบริหารการตลาด ทำการจัดซื้อหาวัตถุดิบ เข้าการตลาดจำหน่ายสินค้า การขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการของรัฐ ในระดับจังหวัด และระดับกระทรวง

7. การส่งเสริมให้มีการเข้าสู่ตลาดได้มากขึ้นทั้งผู้ผลิตที่จะทำสินค้าเข้าสู่ตลาดในรูปแบบต่างๆ และกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามาซื้อสินค้าในตลาดและอาจจะปรับปรุงรูปแบบการตลาดในลักษณะ Online

8. การบริหารจัดการด้านการเงิน การลงทุน การเข้าถึงตลาดเงิน หน่วยงานของรัฐ จำเป็นต้องให้การสนับสนุน ธนาคารจำเป็นต้องปล่อยสินเชื่อให้กับรัฐวิสาหกิจชุมชน

9. การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ รัฐวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องเข้าถึงสื่อใหญ่เฉพาะ social media และสื่อ Offline เช่น การเปิดตลาดสินค้าตามสถานที่ต่างๆ

10. การแสวงหาความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัดและกระทรวง ตลอดจนการสนับสนุนจากภาคเอกชนที่มีศักยภาพในรูปแบบของการตอบแทนให้กับสังคม

“ส่งเสริมกลุ่มอาชีพในชุมชน มีการให้ความรู้หรือฝึกอบรมอาชีพเสริมทั้งนี้เน้นการใช้ทรัพยากรในชุมชนและต่อยอดรายได้ให้แก่ชุมชน” (รัตนติกาล โนนเค้า)

“การจัดการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการด้านการตลาด” (สุภางค์ ตุนทา)

“การแปรรูปสินค้าให้มีความทันสมัยและส่งเสริมให้มีการเข้าถึงการตลาดมากขึ้น” (ปิยมาศ นามถึง)

“การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวให้กับสมาชิก” (อมรรัตน์ โพธิยา)

“การพัฒนาทักษะทางด้านบริหารจัดการการวิสาหกิจ การวางแผนการเงิน การลงทุน การตลาดและการประชาสัมพันธ์” (อภิรักษ์ ขาติภักดิ์)

“ตลอดจนการพัฒนาวิถีชีวิตสุขภาพจิตใจและคุณภาพชีวิตทางสังคมที่ดีขึ้น” (ปวีณรัช สัทธินุ่น)

“การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาวิสาหกิจ” (อมรรัตน์ โพธิยา)

3. ปัญหาที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติในชุมชน

1. ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่าย

1) ปัญหาการขาดเงินทุนในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

2) การขาดแคลนทรัพยากรในการผลิตสินค้า

3) ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ

4) ขาดการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารทั้งภายในและภายนอก

5) ผู้นำไม่มีความเข้มแข็ง

6) ขาดการใช้ social media เป็นช่องทางในการสนับสนุนสินค้าของวิสาหกิจ

2. ปัญหาทางด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน

1) ขาดความสามัคคีมีความขัดแย้งกัน

2) ขาดความร่วมมือในชุมชน ขาดจิตสำนึก

3) ขาดความไว้วางใจจาก อปท.

4) ขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง มีการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่ากลุ่ม

3. ปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อการเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติในชุมชน

“การขาดวิธีการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามครรลองครองทำของทุกฝ่ายในชุมชน” (ปวีณรัช สัทธินุ่น)

“ความร่วมมือของคนในชุมชนมีความขัดแย้งด้านผลประโยชน์” (ศิริกัญญา ปัญญาใส)

“ทำให้ขาดจิตสำนึกในการเสียสละ ความสามัคคีในการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งนอกจากนี้ยังมีปัญหาความไม่เข้าใจในการสร้างเครือข่าย การพัฒนาพุทธวิถีชีวิต สังคม อุดมคติ” (กัญญาภักดิ์ มาใส)

4. ปัญหาด้านทรัพยากรในท้องถิ่นที่สนับสนุนการบริหารจัดการ (จริยา ขาวงาม) เช่น ขาดเงินทุนในการดำเนินงานการสนับสนุนจากภาครัฐและความไว้วางใจจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสื่อสารประชาสัมพันธ์รวมทั้งการใช้ social media ในการบริหารจัดการ (รัตนติกาล โนนเค้า)

4. รูปแบบของการสร้างเครือข่ายที่จะส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

1) การสร้างเครือข่ายต้องเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญหรือความถนัดในการผลิตสินค้า นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน

2) ในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรประกอบด้วย (1) ผู้นำชุมชน เป็นผู้นำเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง (2) สมาชิกกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการผลิตสินค้า (3) องค์กรภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน

“สร้างการรวมตัวการร่วมมือในชุมชนให้มีความเข้มแข็งคนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้โดยการส่งเสริมสร้างรายได้ในชุมชน” (ปิยมาศ นามถึง)

3) แนวทางการบริหารจัดการเครือข่าย ประกอบด้วย (1) การกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการและกำหนดฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพ (2) ด้านการจัดการ กำหนดบทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของเครือข่าย (3) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารและการผลิตตลอดการสนับสนุนวิสาหกิจในทุก ๆ ด้าน (4) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้รวมทั้งการปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อการถ่ายทอดทักษะการทำงาน (5) ด้านการติดต่อสื่อสาร สร้างความเข้าใจทั้งภายในและภายนอก วิสาหกิจชุมชน (6) ด้านการตลาด การผลิต และการแปรรูปผลผลิต การบรรจุภัณฑ์ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายทางการค้าและการส่งเสริมการจำหน่าย (7) ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์

“ควรสร้างเครือข่ายด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปทั้ง 3 ด้านและเน้นการด้านโครงสร้าง ด้านการจัดการ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการตลาดและด้านการแบ่งปันผลประโยชน์” (อมรรัตน์ โพธิยา)

“เครือข่ายระดับชุมชนควรมีการสร้างองค์กรเครือข่าย ประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ การดำเนินการอย่างต่อเนื่องและการสนับสนุนจากภาครัฐ (เกรียงไกร แสนโคตร)

“สิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจชุมชนคือ การให้การศึกษาและฝึกอบรม ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและสร้างกิจกรรมให้ประชาชนมีความรู้มากที่สุด (รัตนติกาล โนนเค้า)

นอกจากนี้ “มีผู้นำเครือข่ายที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของสมาชิกและมีการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน” (จรัสแสง โดมเปื่อย)

5. ปัญหาที่ส่งต่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

1. การดำเนินการวิสาหกิจชุมชนขาดความต่อเนื่องทำให้การพัฒนาหยุดชะงักไม่มีความสามารถในการจัดทำโครงการเพื่อขอการอุดหนุนงบประมาณจากภาครัฐเพื่อเป็นทุนหมุนเวียน

2. นอกจากนี้ ยังขาดความร่วมมือของคนในชุมชน ขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชน ผู้บริหารขาดความรู้ความเข้าใจในการทำงานไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. จากนโยบายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ขาดความต่อเนื่องส่งผลให้ไม่มีแหล่งเงินทุนมา สนับสนุนวิสาหกิจ

4. ในด้านการตลาดวิสาหกิจชุมชน ผลผลิตยังขาดการพัฒนาให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของกลุ่มลูกค้าในตลาด ผู้บริหารเองก็ขาดความสามารถในการขยายตลาดหรือหาตลาดใหม่ๆ ผลผลิตยังไม่พัฒนาหรือสร้างสรรค์รูปแบบให้สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าใหม่ ๆ ได้ และยังไม่สามารถ สร้างมูลค่าเพิ่มทางการตลาดให้แก่ผลผลิตของตน

5. สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังไม่ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมืออย่างเพียงพอที่จะสร้างสรรค์ หรือปรับปรุงผลผลิตให้ตรงตามความต้องการของลูกค้ากลุ่มใหม่ ๆ ได้

“ปัญหาในด้านปัจจัยที่จะนำมาสนับสนุนในการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชน” (ศิริญา ปัญญาใส)

“การดำเนินโครงการขาดความต่อเนื่องทำให้การพัฒนาหยุดชะงัก” (รัตนติกา นอนเค)

“ไม่มีความสามารถในการจัดทำโครงการเพื่อขอเงินงบประมาณมาเป็นทุนหมุนเวียนจาก ภาครัฐ”(สุภาวค์ ตันทา)

“ผู้บริหารขาดความรู้ ความเข้าใจในการทำงาน” (อมรรัตน์ โพธิยา)

“ผู้ทำขาดความร่วมมือ ไม่เข้มแข็ง ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์” (กัญญาภัค มาใส)

“ขาดการพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพ ไม่สามารถหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้า (สุภาวค์ ตันทา)

“ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าทางการตลาดให้แก่สินค้า” (อมรรัตน์ โพธิยา)

“ยังไม่มีกลุ่มลูกค้าที่ชัดเจนยังไม่รู้ว่ากลุ่มลูกค้าของวิสาหกิจชุมชนคือใคร” (อมรรัตน์ โพธิยา)

6. ปัจจัยใดที่จะทำให้เกิดเครือข่ายสังคมอุดมคติและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน มีความสามัคคีสร้างความเข้มแข็ง มีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจ

2. การนำเอาหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้เกิดความ เลื่อมใสศรัทธา มีแนวคิดและแนวปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกันไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่า ประโยชน์ส่วนรวม

3. การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้จัดการ ฝึกอบรม เพิ่มทักษะฝีมือในการผลิตสินค้าของวิสาหกิจ นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนเงินทุน งบประมาณเพื่อนำมาบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน

4. การได้รับการพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพเป็นที่เชื่อถือของกลุ่มเป้าหมายในตลาด การสร้าง ตลาด หรือกลุ่มลูกค้าใหม่ ๆ รองรับการผลิตสินค้า วิสาหกิจชุมชนต้องพยายามปรับปรุงสินค้าเพื่อเพิ่ม มูลค่าการตลาดและการเพิ่มรายได้

5. การวางแผนการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าและการขยายตลาดใหม่ ๆ รวมถึงการติดต่อประสานงานกับทุกองค์กรหรือหน่วยงานที่สามารถให้การสนับสนุนการค้าเป็นงานของรัฐวิสาหกิจชุมชนได้

“มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน สร้างความสามัคคี” (รัตนติการ โนนเค้า)

“ส่งเสริมให้มีการทำงานเป็นทีมมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน” (กัญญาภัก มาใส)

“นำเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มาช่วยในการยึดเหนี่ยวชุมชน และเพื่อให้เกิดความศรัทธา โปร่งใส” (อภิรักษ์ ชาตภักดิ์)

“มีแนวคิดแนวปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อก่อให้เกิดความสามัคคี และไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนให้มากกว่าประโยชน์ส่วนรวม” (ปวิณวัช สิริธินุ่น)

“การสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีต่อการสร้างเครือข่าย” (เกรียงไกร แสนโคตร)

“เพื่อให้การดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจชุมชนมีความต่อเนื่องรวมทั้งการมีเงินทุนเพียงพอในการดำเนินโครงการ” (รัตนติการ โนนเค้า)

7. หน่วยงานที่สามารถเข้ามาส่งเสริมการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมรัฐวิสาหกิจชุมชนได้ และจะช่วยเหลือในด้านใด

หน่วยงานหรือองค์กรที่สามารถส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมรัฐวิสาหกิจชุมชน ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน

1. องค์กรที่อยู่ในท้องถิ่น เป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน มีความคุ้นเคยและให้การสนับสนุนช่วยเหลือในด้านอื่นๆ อยู่แล้ว เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล รวมทั้งฝ่ายปกครอง เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนเสมอมา

“อบต. (หรือเทศบาล) ส่งเสริมกลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งจัดอบรมให้ความรู้ทักษะในวิชาชีพรวมทั้งการจัดหางบประมาณมาให้” (ปิยมาศ นามถึง)

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาล อบจ.) อบต.ให้ช่วยเหลือด้านการฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพ ให้ความรู้ และจัดหาตลาดหรือสถานที่ในการจำหน่ายสินค้า” (รัตนติการ โนนเค้า)

“จังหวัดจะช่วยสนับสนุนงบประมาณ และทางอำเภอจะช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมบุคลากร” (ปิยมาศ นามถึง)

“อบต.ช่วยส่งเสริมและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน” (วราภรณ์ นวนาข) สาเหตุสำคัญเพราะชุมชนเห็นความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. กรมส่งเสริมการเกษตรในระดับจังหวัดจะมีสำนักงานเกษตรจังหวัดและในระดับอำเภอจะมีสำนักงานเกษตรอำเภอ บุคลากรที่สำคัญและใกล้ชิดกับกลุ่มเกษตรกรระดับเกษตรอำเภอและ

เกษตรกรตำบล จะเข้าถึงกลุ่มเกษตรกรมากที่สุด ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาและเพิ่มผลผลิตทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะในด้าน

- การเพิ่มพูนความรู้ และทักษะในการเพาะปลูกและจำหน่ายสินค้าผลผลิตทางการเกษตร
- การควบคุมผลผลิตทางการเกษตร และการควบคุมคุณภาพของผลิดการใช้เมล็ดพันธุ์ เครื่องมือเครื่องจักร การพัฒนาที่ดินและธาตุอาหารการป้องกันแมลงศัตรูพืช
- ด้านการตลาด และสถานที่จัดจำหน่าย การหากลุ่มลูกค้าที่ตรงกับความต้องการสินค้า รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ให้มีการเข้าถึงแหล่งผลิตสินค้าของผู้บริโภค

“กรมส่งเสริมการเกษตร อยากให้ความช่วยเหลือด้านส่งเสริมให้สินค้าดีมีคุณภาพ หากกลุ่มลูกค้าหรือตลาดรับซื้อสินค้า” (กาญจนาพร โพธิ์อิน)

- 1) ควบคุมพฤติกรรมของสินค้า
- 2) ด้านการประชาสัมพันธ์
- 3) การเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้สมาชิกในชุมชน
- 4) ด้านการตลาดหากกลุ่มลูกค้าและมีตลาดสำหรับผลผลิต (อมรรัตน์ โพธิยา)

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์จะมองหน่วยงานที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเครือข่าย ได้ทั้งนี้จะให้ความสำคัญของทุก ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน

“หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับชุมชน และมีอำนาจหรือส่วนร่วมในการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งเรื่องปากท้อง การดำเนินชีวิต วัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนและศักยภาพต่าง ๆ ให้ไปในทิศทางที่ดีขึ้น (ปวีณวัช สิทธิสุนัน) หน่วยงานภาครัฐ และอยากให้ช่วยด้านปัจจัยสนับสนุนช่วยเหลือวิสาหกิจชุมชน ให้เกิดความเข้มแข็ง” (ศรินญา ปัญญาใส)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิต สังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต

1. ควรบูรณาการหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา เข้ากับหลักการพัฒนาการบริหารจัดการสมัยใหม่ ในการดำเนินงานของชุมชนและประยุกต์กับการบริหารวิสาหกิจชุมชน (อภิรักษ์ ชาติภักดิ์)
2. ผลักดันให้สถาบันทางศาสนาที่เปิดกว้างในการรับรู้ และสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคม (จริยา ขาวภา) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน (อภิรักษ์ ชาติภักดิ์)
3. สร้างความเข้าใจในรัฐวิสาหกิจชุมชนเพื่อเพิ่มความสามัคคี ความเข้มแข็ง สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชน ส่งผลต่อการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้เพิ่มขึ้น (กัญญาภัก มาใส และปิยมาศ ทามถึง)

4. ควรให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาร่วมแก้ไขหรือรับทราบปัญหาและช่วยสร้างอาชีพ และแหล่งค้าขายเพื่อให้มีช่องทางทำรายได้เข้าสู่ชุมชน (วราภรณ์ นวานุช) และสนับสนุนงบประมาณให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปสร้างอาชีพและเกิดรายได้ (สมฤทธิ์ แก้วกีนดา)

5. จัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน จัดตั้งโครงการหรือแนวทางปฏิบัติมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสร้างเสริมอาชีพ และการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชนและวิสาหกิจ (ปวีณวัช สิทธิสุนัน, รัตนติกา นอนเค้า)

6. ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน อบรมให้ความรู้ความเข้าใจในการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (เกรียงไกร แสนโคตร) แก่ประชาชนและผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

7. ศึกษาวิเคราะห์ ออกแบบกระบวนการสร้างกลุ่มค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน (อภิรักษ์ ขาดิภักดิ์) และการพัฒนาข้อมูลทางการบริหารวิสาหกิจชุมชนให้ทันสมัยและนำไปใช้ได้ อย่างเกิดประโยชน์ (อมรรัตน์ โพธิยา)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการสร้างสมการถดถอยพหุคูณ

1. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ

ปัจจัยที่สูงต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ อยู่ในระดับน้อย ($r=.111$) และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ในแต่ละด้าน พบว่า

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ด้านความสุข มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ ด้านกัลยาณมิตรตา อยู่ในระดับปานกลาง ($r=.325^*$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ด้านคุณธรรมจริยธรรม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ ด้านสมชีวิตา อยู่ในระดับปานกลาง ($r=.259^*$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ ด้านอุณหภูมิสัมพัทธ์ อยู่ในระดับปานกลาง ($r=.201$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การสร้างสมการสมการถดถอยพหุคูณ

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัย ได้นำตัวแปรที่จะศึกษา คือ 1) ด้านความสุข 2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 3) ด้านการสร้างเครือข่าย 4) ด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และ 5) ด้านการความสมดุลของสิ่งแวดล้อม โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Enter Multiple Regression Analysis)

พบว่าตัวแปร ที่ศึกษา 3 ตัวแปรร่วมกันพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน คือ

1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม มีค่าประสิทธิ์การถดถอยพยากรณ์ = 0.342

2) ด้านการสร้างเครือข่าย มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพยากรณ์ = 0.294

3) ด้านการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพยากรณ์ = 0.252

มีค่าอำนาจการทำนายอย่างถูกต้องหรือตัวแปรทั้ง 3 ตัวแปรดังกล่าว มีอิทธิพลต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนร้อยละ 94.90 ($R^2 = 0.949$) และมีค่าความ คาดเคลื่อนมาตรฐานการพยากรณ์ ± 0.09788

ผู้วิจัยจึงได้นำค่าสรรพสิทธิ์การถดถอยพยากรณ์ มาเขียนเป็นสมการทำนาย ดังนี้
การสร้างสมการคะแนนดิบ

$\hat{Y} = .504 + .342 (\text{คุณธรรมจริยธรรม}) + .294 (\text{การสร้างเครือข่าย}) + .252 (\text{การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน})$ $R^2 = 0.949$ หรือ 94.90 %

การสร้างสมการคะแนนมาตรฐาน

$\hat{Z} = .431 (\text{คุณธรรมจริยธรรม}) + .366 (\text{การสร้างเครือข่าย}) + .319 (\text{การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน})$ Adjusted $R^2 = 0.949$ หรือ 94.90 %

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติ (ทีภูธัมมิกัตถประโยชน์) ผู้วิจัยได้ทำตัวแปรที่จะศึกษา 4 ตัว ได้แก่ 1) ภูฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร) 2) อารักขสัมปทา (การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด) 3) กัลยาณมิตรตตา (คบคนดีเป็นมิตร) และ 4) สมชีวิตตา (เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์) โดย การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Enter Multiple Regression Analysis) พบว่า ตัวแปรที่ศึกษา 3 ตัวแปร ร่วมกันพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติ เพื่อสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนคือ

1) อารักขสัมปทา (การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพยากรณ์ = .348

2) ภูฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพยากรณ์ = .653

3) กัลยาณมิตรตตา (การคบคนดีเป็นมิตร) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพยากรณ์ = .248

ผู้วิจัยจึงได้นำค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพยากรณ์ มาเขียนเป็นสมการทำนาย ดังนี้

สมการถดถอยพหุคูณในรูปแบบคะแนนดิบ

$\hat{Y} = .655 + .348 (\text{อารักขสัมปทา}) + .265 (\text{ภูฐานสัมปทา}) + .248 (\text{กัลยาณมิตรตตา})$

การสร้างสมการคะแนนมาตรฐาน

$\hat{Z} = .510 (\text{อารักขสัมปทา}) + .431 (\text{ภูฐานสัมปทา}) + .361 (\text{กัลยาณมิตรตตา})$

$R^2 = .934$ หรือ ร้อยละ 93.40

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยชุด “การพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย บนพื้นฐานพระพุทธศาสนา” มีโดยมีรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) บูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยหลัก คือ เพื่อศึกษารูปแบบแนวทางและกระบวนการพัฒนาเครือข่ายพุทธบูรณาการพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วัตถุประสงค์รอง

1) โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรพุทธอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย

2) โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 2 นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษานวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อศึกษาการใช้นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม 3) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม และ 4) เพื่อจัดทำคู่มือการใช้นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม

3) โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 3 กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์วิจัยเพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัจจัยที่ส่งผลต่อการ บูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์ 2) พัฒนากลไกการพัฒนาบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุข และ 3) ประเมินกลไกการพัฒนาบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์

4) โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 4 รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงวัยที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาลักษณะและปัญหาของผู้สูงวัยที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตผู้สูงวัยที่มีภาวะติดเตียง ในจังหวัดขอนแก่น และ 3) นำเสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงวัยที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น

5) โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 5 กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1. ศึกษาสภาพ ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิถีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด 2. เพื่อศึกษาพุทธวิถีสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักสังคหวัตถุ 4 3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยที่

ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

6) โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 6 การพัฒนาพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคตโดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1. ศึกษาการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต 2. พัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต และ 3. สร้างเครือข่ายการพัฒนาพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ จำนวน 6 เรื่อง คือ 1) การพัฒนาหลักสูตรพหุอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงวัยในสังคมไทย 2) นวัตกรรมการพัฒนาพหุธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม 3) กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดกาฬสินธุ์ 4) รูปแบบการพัฒนาพหุบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงวัยที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น 5) กลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ดและ 6) การพัฒนาพฤติกรรมชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ประชาชนและผู้สูงวัยที่มีอายุระหว่าง 60-75 ปี ในกลุ่มจังหวัดร้อยเอ็ดมหาสารคาม จำนวน 400 คน โดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ระยะที่ 2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ประชาชนและผู้สูงวัยที่มีอายุระหว่าง 60-75 ปี ในจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ขอนแก่น ร้อยเอ็ด ชัยภูมิ อุดรธานี ยโสธร และอำนาจเจริญ จำนวน 80 คน โดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ประชากร คือ ผู้สูงวัยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไปในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 179,228 คน และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane' ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 398 คน

โครงการวิจัยย่อยที่ 3 ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ประชากร คือ ผู้สูงวัยที่อาศัยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 11,756 คน และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane' ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 387 คน

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงวัยที่มีอายุตั้งแต่ 60ปี และมีภาวะติดเตียง ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 42 คน และกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ คือ ผู้สูงวัยที่มีภาวะติดเตียง จำนวน 20 คน

โครงการวิจัยย่อยที่ 5 ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ประชากร คือ ผู้สูงวัยที่มีอายุตั้งแต่ 60ปี ขึ้นไปอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 5,366 คน และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 358 คน

โครงการวิจัยย่อยที่ 6 ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายเชิงปริมาณ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหม ตำบลห้วยแก อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 60 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling)

กลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารและผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม ตำบลห้วยแก อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 15 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัยได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ และจังหวัดชัยภูมิ อุดรธานี ยโสธร อำนาจเจริญ และชัยภูมิ

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 จังหวัดมหาสารคาม

โครงการวิจัยย่อยที่ 3 จังหวัดกาฬสินธุ์

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 จังหวัดขอนแก่น

โครงการวิจัยย่อยที่ 5 จังหวัดร้อยเอ็ด

5.1 สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรพุทธอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป พบว่า ส่วนมาก เป็นหญิง 205 คน คิดเป็นร้อยละ 51.25 อายุ 66-70 ปี 195 คน คิดเป็นร้อยละ 48.75 ระดับการศึกษา ประถมศึกษา 180 คน คิดเป็นร้อยละ 45 สถานภาพสมรส หม้าย 180 คน คิดเป็นร้อยละ 45 รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท 300 คน คิดเป็นร้อยละ 75

2. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรพุทธสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84) และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านเนื้อหา ($\bar{X}$ = 3.90) รองลงมาคือด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 3.79) และด้านสื่อในการสอน ($\bar{X}$ = 3.76) ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านการวัดผลและประเมินผล ($\bar{X}$ = 3.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏดังนี้

2.1 ด้านเนื้อหา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่อง โดยเรื่องที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ การเข้าใจและใคร่ครวญทุกอย่างตามความเป็นจริง ($\bar{X}$ = 4.30) รองลงมาคือการอยู่กับปัจจุบัน ($\bar{X}$ = 4.25) การตระหนักรู้ตัวเอง ($\bar{X}$ = 4.20) และความเป็นกลางในโลกธรรม ($\bar{X}$ = 3.98) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ความไม่ประมาท ($\bar{X}$ = 3.75)

2.2 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.95) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่อง โดยเรื่องที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ การสวดมนต์ ($\bar{X}$ = 4.28) รองลงมาคือกิจกรรมทำความสะอาด ($\bar{X}$ = 4.13) การสนทนาธรรม ($\bar{X}$ = 4.15) การพิจารณาความเป็นจริงของชีวิต ($\bar{X}$ = 3.96) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ การพิจารณาสภาวะตนเอง ($\bar{X}$ = 3.65)

2.3 ด้านสื่อการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.05) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่อง โดยเรื่องที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ($\bar{X}$ = 3.25) รองลงมาคือสื่อวีดิ

ทัศน์ ($\bar{X}$ = 3.02) หนังสือ ($\bar{X}$ = 2.25) เอกสารประกอบการสอน ($\bar{X}$ = 2.01) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ใบกิจกรรม ($\bar{X}$ = 1.80)

2.4 ด้านการวัดผลและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.21) เมื่อพิจารณาเป็นรายเรื่อง โดยเรื่องที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ไม่ต้องมีกาประเมินผล ($\bar{X}$ = 4.44) รองลงมา คือการซักถาม ($\bar{X}$ = 2.35) การบรรยายธรรม ($\bar{X}$ = 2.20) การสังเกตพฤติกรรม ($\bar{X}$ = 2.05) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ การสอบ ($\bar{X}$ = 1.75)

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพต่อการพัฒนาหลักสูตรพุทธสังคมอุดมสติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย พบว่า เนื้อหาของหลักสูตรไม่ควรจะเป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว ควรเน้นเนื้อหาที่ทำให้สามารถฝึกร่างกายและสมองได้มากกว่าเนื้อหาในเชิงวิชาการ กิจกรรมเรียนที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรจะเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมสมรรถนะทางด้านร่างกายและการมีสังคม สื่อในการเรียนการสอนตามหลักการสอนสมัยใหม่ เช่น สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อวีดิทัศน์ หนังสือ เอกสารประกอบการสอน และใบกิจกรรม เป็นต้น ไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ สื่อในการเรียนการสอนควรจะเป็นของจริงที่สามารถจับต้องได้ ส่วนการวัดผลและประเมินผลไม่ควรนำมาใช้ในการเรียนของผู้สูงอายุ เช่น การสอบ

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 2 นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 2 นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนและสนทนากลุ่ม ผู้เกี่ยวข้อง กับ นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์

1) ด้านความต้องการจำเป็นพื้นฐานของผู้สูงวัย 4 ด้าน คือ กาย จิต ปัญญา สังคม ด้านกายภาพ คือที่อยู่อาศัยต้องมั่นคง อยู่บ้านของตัวเองที่เก็บหอมรอมริบมาทั้งชีวิต ด้านร่างกายอยากมีสุขภาพกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย ด้านจิตใจ ต้องการความสบายใจ ไม่หนักใจเหนื่อยใจกับเรื่องต่าง ๆ ด้านปัญญา ต้องการถ่ายทอดความรู้ให้รุ่นลูกหลานและชุมชน ด้านสังคม ต้องการเพื่อนรุ่นเดียวกัน กลุ่มผู้สูงอายุรักสามัคคีกัน กล่าวโดยรวม ต้องการการดูแลความเอาใจใส่และครอบครัวอบอุ่นต้องการความรักจากลูกหลานเหลน ต้องการความรักความมั่นคงและความปลอดภัยในบ้านปลายชีวิต

2) ด้านการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจโดยใช้หลักศีล 5 ธรรม 5 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและกิจกรรมการฝึกสมาธิเป็นส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความสบายใจ

3) ด้านนวัตกรรมโดยใช้สมาร์ทโฟนในการส่งข่าวถึงกันอย่างรวดเร็วและประสานกิจกรรมระหว่างกลุ่มผู้สูงวัย

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนและสนทนากลุ่ม ผู้เกี่ยวข้อง กับ นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

ก. ในส่วนของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเทศบาลเมือง

ซึ่งผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. อุปสรรค ปัญหา และข้อเสนอแนะ ด้านครอบครัวเป็นฐาน

ปัญหาหลักด้านการปิดด้วยระบบเศรษฐกิจที่ต่างครอบครัวก็ต่างอยากแยกออกจากครอบครัวเดิม และจำนวนประชากรมีมากขึ้นแต่ทรัพยากรมีจำนวนจำกัด ทำให้ชิงพื้นที่การใช้ชีวิตในทุกรูปแบบทำให้เกิดปัญหาที่ซ้อนทับปัญหามากยิ่งขึ้นเป็นส่วนสำคัญให้ผู้สูงวัยที่พ้นวัยทำงานแล้วได้รับความโดดเดี่ยวโดยระบบ

2. อุปสรรค ปัญหา และข้อเสนอแนะ หลักด้านชุมชนเป็นฐาน

ปัญหาหลักของชุมชน คือ บางชุมชนล้าหลัง บางชุมชนพัฒนาก้าวหน้า ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ความหลากหลายซับซ้อนของสังคมเมืองหลัก ที่กำลังพัฒนาและเติบโต ทำให้มีช่องว่างและโอกาสเสี่ยงในทุกระดับของชุมชน ยิ่งเมืองยิ่งเติบโตวัฒนธรรมศีลธรรมจริยธรรมอ่อนแอลง เพราะไม่อาจทนต่อกระแสของการเปลี่ยนแปลงแบบใหม่ได้

3. อุปสรรค ปัญหา และข้อเสนอแนะ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา

- อุปสรรค

- วัดโดยมากที่อยู่ตามชุมชน หมู่บ้าน ระดับตำบล หลาย ๆ วัด ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงเร็ว และซับซ้อนได้ บุคลากรของวัดยังขาดความเข้าใจมิติทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญ และไม่สามารถเป็นกลไกในการพัฒนาได้อย่างทั่วถึง

- วัดประจำหมู่บ้าน ชุมชน สอนศีล 5 โดยภาษาบาลี ไม่สื่อความหมายในเชิงอธิบายว่า ศีล 5 คือ อะไร คืออย่างไร ในมิติของสังคมสมัยใหม่ พระในวัดให้ศีลแบบเดิม ๆ เป็นการทำซ้ำ ไปวัดเมื่อไหร่ ก็ศีล 5 ไปเมื่อ 5 ปีที่แล้ว ก็เหมือนไปวัดเมื่อเช้านี้ ทำให้ วัด กลายเป็นความซ้ำซาก และไร้ศักยภาพ ในมิติของวัฒนธรรมพุทธและวิถีการเดิมไม่อาจเป็นนวัตกรรมได้

- พระในวัดไม่สามารถสอนได้มากกว่าเดิม เพราะพระตามวัดขาดองค์ความรู้หลักด้านพุทธศาสนา ไม่มีองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะตอบเจตน์และท้าทายความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ในมิติใหม่ และขาดการรับรู้ว่ามีอยู่ในพุทธศาสนา

- บ้าน วัด ราชการ ไม่เข้าใจบริบท ของชุมชนและไม่เข้าใจการเปลี่ยนแปลงเชิงเศรษฐศาสตร์ ทำให้ บ้าน วัด ราชการ พัฒนาชุมชน คนในชุมชน ผู้สูงวัยในชุมชน ตามนโยบายของตนเองที่อิงหลักเศรษฐศาสตร์มหภาคเป็นไปตามกระแสของโลกเป็นหลัก ไม่ได้อิงชุมชนในการพัฒนา ไม่รู้ความต้องการจำเป็นพื้นฐานของชุมชน

ข. ในส่วนของผู้เกี่ยวข้อง

จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มโดยเชิญตัวแทนผู้สูงวัยเข้าร่วม ในส่วนของผู้นำครอบครัว ผู้นำชุมชน และผู้นำทางศาสนาพุทธในเขตเทศบาลจังหวัดมหาสารคาม เข้ามามีส่วนร่วมเสวนาภาษาคนห่วงใยผู้สูงวัย และผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายอาชีพ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ โดย

มีคณะผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการสนทนา นำเสนอผลการวิจัย โดยการนำเสนอผลเชิงปริมาณ ก่อนและตามด้วยการสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเสนอตามลำดับ ดังนี้

บริบทและความเป็นมา

กลุ่มผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคามมีหลากหลายกลุ่มที่เผชิญความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาเมืองอย่างรวดเร็วและทุกด้าน ผู้สูงวัยเป็นกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาสังคมเมืองและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผันผวน ชับซ้อน หลากหลายทิศทางของเมืองและเทคโนโลยีไม่ทันทั่วถึงทำให้เกิดเป็นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความเปราะบางทางสังคมต่อผู้สูงวัยในชุมชน และจำเป็นต้องได้รับการป้องกัน แก้ไขด้วยกลไกบางอย่าง อย่างเร่งด่วนเพื่อให้ทันทั่วถึงต่อความเติบโตของสังคมเมืองที่กำลังรุกคืบเข้าวิถีชีวิตให้คนชนบทเดิมกลายเป็นวิถีคนเมืองในอนาคต เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกิจของจังหวัดเพื่อสนองตอบต่อนโยบายภาครัฐซึ่งขับเคลื่อนโดยแผนพัฒนาจังหวัด ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคม ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติการประจำจังหวัด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2565 พัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน สำหรับคนทุกคน ทุกกลุ่มในสังคม

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับนวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคามซึ่งผู้วิจัยอธิบายถึงแนว โดยข้อมูลตามประเด็น ดังนี้

1) นวัตกรรมการพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม ในประเด็นนี้ ได้เสนอประเด็นหลักคุณธรรมประจำครอบครัว ประจำชุมชน โดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาหลักธรรมสำคัญคือ หลักศีล 5 หลักธรรม 5 และเสนอหลักการให้อภัยให้ออกาสตน และคนอื่น ไว้คอยแก้ไข ไว้เป็นจิตวิทยาสำหรับการเข้าใจตนเองและผู้อื่น เข้าใจเหตุการณ์และบริบทสังคมโดยผ่านมิติทางหลักธรรม เพื่อให้เกิดการและเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในสภาพปัญหา ประเด็นที่ผู้สูงวัยกำลังเผชิญอยู่ และแนวทางแก้ปัญหาและหาทางออกร่วมกัน โดยยกประเด็นการสนทนากับฝ่ายปกครองในพื้นที่จังหวัดในการลงพื้นที่ว่า “...ในปัจจุบันอันดับแรกถ้าให้พูดถึงปัญหา คงเพราะการเข้าถึงโลกเวิลด์ไวด์ ข้อมูลต่าง ๆ เข้าถึงได้ง่ายขึ้น ยิ่งปัจจุบันสื่อออนไลน์ปิดประตูแล้วไม่รู้จะทำอะไรบ้างใครจะรู้ สื่อเข้าถึงทุกซอกมุมบ้านและสิ่งที่ตามมาก็คืออาการซึมเศร้าเพราะเสพติดกับการใช้ชีวิตคนเดียวโดยมีสื่อสมาร์ตโฟนเป็นเพื่อน...” กล่าวสะท้อนสภาพปัญหาได้ตรงและแม่นยำที่สุดกับสภาพการณ์ปัจจุบันของปัญหาที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงปัญหาเชิงลึกที่เทคโนโลยีก้าวหน้าแต่คนยังขาดภูมิรู้ที่เท่าทันความรวดเร็วของระบบ สะท้อนให้เห็นการคุกคามของข่าวสารข้อมูลต่อความเปราะบางในทุกกลุ่มคนโดยเฉพาะผู้สูงวัยที่ตามไม่ทันเทคโนโลยีและขาดภูมิคุ้มกันอย่างเพียงพอ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้ฉายภาพว่ากลุ่มเหล่านี้อยู่ที่ไหนบ้าง โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำศูนย์กล่าวว่า “...สภาพปัญหาปัจจุบันคือส่วนรวมแล้วผู้สูงวัยไม่ได้ขาดความรักความอบอุ่น แต่ขาดการสื่อสารระหว่างกันที่ดีพอ แม้ในปัจจุบันจะมีเทคโนโลยีเข้ามาให้การสนับสนุนก็ตาม แต่ผู้สูงวัยไม่สามารถเรียนรู้หมดทุกอย่างได้...” และยังได้ฉายภาพให้เห็นว่าหน่วยงานรัฐควรใส่ใจผู้สูงวัยในทุกมิติ ไม่เฉพาะด้านสุขภาพแต่เพียงอย่างเดียวทั้งนี้โดยให้ประเด็นไว้ว่า “...ผู้สูงวัยควรได้รับการดูแลอย่างดี 4 ส่วน ได้แก่ 3 ส่วนในหน่วยงานรัฐ คือ 1.กระทรวงศึกษาธิการ ควรมีห้องเรียนองค์ความรู้ระยะสั้นให้ผู้สูงวัยได้ถ่ายทอดความรู้ให้บุตรหลานในฐานะผู้ทรงคุณค่าและมีประสบการณ์ 2.

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยฐานข้อมูลบัตรประจำตัวประชาชนและด้านสวัสดิการแห่งรัฐควรให้เกิดมาตรฐานสากล 3.กระทรวงสาธารณสุข เพราะอยู่ในระบบประกันสุขภาพของโรงพยาบาล และอยู่นอกระบบหน่วยงานรัฐ สำหรับเด็กที่อยู่ในระบบหน่วยงานรัฐก็จะมีพระราชบัญญัติฉบับต่าง ๆ เป็นกลไกภาครัฐให้คุ้มครองสิทธิและขับเคลื่อนด้านต่าง ๆ ได้ และเห็นด้วยที่จะมีกลไกด้านหลักธรรมทางศาสนาเข้ามา ที่ดีมาก ๆ ก็คือ เพราะโดยปกติก็สอนและปลูกฝังกันอยู่แล้วในแต่ละครอบครัว...” เมื่อสะท้อนปัญหาและให้คำแนะนำทางออกว่า “...สำหรับผู้สูงวัยที่ขาดแคลนไม่มีสวัสดิการแห่งรัฐรัฐก็ควรจัดกรอย่างเป็นระบบให้ผู้สูงวัยสามารถเลี้ยงชีพได้ไม่ลำบากเกินความจำเป็น ส่วนผู้ที่มีรัฐสวัสดิการอยู่แล้วก็ควรได้รับการดูแลสุขภาวะที่ดีโดยมาตรฐานให้สูงขึ้น...” พร้อมกันนี้ยังมีข้อเสนออื่นเพิ่มเติมและให้ทางออกของปัญหาว่า “สำหรับสังคมไทยและสังคมเมืองมหาสารคามอัตราเร่งของจำนวนผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคามเป็นอัตราที่ใกล้เคียงกับค่าการประกาศจากสำนักสถิติแห่งชาติและมีแนวโน้มในทิศทางเดียวกันรัฐบาลท้องถิ่นควรวางแผนระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาวเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยแบบประเทศญี่ปุ่น”

2) ในแต่ละชุมชนมีหน่วยงานภาครัฐทำงานอยู่ แต่ละหน่วยงานก็มีสโตร์การทำงานที่แตกต่างกัน ถ้าว่าโดย พ.ร.บ. ก็มีกฎหมายคนละฉบับ ซึ่งทำงานเหมือนกัน ร่วมกันบ้าง ทำงานแตกต่างกันบ้าง แล้วแต่อำนาจหน้าที่และข้อกำหนดอันเนื่องในกฎหมายที่ตราไว้ให้สามารถดำเนินการได้และไม่สามารถดำเนินการได้ ส่วนนี้บางทีก็เป็นอุปสรรคและปัญหา เพราะมีช่องว่าง โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ กล่าวว่า “...ผู้สูงวัยควรได้รับการดูแลอย่างเต็มที่จากการจัดสรรงบประมาณด้านสุขภาพเพราะผู้สูงวัยทุกคนทุกจังหวัดจะต้องได้รับการดูแลแบบถาวร...” และผู้ทรงคุณวุฒิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ได้ให้ทัศนะว่า “..นวัตกรรมก็มีหลากหลายและเป็นตัวของตัวเอง ไม่เหมือนกัน บางครั้งก็ทำงานง่าย บางครั้งก็ทำงานยาก ยากต่อการใช้และให้ผลโดยตรง ซึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดาที่เข้าใจได้ เพราะกลไกแต่ละอย่างก็ถูกออกแบบมาเพื่อให้เหมาะกับสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป แตกต่างเชิงพื้นที่ แตกต่างเชิงบริบท เป็นความแตกต่างจำเพาะก็เป็นได้ ไม่ว่าจะเป็นกลไกภาครัฐ เอกชน ชมรมผู้สูงอายุ อสม. ครอบครัว ชุมชน บ้าน วัด หลักธรรม และสิ่งแวดล้อมอื่น บางครั้งหลักธรรมเดียวกันจึงไม่สามารถใช้ได้กับทุกกลุ่มผู้สูงวัย และที่น่าเสียดายนี้เป็นเรื่องที่น่าตื่นเต้นและยินดีมาก เพราะหลักธรรมในศาสนาที่เข้ามาเป็น “นวัตกรรมเพื่อพัฒนาพุทธธรรม” สำหรับการสรรค์สังคมอุดมใจให้กับผู้สูงวัย...” สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิมูลนิธิ มองว่า “...ปัญหาเกิดจากภายนอกผู้สูงวัยไม่ใช่ผู้ก่อปัญหาสังคมไม่ใช่ตัวปัญหา แต่เป็นผู้รับผิดชอบปัญหาไม่ใช่ผู้ก่อปัญหา แต่ต้องเผชิญปัญหา ผู้เผชิญปัญหาจึงมีความอ่อนไหวจากผู้อื่นทำให้เกิด บางทีก็คนใกล้ตัว คนใกล้ชิด สิ่งแวดล้อม บางทีก็เป็นการยากเกินกว่าจะกลัاربة ดังนั้นทางออกอีกทาง ควรสอนทักษะชีวิตด้านกายภาพ จิต สังคม เพราะเมื่อขาดทักษะชีวิตก็เผชิญปัญหาทันที สังคมเราหน้าบางเกินกว่าจะกลัาเสวนาเรื่องสาธารณะหรือให้เป็นปกติชีวิต...” และยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “...แต่ที่จริงแล้วชีวิตของทุกช่วงวัยของมนุษย์ไม่ได้ง่ายขนาดนั้น ไม่ใช่แค่เรียน ทำงาน แล้วสร้างครอบครัว ไหนจะความเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ ร่างกายที่ทรุดโทรม ความเหงาแบบผู้สูงวัยที่ต้องอยู่ลำพังเพราะไม่ต้องทำงานแล้วเหล่านี้นี้เป็นต้น...” และในส่วนนี้พระสังฆาธิการในจังหวัดในที่ประชุมได้กล่าวเสริมว่า “...ผู้สูงวัยควรได้เรียนรู้หลักการ 3 อย่าง ซึ่งว่าด้วยหน้าที่ คือ (1) หน้าที่การงาน การงานกิจกรรมคือการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) หน้าที่ชีวิตชีวิตต้องบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะ ถ้ายทอดความรู้ประสบการณ์ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ให้รุ่น

ลูกหลาน (3) หน้าที่มีมนุษย์ มนุษย์ต้องประพฤติธรรม กลไกพุทธศาสนาโดยหลักธรรมเบญจศีล 5 เบญจธรรม 5 มีเมตตาต่อกันเป็นที่ตั้ง มีhiri ละอายใจ มีโอตตปัปะ กลัวบาปกรรม พร่ำสอนกันในครอบครัว ชุมชน ก็จะเป็นการปลูกฝังคุณธรรมเบื้องต้นให้กับชุมชน สังคม ชุมชนได้ และจะกลายเป็นภูมิปัญญาให้สังคม ชุมชน ผู้สูงวัยได้อย่างมีคุณภาพ กายเป็นสุข จิตสบาย ปัญญาสว่าง สังคมก็เอื้ออาทรกันและกัน...”

3) นักวิชาการชำนาญการศาสนา จากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ได้นำเสนอประเด็นว่า “...กลไกที่ใช้ได้ผลนอกจากที่ใช้ปกติคือเบญจศีล 5 เบญจธรรม 5 โลกปาถธรรม หิริ โอตตปัปะ แล้ว ยังมีทศ 6 อีก เพราะในทศ 6 มีหลักที่สำคัญคือ มิตรมีหน้าที่ต่อมิตรอย่างไร เพราะอย่าลืมนะว่า ผู้สูงวัยก็ต้องการมีเพื่อนเป็นที่พักพิง ดังนั้นควรคำนึงถึงหลักทศ 6 เป็นส่วนประกอบ แท้ที่จริงแล้วหลักธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาบูรณาการได้ ดังที่งานวิจัยได้นำเสนอนี้เป็นบทบาทที่ให้ประโยชน์ เพราะเป็นหลักง่าย ๆ ใช้ได้เลย อย่างนี้เป็นต้น...” และผู้ทรงคุณวุฒิจากสมาคมผู้สูงอายุได้กล่าวเสริมประเด็นนี้ว่า “...ถ้ามีหลักธรรมทางศาสนาเข้ามาประคับประครองชีวิต ก็อาจจะบรรเทาช่วยในเรื่องบรรเทาทุกข์ในจิตใจได้ดี โดยเฉพาะถ้ามีหลักธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดูกันและกันอย่างใกล้ชิดได้...” ส่วนผู้ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นนักวิชาการวัฒนธรรม ปฏิบัติการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ได้กล่าวถึงกลไกโดยทั่วไปที่พุทธศาสนาใช้ในการนำหลักธรรมะเข้าไปขับเคลื่อนและสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมว่า “...หลักพุทธธรรมด้านศาสนาที่น่าไปสู่สังคม เช่นนี้เป็นตัวอย่างการสร้างและการใช้หลักธรรมะเป็นกลไกนำสุขสู่สังคม สังคมจะสุขได้ครอบครัวต้องสงบสุข ครอบครัวจะมีสุขต้องเริ่มจากความอบอุ่นในครอบครัว ธรรมะในพุทธศาสนามีมากมาย ต้องรู้จักเลือกและปรับใช้ให้ถูกเวลา เพราะคนทุกคนต่างก็ต้องการความสุข ความอบอุ่นใจด้วยกันทั้งนั้น...” และมีความเห็นเป็นส่วนสนับสนุนและยืนยันในประเด็นเพื่อให้เกิดความกระจ่างทางแนวคิดที่ตกผลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิมูลนิธิพัฒนาเครือข่ายสุขภาพ ว่า “...เพราะเราอยู่ในวัฒนธรรมพุทธ ประเพณี ขนบ ธรรมเนียม มีความเข้าใจในกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมเป็นอย่างดี ควรที่จะใช้กิจกรรมเหล่านั้นเข้ามาเป็นบทบาทต่อการรวมตัวของผู้สูงวัยในแต่ละกลุ่มเพื่อสร้างกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไป เพื่อให้ผู้สูงวัยไม่เหงา เพราะบอกแบบนามธรรมใช้การไม่ได้แล้ว ต้องบอกแบบรูปธรรมโดยอาศัยการสื่อสารผ่านเครื่องมือใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในปัจจุบัน เช่น แทนที่จะเล่นสาร์ทโฟนคนเดียวที่บ้าน ก็ให้ส่งดอกไม้ให้กันเป็นกลุ่มทุกเช้าแบบนี้ก็ไม่เหงาแล้ว...” ทำให้ได้เห็นภาพการทำงานในพื้นที่อย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 3 กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพุทธวัฒนธรรม สังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์

1. สถานภาพทั่วไป ผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลส่วนมากเป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 56.60 อายุระหว่าง 60-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 63.80 มีสถานภาพสมรสและอยู่กับคู่สมรสคิดเป็นร้อยละ 53.50 ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 78.60 สถานะรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย มีหนี้สินคิดเป็นร้อยละ 44.40 สถานะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย คิดเป็นร้อยละ 65.10 เป็นสมาชิกชมรมและเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ (8-12 ครั้ง/ปี) คิดเป็นร้อยละ 70.30 และผู้สูงอายุยังต้องมีผู้ดูแล คิดเป็นร้อยละ 77.50

2. สังคมพหุวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทั้งโดยภาพรวม ($\bar{X}$ = 3.16) และรายด้าน คือ ด้านสังคมวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = 3.77) ด้าน ($\bar{X}$ = 3.54) และด้านร่างกายหรือกายภาพ ($\bar{X}$ = 3.52) ตามลำดับ

2.1 ด้านร่างกายหรือกายภาพผู้สูงอายุมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.52) และในรายละเอียดอยู่ในระดับมาก 3 เรื่อง คือ 1) รู้สึกพอใจมากน้อยแค่ไหนที่สามารถทำอะไรๆ ผ่านไปได้ในแต่ละวัน ($\bar{X}$ = 4.32) 2) การเจ็บปวดทางร่างกาย เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ปวดตามตัว ทำให้ท่านไม่สามารถทำในสิ่งที่ต้องการมากน้อยเพียงใด ($\bar{X}$ = 4.26) และ 3) ท่านจำเป็นต้องได้รับการรักษาพยาบาลมากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะทำงานหรือมีชีวิตอยู่ได้ในแต่ละวัน ($\bar{X}$ = 3.69) ส่วนเรื่องอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

2.2 ด้านจิตใจผู้สูงอายุมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.54) และในรายละเอียดอยู่ในระดับมาก 3 เรื่อง คือ 1) ท่านยอมรับรูปร่างหน้าตาของตัวเองได้ไหม ($\bar{X}$ = 4.34) 2) ถ้ารู้สึกว่าคุณภาพท่านมีความหมายมากน้อยแค่ไหน ($\bar{X}$ = 4.18) และ 3) ท่านมีสมาธิในการทำงานต่างๆ ดีเพียงใด ($\bar{X}$ = 3.57) ส่วนเรื่องอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

2.3 ด้านสังคมวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.77) และในรายละเอียดอยู่ในระดับมาก 3 อันดับแรกคือ 1) ท่านชอบทำบุญ (ทาน) ในทุกรูปแบบ เช่น การทำบุญตักบาตรเมื่อพระภิกษุออกมารับบิณฑบาต หรือร่วมทำบุญที่วัดในตอนเช้า ($\bar{X}$ = 4.49) และ 2) ท่านพอใจกับสภาพบ้านเรือนที่อยู่ตอนนี้มากน้อย เพียงใด ($\bar{X}$ = 4.31) ส่วนเรื่องอื่นๆ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก 3 อันดับแรก คือ 1) ท่านพอใจกับการช่วยเหลือที่เคยได้รับจากเพื่อนๆ 2) ท่านพอใจกับการผูกมิตรหรือเข้ากับคนอื่นอย่างที่ผ่านมา และ 3) ท่านเข้าร่วมกิจกรรม หรือพิธีกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นโดยวัดหรือหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น

3. การบูรณาการบุญสุศึกษาในการสร้างสุขของผู้สูงอายุ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84) และอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับดังนี้ 1) ด้านการรักษาศีล ($\bar{X}$ = 4.07) 2) ด้านการภาวนา ($\bar{X}$ = 3.90) และ 3) ด้านการทาน ($\bar{X}$ = 3.54)

3.1 ด้านการทาน ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 3 อันดับแรกคือ 1) ท่านสามารถให้อภัยคนที่ทำให้ท่านเดือดร้อนเสียใจได้ ($\bar{X}$ = 4.42) 2) ท่านให้ความร่วมมือในการทำงานกับชุมชนสังคมที่ท่านอยู่ ($\bar{X}$ = 4.28) และ 3) ท่านบริจาคเงิน สิ่งของ กำลังกายช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเต็มใจตามลำดับ

3.2 ด้านการรักษาศีล ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 3 ลำดับแรกคือ 1) ท่านพยายามฝึกอบรมให้ตนเองมีสติในการกระทำสิ่งต่างๆ ($\bar{X}$ = 4.47) 2) ท่านไม่บริโภคสิ่งที่มีเมามา หรือยาเสพติด ($\bar{X}$ = 4.39) และ 3) ท่านไม่พูดโกหกหรือดิฉินินทาให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ($\bar{X}$ = 4.36) ตามลำดับ

3.3 ด้านการภาวนา ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 3 อันดับแรกคือ 1) ท่านปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = 4.32) 2) ท่านได้ฝึกสมาธิ ฝึกจิตให้สงบ ตามหลักพระพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = 4.30) และ 3) ท่านนำการทำสมาธิและการฝึกจิตทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ($\bar{X}$ = 4.22)

4. สังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ 5 มิติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.64) และเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุขอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ 1) ด้านสุขสง่า ($\bar{X}$ = 4.15) 2) ด้านสุขสงบ ($\bar{X}$ = 3.80) และ 3) ด้านสร้างสุข ($\bar{X}$ = 3.75) ตามลำดับ ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

4.1 ด้านสุขสบาย ผู้สูงอายุมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.30) และอยู่ในระดับมาก 2 เรื่อง คือ 1) ท่านเป็นคนไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดที่ให้โทษ ($\bar{X}$ = 4.33) และ 2) ท่านสามารถดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรงได้ตามความเหมาะสมกับวัย ($\bar{X}$ = 3.51)

4.2 ด้านสุขสนุก ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.18) และอยู่ในระดับมาก 2 เรื่อง คือ 1) ท่านชอบเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมของชุมชนในการพัฒนา และ 2) ท่านสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ ที่สร้างสรรค์สร้างความสดชื่น สร้างสังคมมีชีวิตชีวาอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน ($\bar{X}$ = 3.92)

4.3 ด้านสุขสง่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15) และเมื่อพิจารณารายเรื่อง พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุขด้านสุขสง่า อยู่ในระดับมากที่สุด คือ 1) ท่านส่งเสริมครอบครัวในการทำมาค้าขายถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในตนเอง ($\bar{X}$ = 4.27) 2) การสนทนากับเพื่อน และบุคคลอื่น ท่านมักจะแนะนำในเรื่องที่ได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.21) ส่วนเรื่องอื่นๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

4.4 ด้านสุขสว่าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.75) เมื่อพิจารณาในรายเรื่อง พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมสร้างสุข ด้านสุขสว่าง อยู่ในระดับมากที่สุด คือ 1) ท่านมีความสามารถในการแก้ปัญหา (Problem Solving) ในด้านต่างๆ ในครอบครัว ด้วยหลักเกณฑ์ที่ไม่มีเหตุผล ($\bar{X}$ = 4.31) และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 2 เรื่อง คือ 1) ท่านมีความสามารถทางสังคม มีความสนใจผู้อื่น และสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 3.90) และ 2) ท่านมีความสามารถในการเชิงภาษา การติดต่อ สื่อสารด้วยคำพูด และวาจาได้เป็นอย่างดี ($\bar{X}$ = 3.76) ส่วนอื่นๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

4.5 ด้านสุขสงบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.80) เมื่อพิจารณารายเรื่องพบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ท่านตระหนักรู้ตนเอง สามารถรับรู้และเข้าใจ ความรู้สึกความคิด และอารมณ์ของตนตามความเป็นจริง ($\bar{X}$ = 4.31) และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 3 เรื่อง คือ 1) ท่านชอบปฏิบัติธรรม โดยการนั่งสมาธิ เพื่อให้จิตใจสงบ และมีความสุข ($\bar{X}$ = 4.11) 2) ท่านยอมรับและกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาหรือ อุปสรรคต่างๆ ด้วยจิตใจที่มั่นคง ($\bar{X}$ = 3.85) และ 3) ท่านสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ในขณะที่พบเจอปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ($\bar{X}$ = 3.82)

5. ความสัมพันธ์ระหว่างสังคม พหุวัฒนธรรมกับบุญญาสิข และสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ และการสร้างสมการถดถอยพหุวัฒนธรรม

5.1 สังคมพหุวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ (กาย, จิต, สังคม) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบุญญศึกษาของผู้สูงอายุ (ทาน, ศีล, ภาวนา) อยู่ในระดับน้อย (ภาพรวม $r = .246^{**}$ สังคม $r = .251^{**}$ และ จิต $r = .200^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.2 สังคมพหุวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ (กาย, จิต, สังคม) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ ($r = .470^{**}$) อยู่ในระดับปานกลาง ด้านสุขสบาย ($r = .357^{**}$) และด้านสุขสนุก ($r = .388^{**}$) อยู่ในระดับปานกลาง และด้านสุขสง่า ($r = .210^{**}$) อยู่ในระดับน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.3 บุญญศึกษา (ทาน, ศีล, ภาวนา) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ ($r = .215^{**}$) อยู่ในระดับน้อย ด้านศีล ($r = .147^{**}$) และด้านภาวนา ($r = .149^{**}$) อยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1) ด้านศีล มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขด้านสุขสง่า ($r = .102^{**}$)

2) ด้านภาวนา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมด้านสุขสว่างและ ด้านสุขสว่าง ($r = .122^{**}$) อยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.4 การสร้าง สมการถดถอยพหุคูณ พบว่า สังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุจะผันแปรไปตามสังคมพหุวัฒนธรรม 3 ด้าน คือ ด้านจิต, ด้านกาย และด้านสังคม สมการทำนาย

สมการทำนายในรูปแบบคะแนนดิบ

$$TH \text{ (สังคมสร้างสุข)} = 1.700 + .167 (TA_2 \text{จิต}) + .140 (TA_1 \text{กาย}) + .227 (TA_3 \text{สังคม})$$

สมการทำนายในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน

$$TH \text{ (สังคมสร้างสุข)} = .325 (TA_2 \text{จิต}) + .266 (TA_1 \text{กาย}) + .237 (TA_3 \text{สังคม})$$

$$R^2 = .228 = 22.80\%$$

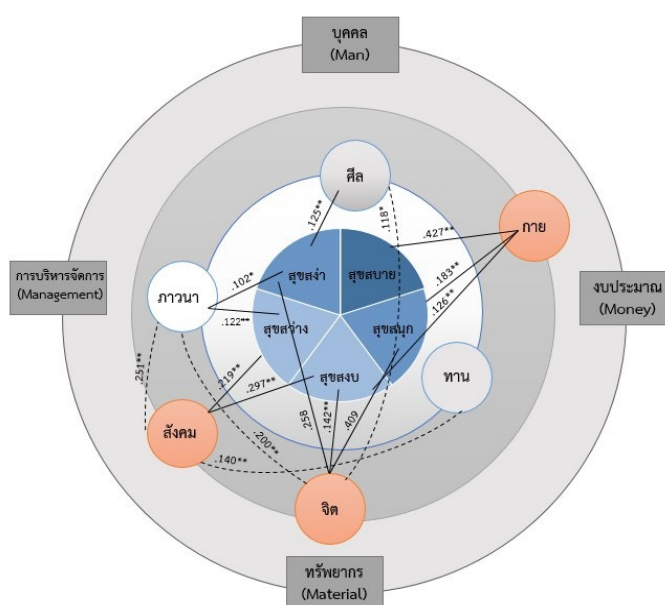
รูปแบบกลไกการพิจารณาการบูรณาการบุญญศึกษา กับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์

โดยสรุปรูปแบบกลไกทำบูรณาการบุญญศึกษา กับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ ในบริบททางการบริหารที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารองค์การโดยมีความสัมพันธ์หรือสำรวจผลกระทบต่างๆ ขององค์ประกอบของกลไกการพิจารณาอันได้แก่ 1) การบริหารงานบุคคล (Man) ต้องมีการจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในการบริหาร 2) งบประมาณ (Money) การจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นและเพียงพอต่อการบริหารจัดการโครงการให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล 3) วัสดุอุปกรณ์ (Material) จัดหาวัสดุอุปกรณ์ตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ อย่างเหมาะสม 4) การบริหารจัดการ (Management) การควบคุมดูแลกำกับติดตามและประเมินผลให้การปฏิบัติงานบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ในสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติซึ่งมาอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขมีกิจกรรมที่เชื่อมสัมพันธ์กัน อย่างผสมกลมกลืน จะพบว่า ด้านกายมีความสัมพันธ์กับบุญญศึกษาของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก ด้านจิตใจ มีความสัมพันธ์กับศีล และภาวนา และด้านสังคมมีความสัมพันธ์กับทานและภาวนา แสดงให้เห็นว่าบุญญศึกษา (ทาน, ศีล, ภาวนา) มีความสัมพันธ์หรือส่งผลต่อสังคมพหุวัฒนธรรม ด้านจิตใจและด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญ

ผู้สูงอายุในสังคมเพราะพหุวัฒนธรรมได้นำบุญสุศึกษา (ทาน, ศีล, ภาวนา) มาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและสังคมก็จะพบว่า มีความสัมพันธ์หรือส่งผลต่อการสร้างสุขของผู้สูงอายุใน 4 มิติที่สำคัญ คือ 1) ด้านจิตใจ มีความสัมพันธ์ต่อความสงบ ความสุขสนุก และความสุขสง่า 2) ด้านสังคมมีความสัมพันธ์ต่อความสุสงบและสุขสว่าง และ 3) ร่างกายมีความสัมพันธ์ด้านความสุสบาย ความสุสงบและความสุขสนุก

การบูรณาการบุญสุศึกษา เข้าสู่ สังคมพหุวัฒนธรรมจึงส่งผลต่อการพัฒนาการ ด้านจิตใจและสังคม ภาวนาศีลและภาวนา ผู้สูงอายุในสังคมพหุวัฒนธรรมได้รับบุญสุศึกษา ก็จะพัฒนาสังคมสร้างสุข 4 มิติ คือ ความสุสงบ ความสุขสนุก ความสุขสง่า และความสุสว่าง

ภาพที่ 5.1 การประเมินกลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญสุศึกษา กับพหุวัฒนธรรม สังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์

การประเมินหลักการพัฒนาการบูรณาการบุญสุศึกษา กับพหุวัฒนธรรม สังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.28) และเมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านดังนี้ 1) ด้านความถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.38) 2) ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.33) 3) ด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X}$ = 4.24) และ 4) ด้านความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.22)

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 4 รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ส่วนมากเป็นเพศชาย ร้อยละ 54.80 คู่สมรสเสียชีวิตแล้ว ร้อยละ 59.50 การศึกษาระดับประถมศึกษา (ป.4) ร้อยละ 88.10 เคยประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 71.43 สมาชิกในครอบครัว 1-2 คน ร้อยละ 78.70 สถานะทางเศรษฐกิจพออยู่พอกิน ร้อยละ 50.00

2. ข้อมูลด้านภาวะสุขภาพ ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ส่วนมากมีโรคประจำตัว หรือปัญหาสุขภาพร้อยละ 95.20 มีการรักษาความสะอาดถูกหลักอนามัย ร้อยละ 54.80 สามารถพูดคุยสื่อสารได้ดี ร้อยละ 81.00 และสามารถขับถ่ายอุจจาระ, ปัสสาวะได้เองร้อยละ 100.00

3. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.74) โดยเฉพาะในเรื่อง 1) รู้สึกว่ามีสมาธิอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 3.36) 2) มีความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน ($\bar{X}$ = 3.02) และ 3) มีสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดี ($\bar{X}$ = 3.00) แต่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับอยู่ในระดับมาก คือความจำเป็นที่ต้องใช้บริการรักษาทางการแพทย์ในชีวิตประจำวัน ($\bar{X}$ = 3.74)

4. พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีระดับการรับรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.14) และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ดังนี้ 1) ด้านความสุขทางสังคม ($\bar{X}$ = 3.20) 2) ด้านความสุขทางปัญญา ($\bar{X}$ = 3.16) 3) ด้านความสุขทางกาย ($\bar{X}$ = 3.10) และ 4) ด้านความสุขทางจิต ($\bar{X}$ = 3.08)

การศึกษาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในเชิงคุณภาพได้ข้อสรุปว่า

1. ด้านสุขภาพทางกาย ก่อนจะอยู่ในภาวะติดเตียง จะมีโรคประจำตัว และเกิดภาวะความเครียดจากปัญหาครอบครัว และรายได้ ส่งผลให้เกิดโลหิตในสมองแตก แขนขาอ่อนแรง เคลื่อนไหวร่างกายไม่ได้ ซึมเศร้า ไม่อยากมีชีวิตอยู่ต่อไป แต่ได้รับกำลังใจจากคนรอบข้าง และที่สำคัญคือ อสม. ทำให้สภาพจิตใจดีขึ้น อสม. ช่วยดูแลรักษาสภาพร่างกาย และจิตใจ รวมทั้งสถานที่อยู่อาศัยให้มีความสะอาด และถูกสุขอนามัย และมีพัฒนาการทางร่างกายที่ดีขึ้น จนสามารถทำกิจวัตรประจำวันได้

2. ด้านสุขภาวะทางสังคม ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว และชุมชนรอบข้าง สามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้บ้าง ได้รับการช่วยเหลือจากชุมชน และหน่วยงานต่างๆ มีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ มีการใช้โทรศัพท์บ้างเป็นบางครั้ง เพื่อติดต่อกับลูกหลาน และ

3. ด้านสุขภาวะทางจิต หลังจากที่ได้รับ อสม. เข้ามาช่วยเหลือให้กำลังใจทำให้สามารถควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ดี มีสุขภาพจิตใจที่ดีขึ้น มีการทำบุญตักบาตรทุกวันเข้าวัดฟังเทศน์ ฟังธรรมในวันสำคัญทางศาสนา รักษาศีลที่วัด หรืออ่านหนังสือธรรมะเป็นประจำ เพราะคิดว่าตอนนี้อยู่ในช่วงสุดท้ายของชีวิตแล้ว ทำจิตใจให้สงบ ไม่มีความทุกข์พร้อมที่จะจากไปอย่างสงบ

4. ด้านสุขภาวะทางปัญญา เป็นผลเนื่องมาจากการทำบุญเข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรมถือศีล ทำให้เข้าใจถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงทั้งทางโลก และทางธรรมมากขึ้น มีความเข้าใจถึงสภาวะความเจ็บป่วย และการดูแลรักษาพัฒนาาร่างกายให้ดีขึ้นไม่เป็นภาระแก่ลูกหลาน แสวงหาความรู้ และติดตามข่าวสาร มีความคิดเชิงเหตุผลมากขึ้น

5. ความสัมพันธ์และสมการทำนายการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง และการรับรู้พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง ($r = 0.875^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง ในด้านความสุขทางจิต ($r = 0.847^{**}$) ด้านความสุขทางปัญญา ($r = 0.836^{**}$) และด้านความสุขทางสังคม ($r = 0.718^{**}$) แต่มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปาน

กลางด้านความสุขทางกาย ($r = 0.641^{**}$) และเมื่อวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) โดยตัวแปรต้นคือ พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต 4 ด้าน คือ ความสุขทางกาย (TB) ความสุขทางสังคม (TC) ความสุขทางจิต (TD) และความสุขทางปัญญา (TE) และตัวแปรตามคือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง (TA) ให้สมการทำนายดังนี้

สมการทำนายในรูปคะแนนดิบ

$$TA = 0.722 + 0.350 TD + 0.296 TE$$

สมการทำนายในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$TA = 0.504 TD + 0.460 TE$$

$$R^2 = \text{อำนาจการทำนาย} = 0.811 \text{ หรือ } 81.10\%$$

6. รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจากข้อค้นพบ (Finding) ทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Study) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) นำมาสร้างเป็นรูปแบบความสัมพันธ์เชิงกระบวนการ (Systematic Model) ปัจจัยนำเข้า (input) คือ ปัจจัยสุขภาวะของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง (ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก) กระบวนการ (Process) คือพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพทางจิต ด้านสุขภาพทางปัญญา ด้านความสุขทางสังคม และด้านความสุขทางกาย ที่มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง กับผลผลิต (output) คือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง แสดงให้เห็นว่า ถ้าต้องการให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้นจำเป็นต้องพัฒนายุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตในด้านต่างๆ ตามลำดับดังนี้ 1) ด้านความสุขทางจิต ($r = .847^{**}$) 2) ด้านความสุขทางปัญญา ($r = .836^{**}$) 3) ด้านความสุขทางสังคม ($r = .718^{**}$) และ 4) ด้านความสุขทางกาย ($r = .641^{**}$)

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 5 กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นชาย 185 คน คิดเป็นร้อยละ 51.7 อายุ 50-59 ปี 185 คน คิดเป็นร้อยละ 48.9 รายได้/ต่อเดือน 5,001-10,000 บาท 176 คน คิดเป็นร้อยละ 49.2

2. ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม รองลงมาคือด้านคุณภาพ และคุณธรรม และด้านครอบครัว/ชุมชนพัฒนา ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านความสุข เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏดังนี้

2.1 ด้านความสุข โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือท่านชอบเข้าวัดทำบุญ และการรักษาศีลอยู่เสมอ ซึ่งเป็นความสุขทางใจ รองลงมาคือท่านมีบุตรหลาน และญาติพี่น้องเอาใจใส่ในการดูแลสุขภาพของท่านอยู่เสมอ ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ท่านเป็นบุคคลที่มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง

2.2 ด้านคุณภาพ และคุณธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือท่านแสดงความมีเมตตา กรุณา ต่อตนเอง และผู้อื่นอยู่เสมอ

รองลงมาคือท่านประพจน์ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้ลูกหลานเป็นคนดี ในสังคม ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือท่านเป็นคนใฝ่รู้อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวมของชุมชนอย่างเหมาะสม

2.3 ด้านครอบครัว/ชุมชนพัฒนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือชุมชนของท่านมีสันติภาพ คือภาวะความสงบ เป็นชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน และมีความสามัคคี รองลงมาคือครอบครัวของท่านมีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ร่วมกันอยู่เสมอ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และการสร้างอาชีพที่ยั่งยืน ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือท่านอุทิศเวลาและแรงงาน รวมทั้งปัญหาความสามารถทำงานเพื่อส่วนรวมในชุมชนของท่าน

2.4 ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ชุมชนของท่านมีความสะอาด โดยชุมชนมีระบบการดูแลความสะอาด ความเรียบร้อย และความปลอดภัยในชุมชน รองลงมาคือชุมชนของท่านมีสภาพอากาศที่ดี มีแม่น้ำ ลำคลอง และดินเหมาะแก่การประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้ดี ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือชุมชนของท่านมีการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์เมืองและชุมชน มีการปรับโครงสร้างพื้นฐานเมืองสู่โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว พุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านปิยวาจา รองลงมาคือด้านทาน และด้านสมานัตตตา ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านอัตถจริยา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏดังนี้

3.1 ด้านทาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือวัดในชุมชนของท่านให้ความรู้เรื่องธรรมเป็นทาน เช่น การแนะนำสั่งสอนให้เข้าใจเรื่องบุญ บาป ให้ละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส เพื่อความสามัคคีกันในชุมชนอุดมสุข รองลงมาคือในชุมชนของท่านมีการช่วยเหลือแบ่งปันกันอยู่เสมอ ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือสิ่งไหนที่พอช่วยเหลือเพื่อนบ้านได้ ท่านมักจะหยิบยื่นให้เหมาะสม

3.2 ด้านปิยวาจา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือเมื่อมีการประชุมกันในชุมชนท่าน ผู้นำชุมชนพูดด้วยคำที่สุภาพนอบนวล จริงใจ ไม่พูดโกหกเสแสร้งชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล มีหลักฐานอ้างอิง ไม่พูดเพื่อเจ้า ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาสังคมอุดมสุข รองลงมาคือท่านประพจน์ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยใช้คำพูดที่เหมาะสมเป็นประโยชน์ มีเหตุผลในทางที่ดีงาม ให้ลูกหลานเป็นคนดี ในสังคมอุดมสุข ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือในชุมชนของท่านโดยรวมแล้วคนในชุมชนเป็นคนที่พูดจาสุภาพ

3.3 ด้านอัตถจริยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือชุมชนของท่านมีความสามัคคี โดยการบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน ในการพัฒนาสังคมอุดม รองลงมาคือท่านมีจิตอาสา ส่งเสริมในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือท่านให้คำแนะนำผู้ตกทุกข์ได้ยากในสังคม และการแนะนำในทางที่ดีให้เป็นวิทยาทานแก่เยาวชน ด้านสมานัตตตา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือท่านมีการวางตัวให้สมกับฐานะของตน เช่น ผู้ใหญ่วางตัวเหมาะสมกับความเป็นผู้ใหญ่ ครูวางตัวสมเป็นครู รองลงมาคือผู้สูงวัยในชุมชนท่านวางตัวได้เหมาะสม โดยมีความประพฤติเป็นแบบอย่างในทางที่ดีงาม ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด

คือ ชุมชนของท่านมีความเป็นผู้ที่มีจุดหมายร่วมกัน หรือความค่านึงประโยชน์อันร่วมกัน เพื่อพัฒนาสังคมอุดมสุข

การทดสอบความสัมพันธ์ของระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรม เพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด และพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า รวมสภาพ ปัญหา และหลักสังคหวัตถุ 4 ไม่มีความสัมพันธ์กันทางลบ ($r = -.013$, $\text{sig} > .05$) เมื่อจำแนกตามเพศ โดยรวม มีความสัมพันธ์กันกับรวมสภาพ ปัญหา ($r = -.026$, $\text{sig} < .05$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความสัมพันธ์กันทางลบกับหลักสังคหวัตถุ 4 ($r = -.124$, $\text{sig} < .05$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกตามอายุ โดยรวม มีความสัมพันธ์กันทางลบกับรวมสภาพ ปัญหา ($r = -.179$, $\text{sig} < .01$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และไม่มีความสัมพันธ์กันทางบวกกับหลักสังคหวัตถุ 4 ($r = .065$, $\text{sig} > .05$) เมื่อจำแนกตามรายได้/ต่อเดือน โดยรวม ไม่มีความสัมพันธ์กันกับรวมสภาพ ปัญหา และหลักสังคหวัตถุ 4 ($r = .087$, $\text{sig} > .05$) และ ($r = .082$, $\text{sig} > .05$)

5. ผลการศึกษาสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า มีตัวแปรอายุ เพศ กับสภาพ ปัญหาปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ร่วมกันทำนายปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} = .000$) ซึ่งตัวแปรทั้ง 2 สามารถอธิบายการผันแปรของปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ร้อยละ 0.48 ($R^2 = .048$) สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบได้ดังต่อไปนี้

$$Y = 3.648 + -.054X_1 + -.050X_2$$

6. การสัมภาษณ์แนวทางในการส่งเสริมปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด มีดังนี้

การดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย ควรมีระเบียบขั้นตอนที่ชัดเจนที่เป็นแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย โดยแบ่งเป็นขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพ ปัญหา และการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ขั้นตอนที่ 2 ศึกษากลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด จากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ พร้อมกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการพัฒนาสังคม และพระสงฆ์ผู้มีความรู้ทางธรรมตามหลักพุทธวิถีการพัฒนาสังคม ขั้นตอนที่ 3 พัฒนากลยุทธ์ การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ดำเนินการยกร่างกลยุทธ์ โดยใช้ผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 นำมาเป็นประเด็น โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) และตรวจสอบกลยุทธ์ที่ยกร่าง และแก้ไขร่างกลยุทธ์ให้มีคุณภาพ ขั้นตอนที่ 4 ประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ที่พัฒนาขึ้น โดยใช้แบบประเมินวิเคราะห์ข้อมูลโดยการคำนวณ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและ

ประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด และขั้นตอนที่ 5 รูปแบบกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุข สำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับความคิด (ideas) แผนงาน (plans) และการปฏิบัติ (actions)

แผนกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมสังคมอุดมสุข ในการดำเนินงานตามแนวทางการแก้ไข ปัญหาผู้สูงวัยในชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุข มีความปลอดภัย มีสุขภาพที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่ดี ควรมีวิธีการ และขั้นตอนนั้นควรกำหนดไว้แล้วในแผนกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมสังคมอุดมสุข ซึ่งผ่านการคัดกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลายนาย ท่าน ควรมีรายละเอียด ดังตัวอย่าง มีดังนี้

แผนกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งออกเป็น 3 ตอน มีรายละเอียดดังนี้ ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก และ TOWS matrix ด้าน องค์ประกอบของชุมชนนักปฏิบัติ เพื่อหาแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยในขั้นตอนที่ 1 จะมีรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ที่สอดคล้องกับการพัฒนา พฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ตอนที่ 2 กลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคม อุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด และตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ จากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้แบบประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัด ร้อยเอ็ด

7. ผลการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านความเหมาะสม รองลงมาคือด้านความถูกต้อง และด้านความเป็นไปได้ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านการ นำไปใช้ประโยชน์ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏดังนี้

7.1 ด้านความเหมาะสม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่ มีความคิดเห็นสูงสุด คือ เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนมีความเหมาะสม รองลงมาคือกล ยุทธ์การพัฒนาได้กำหนด และชี้แจงข้อตกลงของการพัฒนา มีการประเมินที่ชัดเจน และข้อมูลที่ได้ จากการประเมินกลยุทธ์การพัฒนา ตามแผนพัฒนากลยุทธ์มีความเหมาะสมและน่าเชื่อถือ สามารถ นำไปใช้ในการพัฒนาได้ ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือกลยุทธ์การพัฒนามีความเหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ดระดับต้น

7.2 ด้านความเป็นไปได้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มี ความคิดเห็นสูงสุด คือการประยุกต์ใช้พฤติกรรมตามหลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำไปใช้เพื่อสังคมอุดมสุข สำหรับผู้สูงวัยในการปฏิบัติได้จริง รองลงมาคือการใช้กลยุทธ์การพัฒนามีความคุ้มค่าสำหรับการพฤติกรรม เพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัย ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือมีความเป็นไปได้ที่มหาวิทยาลัย สามารถนำกลยุทธ์การพัฒนาไปใช้ในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนได้

7.3 ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดย ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือรูปแบบของกิจกรรมในกลยุทธ์การพัฒนามีประโยชน์ต่อ กระบวนการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด รองลงมาคือกาหนด ประเด็นการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประเด็นที่มีคุณค่า ส่วน ข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือสารสนเทศที่ได้จากการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคม อุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด เพียงพอต่อการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาดังกล่าว

7.4 ด้านความถูกต้อง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือการรายงานผลการประเมินกลยุทธ์การพัฒนากำหนดเป้าหมายในการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด มีความถูกต้อง รองลงมาคือสารสนเทศที่ได้จากการใช้กลยุทธ์การพัฒนากำหนดเป้าหมายในการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด แต่ละขั้นตอนมีความถูกต้อง และเป็นระบบ ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือกิจกรรมมีความสอดคล้องกับสภาพ ปัจจุบันของความต้องการของผู้สูงวัย

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 6 การพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคต

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ส่วนมากเป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 88.30 อายุระหว่าง 60 - 69 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.70 อยู่ด้วยกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสคิดเป็นร้อยละ 60.00 การศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 51.7 ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 73.30 และมีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่า 50,000 บาท/เดือน คิดเป็นร้อยละ 56.70 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพ พบว่า ส่วนมากเป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 80.00 อายุระหว่าง 21 - 49 ปีคิดเป็นร้อยละ 86.67 สมรสและอยู่ด้วยกันคิดเป็นร้อยละ 40.00 และมีอาชีพเป็นผู้ประกอบการคิดเป็นร้อยละ 40.00

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.37) และเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านความสุข ($\bar{X}$ = 4.56) ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก ตามลำดับดังนี้ 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X}$ = 4.45) 2) ด้านการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ($\bar{X}$ = 4.31) 3) ด้านการสร้างเครือข่าย ($\bar{X}$ = 4.28) และ 4) ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}$ = 4.25)

3. พุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยหลักพุทธธรรมที่ภูธธัมมิกัตถะ ประโยชน์ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62) และเมื่อพิจารณาในรายด้าน ก็พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านตามลำดับดังนี้ 1) ด้านสมชีวิตา (การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์, ($\bar{X}$ = 4.68) 2) ด้านอารักขสัมปทา (การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด, ($\bar{X}$ = 4.65) 3) ด้านกัลยาณมิตรตตา (การคบคนดีเป็นมิตร, ($\bar{X}$ = 4.57) 4) ด้านอุฏฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร, ($\bar{X}$ = 4.57)

4. ความสัมพันธ์ของตัวแปร และการสร้างสมการถดถอยพหุคูณ

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ พบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านความสุข มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ ด้านกัลยาณมิตรตตาอยู่ในระดับปานกลาง (r = .325) 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านคุณธรรมจริยธรรมมีความสัมพันธ์เชิงลบกับพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติอยู่ในระดับปานกลาง (r = .259) และ 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม

มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติด้านอุฏฐานสัมปทา อยู่ในระดับปานกลาง ($r = .201$)

4.2 การสร้างสมการถดถอยพหุคูณ พบว่า

1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการสร้างเครือข่ายและด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และร่วมกันทำนายอย่างถูกต้อง (R^2) = 94.90 เปอร์เซนต์ ดังสมการ

$$\hat{y} = .504 + .342 (\text{คุณธรรมจริยธรรม}) + .294 (\text{การสร้างเครือข่าย}) + .252 (\text{การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน})$$

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ คือ ด้านอารักขสัมปทา ด้านอุฏฐานสัมปทา และด้านกัลยาณมิตตตาและร่วมกันทำนายอย่างถูกต้อง (R^2) = 93.40 เปอร์เซนต์ ดังสมการ

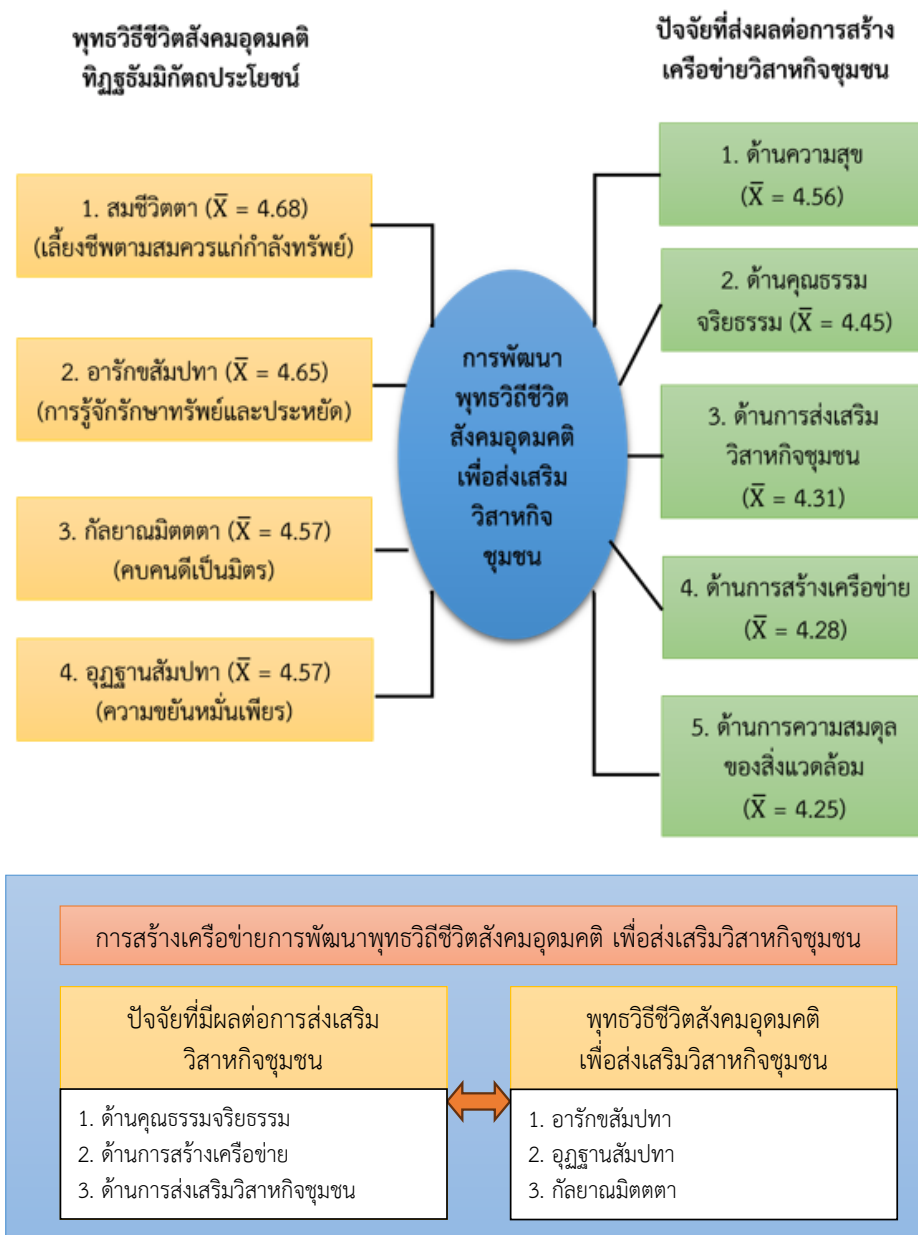
$$\hat{y} = .655 + .348 (\text{อารักขสัมปทา}) + .2944 (\text{อุฏฐานสัมปทา}) + .248 (\text{กัลยาณมิตตตา})$$

5. แนวทางในการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ผลจากการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อยืนยันผลการศึกษาเชิงปริมาณ พบว่า

การนำหลักพุทธธรรมคือหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 มาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม ประกอบด้วย อุฏฐานสัมปทา ความขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นทำงานโดยใช้ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์อย่างเต็มที่และเต็มใจ อารักขสัมปทา รู้จักรักษาทรัพย์ การประหยัดอดออม สร้างผลผลิตและรายได้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจ กัลยาณมิตตตา การรู้จักเลือกคบคนดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และสมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามกำลังทรัพย์ที่หามาได้ให้รายรับอยู่เหนือรายจ่าย ส่งผลให้สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

1. มีความสุขกับการทำงานมุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย
2. มีความเสียสละแบ่งปันเพื่อส่วนรวมซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น
3. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
4. การใช้สื่อและโซเชียลมีเดียเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน
5. สร้างสังคมเอื้ออาทรยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและพึ่งพาตนเอง
6. การสร้างความเข้าใจและเข้าถึงต่อชุมชนตามแนวทางพุทธวิถีที่นำมาใช้ในการปฏิบัติและพัฒนาการงานให้เกิดประสิทธิภาพ

6. รูปแบบการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ภาพที่ 5.2 รูปแบบการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรพุทธอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย

จากการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรพุทธอุดมคติสำหรับประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทย มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

เนื้อหาที่เหมาะสมในการนำมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาสติของผู้สูงอายุ คือ การเข้าใจและใคร่ครวญทุกอย่างตามความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะว่า ผู้สูงอายุอยู่ในบั้นปลายของชีวิต การ

เข้าใจความเป็นไปของร่างกายและความเปลี่ยนแปลงของทุกสรรพสิ่งตามความเป็นจริงจึงเป็นสิ่งที่คนทุกคนจะต้องฝึกปฏิบัติให้เกิดความเคยชิน เพราะไม่มีใครหลีกเลี่ยงความเป็นจริงของชีวิตได้ หากเราเข้าใจและใคร่ครวญทุกอย่างตามความเป็นจริงได้อย่างละเอียดลึกซึ้งแล้วจะทำให้สุขภาพจิตของผู้นั้นมีความแข็งแกร่ง เพราะพุทธศาสนานั่นหนักในเรื่องของการฝึกฝนจิต ดังหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่ว่า จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้ (พ.ธ.25/141/201) กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาสติของผู้สูงอายุ คือ การสวดมนต์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าการสวดมนต์ทำให้จิตใจเกิดความสงบและเกิดความสุขได้อย่างรวดเร็ว การสวดมนต์เป็นกุศโลบายในการฝึกฝนจิตใจให้มีความอ่อนโยนและมุ่งไปสู่การทำสมาธิได้ง่าย การสวดมนต์จึงเป็นกิจกรรมหลักที่ควรนำมาใช้ในการพัฒนาสติของผู้สูงอายุ เพราะจะเป็นการทำเกิดสติได้ง่าย สอดคล้องกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่ว่า สติให้ออกาสจิตทำ ความเข้าใจกับลักษณะที่แท้จริงของสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น ประโยชน์ที่เห็นได้ทันทีของสติก็คือ ความบริสุทธิ์แจ่มใสของจิต และความสุข ผู้ปฏิบัติสามารถประสบกับสิ่งเหล่านี้ได้ทันทีที่สติปรากฏขึ้น (อ.จตุก. 21/117/120) ส่วนการวัดผลและประเมินผลสำหรับหลักสูตรเพื่อพัฒนาสติผู้สูงอายุนั้น ได้แก่ ไม่ต้องมีการประเมินผล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า วัตถุประสงค์ของการพัฒนาผู้สูงอายุคือ สถานภาพทางการ อารมณ์และสังคม จึงไม่จำเป็นต้องมีการวัดผลหรือประเมินผลในลักษณะต่างๆ เป้าหมายของการเรียนรู้ของผู้สูงอายุก็คือการเข้ามาสู่สังคม เพราะผู้สูงอายุ คือผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ระบบอวัยวะการทำงานเกิดความเสื่อม เป็นวัยที่มีการเสื่อมถอย มีการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์และจิตใจ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม (สุทธิชัย จิตะ พันธุ์กุล, 2551: 9)

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 2 นวัตกรรมพัฒนาพุทธธรรมเพื่อสังคมอุดมใจสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดมหาสารคาม มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

จากผลการวิจัยที่พบว่า พบว่า ศีล 5 ธรรม 5 ที่เป็นหลักคำสอนเดิมของพุทธศาสนาที่เป็นหลักการสำคัญพื้นฐานแต่ขาดการอธิบายเชิงเหตุผลพร้อมองค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขสำคัญ เป็นอุปสรรคสำคัญส่วนหนึ่งของพุทธศาสนาที่สอนและใช้อย่างไม่เข้าใจองค์ประกอบทั้งหมด ทำให้เหมือนหนึ่งว่า สังคมขาดองค์ความรู้หลักด้านพุทธศาสนา และมีติของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคามเห็นคุณค่าและสามารถปรับกระบวนการคิดทัศนคติ และสร้างอัตลักษณ์ของตนโดยการรวมกลุ่มแสดงความรู้สึกร่วมกัน แบ่งปันข้อมูลโดยการส่งต่อข้อความผ่านแอปพลิเคชันไลน์ แชนท์ เพื่อสื่อสารกันในด้านการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมทั่วถึงและเพียงพอแก่การใช้ชีวิตอย่างเป็นปัจจุบัน ทำให้เกิดประสิทธิภาพ เกิดผลคือความสุขใจร่วมกัน เป็นสังคมอุดมสุขโดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารธรรมะระหว่างกลุ่ม

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 3 กลไกการพัฒนาการบูรณาการบุญญสิกขากับพหุวัฒนธรรมสังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่สำคัญ จึงขอนำมาอภิปราย ดังนี้

1. สังคมพหุวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ (กาย, จิต, สังคม) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบุญญสิกขา (กาย ศีล ภาวนา) อยู่ในระดับน้อยและ และสังคมพหุวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุในระดับปานกลาง

ความเป็นพหุวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่าทางสังคมแม้ว่าบางสิ่งบางอย่างจะถูกกลืน และมีการปรับตัวจนก่อให้เกิดการรวมวัฒนธรรม เป็นผลให้เกิดความเป็นพหุวัฒนธรรมใหม่ร่วมสมัยเกิดขึ้น และมีการปรับตัวเพื่อสร้างสังคมให้มีความสุขโดยยังเห็นคุณค่า ความเชื่อของพิธีกรรมต่างๆร่วมกัน 5 ประการดังนี้

- 1) ด้านกาย ประพฤติตนอบอุ่นทางกาย เช่น การกราบไหว้ นอบน้อมถ่อมตน
- 2) ด้านจิตใจ รู้สึกสุข ความมีสติ เบิกบานทางใจ ผู้ที่ตั้งตนอยู่ในคุณงามความดีตามหลักการของพระพุทธศาสนาต่างๆ
- 3) ด้านสังคม เกิดความรักความสามัคคีในชุมชนมีความสุข การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข
- 4) ด้านวัฒนธรรม เกิดประเพณีที่งดงามในชุมชน เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์วัฒนธรรม ศิลปะและประเพณี ได้เป็นเวทีเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมแก่กัน เป็นการแลกเปลี่ยนทางสังคม
- 5) ด้านพระพุทธศาสนา เป็นตัวกำหนดประจำชีวิตของชุมชน โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ เชื่อถือ และยกย่องเทิดทูนบูชาเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ดังนั้นผู้สูงอายุจึงมีการให้ทาน การรักษาศีล ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ การทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหาร ภัตตาหารสามเณร ข้อความดังกล่าวเรียกว่า บุญญสิกขา หรือ บุญญสิกขา ประกอบด้วย ทาน ศีล และ ภาวนา

สอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2551) อธิบายว่า ทาน ศีล ภาวนา เรียกว่า บุญญสิกขา มีสาระสำคัญอย่างเดียวกับไตรสิกขา ประกอบด้วย ทาน คือ การให้การเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือกัน เพื่อยึดเหนี่ยวสังคม และเพื่อส่งเสริมความดีงามและการทำสิ่งที่ดี ทานเป็นเครื่องส่งเสริมการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นไปด้วยดีและมีระเบียบมั่นคงยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นก็ เป็นเครื่องฝึกหัดขัดเกลาทั้งพฤติกรรมภายนอกทางกาย วาจา และฝึกฝนอบรมจิตใจให้เจริญยิ่งขึ้นไปในคุณธรรม และความเอิบอิ่มเบิกบานผ่องใส สอดคล้องกับแนวคิด พระมหาภาณุ อาภาโร (2563) ได้กล่าวว่า ศีล คือ ความมีระเบียบในการดำเนินชีวิต และในการอยู่ร่วมสังคม หรือพูดให้ง่ายอีกอย่างหนึ่งว่า ได้แก่ ความมีวินัยและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมชีวิตและสังคมจะได้เรียบร้อยราบรื่นไม่สับสนวุ่นวาย ไม่ระส่ำระสายเอื้อโอกาสต่อการที่จะทำอะไรๆ ให้สะดวกได้ผลดี และมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปซึ่งมีหลายระดับ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อสังคมสร้างสุข ของผู้สูงอายุ ตามแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2548) ดังนี้

1. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย หมายถึง ร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่พิการ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียงไม่มีอุปถัมภ์หรืออันตรายมีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ คำว่า กาย ในที่นี้หมายถึง กายภาพด้วย
2. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตใจ หมายถึง จิตใจที่มีความสุข รื่นเริง คล่องแคล่ว มีความเมตตา สัมผัสกับความงามของสรรพสิ่งมีสติมีสมาธิ มีปัญญา รวมถึงการลดความเห็นแก่ตัวลงไปด้วย

3. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี มีครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรมเสมอภาค มีภราดรภาพ มีสันติภาพ มีระบบการบริการที่ดี มีความเป็นประชาสังคม

4. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ หมายถึง สุขภาวะที่เกิดขึ้น เมื่อทำความดีเลย สัมผัสกับสิ่งที่มีคุณค่าอันสูงส่งเลยสิ่งที่สูงสุด เช่น การเสียสละ การมีความเมตตาการเข้าถึงพระรัตนตรัย หรือการเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้า เป็นต้น ความสุขทางจิตวิญญาณเป็นสุขภาวะที่เกิดขึ้นมามนุษย์หลุดพ้นจากความมีตัวตนจึงมีสภาพมีความผ่อนคลาย เบาสบาย มีความสุขอันหนักแน่นและล้ำลึกหรือความสุขอันเป็นทิพย์ มีผลดีต่อสุขภาพทางกาย ทางจิต และทางสังคม

สังคมพหุวัฒนธรรม (กาย, จิต, สังคม) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลธิดา ทองใหญ่ (2562) ที่พบว่า

1) สุขสบาย มุ่งเน้นทางด้านกายภาพของผู้สูงอายุ สร้างสรรค์กิจกรรมที่ส่งเสริมการเคลื่อนไหวร่างกายด้วยความคล่องแคล่ว แข็งแรง ไม่เกิดอุบัติเหตุง่ายในการทำกิจวัตรประจำวัน ส่งเสริมความสามารถในการทรงตัว และป้องกันการ падตกหกล้ม เช่น กิจกรรมการออกกำลังกายที่เน้นกล้ามเนื้อมัดใหญ่ การฝึกควบคุมการหายใจให้เป็นจังหวะขณะออกกำลังกาย หรือให้ใช้แรงในชีวิตประจำวัน และทำงานอดิเรกที่ชอบ เช่น ทำไร่ ทำสวน การเลี้ยงสัตว์ ซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องใช้

2) สุขสนุก ด้านนี้ให้เกิดการพัฒนาจิตใจ อารมณ์ พลังชีวิตบวก มีความสุข สำหรับผู้สูงอายุนั้นควรเน้นกิจกรรมที่สร้างความสดชื่นแจ่มใส ส่งเสริมความกระปรี้กระเปร่า ช่วยคลายความเครียด และลดความซึมเศร้า

3) สุขสง่า มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจ เห็นคุณค่าของตัวเอง กิจกรรมควรเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเอง เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การทำงานบ้าน เล็กๆ น้อยๆ กิจกรรมที่อยู่ร่วมกันกับเพื่อน เช่น การเข้าวัดปฏิบัติธรรม การฟังธรรม การสนทนากับเพื่อนในรุ่นราวคราวเดียวกันด้านพุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ที่ทำให้จิตใจเกิดความสุข

4) สุขสว่าง ควรเน้นกิจกรรมที่ชะลอความเสื่อมของสมองในด้านต่างๆ ได้แก่ การฝึกการเรียนรู้สิ่งใหม่ที่ไม่คุ้นชิน การทำกิจกรรมด้วยมือข้างที่ไม่ถนัดในกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตราย การรวมกลุ่มกับเพื่อนๆ หรือกลุ่มวัยอื่นๆ เพื่อพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นการใช้เหตุผล แล้วเปิดให้มีการสื่อสารภายในครอบครัวและสังคมรอบข้าง

5) สุขสงบ ควรเน้นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความปรับความคิด และบริหารจัดการให้เกิดสติ ได้แก่ การฝึกการหายใจ การฝึกการคิดยืดหยุ่น การฝึกคิดถึงเรื่องดีๆ เช่น ประสบการณ์ชีวิตที่ดี ความสำเร็จในช่วงชีวิตที่ผ่านมา การฝึกสมาธิ เจริญสติ ภาวนา

2. บุญญศึกษา (ทาน ศีล ภาวนา) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับขอบเขตด้านศีลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขด้านสุขสง่า ด้านภาวนามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขด้านสุขสง่าและด้านสุขสร้าง

จากผลการศึกษาความคิดเห็น ของผู้สูงอายุในเรื่องบุญญสิกขา (ทาน ศีล ภาวนา) พบว่าในภาพรวมและระดับ อยู่ในระดับมากตามลำดับดังนี้ 1) ด้านการรักษาศีล 2) ด้านการภาวนา และ 3) ด้านการทาน จะเห็นได้ว่าบุญญสิกขา เป็นการฝึกฝนในเรื่องความดีหรือการฝึกหัดทำความดี หรือการทำให้คนเจริญงอกงามขึ้นในความดีต่างๆสำหรับคุณุหัตถ์ เพื่อความเจริญงอกงามมีความสุข ทั้งภายนอกและภายใน มีความสำคัญยิ่งเดียวกับบุญญกริยา 3 และจะพบว่าบุญญสิกขา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุ

1) การให้ทาน คือ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือ การเคลื่อนไหวร่างกายในการเตรียมสิ่งต่างๆ เพื่อการให้ทาน เป็นกิจกรรมที่พัฒนาทางร่างกาย ตรงกับ สุขสบาย ทานเป็นเครื่องส่งเสริมการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นไปด้วยดีมีระเบียบมั่นคงยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นก็เป็นการฝึกหัดขัดเกลาทางพฤติกรรมภายนอกทางกาย วาจา และใจ อารมณ์ จิตใจให้เจริญยิ่งขึ้นไปในคุณธรรม และความเอื้ออ้อมเบิกบานผ่องใส ด้วยกิจกรรมต่างๆ เล็กๆ น้อยๆ ให้ผู้สูงอายุได้เคลื่อนไหวและปฏิบัติที่สามารถทำให้ผู้สูงวัยเกิด สุขสนุก

2) การรักษาศีล คือการครองตนให้อยู่ในภาวะปกติ มีระเบียบในการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมสังคม หรือพูดให้ง่ายอีกอย่างหนึ่งว่า ได้แก่ ความมีวินัยและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมชีวิตและสังคมจะได้เรียบร้อยราบรื่นไม่สับสนวุ่นวาย โดยศีลที่เป็นพื้นฐานของฆราวาสได้แก่ ศีล 5 หรือเบญจศีล การรักษาความงามด้านศีลเป็นการพัฒนาด้านร่างกายทำให้ร่างกายงามเป็นแบบอย่างให้กับสังคม เป็นความสุขสว่างที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งทำให้ผู้รักษาศีลหรือมีศีลนั้นมีจิตใจที่ดี รู้รัก รู้ปล่อยวาง และมีเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจทำให้เกิดความสุขอีกหนึ่งประเภทคือ ความสุขสว่าง สุขสง่า เห็นคุณค่าและของตนและภูมิใจในตนเอง

3) การภาวนา แยกเป็นภาวนาในด้านสมาธิ และภาวนาในด้านปัญญา เป็นการฝึกอบรมหรือการพัฒนาให้เจริญงอกงามบริบูรณ์ การภาวนาในระดับที่เราต้องการ แยกเป็น 2 อย่าง คือ จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา การฝึกฝนทางจิตใจให้เกิดความฟุ้งซ่าน ฝึกฝนสมาธิ รู้จักปล่อยวาง มีหลักธรรมในการครองตน มีเหตุผล บริหารจิต เมื่อจิตใจเจริญร่างกายเจริญตาม เป็นผลให้เกิดความสุขอีกมิติหนึ่ง คือ สุขสงบ นั่นเอง

จากผลการศึกษาของพระราชนิพนธ์ วิสาระโท (2560) พบว่า ในคำสอนทางพระพุทธศาสนากับการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพมีความสุขที่แท้จริงเป็นสิ่งสำคัญได้สอนให้ปฏิบัติทางกายและจิตใจควบคู่กัน ไปอย่างพอดีตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา ในหลักภาวนา 4 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางกาย พัฒนาศีล พัฒนาจิตใจ พัฒนาความรู้ความเข้าใจให้สมบูรณ์พร้อมการวัดผล การพัฒนาตามหลักเกณฑ์ อาจใช้ วิธีตรวจสอบคุณสมบัติของบุคคลโดยหลักภาวจิต 4 ประการ คือ ภาวะกาย มีกายที่พัฒนาและภาวจิตศีล มีเสียงที่พัฒนาแล้ว และภาวะจิตปัญญามีปัญญาที่พัฒนาแล้วซึ่งผู้สูงอายุสามารถนำมาบูรณาการเพื่อสร้างความสุขในชีวิตได้โดยมีรูปแบบสำรวจ คือ สุขสบาย สุขสนุก สุขสง่า สุขสว่าง และสุขสงบ

ในขณะเดียวกันผลงานวิจัยของ อุทัยวรรณ สุกิมานิล (2563) พบว่า การเสริมสร้างสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต โดยการน้อมนำหลักการในพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการดูแลชีวิตบั้นปลายของผู้สูงอายุส่งผลให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่พบความทุกข์ สุขความสงบมีสันติสุข มีความสมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีงาม ตามคุณลักษณะ 4 ดี คือ ร่างกายดี พฤติกรรมดี จิตใจดี และปัญญาดี พระครูปฐม ภาวนาจารย์ ริ และคณะ (2562) พบว่า 1) กายภาวนาเป็นกระบวนการพัฒนากายให้มีสติรู้เท่าทันในทุกขณะเวลา มีความสำรวมแสดงพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ผ่านทางกายาจาของตนขณะ กิน ดู อยู่ ฟัง เดิน ยืน นั่ง นอน 2) ศีลภาวนา เป็น กระบวนการพัฒนา มีพฤติกรรมที่ดีงาม ตัวอยู่ในวินัย มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น 3) จิตภาวนา เป็นกระบวนการ พัฒนาจิตใจมีกำหนดสติตั้งมั่น แน่วแน่ พิจารณาเห็นจิตในจิตตามหลักจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพื่อให้จิตน้อมไปสู่กุศลจิต ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิตเป็นจิตที่ประกอบด้วย คุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม กุศลตามที่เจริญองงามภายในจิต และ 4) ปัญญาภาวนา เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา การอบรมพัฒนา ตนเองตามหลักจิตตภาวนา และปัญญาภาวนา จะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนา ปรีชา เชิงอารมณ์ แสดงออกด้านประพฤติกู้เกื้อกูลและสร้างสรรค์

3. สังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุในพหุวัฒนธรรม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมาก 3ด้าน คือ 1) ความสุขสง่า 2) ความสุขสงบ และ 3) ด้านสุขสว่างและอยู่ในระดับปานกลาง สองด้านคือ 1) ด้านสุขสบายและสองด้านสุขสนุกซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสิทธิพงศ์ สุนารีและคณะ (2561) ที่พบว่า ภาพความสุขของผู้สูงวัยโดยอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน ตามลำดับดังนี้ 1) ภาพความสุขมีดีสุขสง่า 2) ภาพความสุขในมิติสุขสงบ 3) ภาพความสุขในมิติสุขสร้าง 4) ภาพความสุขในมิติสุขสนุกและภาพความสุขในมิติสุขสบาย

จากผลการศึกษาวิจัยตัวแปรหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อสังคมสร้างสุขของผู้สูงอายุหำมิติโดยการสร้างสมการถดถอยพหุคูณ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อสังคม สร้างสุขของผู้สูงอายุ มี 3 ตัวแปรประกอบด้วย จิต,กายและสังคม ซึ่งงานวิจัยของ กุลธิดา ทองใหญ่ (2562) ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วยสามด้าน ได้แก่ ด้านร่างกายหรือกายภาพ ความต้องการด้านจิตใจ และความต้องการด้านสังคมผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิต ด้านสภาพร่างกายในระดับมาก รองลงมาคือด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านอารมณ์ ด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง ด้านสภาพความเป็นอยู่ และ ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม และสิทธิพงศ์ สุนทรและคณะ (2561) พบว่า

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคามโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการผันแปรในตัวแปรตาม ดังนี้ ปัจจัยสมรรถภาพทางจิตใจ ($x_2 \text{ Beta} = 0.39$), ปัจจัยความสัมพันธ์ในครอบครัว ($x_3 \text{ Beta} = 0.35$), ปัจจัยสังคมและเพื่อนฝูง ($x_7 \text{ Beta} = 0.35$), ปัจจัยการพัฒนาจิตใจ ($x_4 \text{ Beta} = 0.25$), ปัจจัยข้างนิยมนส่วนบุคคล ($x_9 \text{ Beta}$

= 0.23), ปัจจัยการรับรู้สภาวะสุขภาพของตนเอง ($x_1 \text{ Beta} = 0.23$), และปัจจัยการมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อสังคม ($x_6 \text{ Beta} = 0.19$)

1. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับ หลักบุญญสิกขา (ทาน ศีล ภาวนา) เพื่อให้สังคมสร้างสุขจากการสัมผัสกลุ่มผู้นำชุมชนและผู้เชี่ยวชาญซึ่งให้ความเห็นว่า

1) ศีล ผู้สูงอายุทุกคนควรยึดมั่นในการรักษาศีลให้ได้เพื่อเป็นแนวปฏิบัติตนให้เพื่อความสุกายสุขใจ

2) ภาวนา ผู้สูงอายุที่ต้องการความสงบสุขทางใจ ควรพึ่งเทศน์ฟังธรรมสวดมนต์ภาวนาทำสมาธิให้จิตใจแจ่มใสเบิกบานมีการผ่อนคลายทางอารมณ์

3) การทาน การทำบุญตักบาตรการทำบุญตามประเพณีต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

“การมีศีลและทำประจำใจโดยยึดหลักธรรมศัลป์ห้าฝึกปฏิบัติสวดมนต์ตามหลักไตรสรณคมน์ฝึกสมาธิก่อนนอนทำให้มีการผ่อนคลายอารมณ์”(ประจำ ศรีสมชัย)

“พาครอบครัวเข้าวัดทำบุญใส่บาตรฟังธรรมรักษาศีลสวดมนต์ภาวนาทุกวัน”(พรสวรรค์พรตอนก่อ)

“รักษาศีลห้าในการดำเนินชีวิตภาวนาทำจิตใจให้มีสติไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น”(ถนัดสุรเสียง)

2. สภาพและปัญหาการบูรณาการบุญญสิกขา กับพุทธศาสนา สังคมสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ

สภาพปัญหาที่สำคัญคือสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุมีความเสื่อมถอยไม่แข็งแรงเจ็บป่วยครั้งโรคต่างๆการถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังไม่มีคนดูแล

แนวทางการส่งเสริมผู้สูงอายุคือ 1) การส่งเสริมการดูแลสุขภาพการจัดกลุ่มเพื่อคอยดูแลช่วยเหลือ เช่น อสม. 2) การจัดกลุ่ม กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุเช่นกลุ่มนันทนาการการออกกำลังกาย การเรียนรู้ในการใช้ชีวิต 3) การจัดให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงการปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา การทำบุญตักบาตรสวดมนต์ ฟังเทศน์ ฟังธรรม ทำสมาธิภาวนา

“ผู้สูงอายุอยากไปทำบุญตามสภาพที่ต่างๆ ก็มีปัญหาด้านสุขภาพต้องอาศัยกลุ่มต่างๆ ในการร่วมกิจกรรม”(จิรนนท์ ธารไชย)

“พยายามให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันจัดนันทนาการสนุกสนานลดความเครียดมีการดูแลสุขภาพ”(ถนัด สุรเสียง)

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 4 รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่สำคัญ จึงขอนำมาอภิปรายดังนี้

1. พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง เมื่อได้ศึกษาการรับรู้ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงที่มีต่อพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต จะพบว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงให้ความสำคัญต่อความสุขทางด้านสังคม สุขทางด้านปัญญา สุขทางกาย และความสุขทางจิตตามลำดับ ดังจะเห็นว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะให้ความสำคัญกับการให้อภัยผู้อื่น ไม่ถือโทษโกรธเคือง มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว บุตรหลาน และได้รับการเอาใจใส่ที่ดีจากบุคคลในครอบครัว

สามารถรับรู้ความรู้สึกของตนเอง และสามารถจัดการเก็บสภาวะอารมณ์ของตนเองได้ดี มีความสงบสุขมากขึ้น มีความเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นในครอบครัว ได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะเจริญสติภาวนาอยู่เป็นประจำ และยังสามารถจดจำสิ่งต่างๆ ได้ดีและมีเหตุผลในการแสดงออก

มนุษย์ทุกรูปนามที่เกิดมาแล้วย่อมแสวงหาความสุขความเจริญก้าวหน้าตามการพัฒนาของชีวิตใน 4 ด้านคือ ด้านการพัฒนาร่างกาย ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงต้องพัฒนาร่างกายให้มีความแข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี สะอาด ปลอดภัย ได้รับอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ (เรียกว่า บุคคลผู้มีการเจริญแล้ว “ภาวิตกายบุคคล”) นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงต้องอยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี สังคมมีคุณภาพ มีคุณธรรม ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีการจัดการให้เกิดความสงบสุขจากบุคคลในสังคม (บุคคลผู้มีศีลเจริญแล้ว “ภาวิตศีลบุคคล”) ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจำเป็นอย่างยิ่งต้องปรับปรุงพัฒนาจิตใจให้มีสมาธิ มีเมตตากรุณา มีความสดชื่นเบิกบาน มีความสุข (บุคคลผู้มีจิตใจเจริญแล้ว “ภาวิตจิตบุคคล”) สุดท้าย ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง สามารถใช้ชีวิตอยู่กับความเป็นจริง ทั้งความรู้ ความเชื่อ ความคิดเห็นอย่างมีสติ (บุคคลผู้มีปัญญาเจริญ “ภาวิตปัญญาบุคคล”)

สอดคล้องกับข้อค้นพบของ พระมหาโยธิน โยธโก ที่กล่าวถึงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลักธรรมพระพุทธศาสนากับการพัฒนากาย (พัฒนาอินทรีย์ 5) การพัฒนาจิต (จิตภาวนา) และการประพัตติธรรมเพื่อแก้ปัญหาด้านสังคมในการอยู่ร่วมกัน และปัญหาด้านเศรษฐกิจ และรายได้ให้ผู้สูงอายุประพัตติปฏิบัติ เพื่อความดี ความถูกต้องทั้งกายและจิตใจ ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถอยู่ในสังคมได้เป็นปกติสามารถนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างมีความสุข และเหมาะสมกับตนเอง

มีความพร้อมในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ความสะอาด ความสะดวกสบาย สงบร่มรื่น การส่งเสริมสุขภาพทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพสังคม และสุขภาพจิตวิญญาณ โดยใช้กิจกรรม 5 ด้าน คือ การสวดมนต์และการปฏิบัติธรรม การส่งเสริมการพัฒนาภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณี การส่งเสริมอาชีพ และสร้างรายได้ การส่งเสริมการออมทรัพย์ และจัดสวัสดิการส่งเสริมกิจกรรมสันทนาการ และการออกกำลังกาย

นอกจากนี้ พระราชปริยัติวิมล (2564) นำเสนอรูปแบบการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุด้วยหลักไตรสิกขา และภาวนา 4 เป็นการดูแลทางด้านร่างกายและจิตใจให้สัมพันธ์เชื่อมโยงสมดุลอย่างปกติ ความสัมพันธ์ทางด้านร่างกาย (การพัฒนาด้านร่างกาย กายภาวนา) พัฒนาร่างกายให้สัมพันธ์กับทางกายภาพการรู้จักใช้อินทรีย์อย่างมีสติ การพัฒนาด้านสัมพันธ์ทางสังคม (ศีลภาวนา) เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้างมีทัศนคติที่ดี การปรับตัวภายนอก การปรับตัวภายใน การพัฒนาด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) เป็นการทำให้จิตใจให้เจริญองกาม ตีงาม เข้มแข็ง มีความสุขเบิกบาน และการพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) ผู้สูงอายุสามารถพิจารณาทุกสิ่งตามความเป็นจริง และส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาที่ดีได้ การฝึกอบรมการเจริญปัญญา เพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิดพิจารณาแก้ปัญหาด้วยปัญญา

โดยสรุปแล้วผู้วิจัยมีแนวความคิดพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงที่สอดคล้องกับการบูรณาการพุทธธรรมกับระบบดูแลสุขภาพพระยาวัยสำหรับผู้สูงอายุ (พระราชนิพนธ์ วิจารณ์, พ.ศ. 2560) ผู้สูงอายุต้องการการดูแลอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกันระหว่างการดูแลในครอบครัว สถาบัน และชุมชน หลักพุทธธรรมที่นำมาเป็นแนวคิด หรือหลักปฏิบัติที่เชื่อมโยงการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และถูกต้องตามกฎธรรมชา นำมาซึ่งประโยชน์สุขอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต

ด้านกายภาวนา คือความสุขสบาย (Health) การดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง ตอบสนองความต้องการทางกายภาพได้ตามสภาพที่เป็นอยู่ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียง มีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ ไม่ติดสิ่งเสพติด และความสุขสงบ (Recreation) มีวิถีชีวิตที่รื่นรมย์ สนุกสนานด้วยการทำกิจกรรมที่ทำให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่น แจ่มใส มีคุณภาพชีวิตที่ดี กิจกรรมเหล่านี้สามารถลดความเครียด ความเครียด และความวิตกกังวลได้

ด้านศีลภาวนา คือความสุขสง่า (Integrity) ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับนับถือตนเอง ให้กำลังใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

ด้านจิตภาวนา คือความสุขสว่าง (Cognition) ความสามารถด้านความจำ ความคิดอย่างมีเหตุผล การสื่อสาร การวางแผน และการแก้ไขปัญหา ความสามารถในการคิดแบบองค์รวม ทำความสามารถในการจัดการสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านปัญญาภาวนา คือความสุขสงบ (Peacefulness) ความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ ความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ และสามารถจัดการสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่อนคลายให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้ ปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

2. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง จากการศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง จะพบว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงนั้น ส่วนมากมีโรคประจำตัวอยู่แล้วตามช่วงวัยของตน เช่น ความดัน เบาหวาน โรคหัวใจ เก๊าท์ เป็นต้น เป็นต้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องพบแพทย์อยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ให้การดูแลพยาบาลเบื้องต้นอย่างสม่ำเสมอ และเมื่อเกิดภาวะเจ็บป่วยกะทันหันจนอยู่ในภาวะติดเตียง จึงมีความพอใจในคุณภาพชีวิตของตนเองอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับน้อย โดยเฉพาะความวิตกกังวลที่ตนเองเป็นภาระแก่คนอื่น และสังคม ความยากลำบากในการติดต่อสื่อสาร และยังไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ไม่มีรายได้ และมีความรู้สึกที่ตัวเองไร้ค่า อยู่อย่างเปล่าประโยชน์

หลังจากที่กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ได้เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ตลอดจนการสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีกำลังในการต่อสู้กับโรคต่างๆ ภาวะติดเตียง และสภาพชีวิตที่เป็นอยู่ ทำให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงสามารถปรับตัว ปรับสภาพจิตใจยอมรับความเป็นจริง และฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีการพัฒนาการโดยเฉพาะทางด้านร่างกายดีขึ้น สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ กินอาหารได้ บางคนสามารถเดินได้ พุดคุยได้เกือบเป็นปกติ เอกพล เคราเซ (2561) ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข สาเหตุ 2 ส่วนคือ ปัจจัยที่มาจากตัวผู้สูงอายุได้แก่ 1) การเตรียมตัวเข้าสู่วัยปลาย และวิธีการวางแผนตลอดชีวิต 2) การสร้างสุขภาพกายใจสังคมและจิตปัญญา และ 3) การ

สร้างความมั่นคงและปลอดภัย ปัจจัยภายนอกการเสริมสร้างระบบนิเวศทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ 1) การได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ครอบครัวชุมชน และสังคม 2) การอยู่ในสภาพแวดล้อมและมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม และ 3) การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ มีหลักสูตรและโปรแกรมการพัฒนา ดังนั้น ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงควรมีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ 1) การมีชีวิตอยู่อย่างภาคภูมิใจ 2) การมีสมรรถนะของร่างกายและมีสุขภาวะที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างร่างกายกับจิตใจ 3) การมีปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ และ 4) การได้เข้าร่วมและเข้าถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคม

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะพบว่าสภาพปัญหาสำคัญของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง นั้นได้แก่ ปัญหาการทำกิจวัตรประจำวัน การทำความสะอาดร่างกาย การรับประทานอาหาร สภาพร่างกายแปลกตาคับ ข้อต่างๆ ยึดติดเคลื่อนไหวลำบาก และที่สำคัญคือปัญหาการขับถ่าย ทั้งหนักและเบา และเมื่อสอบถามความต้องการผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง โดยเฉพาะความต้องการด้านสุขอนามัย ความสะอาดของที่อยู่อาศัยสภาพ อาภาสถ่ายเทสิ่งแวดล้อมที่ดี การได้รับประทานอาหารที่ถูก ลักษณะ มีประโยชน์ต่อร่างกาย การดูแลรักษาร่างกายการออกกำลังกาย และการได้นอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ อรพิมพ์ และทองสุข (2563) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมิ 6 ด้านคือ 1) ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี 2) ด้านสภาพร่างกายที่ดี มีการตรวจสุขภาพสม่ำเสมอ 3) ด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง เลือกทำในสิ่งที่ตนเองต้องการในชีวิตประจำวัน 4) ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม มีกิจกรรมร่วมกับบุคคลอื่นๆและได้รับการยอมรับ 5) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งในครอบครัวและเพื่อนบ้าน และ 6) ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี ควบคุมอารมณ์ตนเองมีความสุขกับสิ่งรอบข้างร่าเริงแจ่มใส และการผลการวิจัย นัสมล บุตรวิเศษ และอุปภิษฐา อินทรลาด (2564) ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่ง ผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 4 ด้านคือ 1) ด้านร่างกายมี 3 ปัจจัยคือ 1) ความแข็งแรงของร่าง 2) พละ กำลังที่จะทำสิ่งต่างๆในแต่ละวัน 3) การเปลี่ยนแปลงของร่างกาย 2 ด้านจิตใจมี 3 ปัจจัยคือ 1) มีสมาธิในการทำงาน 2) ความรู้สึกเหงา สิ้นหวัง วิตกกังวล 3) ความพอใจที่สามารถทำสิ่งต่างๆในแต่ละวัน 3 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมี 4 ปัจจัยคือ 1) ความพึงพอใจที่ได้ผูกมิตรกับคนอื่น 2) การไปไหนมาไหนด้วยตนเอง 3) ความพอใจกับการช่วยเหลือจากคนอื่นและ 4) ความพอใจกับการช่วยเหลือจากหน่วยงานท้องถิ่น และ 4 ด้านสภาพแวดล้อมมี 1 ปัจจัย คือชีวิตความเป็นอยู่โดยภาพรวมที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมรอบๆ บ้าน

3. รูปแบบการพัฒนา พุทธะบูรณาการสังคมอุดมจิต ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงในจังหวัดขอนแก่น

ความสัมพันธ์และ สมการทำนาย คุณภาพชีวิตกับพุทธะบูรณาการสังคมอุดมจิต ของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะพบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง มีความสัมพันธ์เชิงบวก กับพุทธะบูรณาการสังคมอุดมจิต อยู่ในระดับสูง ($r = 0.875^{**}$) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับสูง 3 ด้านคือ ด้านสุขภาวะทางจิต ($r = 0.847^{**}$) ด้านสุขภาวะทางปัญญา ($r = 0.836^{**}$) และด้านสุขภาวะทางสังคม ($r = 0.718^{**}$) และจากการสร้างสมการทำนายโดยใช้วิธีการ ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนก็พบว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงผันแปรไปในทิศทางเดียวกันกับด้านสุขภาวะทางจิต และด้านสุขภาวะทางปัญญาโดยมีอำนาจการทำนายได้ถึงร้อยละ 80.10 % แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงนั้น ด้านสุขภาวะทางจิตมี ความสำคัญมาก สาเหตุสำคัญมาจากผู้สูงอายุ

ที่มีภาวะติดเตียงในช่วงแรกจะมีภาวะเครียดซึมเศร้าจิตใจหดหู่ไม่พูดจากับใครเก็บตัวอยู่คนเดียว ไม่กินอาหาร มีแต่ความรู้สึกว่าตนเองเป็นภาระแก่คนอื่น และอยากตาย ปล่อยให้พินัย กับสภาพแบบนี้จากข้อสรุปของ อัมพรพรรณ อีรานูช และคณะ (2552) ผู้สูงอายุติดเตียงจะเกิดความเครียดซึ่งในแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไปด้วยความเครียดจะเพิ่มขึ้นตามความสามารถในการทำหน้าที่ และภาวะพึ่งพิง การเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่สภาวะเศรษฐกิจ อาการที่แย่ง ผู้สูงอายุติดเตียงบางรายมีอาการเปลี่ยนแปลงง่าย ควบคุมตนเองไม่ได้มีความอดทนต่อความ เครียดน้อยลง การเผชิญความเครียดของผู้สูงอายุติดเตียงจะเป็นแบบใดขึ้นอยู่กับโลกและภาวะ คุกคามของโลก ผู้สูงอายุติดเตียงจึงจำเป็นต้องได้รับการประเมินและการดูแลด้านจิตใจ โดยได้รับความช่วยเหลือให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตและบทบาทหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไป ได้รับการกระตุ้น และให้กำลังใจในการทำกิจกรรมต่างๆมีการสื่อสารกับคนอื่น ๆ พร้อมทั้งได้รับข้อมูลต่างๆเพิ่มเติมตามความต้องการ จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงพบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านได้เข้ามาดูแลช่วยเหลือในด้านต่างๆ รวมทั้งการให้กำลังใจ การพูดคุยและชี้แจง ให้เห็นถึงภาวะการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และการทำกิจกรรมต่างๆ ที่จะช่วยให้ร่างกายสามารถฟื้นฟูขึ้นมาได้ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มาให้และคอยให้คำแนะนำต่างๆ ทำให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงมีขวัญกำลังใจดีขึ้นและสามารถพัฒนาร่างกายให้กลับมา ทำกิจวัตรประจำวันได้หรือบางคนก็สามารถเดินได้พูดจาสื่อสารได้และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของอุทัยวรรณ สุกิจมานิล (2020) ที่ นำเสนอแนวคิดการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุภายใต้พุทธวิธี ที่ 3 สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงโดยเฉพาะการดูแลสุขภาพจิต และสุขภาวะทางอารมณ์ดังนี้ ด้านการดูแลสุขภาพจิตใจมี 2 แนวทางคือ 1) การควบคุมจิต การฝึก การเดิน นั่ง ยืน รับประทานอาหารโดยมีสติรู้ตัว ทำจิตใจให้เยือกเย็น การฝึกคิดหาเหตุผล 2)การฝึกคิดเชิงบวก เป็นการเจริญจิต พัฒนาจิต อบรมจิตของตนเอง หมั่นเจริญสติให้กำลังใจตนเอง เมตตา กรุณาต่อตนเองด้วยการคิดบวก พัฒนาจิตมองหาความดีงาม มุมมองทางบวก ด้านการดูแลสุขภาพอารมณ์มี 3 วิธีคือ 1) การแสดงออกทางอารมณ์ ต้องสร้างอารมณ์ขันทำจิตใจให้ผ่อนคลาย ปรับกระบวนการคิด ด้วยการรักษาศีล 5 ไม่ให้บกพร่อง ให้เกิดความบริสุทธิ์กายวาจาใจ ทำให้มีความสุขสบายใจมีความมั่นคงทางอารมณ์ 2) ควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ต่อผู้อื่น อดทนยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น ใช้หลักพรหมวิหาร 4 3) รับรู้คุณค่าของตนเองด้วยจิตภาวนาฝึกจิตภาวนาพิจารณาการกระทำของตนเองมีคุณค่าพิจารณา โอกาสที่จะได้สร้างประโยชน์แก่ผู้อื่น เห็นความสำคัญของชีวิตตนเอง

รูปแบบการพัฒนาพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงเป็นรูปแบบเชิงกระบวนการ (Systematic Model) ทำให้ เห็นภาพรวมของการ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง อย่างเป็นระบบทั้งปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วยปัจจัยภายในคือ ปัจจัยสุขภาวะของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง และปัจจัยภายนอกคือ ปัจจัยที่มีส่วนร่วมสนับสนุนในการพัฒนาร่างกายและการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง ด้านกระบวนการ (Process) คือพุทธบูรณาการสังคมอุดมจิต 4 ด้านคือ ด้านสุขภาวะทางจิต ด้านสุขภาวะทางปัญญา ด้านสุขภาวะทางสังคม และด้านสุขภาวะทางกายตามลำดับ ส่วนด้านผลลัพธ์ (Output) คือ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงที่ดีขึ้น เมื่อผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงได้รับการจัดการเสริมสร้างและพัฒนาปัจจัยสุขภาวะของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงทั้งปัจจัยภายในและ ภายนอกให้มีความพร้อมและ

เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะส่งผลให้ พุทธบูรณาการสังคมอุดมจิตทั้ง 4 ด้าน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกพล เคราเซ ที่พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับเงื่อนไข สาเหตุสองส่วนคือ ปัจจัยที่มาจากตัวผู้สูงอายุคือ หนึ่งการเตรียมตัวเข้าสู่วัยปลาย และวิธีการวางแผนตลอดชีวิต สอง การสร้างสุขภาพกาย ในสังคม จิต และปัญญา 3 การสร้างความมั่นคงและปลอดภัย ปัจจัยภายนอกการส่งเสริม ระบบนิเวศทางสังคมและ วัฒนธรรม คือ หนึ่ง การได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้แก่ครอบครัวชุมชนสังคม สอง กัน อยู่ในสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม สาม การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ แล้วผู้วิจัยได้พิจารณาตัวแปรการดูแลผู้สูงอายุ แบบบูรณาการ (FC 4 Par) ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ รัถ ยานภิศ รัชตะววรรณ และเบญจวรรณ ถนอมชยธวัช (2020) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะติดเตียงจะขึ้นอยู่กับ

1. ความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strength: F) ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ครอบครัว การรับ ประทานอาหารและยา รักษาสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล การจัดการ สิ่งแวดล้อม ให้ได้รับความสะดวกสบายและปลอดภัยค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ค่ารักษาพยาบาลการ แก้ปัญหา การเจ็บป่วยการรับการรักษาอย่างต่อเนื่องรวมถึงการเป็นเพื่อนคุย ปกปักรักษาหรือ ครอบครัว ต้องมีความพร้อมด้านบุคคลเศรษฐกิจความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง

2. ศักยภาพของชุมชน (Community Capacity: C) อำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในองค์กร ชุมชน ไม่ว่าจะเป็น องค์กรปกครองท้องถิ่น อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ชุมชนผู้สูงอายุและผู้นำ ชุมชน

3. การมีส่วนร่วม 4 มิติ (Four Participation: 4P) การมีส่วนร่วมในมิติของบุคลากร งบประมาณ อุปกรณ์ของใช้จำเป็นในการ ดำเนินชีวิต ภายใต้การบริหารจัดการที่สอดคล้องเป็นหนึ่ง เดียว โดยมีเป้าหมาย ร่วมกันคือการปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุของแต่ละ ภาคส่วนอยากเป็น รูปธรรม

4. การวางข้อกำหนด ระเบียบแนวปฏิบัติและบทบาทหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุ (Aging Regulation (Ar) ดังที่พระราชบัญญัติ (2564) ได้ศึกษาวิจัยการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการ สร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเป็นการดูแลด้านร่างกายและจิตใจสัมพันธ์เชื่อมโยงสมดุลอย่างปกติ ความสัมพันธ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจะขาดด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ แนวทาง เสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุได้แก่ 1) การพัฒนาด้านร่างกาย (กายภาพ) การพัฒนาด้านร่างกายให้ สัมพันธ์กับทางกายภาพ การรู้จักใช้อินทรีย์อย่างมีสติ 2) การพัฒนาด้านสัมพันธ์ภาพทางสังคม (ศีล ภาวนา) เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคล รอบข้าง มีทัศนคติที่ดี การปรับตัวภายนอก และการปรับตัวภายใน 3) การพัฒนาด้านจิตใจ (จิต ภาวนา) เป็นการทำให้จิตใจให้เจริญองงาม มีความเข้มแข็ง มีความสุขเบิกบาน และ 4) การพัฒนาด้าน ปัญญา (ปัญญาภาวนา) ช่วยให้บุคคลสามารถพิจารณาทุกสิ่งตามความเป็นจริง และส่งผลให้เกิดการ แก้ปัญหาที่ดีได้ การฝึกอบรมการเจริญปัญญาเพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด พิจารณาแก้ปัญหาด้วยปัญญา นอกจากนี้งานวิจัยของ สายพิน ปันทอง (2565) นำเสนอองค์ประกอบ ความจำเป็นพื้นฐานของผู้สูงอายุ 1) ด้านความต้องการสุขอนามัย ได้แก่ 1) ความต้องการที่อยู่อาศัยที่ สะอาด อากาศดี สิ่งแวดล้อมดี ความต้องการอาหารที่ถูกต้องลักษณะ การบำรุงรักษาร่างกาย การออก

กำลังกาย การพักผ่อนนอนหลับอย่างเพียงพอ 2) ความต้องการด้านอารมณ์ และจิตใจ ได้แก่ ความต้องการแสดงออกทางอารมณ์ที่ตอบสนองความต้องการของจิตใจ ความคิดและเหตุผลของตนเอง ความพึงพอใจที่สอดคล้องกับความสนใจของตนเอง 3) ความต้องการมีส่วนร่วม และความเคารพนับถือจากสมาชิกในครอบครัว ในชุมชน และสังคม 4) ความต้องการความช่วยเหลือด้านการพยาบาล การตรวจสุขภาพ เป็นต้น

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 5 กลยุทธ์การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

จากการวิจัย มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม รองลงมาคือด้านคุณภาพ และคุณธรรม และด้านครอบครัว/ชุมชนพัฒนา ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านความสุข และพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านปียาจา รองลงมาคือด้านทาน และด้านสมานัตตตา ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านอัตถจริยา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง อันเกิดจากปัญหาต่าง ๆ เช่นด้านความเป็นอยู่ ด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบกับผู้สูงวัย และส่งผลเสียกับสภาวะสังคมอุดมสุข ดังนั้นแนวทางการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่จะพยายามเปลี่ยนแปลงความคิด ทศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยร่วมมือกันพัฒนาให้ชุมชนของตนเองเป็นชุมชนที่ดี สร้างความรู้สึกรักและผูกพันต่อชุมชนตนเอง เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปยังประชาชน โดยผ่านกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนและกระบวนการรวมกลุ่มเป็นสำคัญ เพราะพลังสำคัญที่จะบันดาลให้การพัฒนาบรรลุผลสำเร็จนั้นอยู่ที่ตัวประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต. 2552: 178-180) ได้ระบุถึงองค์ประกอบในการพัฒนาหากมี 3 องค์ประกอบนี้แล้วจะทำให้กระบวนการมีการพัฒนาที่สมบูรณ์ขึ้น ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 มีดังนี้ 1. สิ่งแวดล้อม (environment) ซึ่งมีปัญหาจากปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ประชากร (population) ความร่อยหรอของทรัพยากรหรือการใช้ของดีของโลกให้หมดไป (depletion) เรื่องมลภาวะหรือการระบายของเสียใส่ให้แก่โลก (pollution) หากเราแก้ไขสิ่งเหล่านี้ด้วยฐานความคิดใหม่ วิธีการจัดการที่เปลี่ยนแปลงไป จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ปัญหาได้จริง 2. การพัฒนา (development) คือการพัฒนา ซึ่งหมายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ (economic development) ซึ่งมีองค์ประกอบในการพัฒนา 3 อย่างตามเดิมคือ 2.1 วิทยาศาสตร์ 2.2 เทคโนโลยี 2.3 พฤติกรรมเศรษฐกิจ ในการผลิต การบริโภค และการแจกจ่ายกระจายรายได้ เป็นต้น ปัญหาการพัฒนาในด้านนี้เป็นตัวการทำให้เกิดปัญหาในข้อที่ 1 สิ่งแวดล้อม (environment) หากปล่อยไว้จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่โลก จึงจะต้องปรับเปลี่ยนใหม่ให้การปฏิบัติในเรื่องเหล่านี้ไม่จะเป็นการใช้ประโยชน์ก่ติ การแก้ปัญหาจากปัจจัยเหล่านี้ก่ติ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ก่ติ เช่น การดำเนินมาตรการในการอนุรักษ์ (conservation) เป็นไปตามรากฐานความคิดใหม่ ซึ่งจะได้สำเร็จได้ ก็ต้องมีปัจจัยในองค์ประกอบข้อที่ 3 (ข้อต่อไป) เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนานั้น 3. การพัฒนามนุษย์ (human development)

ซึ่งต้องมีการพัฒนาให้ครบ 3 ด้านคือ 3.1 ด้านพฤติกรรมและวิถีชีวิต ตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นระดับที่ปรากฏตัวของการแก้ปัญหา 3.2 ด้านจิตใจ เช่น พัฒนาคุณธรรม ความเข้มแข็งมั่นคงของ จิตใจ และสภาพจิตใจที่ดีงาม รวมทั้งความสุข 3.3 ด้านปัญญา หรือปรีชาญาณ คือความรู้ความเข้าใจ ต่าง ๆ รวมทั้งแนวความคิด ทศนคติ และค่านิยม สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิทธิพร สุนทร วัชรินทร์ สุทธิชัย และพงษ์ศักดิ์ ชิมมอนด์ส (2561 : ข-ค) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบความสุขของผู้สูงวัยใน จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่า สภาพความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคามโดยรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายมิติพบว่า อยู่ในระดับมากจำนวน 2 มิติ และอยู่ในระดับปาน กลาง จำนวน 3 มิติ โดยเรียงลำดับมิติที่มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ สภาพความสุขในมิติสุข สง่า สภาพความสุขในมิติสุขสงบ สภาพความสุขในมิติสุขสว่าง สภาพความสุขในมิติสุขสนุก และมิติ สุดท้ายได้แก่ สภาพความสุขในมิติสุขสบาย ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิพงศ์ บุญผดุง (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตาม หลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1) ผลการวิจัย พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ใน ระดับค่อนข้างมาก โดยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านการรวมกลุ่ม ทางสังคม ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี และด้านสภาพร่างกายที่ดี ตามลำดับ ในขณะที่ด้านสภาพความ เป็นอยู่ที่ดี และด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีระดับคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง ไม่สอดคล้องกับ งานวิจัยของ วลัยชา สุพรรณธริกา (2555 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สังคมอุดมสุขที่ยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า ด้านสุขภาพอนามัยของมนุษย์สมาชิกชุมชนมีสุขภาพที่ดีทั้งทางกายทางใจ กล่าวคือ มีร่างกายที่แข็งแรง ได้รับปัจจัย 4 ที่ครบถ้วน อุดมสมบูรณ์ มีความเป็นอยู่กินใช้แบบไร้สารพิษ มี บริการด้านสุขภาพ การรักษาพยาบาลแก่สมาชิกทุกคน และสมาชิกชุมชนมีสุขภาพจิตที่ดี ไม่มีภาวะ เครียด เอื้อเพื่อเสียสละเพื่อผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม

2. ผลการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก รายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านความ เหมาะสม รองลงมาคือด้านความถูกต้อง และด้านความเป็นไปได้ ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ทั้งนี้เนื่องมาจากกระบวนการสร้างกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคม อุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด มีขั้นตอนที่ชัดเจน โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก และ TOWS matrix ด้าน องค์ประกอบของชุมชนนักปฏิบัติ เพื่อหาแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคม อุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด โดยในขั้นตอนที่ 1 จะมีรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้ เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ที่สอดคล้องกับการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคม อุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 2 กลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ จากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้แบบประเมิน กลยุทธ์การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงวัยจังหวัดร้อยเอ็ด สอดคล้องกับแนวคิดของ สาโรจน์ โอพิทักษ์ชิน (2550 : 4) ได้กล่าวว่า กลยุทธ์เป็นเรื่องของความคิด (ideas) แผนงาน (plans) และการปฏิบัติ (actions) ต่างๆ ที่บริษัทนำมาใช้เพื่อให้เกิดความสำเร็จเหนือคู่แข่ง ทั้งนี้ความ ได้เปรียบทางการแข่งขันมาจากความสามารถของกิจการที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้เด่นชัดมากกว่า

หรือมีประสิทธิภาพเหนือกว่าคู่แข่ง โดยแผนแม่บทหรือแผนปฏิบัติการหลักที่สำคัญขององค์การ ซึ่งองค์การใช้เป็นตัวกำหนดทิศทางการดำเนินงานในระยะยาว และใช้เพื่อเป็นแนวทางการใช้ทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และทำให้กิจการได้เปรียบในการแข่งขันซึ่งการบริหารกลยุทธ์ เป็นศิลป์ และศาสตร์ของการกำหนดกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการประเมิน กลยุทธ์เกี่ยวกับความสามารถเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การโดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1. การกำหนดกลยุทธ์ (strategic formulation) รวมถึงการพัฒนาวิสัยทัศน์ พันธกิจ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก และภายใน การกำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาว การกำหนดทางเลือกกลยุทธ์ และการเลือกกลยุทธ์ 2. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (strategic implementation) 3. การประเมิน และควบคุมกลยุทธ์ (evaluation and control) ใกล้เคียงกับการบริหารกลยุทธ์ว่าเป็นศาสตร์ และศิลป์ของการสร้างกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการประเมินกลยุทธ์เพื่อให้องค์การสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์บางครั้งคำว่า การบริหารกลยุทธ์ใช้เพื่ออ้างถึงการสร้างกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการประเมินกลยุทธ์ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิลปสวย ระวีแสงสุรีย์ (2560 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพการดูแลผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานครเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาสำคัญที่ผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานครต้องเผชิญ คือ ปัญหาด้านรายได้ และขาดผู้ดูแลในการทำกิจวัตรประจำวัน จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพ การดูแลผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานคร คือ ยุทธศาสตร์ “สร้างความมั่นคงทางรายได้และการดูแลผู้สูงอายุ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน” โดยมีมาตรการและโครงการนำร่อง ดังนี้มาตรการที่ 1 มาตรการสร้างคุณค่าให้ผู้สูงอายุได้แก่ “โครงการจัดตั้งศูนย์ทรัพยากรมนุษย์ผู้สูงอายุ” มาตรการที่ 2 มาตรการสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุได้แก่ “โครงการวิสาหกิจสูงวัยในชุมชน” มาตรการที่ 3 การสร้างเครือข่ายการดูแล ได้แก่ “โครงการเครือข่ายการดูแลผู้สูงวัย” ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามยุทธศาสตร์ มาตรการดังกล่าวข้างต้น ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาบุคลากรในด้านผู้สูงอายุไปพร้อม ๆ กันด้วยโดยเฉพาะการให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ และความรู้เรื่องการประกอบวิสาหกิจ และการตลาด ทั้งนี้เพื่อให้สามารถให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุในการสร้างงานและสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุได้อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ

โครงการวิจัยย่อยเรื่องที่ 6 การพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้สูงวัยแห่งอนาคตจากการวิจัย มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

จากผลการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Study) ผู้วิจัยพบว่า พุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อการเสริมสร้างวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ทิฐุธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประกอบด้วย 1) อุฏฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร) 2) อารักขสัมปทา (การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด) 3) กัลยาณมิตตตา (คบคนดีเป็นมิตร) และ 4) สมชีวิตตา (เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์) นำมาประยุกต์ใช้กับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เกี่ยวกับประโยชน์ปัจจุบันในการดำเนินชีวิต และการทำงานให้กับวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต และการบริหารงานวิสาหกิจ

ชุมชน สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความเห็นว่า หลักพุทธธรรมทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์สารธนำมาประยุกต์กับวิถีชีวิตของตนเองและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านสมาชิวิตา คือการเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ รองลงมาคือ ด้านอารักขสัมปทา รู้จักรักษาทรัพย์และการประหยัด ด้านกัลยาณมิตรตตา การคบคนดีเป็นมิตร และด้านอุฏฐานสัมปทา ความขยันหมั่นเพียร ดังเช่น งานวิจัยพระครูญาณปริชา (นพตล ตปสีโล) (2564) บทคัดย่อ การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ 1) ด้านอุฏฐานสัมปทา ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความขยัน และมีรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่เป็นระเบียบ มีปัญญาเครื่องสอดส่องท่าหลายอย่าง จนเกิดความชำนาญในงานที่ทำให้การงานนั้นประสบความสำเร็จได้ง่ายโดยไม่เครียด 2) ด้านอารักขสัมปทา ประชาชนในพื้นที่ส่วนมากรู้จักการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ด้วยจากการรู้จักคุณค่าของสิ่งของ ข้าวของต่าง ๆ รู้ว่าอะไรคือสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต อะไรคือสิ่งที่มีความอยาก 3) ด้านกัลยาณมิตร ประชาชนส่วนมากมีความเข้าใจการคบคนดี ไม่คบคนชั่ว การดำรงตน เจริญ สันทนา กับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้นด้วยการใช้คำพูดที่เป็นมิตร มีสมาจารบริสุทธิ์ เป็นคนมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และ 4) ด้านสมาชิวิตา มีการอยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ผิดเคืองนัก รู้จักใช้จ่ายของเราจักต้องไม่เหนื่อรายได้

ดังนั้น สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เมื่อได้มีหลักธรรมหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์มาใช้ในการประพฤติปฏิบัติ การทำงานในวิสาหกิจชุมชน มีความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงานมุ่งมั่นในการทำงานให้กับวิสาหกิจชุมชน ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ตลอดจนใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงาน (อุฏฐานสัมปทา ความขยันหมั่นเพียร) การประหยัดอดออมแม้มีรายได้ น้อย ขยันทำงาน สร้างผลผลิตให้แก่กลุ่มวิสาหกิจ จัดจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ รู้จักลดต้นทุนการผลิต ใช้วัสดุที่มีคุณภาพประหยัดงบประมาณ (อารักขสัมปทา รู้จักรักษาทรัพย์และการประหยัด) เลือกทำงานกับคนที่ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีเพื่อนร่วมงานในวิสาหกิจชุมชนที่ดี ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย (กัลยาณมิตรตตา การคบคนเป็นมิตร) รู้จักใช้จ่าย เห็นคุณค่าของเงิน เลือกซื้อของที่จำเป็นและใช้อย่างคุ้มค่า จัดทำงบดุล ให้รายรับอยู่เหนือรายจ่าย จัดให้มีเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างสม่ำเสมอ (สมาชิวิตา ด้านการเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จากผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญในการสร้างเครือข่าย เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน นั้น 1) สมาชิกหรือผู้ร่วมงานในวิสาหกิจชุมชน จะต้องมีความสุขในการทำงาน มีความภูมิใจในอาชีพของตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ และมุ่งมั่นที่จะทำงานนั้น ให้เสร็จผลสำเร็จ รวมทั้งการมีเพื่อนร่วมงานที่ดีอีกด้วย 2) ความเป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นคนใฝ่รู้ รู้จักตนเอง มีความซื่อสัตย์เสียสละ มีสมาธิในการทำงานและยึดมั่นหลักธรรมที่มี ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 3) พยายามสร้างเครือข่ายการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ และสร้างเป็นเครือข่ายพุทธวิถีสังคมอุดมคติ สามารถใช้สื่อโซเชียลมีเดียในการส่งเสริมและสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ 4) มุ่งมั่นในการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้คำแนะนำและเชิญชวนให้บุคคลเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาและส่งเสริมต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน จัดให้มีอาคารสถานที่อยู่อาศัยในสภาพและบรรยากาศที่เหมาะสมต่อการดำเนินกิจการ การจัดระเบียบการผลิตและการจัดจำหน่ายสินค้าอย่างมีคุณภาพ

งานวิจัยของจริธรณ์ มีศรี (2563 : บทคัดย่อ) กลุ่มประสบความสำเร็จเพราะการมีผู้นำที่ดี มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ และการร่วมมือกันของสมาชิกทุกคนในการดำเนินงาน มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม และมีความรับผิดชอบร่วมกัน สอดคล้องกับชมภูณัฐ หุ่นาค และคณะ (2563 : บทคัดย่อ) พบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชนด้านการบริหารกลุ่ม มีผู้นำที่ดีมีความเสียสละ มุ่งมั่น มีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะด้าน ด้านแรงงาน สมาชิกกลุ่มมีทักษะ ความเชี่ยวชาญ มีทัศนคติที่ดี รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน สำหรับปัญหาอุปสรรค ด้านการตลาด สถานที่ไม่สวยงาม ไม่โดดเด่น ไม่มีเอกลักษณ์ ไม่มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยในกระบวนการผลิต สอดคล้องกับ ทศน์ชัย ศิริวรรณ (2564) พบว่า การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้านความแนบแน่นของสมาชิก มีความเข้าใจกัน สนับสนุนซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรม การเคารพความคิดเห็น ความเต็มใจ และความช่วยเหลือในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใหม่ ๆ มีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของไพศาล มุ่งสมศรี และคณะ (2556) ได้ศึกษารูปแบบการที่ประสบความสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตสมุนไพรพบว่า ความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 8 ด้าน คือ 1) การจัดการซื้อและการผลิต 2) ด้านการปฏิบัติการ 3) ด้านการจัดส่งสินค้า 4) ด้านการตลาดและการขาย 5) ด้านการบัญชีและการเงิน 6) ด้านการจัดการกองทุนชุมชน 7) ด้านข่าวสารและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 8) ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และรูปแบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 4 ด้าน คือ 1) ด้านการเงินการบริหารการเงินการจัดหาแหล่งเงินทุน การให้ความร่วมมือแบบกลุ่ม 2) ด้านผู้บริหาร เห็นความพึงพอใจของสมาชิกเครือข่ายการประสานงานเพื่อให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมายตาม 3) ด้านกระบวนการบริหารจัดการภายในการบริหาร ระบบบัญชี การประชาสัมพันธ์ และการติดต่อสื่อสารและ 4) ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะให้แก่สมาชิก

2. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ที่นำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ว่าด้วย กัลยาณมิตตตา คือ การคบคนดีเป็นมิตร ไม่คบคนชั่ว เลือกทำงานกับคนที่ซื่อสัตย์ สุจริต ขยันหมั่นเพียร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นำพาไปในทางที่เสื่อมเสีย ก็จะส่งผลให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความสุขในการทำงาน มีความภูมิใจในการทำงาน มีความคิดริเริ่มงานใหม่ ๆ และมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้กัลยาณมิตตตา ยังช่วยส่งเสริมกิจการของวิสาหกิจชุมชน และการมีส่วนร่วม ใน

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และการส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีคุณธรรมจริยธรรม ซื่อสัตย์ ต่อตนเอง ต่ออาชีพ และต่อเพื่อนร่วมงาน การใฝ่รู้อยู่เสมอ เสียสละเพื่อส่วนรวม

ทฤษฎีนี้มีกัตถประโยชน์ ว่าด้วย ภูมูฐานสัมปทา คือ ความขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นในการทำงาน ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ กับการปฏิบัติงาน ใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จะส่งผลให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอยู่ในความ สมดุลของสิ่งแวดล้อมในการทำงาน มีการจัดสภาพร้านค้าที่ดี สถานที่สะอาดปลอดภัย สภาพอากาศที่ ดี สถานที่ตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีความเหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการสร้างเครือข่ายการทำงาน ร่วมกันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ สามารถนำสื่อโซเซียลมีเดีย เข้ามาใช้ในการสร้างเครือข่าย วิสาหกิจชุมชน

เมื่อนำปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มาสร้างสมการถดถอย พหุคูณ เพื่อทำนายตัวแปรที่มีผลโดยตรง ปรากฏว่า ได้ตัวแปรที่สำคัญ 3 ตัวแปร คือ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม ($b = 0.342$) 2) ด้านการสร้างเครือข่าย ($b = 0.294$) 3) ด้านการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน ($b = 0.252$) และในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยก็ทำพหุวิธีชีวิตสังคมอุดมคติเพื่อเสริมสร้างวิสาหกิจ ชุมชน มาสร้างสมการถดถอยพหุคูณเพื่อทำนายตัวแปรที่ส่งผลโดยตรง ปรากฏว่า ได้ตัวแปรที่สำคัญ 3 ตัวแปร คือ 1) อารักขสัมปทา การรู้จักรักษาทรัพย์และการประหยัด ($b = 0.348$) 2) ภูมูฐาน สัมปทา ความขยันหมั่นเพียร ($b = 0.265$) และ 3) กัลยาณมิตตตา การคบคนดีเป็นมิตร ($b = 0.248$)

จากผลการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมวิสาหกิจ ในชุมชนกับพหุวิธีชีวิตสังคมอุดมคตินั้นแม้ว่าจะมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับน้อยก็ตามก็แสดง ให้เห็นว่าการนำพระพุทธานุสาสนา มาประยุกต์ใช้เป็นหลักในการบริหารจัดการก็จะส่งผลต่อ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังผลงานวิจัยของพระ มหาวันนา ปัญญาทิโป (คำเคน) (2562) ที่ได้นำหลักพระพุทธเศรษฐศาสตร์ กับหลักเกษตรเชิงพุทธ โดยใช้หลักทฤษฎีนี้มีกัตถประโยชน์ ที่แก้ปัญหาเพื่อการใชีวิตอย่างเป็นสุขบนหลักพื้นฐาน 4 ประการ คือ 1) ภูมูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพสุจริต 2) อา รักขสัมปทา พึ่งพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์และผลผลิตที่หามาได้ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย ไป 3) กัลยาณมิตตตา รู้จักคบคนดีเป็นมิตร พบแต่ผู้มีความดีงาม และ 4) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่ที่ เหมาะสม รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดีและสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lieu thuong (2560) ที่พบว่า ในด้านความขยันหมั่นเพียร (ภูมูฐานสัมปทา) มีความขยันหมั่นเพียรในการ ทำกิจการงาน ทำงานทุกอย่างมีเป้าหมายและตั้งใจทำสุดความสามารถตน มีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ตลอดเวลา มีความรับผิดชอบต่อการหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ด้านการรักษา ทรัพย์ (อารักขสัมปทา) รู้จักรักษาภาระหน้าที่การงานไม่ให้เสื่อมเสีย รู้จักใช้ทุนถนอมเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ เก็บข้าวของไว้ในที่มั่นคง เก็บรักษาทรัพย์สินที่หามาได้และบริหารการใช้จ่ายอย่างมี เหตุผล ด้านคบหาคนดีเป็นมิตร (กัลยาณมิตตตา) ยกย่องและสรรเสริญคนที่ดี มีศีลธรรม สามารถ พึ่งพาอาศัยได้เวลาเดือดร้อน ร่วมทุกข์ร่วมสุข ด้านเรียงชีวิตแต่พอดี (สมชีวิตา) ควบคุมการใช้จ่ายให้ เป็นไปพอเหมาะพอดีใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ เก็บออมรักษาไว้ในภายภาคหน้า

การกำหนดแนวทาง หรือวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และแนวทางปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การสร้างเครือข่ายพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ สร้างความศรัทธาเลื่อมใส สร้างจิตสำนึก ต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความเข้าใจในพุทธวิถีและการปรับปรุงแบบ การดำเนินชีวิต และการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้นำทางพระพุทธศาสนา ผู้นำชุมชนและประชาชน ในวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชน 1) มีการทำงานอย่างมีความสุข มุ่งมั่นทำงานให้ สำเร็จตามเป้าหมาย 2) มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม และมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น 3) การ ปรับตัวและสามารถทำงานร่วมกันกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี 4) การใช้สื่อและโซเชียลมีเดียเป็นแนวทางใน การปฏิบัติงาน 5) สร้างสังคมเอื้ออาทรยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง 6) การ ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้เข้าใจและเข้าถึงแนวทางพุทธวิถีที่นำมาใช้ในการปฏิบัติตนและสามารถ นำไปสู่การพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพ

3. แนวทางการพัฒนาการสร้างเครือข่าย จากผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนา พุทธวิถีสังคมอุดมคติเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนทั้ง 5 ด้านพบว่าด้านความสุข สมาชิกวิสาหกิจชุมชน รู้สึกว่าชีวิตมีความสุขในการทำงานมีความภูมิใจในตนเองที่มีงานทำ และมีความสุขกับการริเริ่มงาน ใหม่ ๆ และมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จ ด้านคุณธรรมจริยธรรม สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเป็นคนใฝ่รู้อยู่เสมอ รู้จักตนเองเสียสละเพื่อส่วนรวมของชุมชนอย่างเหมาะสม มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองต่ออาชีพต่อเพื่อน ร่วมงาน และนำหลักธรรมทฤษฎีธรรมมีกตตประโยชน์ มาใช้ในกระบวนการทำงานด้านการสร้างเครือข่าย สมาชิกวิสาหกิจชุมชน สามารถทำงานร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พอใจที่จะเข้าร่วมทำงานเป็น เครือข่ายพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ และสามารถสร้างเครือข่ายพุทธวิถีสังคมอุดมคติ ด้านการส่งเสริม กลุ่มวิสาหกิจชุมชน สมาชิกวิสาหกิจชุมชนอยากให้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของประชาชนและผู้ สูงวัย เข้าร่วมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและเชิญชวนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชน และด้านความสมดุลของสิ่งแวดล้อม สมาชิกวิสาหกิจชุมชน เห็นว่า ชุมชนมีความสะอาด มีระบบการ ดูแลความสะอาดความเรียบร้อยและความปลอดภัยในชุมชน มีการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และการทอไหม และมีอาคารสถานที่ สถานที่ตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับงานวิจัย ของ สุเมธดา สุภาวิมล (2560) ที่พบว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยนำหลักจักร 4 มาเป็นแนว ทางการเรียนรู้กับแนวคิดวิสาหกิจชุมชนจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จ นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง สามารถ พึ่งตนเองได้ ประกอบด้วย 1) อยู่ในถิ่นที่ที่มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม (ปฏิรูปทฤษฎี) วิสาหกิจชุมชน ควรเลือกสถานที่ที่ดี สภาพแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ เอื้อต่อการดำเนินการผลิตสินค้าหรือบริการ มีความ พร้อมด้านการคมนาคมเพื่ออำนวยความสะดวกกับประชาชน 2) สมาคมกับสถาบัน (สปปริสอุปสังเส วะ) สนับสนุนให้สมาชิกในกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมาปรับใช้ให้สอดคล้องและหาแนวทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรค 3) การตั้ง ตนไว้ชอบ ตั้งจิตค้ำจุนหมายทำตนให้ถูกทาง (อัตตสัมมาปณิธิ) ส่งเสริมให้ประชาชนใช้ทรัพยากรที่มีใน ท้องถิ่นอย่างคุ้มค่าผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผลิตเป็นสินค้าชุมชนที่มีอัตลักษณ์การใช้ช่องทาง จำหน่ายผ่านเทคโนโลยี และ 4) ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว สร้างสมคุณความดี (บุพเพกต บุญญาตา) การขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนต้องการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ มีการ วางแผนอย่างรอบคอบปฏิบัติด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้ มีความซื่อสัตย์ มีสัมพันธ์ที่ดี ช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน และการสัมภาษณ์ผู้บริหารและผู้นำวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม โดยให้ความคิดเห็นว่า

การส่งเสริมความรู้ทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพในชุมชนและวิถีการใช้ทรัพยากรในชุมชน เพื่อสร้างรายได้ การนำเสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อการพัฒนาและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป ปรับปรุงคุณภาพสินค้า การส่งเสริมการตลาด การบริหารจัดการด้านการเงิน การลงทุน และขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐ การแสวงหาความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ปรับปรุงรูปแบบการประชาสัมพันธ์เพื่อการส่งเสริมการตลาดให้ใช้โซเซียลมีเดีย

การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต้องเกิดการรวมตัวกัน ของคนในชุมชนและการมีส่วนร่วมของหน่วย งานทั้งภาครัฐและเอกชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน 2) สมาชิกที่มีความรู้ทักษะในการผลิตสินค้า 3) การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน แนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 1) การกำหนดโครงสร้างการบริหาร 2) การบริหารจัดการ 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5) การติดต่อสื่อสาร 6) ด้านการตลาด การผลิตและแปรรูป และ 7) ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์

การพัฒนาเครือข่ายพุทธวิถีชีวิตสังคมอุดมคติ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งคือต้องมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน มีความสามัคคี นำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ได้รับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและการวางแผนประชาสัมพันธ์ผ่านโซเซียลมีเดีย สอด คล้องกับงานวิจัยของ นันทวัฒน์ นามสกุล และคณะ (2561) ได้กล่าวถึงการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย 5 ระบบคือ 1) ระบบการจัดการกลุ่มและสมาชิก 2) ระบบการบริหารจัดการด้านการตลาด 3) ระบบการบริหารจัดการด้านจริยธรรมธุรกิจ 4) ระบบการบริหารจัดการด้านผลิตภัณฑ์และ 5) ระบบการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน และงานวิจัยของ วราภรณ์ อ่อนคำ และคณะ (2564) ได้นำเสนอแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังนี้ 1) ด้านทรัพยากรมนุษย์มีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนมีความรู้ด้านการรวมกลุ่มผู้นำและกระบวนการกลุ่มการสร้างเครือข่าย การสร้างความรู้ความเข้าใจ การประกอบอาชีพ การระดมทุน การบริหารจัดการโครงสร้างองค์กร กฎระเบียบวิสาหกิจชุมชน 2) ด้านองค์ประกอบทางสังคม การมีส่วนร่วมของทุกคนในกลุ่ม การพัฒนาสมาชิกให้มีความรู้และทัศนคติในการอยู่ร่วมกันในกลุ่มอย่างสงบสุข 3) ด้านภาวะผู้นำในชุมชนมีการวางหลักเกณฑ์และแนวทางต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จ และบรรลุวัตถุประสงค์ ผู้นำองค์กรมีส่วนสำคัญสร้างระบบงานที่มีประสิทธิภาพ ทำให้สมาชิกมีการทำงานไปในทิศทางเดียวกันและสามัคคีกัน 4) ด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับสมาชิกกลุ่มมีการรวบรวมการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิกเครือข่ายและบุคคลภายนอก 5) ด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มกับรัฐ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนการฝึกอบรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด และการจัดทำบัญชี และ 6) ด้านการฝึกอบรมสมาชิก มีความต้องการและมีความสามารถในการพัฒนาตนเอง ทั้งทักษะการบริหารและทักษะการประกอบอาชีพ

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัย โครงการวิจัยชุด “การพัฒนาเครือข่ายสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในสังคมไทยบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา” มีข้อเสนอแนะ มีดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) นำเสนอรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมพุทธธรรมสังคมอุดมสุขสำหรับผู้สูงอายุตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติในการพัฒนากำลังคนอย่างยั่งยืน
- 2) การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ โดยมีเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน โดยใช้หลักสังคมอุดมคติของประชาชนและผู้สูงอายุในประเทศไทย

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1) เครือข่ายหน่วยงาน ภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำผลวิจัยไปใช้ในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกันโดยการประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทเพื่อให้เกิดสังคมอุดมสุข
- 2) เครือข่ายหน่วยงาน ภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพต่อไป

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการวิจัยอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีการนำผลการวิจัยที่ค้นพบไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมโดยเฉพาะสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย
- 2) ควรทำวิจัยในรูปแบบของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อจะได้รูปแบบหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารวมถึงหลักสูตรระยะสั้น

บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2565). *ผู้สูงอายุ*. จาก <http://www.dop.go.th>.
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2563). *รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปีงบประมาณ 2563*. จาก https://dmh.go.th/report/dmh/rpt_year/dl.asp?id=461
- กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2526). *รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2558). *ความสุข 5 มิติสำหรับผู้สูงอายุ (พิมพ์ครั้งที่ 6)*. สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- กิริติ บุญเจือ. (2522). *สารานุกรมปรัชญา*, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- กุลธีรา ทองใหญ่. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุในเขตชุมชนเก่าแก่อำเภอเมืองคณิต ดงหัสดี และพระมหามิตร ฐิตปณโญ. (2564). *พุทธบูรณาการจัดการความขัดแย้งเพื่อสันติภาพ*. วารสาร *Journal of Graduate MCU Khon Kaen Campus*, 8(2) April - June 2021.
- คมชัดลึกออนไลน์. (2561). *วัดไทยยุค 4.0 ทำบุญไม่ต้องพกเงิน*. จาก <https://www.komchadluek.net/news/315304>
- จริกรณ์ มีศรี. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มชาลี-วรรณ ชุมชนพัฒนาตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
- ฉัตรวิบูลย์ ไพจิตร. (2563). การกำกับอารมณ์ด้วยสติ: มุมมองเชิงการรู้คิดบนกระบวนการของอารมณ์. *วารสาร จิตวิทยาคลินิก*, 51(2). 55-68
- ชนิตา สุ่มมาตย์. (2551). *การพัฒนารูปแบบการจัดการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยองค์กรชุมชนในภาคอีสาน*. วิทยานิพนธ์. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชมพูนุท พรหมภักดี. (2556). *การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุประเทศไทย*, สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, กรุงเทพฯ
- ชัยพร วิชาวุธ (2525). *มูลสารจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูศักดิ์ เวชแพศย์. (2555). *สรีรวิทยาของการออกกำลังกาย (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสรีรวิทยา คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณาน ตรกรวิจารณ์. (2550). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณาน ตรกรวิจารณ์. (2550). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณัฐจิตตา เทวเลิศสกุล, วณิภา ศิริวรสกุล และชัชสรณ์ รอดยิ้ม. (2559). แนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจากภาระให้เป็นพลัง กรณีศึกษาเทศบาลนครรังสิต. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 9 (1), 529-545.
- ณัฐจิตตา เทวเลิศสกุล. (2559). แนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจากภาระให้เป็นพลัง กรณีศึกษาเทศบาลนครรังสิต. *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(1). 579.

- ณัฏฐนันท์ คุณาจิระกุล และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2564). รูปแบบการบำบัดความเครียดเชิงบูรณาการระหว่างเรกกับสติ: ศึกษากรณี ผู้บริหารโรงแรมไฮเทลพิวส์ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. *วารสารสันติ ศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(3). 1001-1014.
- ดวงฤดี ลาสุขะ. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบคัดสรรกับการปรับตัวของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (จิตวิทยาแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพย์ธิดาณนกร และพระมหาโสภณ วิจิตตธมฺโม. (2562). สติปัฏฐาน 4 กับการพัฒนาดนใน ชีวิตประจำวัน. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 4(1). 116-128.
- ธานี วรภัทร์. (2563). การสร้าง “สติ” ในการเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม นักโทษในต่างประเทศ. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 7(8). 30-45.
- นงนุช วงษ์สุวรรณ. 2552. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ ... การจัดการทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ :
- นลินี คณะนา และคณะ (2563). การประยุกต์ใช้หลักคำสอนเรื่องมรณสติในชีวิตประจำวัน. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 7(5). 117-131.
- บรรลุ ศิริพานิชย์. (2557). *20 ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไฉไล.
- บริบูรณ์ พรพิบูลย์. (2556). *โลกยามเช้าและแนวทางการเตรียมตัวเพื่อเป็นสุข (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. เชียงใหม่: พระสังฆการพิมพ์.
- บุญมี แท่นแก้ว, (2539). *จริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอ.เอส พรินต์ติ้ง.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2539). *พุทธปรัชญาเถรวาท*. กรุงเทพฯ: โอเอสพรินต์ติ้ง.
- ประภัสสร เสวิกุล. (2559). *ชวนจิณีนันดร เล่ม 1*. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- ปัญจจริย์ จุลไกรอานิสงส์, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และพูนสุข มาศรีรังสรรค์. (2561). การประยุกต์ใช้ สติเพื่อพัฒนาการทำงานอย่างมีสันติสุขของแรงงานฝ่ายผลิต: ศึกษากรณีห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนดิเนนตัลนิตติ้ง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(พิเศษ). 171-181.
- ปารัยชญาน์ วงษ์ไตรรักษ์. (2561). *รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุติดเตียงที่บ้านโดยครอบครัว ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฐ์บัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระครูใบฎีกาศักดิ์ดา กิตติสมปนโน (เหลาลาภะ), พระมหามิตร จิตปัญโญ และพระครูปริยัติธรรม วงศ์. (2564). สติเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของธิดานายช่างหูก ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท. *วารสาร Journal of Buddhist Education and Research: JBER*, 7(1). 226-234.
- พระครูใบฎีกาโสภา กิจจสาโร (จันทร์เพ็ญ). (2553). การประยุกต์หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในชีวิตประจำวันของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตตำบลบ้านห้วย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุโข และคณะ. (2562). กระบวนการพัฒนาพลักษณ์ของผู้สูงอายุด้วยการใช้ชุดกิจกรรมภาวนา 4. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 6(10). 5612-5625.

พระครูปฐมภวนาจารย์ วิ. และคณะ. (2562). หลักภวนา 4 กับการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ของ
วัยรุ่นไทยในสังคมยุคดิจิทัล. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 4(1). 129-142.

พระครูประทีปวิจิตรธรรม. (2562). การดำเนินชีวิตอย่างมีสติ: การจัดการอารมณ์โกรธ. *วารสารวิชาการ
สถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 2(2). 19-28.

. การดำเนินชีวิตอย่างมีสติ: การจัดการอารมณ์โกรธ. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระ
วิทยากร*, 2(2). 19-28.

พระทรงศักดิ์ แสงทงค์ และคณะ. (2564). โควิด-2019: วิถีทาง วิถีธรรม วิถีใหม่ของชาวพุทธใน
สังคมไทย. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 6(3). 947-959.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*.
กรุงเทพฯ : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2547). *พรตตลอดปี ชีวิตดีตลอดไป (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์.

. (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.

. (2543). *การพัฒนาที่ยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

. (2553). *ธรรมบุญชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 122)*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

. (2542). *กรณีธรรมกาย (พิมพ์ครั้งที่ 15)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อัมไพ.

. (2554). *กรรไกรพุทธะออฟโรเตอร์ ฉบับทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 16)*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 12)*. กรุงเทพฯ:
การศาสนา.

. (2551). *ธรรมะฉบับเรียนลัด - หลักการทั่วไปของการปฏิบัติธรรม ชุดที่ 2 (ป.อ.ปยุตโต)*.
จาก

http://www.openbase.in.th/node/3057?fbclid=IwAR3Ck59yKnabajpk24irRhJ6ZGPHi7ATThcLt4QiGXnr_ff1L1ASbCqrwX4

. (2552). *กาลานุกรม : พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ:
ผลิฉิมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *ธรรมะฉบับเรียนลัด - หลักการทั่วไปของการปฏิบัติธรรม
ชุดที่ 2 (ป.อ.ปยุตโต)*. สืบค้น 26 มีนาคม 2565, จาก [http://www.openbase.in.th/
node/3057?fbclid=IwAR3Ck59yKnabajpk24irRhJ6ZGPHi7ATThcLt4QiGXnr_ff1L1
ASbCqrwX4](http://www.openbase.in.th/node/3057?fbclid=IwAR3Ck59yKnabajpk24irRhJ6ZGPHi7ATThcLt4QiGXnr_ff1L1ASbCqrwX4)

พระครูญาณปรีชา .(นพดล ตปสีโล). (2564). การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการ
พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณ ราชวิทยาลัย

- พระครูพิลาศสรกิจ และคณะ. (2562). ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน. *วารสาร มหาคุพานาครุวรรณ*, 6(5). 2302 - 2315.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *ธรรมะฉบับเรียนลัด - หลักการทั่วไปของการปฏิบัติธรรม ชุดที่ 2* (ป.อ.ปยุตโต). สืบค้น 26 มีนาคม 2565, จาก http://www.openbase.in.th/node/3057?fbclid=IwAR3Ck59yKnabajpk24irRhJ6ZGPHi7ATThcLt4QiGXnr_ff1L1ASbCqrwX4
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต ป.ธ.๙). (2558). *ชีวิตที่งดงาม*. สืบค้น 26 มีนาคม 2565, จาก <https://www.bloggang.com/m/viewdiary.hp?id=vinitisiri&group=326&month=01-2015&date=15>
- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: การศาสนา
- พระมหาวัฒนา ปัญญาทิโป (คำเคน). (2562). รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมสมัยใหม่ตามแนวเกษตรเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*.
- พระราชนรินทร์ วิสารโท. (2560). บูรณาการพุทธธรรมกับระบบการดูแลสุขภาพพระยาว สำหรับผู้สูงอายุ. ของอำเภอศรีวิไล จังหวัดบึงกาฬ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏบึงกาฬ*, 4(2), 76-91.
- พระมหาชาติชาย ญาณโสภณ, พระครูภาวนาโสภิต และบุญญาดา ประภัทรสิริ. (2564). “สติ” ตื่นรู้อยู่เสมอ: กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อการปรับตัวของสังคมมนุษย์ ในสภาวะวิกฤติของโรคระบาด COVID-19. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 1(5). 41-56.
- พระมหานิกร ปลัดสังข์ และคณะ. (2560). การรักษาศีล 5 กับการสร้างสันติสุขในสังคมไทยให้ยั่งยืน กรณีศึกษาหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 13(3). 43-56.
- พระมหาพิศิษฐ์ สิริปัญญา. (2564). สติปัญญา 4: พัฒนาการพัฒนาจิตในชีวิตประจำวัน. *วารสาร มจร. เลย์ ปริทัศน์*. 2(1). 62-76.
- . (2564). สติปัญญา 4: พัฒนาการพัฒนาจิตในชีวิตประจำวัน. *วารสาร มจร. เลย์ ปริทัศน์*. 2(1). 62-76.
- พระมหาภาธร อาภาธโร. (2563). ปรัชญาชีวิตกับการปฏิบัติธรรม. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 4(1). 99-115.
- พระมหาสมพงษ์ฐิตจิตโต และคณะ. (2562). การประยุกต์ใช้หลักสติปัญญา 4 ในการบริหารองค์กร. *วารสารวันมโฆงแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. 6(2). 97-108.
- พระมหาสุพร รกขิตธมโม และเบญจมาศ สุวรรณวงศ์. (2562). การศึกษาวิเคราะห์สติเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักมหาสติปัญญาสูตร. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์*. 7(1). 57-67.
- . (2562). การศึกษาวิเคราะห์สติเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักมหาสติปัญญาสูตร. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์*. 7(1). 57-67.
- พระเมธีธรรมาภรณ์(ประยัฐ ธรรมจิตโต). (2536). *คุณลักษณะของผู้บริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

- พระสิทธิภัทร์ สิทธิเตโช. (2558). ศึกษาสุจริต 3 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา ตามแนวสติปัฏฐาน 4. *วารสารบัณฑิตศาสตร์ มจร*, 13(1). 65-71.
- พระอุดมธีรคุณ และสุวิญ รักษ์สัตย์. (2560). บูรณาการการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธด้วยหลักสติในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 8(2). 11-19.
- พลภัทร์ โล่เสถียรกิจ. (2558). จิตบำบัดด้วยสติในผู้ป่วยซึมเศร้า. *วารสารสถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยา*, 9(1). 47-56.
- พิสมัย บุญเลิศ. (2559). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง สำหรับผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ติดเตียงในโรงพยาบาลส่งเสริมคุณภาพตำบลบ้านดงมัน ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัด ร้อยเอ็ด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (พิมพ์ครั้งที่ 6)*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์ อจท.
- . (2525). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- . (2540). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- รุ่งทิพย์ เลิศนิทัศน์. (2560). การเปรียบเทียบรูปแบบ และวิธีการปฏิบัติภาวนาของพุทธศาสนิกชนใน กรุงเทพฯ. *วารสารวิจัยสังคม*, 40(2). 133-154.
- เรืองสุวรรณ ศรีพรหมมา. (2559). ศึกษาการเจริญสังวรในการปฏิบัติวิปัสสนา ตามแนวสติปัฏฐาน 4. *วารสารบัณฑิตศาสตร์ มจร*, 14(1). 60-69.
- วรภา มนต์อารักษ์ (2562). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนตำบลสวาย อำเภอปรังคัง ศรีสะเกษ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(5).
- วรารณ พูลสวัสดิ์ กล้า กัมตระกุล และปรารภ แก้วเศษ. การประชุมวิชาการระดับชาติ. *วารสาร the 4-th NPRU National Conference 2012*.
- วลัญชา สุพรรณธริกา (2555). *สังคมอุดมสุขที่ยั่งยืน ตัวแบบสังคมอุดมสุขที่ยั่งยืน*. วิทยานิพนธ์. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม). คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิไลวรรณ ทองเจริญ. (2545). *หลักการพยาบาลผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: บุญศิริการพิมพ์.
- แววดาว พิมพ์พันธ์ดี, วสุธร ต้นวัฒนกุล, กุหลาบ รัตนสังธรรม และพชนา ใจดี. (2562). *การวิเคราะห์องค์ประกอบของความแข็งแกร่งในชีวิตของผู้สูงอายุในเขตระเปียงเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. *วารสารการพยาบาลการสาธารณสุข และการศึกษา*. 20 (1). 77-89.
- ศิลปสวย ระวีแสงสุรย์. (2560). *แนวทางการพัฒนาคุณภาพการดูแลผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานครเพื่อรองรับ สังคมผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- ศุภกิจ เจริญสุข, เพ็ญพรรณ พิทักษ์สงคราม และไมเคิล คริสโตเฟอร์. (2558). ความหมายและปัจจัยบ่มเพาะสติ จากประสบการณ์ของสตรีไทยที่ปฏิบัติธรรม. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 25(3). 170-183.

- เศรษฐพงษ์ ศรีเลิศ. (2564). สติในฐานะผู้พิทักษ์นครให้ปลอดภัยไร้โรค (อาโรคยา). *วารสารพุทธนวัตกรรมการบริหาร*, 2(3). 1-13.
- เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล. (2555). นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารการบริหารปกครอง*, 1(1).
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก. (2557). *วิธีสร้างบุญวาสนา* บารมี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เอมี เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2556). *การเปลี่ยนแปลงประชาคมหมู่บ้าน: การขยายตัวและความยั่งยืนในชุมชนบ้านคุ้ม ตำบลคูเมือง อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร*. วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์, 32 (1).
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562). *การคาดประมาณประชากรของ ประเทศไทย 2553 - 2583 (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ.
- สิริหทัย มุลวนิชย์. (2551). *ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความหวาดเหวของผู้สูงอายุในชมรมวชิรพยาบาล*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล. (2551). *หลักสำคัญของเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง. (2554). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุรกุล เจนอบรม. (2541). *วิสัยทัศน์ผู้สูงอายุและการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไทย*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษาออกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- สุวรรณชัย วัฒนายิ่งเจริญชัย. (2564). *แนะผู้สูงอายุทำบุญออนไลน์ที่บ้าน*. จาก https://www.khaosod.co.th/newspaper/newspaper-inside-pages/news_6441433.
- สายพิน ปิ่นทอง (2565). องค์ประกอบความต้องการจำเป็นพื้นฐานที่พึงประสงค์ของผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุในสังกัดสำนักงานการแพทย์ กรุงเทพมหานคร
- สาโรจน์ โอพิทักษ์ชิน. *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่นอินโดไชน่า, 2550.
- สิทธิพร สุนทร และคณะ, (2561). *รูปแบบความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม*. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สิทธิพรสุนทร, วชิรินทร์สุทธิชัย และพงษ์ศักดิ์ชิมมอนต์ส. *รูปแบบความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2561.
- สุภาพร ทศพระรินทร์ (2556). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจิตอาสาของผู้สูงอายุในจังหวัด*. นนทบุรี. วิทยานิพนธ์แขนงวิชาการแนะแนวและการปรึกษาเชิงจิตวิทยา.
- สมณชา สุภาวิมล. (2566). *การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเชิงพุทธ*. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*. 6(1) (มกราคม-กุมภาพันธ์) หน้า 179-188.

- โสมณ ขำทัพ (2560). สัมปรายิภัตตะ : พุทธธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 1
- อัจฉราวรรณ กันจินะ. (2562). พุทธบูรณาการในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพของผู้เกษียณอายุราชการ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 15(2).
- อุทัยวรรณ สุกิมานิล. (2563). แนวคิดการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุภายใต้พุทธวิธีและกฎหมาย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 8(1). 386 - 402.
- อุทัยวรรณ เลาประเสริฐสุข. (2546). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ พุทธวิธีบรรเทาทุกข์ ยามเจ็บป่วย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาปรัชญา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- เอกพล เคราเซ (2561). ความหมายและองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: การวิจัยผลานวิธีเพื่อสร้างโปรแกรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เหมาะสมสำหรับชุมชนวัดบางปรัง จังหวัดฉะเชิงเทรา.
- Lieu thuong. (2560). การเสริมสร้างทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้ใช้แรงงาน ชาวกัมพูชา ในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Peter (1981). Angeles Adam., Dictionary of philosophy, New York : Barnes & Nobie Books.
- Plato (1968). After The Open Society. 1st Edition. London: Routledge.
- T. Windey, B. Heuvel, & A. Arnaert. (2012). Health and Social Care Policy for the Elderly in Belgium”, March 30, 2022, Retrieved from : <http://linkinghub.elsevier.com/retrieved/pii/S0197457205003861>

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-ฉายา พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร. (สาคร ชิตงกร ภัคดีนอก)
ตำแหน่ง รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2555 ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
พ.ศ. 2543 ศศ.ม. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยนเรศวร
พ.ศ. 2537 ศน.บ. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาสารคามมหาวิทยาลัย

งานสอนระดับอุดมศึกษา

ปริญญาโท GS5101 หลักการศึกษาและการเรียนรู้
GS5312 การบริหารสถาบันการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ
GS2424 สัมมนาปรัชญาพุทธศาสตร์การพัฒนาและภาวะผู้นำ
ปริญญาเอก GS3202 พื้นฐานทางการบริหารการศึกษา
GS3301 วิชาวิพากษ์การศึกษาไทยในสังคมโลกและภูมิภาค
GS3306 วิชาผู้บริหารไทยในสังคมโลกและภูมิภาค
GS3202 พื้นฐานทางการบริหารการศึกษา
GS3304 คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ
GS63104 ทฤษฎีและการปฏิบัติกรรมฐาน
GS63002 พื้นฐานทางการบริหารการศึกษา
GS63415 ภาวะผู้นำเพื่อการเรียนรู้

ผลงานการวิจัย

- Sutheejariyawat, “ The effectiveness of teaching in the faculty of education Mahamakut Buddhist University, Isan Campus” Accepted for publication in the International Journal of Current Research.
- Chusorn, P., Phrakru Paladdhamjariyawat, Chusorn, P., and Podapol, C. (2014). “Creative leadership: Challenge for sub-district municipality administrators.” Presented & proceeding published for the Conference and Presentation of nation and International Researches, 36th Academic Conference of Thailand Educational Relation’s. January 26, 2014, Ubolrachathani province.
- Chusorn, P., Rodprasert, P. Suthreejariyawat, Phasugo, S., Plarin, K., and Somboon, R. (2015). Strategic Challenge: The Role of Leaders for Implementing Total Quality Management the Universities to ward Excellence. Accepted for publishing in Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University. 23(3).

Sanrattana, W., Rodprasert, P., Sutheejariyawat, Phasugo, S., Chusorn, P., and Plarin, K. (2015). New school principals in Thailand: Influences on their leadership and professional development. *Journal of Educational Administration*, Khon Kaen University. 11(1).

Sanrattana, W., Sutheejariyawat, Phasugo, S., Chusorn, P., Plarin, K. and Somboon, R. (2015). School as Learning Community: A National Survey of Small, Medium, and Large Secondary Schools. Submitted for publishing in SAGE's *Journal of Qualitative Inquiry*, SAGE Publications Inc., 2455 Teller Road, Thousand Oaks, CA 91320.

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 400000

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-นามสกุล	พระครูธรรมมาภิสมัย, ผศ.ดร. (สมัย ผาสุก)
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2555	ปร.ด. (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
พ.ศ. 2544	ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
พ.ศ. 2539	ศน.บ. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2545 - 2548	เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์
พ.ศ. 2548 – ปัจจุบัน	ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ

เกียรติประวัติการปฏิบัติงาน

พ.ศ. 2561	รางวัล “ต้นธรรม” บุคคลผู้มีคุณธรรมต้นแบบแห่งปี ครั้งที่ 1
พ.ศ. 2561	โล่รางวัล เสาธรรมจริยธรรม ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา
พ.ศ. 2562	โล่เกียรติคุณ “บุคคลต้นแบบทำความดี”
พ.ศ. 2563	โล่เชิดชูเกียรติผู้มีผลงานดีเด่นวัฒนธรรมสัมพันธ์
พ.ศ. 2563	รางวัล ผู้มีผลงานดีเด่นวัฒนธรรมสัมพันธ์ สาขาสื่อสารวัฒนธรรม

ผลงานทางวิชาการ

- ประชัน ชะชิกุล, พระครูธรรมมาภิสมัย, (2561). พระพุทธศาสนาเถรวาทในลาว. วารสารพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง. ปีที่ 6 ฉบับที่ 5 ประจำเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2561. หน้า 186-195
- สายใจ คำทะเนตร, พระครูธรรมมาภิสมัย, พระมหาศุภชัย สุภกิจโจ, (2561). การบริหารหลักสูตรตามแนวพุทธ. วารสารพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง. ปีที่ 6 ฉบับที่ 5 ประจำเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2561. หน้า 319-327
- วิรากร เจริญเชื้อ, พระครูธรรมมาภิสมัย, (2564). ภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในยุคดิจิทัล. วารสารการประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและเขตลุ่มแม่น้ำโขง (Proceeding). 29 สิงหาคม 2564. หน้า 144-148

ผลงานการวิจัย

- Chusorn, P., Rodprasert, P. Suthreejariyawat, Phasugo, S., Plarin, K., and Somboon, R. (2015). Challenging issues in continuous improvement of quality for secondary school. Accepted for publishing in Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University. 23(3).

- Chusorn, P., Rodprasert, P. Sutheejariyawat, Phasugo, S., Plarin, K., and Somboon, R. (2015). Strategic Challenge: The Role of Leaders for Implementing Total Quality Management the Universities to ward Excellence. Accepted for publishing in Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University. 23(3)
- Sanrattana, W., Sutheejariyawat, Phasugo, S., Chusorn, P., Rodprasert, P., and Somboon, R. (2015). Conditions for change in small-sized primary schools, Northeast Thailand. Journal of Educational Administration, Khon Kaen University. 11(1)
- Sanrattana, W., Rodprasert, P., Sutheejariyawat, Phasugo, S., Chusorn, P., and Plarin, K. (2015). New school principals in Thailand: Influences on their leadership and professional development. Journal of Educational Administration, Khon Kaen University. 11(1).
- Satisfaction of Teacher With Work Performance in Basic Educational Institutes Under the Jurisdiction of The Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 4
- Khwanjai Kaewsang, Phrakrusuteejariyawat, Prakhrudhammapissamai, Prayuth Chusorn, Guidelines for Professional Teachers Development of Secondary School. Conference Proceedings 10th and 11th International Conferences on New Challenges in Management and Business NCMDubai, Dubai, UAE, March 23, 2018 NCM Istanbul, Istanbul, Turkey, March 28, 2018, pp 52
- พระครูธรรมภาณี. รูปแบบผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธธรรม สำหรับผู้บริหารโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น, ตีพิมพ์ที่วารสาร ศึกษา ศาสตร์ มจร ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – มิถุนายน 2561 หน้า 95-110.
- วิโรจน์ สารรัตน์, พระครูสุธีจริยวัฒน์, พระครูธรรมภาณี, พระมหาศุภชัย สุภกิจใจ, พระณัฐวุฒ สัมโพธิ์, วิบูล ทาชา. ภาวะผู้นำสำหรับศตวรรษที่ 21, ตีพิมพ์ที่ วารสาร ศึกษา ศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - มีนาคม 2561 หน้า 261-271.
- วุฒิพงษ์ เทียมสุวรรณเลิศ, พระครูธรรมภาณี, สมฤทธิ์ กางเพ็ง. ตัวบ่งชี้สมรรถนะภาวะผู้นำ สำหรับบุคลากรสำนักงานสรรพากรพื้นที่, ตีพิมพ์ที่วารสาร ศึกษา ศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกรกฎาคม – กันยายน พ.ศ. 2561 หน้า 187-195.
- กรรณิกา กันทำ, พระครูธรรมภาณี, พรสมบัติ ศรีไสย. ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, ตีพิมพ์ที่วารสาร ศึกษา ศาสตร์ มหาวิทยาลัย

- มหาสารคาม, ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนเมษายน – มิถุนายน 2561 หน้า 18-29.
- พระมหาชนะ ชัยชนะ, พระครูสุธีจริยวัฒน์, พระครูธรรมมาภิสมัย. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แบบยึดปัญหาเป็นฐานในโรงเรียนพระปริยัติธรรมป๋จจิมเชียงยืน, ตีพิมพ์ที่วารสารศึกษาศาสตร์ ม. มหาสารคาม ปีที่ 12 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน กรกฎาคม – กันยายน 2561
- วีระพล ภูวนนท์. และ พระครูธรรมมาภิสมัย . การพัฒนาการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ สำหรับบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อำเภอลุมพัง จังหวัดขอนแก่น, ตีพิมพ์ที่วารสารศึกษาศาสตร์ ม. มหาสารคาม ปีที่ 12 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน กรกฎาคม 2561
- ภัทรพร อธิษฐาน, วิโรจน์ สารรัตน์. โปรแกรมพัฒนาการบริหารจัดการชั้นเรียนแบบโปรแกรมที่พีในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, ตีพิมพ์ที่วารสารบริหารการศึกษามัธยมศึกษา มรณ. อุบลราชธานี ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม - เมษายน 2561 หน้า 191-200.
- จันทร์นภาเพ็ญ ทินราช, พระครูธรรมมาภิสมัย. การยกระดับมาตรฐานการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองแวงอำเภอลุมพัง จังหวัดขอนแก่น. วารสารบริหารการศึกษามัธยมศึกษา มรณ. อุบลราชธานี ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม - เมษายน 2561 หน้า 371-382.
- พระครูธรรมมาภิสมัย, Indicators of Sustainable Leadership for Secondary School Principals: Developing and Testing the Structural Relationship Model, International Education Studies Vol. 12, No. 2; 2019 p. 36-44.
- อัจฉิญา สงวนศรีพิสุทธิ, พระครูธรรมมาภิสมัย, การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2563 หน้า 300-312.
- Chatchawal Sarapoom & Phrakrudhammapissamai (2021). Cooperative Practices to Enhance the Quality of Work-Integrated Learning at Nong Khai Technical College. International Journal of Educational Methodology. 7(3), 387-400.

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
9/37 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 400000

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ พระศรีวิจิรวาท (ฉัตรชัย สุธตฺตชโย ป.ธ.9)

ตำแหน่ง รองอธิการบดี ด้านวิชาการและพัฒนาคุณภาพ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติการศึกษา เปรียญธรรม 9 ประโยค (ขณะเป็นสามเณร)
ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (อ.ม.) (ภาษาบาลี-สันสกฤต)
ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศศ.ด.) (ภาษาสันสกฤต)
ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศษ.ด.) (การบริหารการศึกษา)

ประวัติการทำงาน รองอธิการบดี ด้านวิชาการและพัฒนาคุณภาพ
เลขานุการสภาวิชาการ
เลขานุการกรรมการพิจารณาตำแหน่งทางวิชาการ (กพว)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดบวรนิเวศวิหาร
เลขานุการเจ้าคณะภาค 10 (ธรรมยุต)
ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ครูสอนพระปริยัติธรรม วัดบวรนิเวศวิหาร
เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการ กองธรรมสนามหลวง

ผลงานด้านวิชาการ

บทความวิชาการนานาชาติภาษาบาลีพระประวัติสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และบทความภาษาบาลีด้านพระพุทธศาสนาในเล่มอีกหลายเรื่อง ตีพิมพ์ในเอกสารประกอบการสัมมนาภาษาบาลีนานาชาติเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองพระชันษา 8 รอบ 96 ปี พ.ศ.2552

บทความวิชาการนานาชาติเป็นภาษาบาลี “พระมหाराษฎ์สร้างมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” นำเสนอ/ตีพิมพ์ในเอกสารวิชาการนานาชาติเนื่องในโอกาสครบรอบอายุ 50 ปี ศาสตราจารย์ ดร.พระคำหมาย ธรรมสามิ ฌ รัฐฉาน ประเทศสหภาพเมียนมาร์ 19-20 ธันวาคม 2557

งานแต่ง เรียบเรียง ตำรา

เอกสารประกอบการสอนวิชา ภาษาบาลีเพื่อการค้นคว้าพระพุทธศาสนา

เอกสารประกอบการสอนวิชา ภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทย

เอกสารประกอบการสอนวิชา ลักษณะภาษาไทย

เอกสารประกอบการสอนวิชา สารัตถะพุทธปรัชญาในพระไตรปิฎก

เอกสารตำราเรียนวิชา การประพันธ์ไทย

งานเรียบเรียง แนวปฏิบัติในการเขียนการวิจัยในชั้นเรียน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

งานเรียบเรียง แนวปฏิบัติในการเขียนวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลงานด้านการวิจัย

Moonsarn, C., Sanrattana, W., & Suwannoi, S. (2019). Indicators of authentic leadership for teachers in the general education session of Buddhist scripture schools. International Education Studies. Vol. 12 No. 12, December 2019, and Online published in October 2019.

Oonla-Or, C., Phrarajratanamongkol, **Moonsarn, C.**, Subhacicco, S., Sabphaso, N., Thacha, W. (2559). Transformational Leadership Behavior of Private University Administrators in Thailand. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 4(17) : 6-10.

พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย. (2561). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนวิชาภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. วารสารศึกษาศาสตร์ มมร, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2561). (TCI 2)

พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย, พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ, พระจักรพัชร จกุกภโท, ชัยวิษณุ สีดามุตร, พระพิทยา ปนนโท. (2561). ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนการสอนของอาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. วารสารศึกษาศาสตร์ มมร, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2561). ISSN 2408-1999. (TCI 2)

พระมหาฉัตรชัย มูลสาร, พระมหาวิเศษ เสาพบดี, พระมหาบุญนา ประทุมชาติ, พระครูสิริบรมธาตุ พิทักษ์, อุเทน ลาพิงค์. (2565). นวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนา และภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. ปีที่ 22 (ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2565) หน้า 291-301. (TCI 1)

พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย, อุเทน ลาพิงค์. (2564). พฤติกรรมและการรับรู้ของพระสงฆ์เกี่ยวกับเขตปลอดบุหรี่ภายในวัดและศาสนสถานเขตเทศบาลนครเชียงใหม่. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. ปีที่ 6 ฉบับที่ 10 (มิถุนายน 2564) หน้า 55-66. (TCI 1)

พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย, สุธามาศ นพเทศน์, พระมหาพิเชษฐ์ อดตานุรักษ์, อุทัย ชุมเล็ก, พระมหาสันติชัย อภิสนธิ. (2565). กลไกการพัฒนาศักยภาพสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนา และภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2565) หน้า 282-294. (TCI 1)

ผศ.ดร.อุเทน ลาพิงค์, **พระศรีวชิรวาทิ, ผศ.ดร., พระอธิวัฒน์ รตนวณโณ.** (2566). การพัฒนาเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งของพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมู่บ้านโขง. วารสารพุทธจิตวิทยา. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2567) (TCI 1)

ว่าที่ร้อยตรีหญิงวาริณี ไสภารจ, ดร.นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล, พระครูธรรมคุณ (สุทธิพจน์ สุทธิวจโน), **พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย, ผศ.ดร..** (2563). มนุษย์กับหน้าที่พลเมืองในศตวรรษที่ 2. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตีพิมพ์ในการประชุมวิชาการระดับชาติ

ครั้งที่ 18 และระดับนานาชาติครั้งที่ 2, The 18 National and the 2 International
symposium 2020 (GMNIS) 2020. ISSN 978-616-2020.

สถานที่ทำงานปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 ม.1 ตำบลศาลายา
อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-นามสกุล	พระมหาศุภชัย สุกกิจใจ, ผศ.ดร.
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ / อาจารย์
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2559	ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
พ.ศ. 2552	กศ.ม. (หลักสูตรและการสอน) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. 2549	ศน.บ. (การสอนภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ผลงานทางวิชาการ

พระมหาศุภชัย สุกกิจใจ (๒๕๕๘). ภาวะผู้นำแบบสร้างน้ำใจ (Considerate Leadership). ในพระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์. (๒๕๕๘). ภาวะผู้นำ: หลักธรรมและกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์. ขอนแก่น: หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา. 138 หน้า.

วิโรจน์ สารรัตน์, พระครูสุธีจริยวัฒน์, พระครูธรรมภาณิสมย์, **พระมหาศุภชัย สุกกิจใจ**, พระณัฐวุฒิ สักโส, วิฑูล ทาชา (๒๕๕๙). นวัตกรรมกับกระบวนการศึกษาศตวรรษที่ ๒๑. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒. กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙. หน้า ๒๖๘-๒๘๓.

วิโรจน์ สารรัตน์, พระครูสุธีจริยวัฒน์, พระครูธรรมภาณิสมย์, **พระมหาศุภชัย สุกกิจใจ**, พระณัฐวุฒิ สักโส, และ วิฑูล ทาชา (๒๕๖๐). การบริหารการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒. กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐. หน้า ๑๘๐-๑๘๙.

วิโรจน์ สารรัตน์, พระครูสุธีจริยวัฒน์, พระครูธรรมภาณิสมย์, **พระมหาศุภชัย สุกกิจใจ**, พระณัฐวุฒิ สักโส, และ วิฑูล ทาชา (2561). ภาวะผู้นำสำหรับศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์. ปีที่ 20 ฉบับที่ 1. มกราคม-มีนาคม 2561. หน้า 261-271.

ผลงานการวิจัย

Bangwiset, S., Phrapariyatsaravethee, Jinadattiyo, K., Sabphaso, N., **Suphakicco, S.** Thacha, W. (2559). The motivation in applying to the public graduate school: A Case of Mahasarakham University. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ปีที่ 4 ฉบับที่ 16 กรกฎาคม-กันยายน 2559: หน้า 186-190.

Suwannoi, P., Neelayothin, A., Arunmala, P., Lonlua, N., Suksen, A., and **Subhakicco, S.** (2016). The study of creative leadership of elementary school principals in Khon Kaen Primary Educational Service Area Office. International Journal of Current research. Vol. 8, Issue, 4, pp. 29934-29937, April, 2016.

อัครเดช นิละโยธิน, พระราชรัตนมงคล, พระมหาศุภชัย สุกกิจโจ, พระณัฐวุฒิ สัพโส, วิฑูล ทาชา, ภัทราพร อรัญ
มาลา. (๒๕๕๙). พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษาตามทัศนะของครูจังหวัด
ขอนแก่น. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙.
หน้า ๓๐๖-๓๑๔

อัครเดช นิละโยธิน, พระราชรัตนมงคล, พระมหาศุภชัย สุกกิจโจ, พระณัฐวุฒิ สัพโส, วิฑูล ทาชา, ภัทราพร อรัญ
มาลา. (๒๕๖๐). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษาตามทัศนะของครูสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๐. หน้า ๑๓๓-๑๔๒

จิรวุฒิ คุวานันท์, พระมหาศุภชัย สุกกิจโจ, ศิริกุล นามศิริ (๒๕๖๓) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม , ทักษะ
ศตวรรษที่ ๒๑ สำหรับนักเรียน, วิทยาลัยเทคโนโลยีคุวานันท์. วารสารพัฒนาการเรียนการสอน
มหาวิทยาลัยรังสิต. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓. หน้า ๑-๑๕.

สถานที่ทำงานปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 400000

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-นามสกุล นางสาวขวัญใจ แก้วแสง

ตำแหน่ง นักวิชาการศึกษา

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2560 ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
พ.ศ. 2553 ศน.ม. (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
พ.ศ. 2550 ศน.บ. (การสอนภาษาอังกฤษ)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2552- ปัจจุบัน ตำแหน่ง นักวิชาการศึกษา ศูนย์บริการวิชาการ วิทยาเขตอีสาน
พ.ศ. 2554- ปัจจุบัน อาจารย์บรรยายพิเศษระดับปริญญาตรี
พ.ศ. 2566 รางวัลที่ได้รับ รางวัล วิชชาจรณสมปन्नโน

ผลงานทางวิชาการ

วาริณี โสภาร, พระใบฎีกาทวี อกโย, ขวัญใจ แก้วแสง, (2561). การแนะแนวให้คำปรึกษาเชิงพุทธธรรม. วารสารพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง. ปีที่ 6 ฉบับที่ 5 ประจำเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2561. หน้า 143- 150
ประชัน ชะชิกุล, ขวัญใจ แก้วแสง, (2561). พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีน. วารสารพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง. ปีที่ 6 ฉบับที่ 5 ประจำเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2561. หน้า 173-185
วาริณี โสภาร, มนต์เทียน มนตราภิบุลย์, ศักติพงษ์ โสภาร, ขวัญใจ แก้วแสง, กระบวนทัศน์ใหม่สำหรับการเรียนรู้สู่วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในยุคดิจิทัล, การประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและเขตลุ่มแม่น้ำโขง National Academic and Mekong Region Research Conference (Proceedings), 29 สิงหาคม 2565. หน้า 315-328

ผลงานการวิจัย

Khwanjai Kaewsang, Phrakrusuteejariyawat, Prayuth Chusorn ,Phramaha Suphachai Suphakitjo, Pramook Chusorn.(2018). Challenging Issues In Continuous Improvement of Quality for Secondary School. The 1th International Conference on Sustainable Development (ICESD2018).20-21Jan 2018, pp 75-78.
Khwanjai Kaewsang, Phrakrusuteejariyawat, Prakhrudhammapissamai, Prayuth Chusorn, Guidelines for Professional Teachers Development of Secondary School. Conference Proceedings 10th and 11th International Conferences on

New Challenges in Management and Business NCMDubai, Dubai, UAE, March
23, 2018 NCMIstanbul, Istanbul, Turkey, March 28, 2018, pp 52

สถานที่ทำงานปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 400000

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-นามสกุล ดร. ประชัน ชะชิกุล
ตำแหน่ง อาจารย์
ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ 677/1 หมู่ที่ 15 บ้านเกษร ต.ศิลา อ.เมือง จ.ขอนแก่น
รหัสไปรษณีย์ 40000

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2536 : เปรียญธรรมประโยค. 1-2., น.ธ. เอก
พ.ศ. 2542 : หลักสูตรครูสมาธิ รุ่น 3 (อินทรี) หลักสูตรอาจารย์สมาธิ รุ่น 1
หลักสูตรครูสมาธิขั้นสูง รุ่น 1 สถาบันพลังจิตตานุภาพ กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2542 : Diploma academic program for Interior and Prodict Design
Chanapatana Institute in co-operation with Accademia Italiana
พ.ศ. 2543 : อนุปริญญาศิลปศาสตรสาขาการพัฒนชุมชน สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
พ.ศ. 2546 : ครุศาสตรบัณฑิต (บริหารการศึกษา) สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
พ.ศ. 2552 : ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต (พุทธศาสนาและปรัชญา)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2548 : ศาสตราจารย์ดุษฎีบัณฑิต (พุทธศาสนาและปรัชญา)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2546 : ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถาบันพลังจิตตานุภาพ กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2547 : Director of Meditation Course in Toronto, Ontario, Vancouver
& Calgary, British Columbia, Canada.
พ.ศ. 2550 : Guest Service Officer of the Royal River Hotel Bangkok.
พ.ศ. 2552 : ผู้จัดการรายการธรรมะทางวิทยุรัฐสภา และกองพลที่ 1 รักษาพระองค์
พ.ศ. 2552 : ผู้ดำเนินรายการ “ชีวิตธรรม” สถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี
: พิธีกรรายการ “รังสรรค์ไทย” และรายการ “อ่านข่าวเล่าธรรม”
สถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ช่องสุวรรณภูมิ
: ผู้ปฏิบัติงานสมาธิกุฎิสภา อาคารรัฐสภา ๒ กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2558 - ปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา พุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น

ผลงานทางวิชาการ

1. วิทยานิพนธ์

ประชัน ชะชิกุล (2552) จิตตานุภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพฯ: ศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ประชัน ชะชิกุล (2558) รูปแบบการประชาสัมพันธ์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพฯ: ศาสนศาสตร์ชุมชนสัมพันธ์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

2. ผลงานตีพิมพ์อื่น ๆ

Prachan Chachikul (2023) The Development of Youth Network for Strengthening Social Adaptation of Thai Vulnerable Juveniles. Vol. 12, No. 1; 2023, 61-66. <https://ccsenet.org/journal/index.php/jel/article/view/0/48182>

Prachan Chachikul (2022) A Study on an Inter-Institutional Collaboration of Family, Community, and Buddhism for Thai Vulnerable Youth. Journal of Educational Issues ISSN 2377-2263 2022, Vol. 8(2), 835-844. <https://doi.org/10.5296/jei.v8i2.20324>

Prachan Chachikul (2022) The Development of the Integrated Curriculum of the Buddhist Morals for Strengthening Social Adaptation of Vulnerable Youth. Journal of Educational Issues, 8(1), 546-556, https://www.academia.edu/84400388/The_Development_of_the_Integrated_Curriculum_of_the_Buddhist_Morals_for_Strengthening_Social_Adaptation_of_Vulnerable

Prachan Chachikul (2022) Using an Integrated Training Course with Family, Community, and Buddhism in solving Unintended Pregnancies among Vulnerable Thai Youth. Higher Education Studies; Vol. 12, (4), 137-142. <https://doi.org/10.5539/hes.v12n4p137>

ประชัน ชะชิกุล (2565) การอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุขบนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบ้านไร่ ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วารสารวิชาการสังคมศาสตร์และศาสตร์รวมสมัย. 3 (2), 1-12. (กรกฎาคม - ธันวาคม) ออนไลน์ <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/JSMIS/article/view/573>

ประชัน ชะชิกุล (2565) ศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดขอนแก่น* An Analytical Study of applying Buddhist Principle for Reconciliation of Mediators in Khon Kaen Provincial Court. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม), หน้า 139 - 151.

ประชัน ชะชิกุล (2564) การศึกษาวิเคราะห์หลักอธิปไตย 4 กับการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจกองบังคับการสืบสวนสอบสวนตำรวจภูธรภาค 4 AN ANALYTICAL STUDY OF IDDHIPADA APPLICATION IN DUTY PERFORMANCE OF POLICE OFFICERS, THE INVESTIGATION DIVISION, PROVINCIAL POLICE REGION 4. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม). หน้า 152 - 160.

ประชัน ชะชิกุล (2563) การเสริมสร้างสุขภาพด้วยมรรคมีองค์ 8 กับกลุ่มเด็กเร่ร่อนในจังหวัดขอนแก่น STRENGTHENING THE NOBLE EIGHTFOLD PATH FOR STREET CHILDREN IN KHON-KAEN PROVINCE. JOURNAL OF GRADUATE MCU

KHONKAEN CAMPUS บัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ ปที่ 7 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2563 หน้า 213-226

ประชัน ชะชิกุล (2563) ศึกษาแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส (The Study of Mindfulness of Death Form in Risk Areas of Phrakru Wisitphrommakhun (Somchai Chotiwaro), วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวธวิสิตาราม. ปีที่ 5 (ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2563), น. 150-157.

ประชัน ชะชิกุล (2562) จิตในพุทธปรัชญาเถรวาท : ศึกษาวิเคราะห์ Mind in Theravada Buddhist Philosophy : Study Analysis. การประชุมวิชาการระดับชาติ เล่ม 2 ครั้งที่ 2 2563 The 2nd International Academic conference 2020 ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ตุลาคม-ธันวาคม 2563 หน้า 72-85

Prachan Chachikul (2 5 6 2) Motivation in Buddhist Meditation of Students in Mahamakut Buddhist University Isan Campus Khon Kaen Province, Dhammathas Academic Journal, Vol 19 No 1 (2019): January - March 2019 pp. 257 – 266

Prachan Chachikul (2562) The Bnefits of Non-Violence (Ahimsa) in Theavada Buddhist Philosophy, The2nd National Confeence on Humanities and Language Integation Organized by Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University.

ประชัน ชะชิกุล (2561) การนำขรรวาสธรรม 4 ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวของนักศึกษาภาคพิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2561) หน้า 171-184.

ประชัน ชะชิกุล (2560) ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านหนองเต่าบึงเรือใหญ่ ตำบลโคกสี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2560.

ประชัน ชะชิกุล (2559) แนวทางการแก้ไขปัญหาทางอารมณ์ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4 “พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาประเทศไทย (Buddhist Innovation for Developing Thailand)” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, 31 มีนาคม 2559 หน้า 30-42.

Prachan Chachikul (2559) Women and Sustainable Development in Buddhism, South Asian journal of Participative Development, Vol. No.16, No.2 July-Dec. 2016.